

PIRMA DALIS

PIRMAS SKYRIUS ŽUVIS-SVARSTYKLĖS

1864 metų liepos 26 dieną, pučiant smarkiam šiaurės rytų vėjui, Šiaurės kanalo bangomis skriejo puiki jachta. Ant jos bizanstiebio buvo galima matyti plevėsuojančią Anglijos vėliavą, o didžiojo stiebo viršūnėje – mėlyną breidvimpelą su auksu siuvinėtais inicialais E. G. ir kunigaikščio karūna. Jachta buvo pavadinta „Dunkanu“. Jos savininkas – lordas Glenarvanas, vienas iš šešiolikos Škotijos aukštųjų rūmų perų ir Karališkojo Temzės jachtklubo, garsaus visoje Jungtinėje Karalystėje, garbės narys.

Laive buvo lordas Edvardas Glenarvanas su savo jauna žmona ledi Elena ir jos pusbroliu majoru Maknabsu.

Ką tik pastatytas „Dunkanas“ buvo išbandytas už kelių mylių nuo Klaido įlankos ir dabar grįžo į Glazgą; kai horizonte iškilo Arano sala, budintis jūrininkas pranešė, kad jachtos kilvateryje nardo didžiulė žuvis. Kapitonas Džonas Menglas tuojau perdavė tą žinią lordui Edvardui. Šis užlipo ant denio drauge su majoru Maknabsu ir paklausė kapitono, ką jis mano apie šį padarą.

– Aš manau, – atsakė Džonas Menglas, – kad tai yra didžiulis ryklis.

– Ryklis šiuose vandenyse? – sušuko Glenarvanas.

– Abejoti nėra ko, – tarė kapitonas. – Ši ryklių šeimos žuvis gyvena visose jūrose ir visose geografinėse platumose. Tai žuvis-svarstyklė¹, ir arba aš labai apsirinku, arba čia vienas tų nenaudėlių! Jeigu leistumėte ir jei ledi Glenarvan norėtų pasižiūrėti įspūdingos žūklės, mes jį galėtume sugauti.

– Kokios jūsų nuomonės, Maknabsai? – paklausė lordas Glenarvanas majorą. – Gal verta pamėginti?

– Sutinku su jumis, – ramiu balsu atsakė majoras.

– Be to, – pridūrė Džonas Menglas, – šiuos pavojingus plėšrūnus reikėtų naikinti labiau! Pasinaudokime proga ir, jei misteris Glenarvanas leis, pamatysime jaudinantį reginį, be to, padarysime gerą darbą.

– Sutinku, Džonai, – tarė lordas Glenarvanas.

Jis nuėjo pakviesti žmonos. Ši buvo labai susidomėjusi tokia jaudinančia žūkle ir atėjo ant denio.

Didingos jūros paviršiuje buvo galima lengvai stebėti greitai plaukiantį ryklį; jis įnirtingai tai pasinerdavo, tai vėl išnirdavo. Džonas Menglas davė nurodymus ir per dešinį bortą jūrininkai išmetė storą virvę su kabliu, ant kurio užsmeigtas gabalas lašinių. Nors ryklis dar buvo per

penkiasdešimt jardų, tačiau užuodė jauką ir nėrė prie jachtos. Juodi pelekai pilkais galais skrodė bangas, uodegos pelekas vairavo tiesiai į priekį. Kuo labiau ryklis artėjo prie jachtos, tuo, rodės, godžiau degė didžiulės iššokusios jo akys; kai jis apsiversdavo, pražiotuose nasruose būdavo matyti keturios eilės dantų. Galva buvo plati lyg dvilypis kūjis ant koto. Džonas Menglas neapsiriko: tai tikrai buvo rajausias ryklių šeimos atstovas, Anglijoje vadinamas žuvimi-svarstyklėmis.

„Dunkano“ keleiviai ir jūrininkai susidomėję stebėjo ryklį judesius. Netrukus jis jau buvo prie pat kablo; apsivertė ant nugaros, kad patogiau galėtų jį pagriebti, ir lašinių gabalas dingo plačiuose nasruose. Tuojuo jis pats, trūktelėjęs lyną, pasismeigė, ir jūrininkai su skrysčiais, pritvirtintais prie didžiosios rėjos galo, ėmė kelti pabaisą ryklį.

Ištrauktas iš įprastos aplinkos, jis pradėjo smarkiai daužytis, bet to smarkumo niekas nepabūgo: užnėrė ant uodegos kilpą ir paralyžiavo judesius. Netrukus jūrininkai įtempė ryklį per bortą ir nubloškė ant denio. Vienas atsargiai prie jo prisiartino ir, užsimojęs kirviu, nukirto baisiąją uodegą.

Žūklė baigta, plėšrūno nebebuvo ko bijoti. Tačiau buvo patenkintas jūrininkų kerštas, o ne smalsumas. Yra paprotys visuose laivuose atidžiai patikrinti ryklį vidurius. Jūrininkai, žinodami nelabai išrankų jo rajumą, tikisi ką nors juose rasti ir retai kada nusivilia.

Ledi Glenarvan nenorėjo matyti kruvino mėsinėjimo ir nuėjo į kajutę. Ryklis dar žiopčiojo; jis buvo dešimties pėdų ilgio ir svėrė per šešis šimtus svarų; toks dydis ir svoris – nieko keisto; žuvis-svarstyklės, kad ir ne iš pačių didžiųjų, bet užtat vienas pavojingiausių ryklių.

Netrukus vyrai kirviais išskrodė milžinišką žuvį. Kablys buvo įsmigęs į pilvą. Matyt, ryklis ilgai pasninkavo, nes pilvas pasirodė besas visiškai tuščias. Nusivylę jūrininkai jau buvo bemetą sukapotus mėsos gabalus į jūrą, tik staiga bocmano dėmesį patraukė viduriuose įsivėlęs kažkoks stambus daiktas.

– Kas gi čia? – sušuko jis.

– Turbūt uolos nuolauža, kurią žuvis bus prarijusi, kad numalšintų alkį, – atsakė vienas jūrininkų.

– Na jau! – pertraukė antras. – Tai yra patrankos sviedinys, pataikęs nenaudėliui į pilvą ir dar nesuvirškintas.

– Geriau patylėtumėte, – atkirto Tomas Ostinas, kapitono padėjėjas. – Ar nematote, kad tas ryklis – amžinas girtuoklis, kuris ne tik išgėrė vyną, bet ir prarijo butelį?

– Ką! – sušuko Glenarvanas. – Ryklį viduriuose butelis?

– Tikras butelis, – atsakė bocmanas. – Bet, ko gero, paimtas ne iš rūsio!

– Tomai, – tarė lordas Glenarvanas, – atsargiai išimkite jį. Jūroje rastuose buteliuose dažnai galima rasti brangių dokumentų.

– Taip manote? – paklausė majoras Maknabsas.

– Manau, kad taip gali atsitikti.

– Aš jums neprieštarauju, – atsakė majoras. – Gal tas butelis saugo kokią nors paslaptį?
– Tuoju sužinosime, – tarė Glenarvanas. – Na, Tomai?
– Štai, – atsakė kapitono padėjėjas, rodydamas beformį daiktą, kurį vargais negalais pavyko išimti iš ryklio pilvo.

– Gerai, – atsakė Glenarvanas. – Paprašykite, kad jį nuplautų ir atneštų man į kajutkompaniją.
Tomas padarė kaip lieptas, ir tokiomis netikėtomis aplinkybėmis rastas butelis buvo pastatytas kajutkompanijoje ant stalo, o prie jo susėdo Glenarvanas, majoras Maknabsas, kapitonas Džonas Menglas ir ledi Elena, nes moterys, kaip sakoma, yra smalsios.

Jūroje bet koks atsitikimas – įvykis. Valandėlė vyravo tylą. Kiekvienas klausiamai žvilgčiojo į šį daiktą. Gal jis slepia kokios nors baisios nelaimės paslaptis, o gal tik perduoda nereikšmingą žinią nuobodžiaujančio jūrininko?

Reikėjo kažką daryti, ir Glenarvanas, nieko nelaukdamas, labai atsargiai ėmėsi apžiūrinėti butelį. Galima sakyti, lyg koroneris², tiriąs menkiausias svarbios bylos smulkmenas. Glenarvanas elgėsi teisingai, nes dažnai iš pažiūros visai nereikšminga žymė gali padėti susekti svarbų dalyką.

Prieš patikrindamas, kas yra viduje, Glenarvanas atidžiai žiūrinėjo butelį. Jis buvo plonu stipriu gurkliu, dar su vielutėmis, gerokai parūdijusiomis, labai storo stiklo, atlaikančio net kelių atmosferų slėgį, – aiškiai matyti, kad tai šampano butelis. Dė ar Epernė vynininkai tokiais buteliais sudaužo kėdes, o jie nė neįskyla. Taigi ir šis nenukentėjo, taip ilgai mėtytas bangų.

– Kliko³ firmos butelis, – kuo ramiausiai tarė majoras.

Jis buvo tos srities žinovas, todėl niekas nė nemėgino ginčytis.

– Brangusis majore, – tarė Elena Glenarvan, – argi svarbu, kokios firmos tas butelis, jei nežinome, iš kur jis atplaukė?

– Mes tai sužinosime, brangioji Elena, – atsakė Edvardas Glenarvanas, – bet jau iš karto galima tvirtinti, kad jis iš toli. Pažiūrėkite, jį dengia kietas, nuo jūros vandens sukalkėjęs sluoksnis! Prieš patekdamas į ryklio pilvą, radinys ilgai plūduriavo vandenyne.

– Neįmanoma su tuo nesutikti, – atsakė majoras, – nes tik akmeninio kiauto saugomas šis dužus indas galėjo išlikti sveikas per tokią ilgą kelionę.

– Bet iš kur jis? – paklausė Elena Glenarvan.

– Luktelk, brangioji Elena, luktelk, apžiūrint butelius reikia kantrybės. Manau, netrukus jis pats atsakys į visus mūsų klausimus.

Glenarvanas ėmė skusti kietą luobą nuo butelio gurklio; netrukus pasirodė smarkiai sūraus vandens apgadintas kamštis.

– Labai blogai, – tarė Glenarvanas. – Jeigu viduje yra popierių, jie bus sušlapę.

– Pagrįsta baimė, – pritarė majoras.

– Dar pridursiu, – tarė Glenarvanas, – kad kamštis prastas, butelis netrukus būtų nugrimzdęs į dugną. Laimė, kad ryklis jį prarijo ir pristatė mums į „Dunkaną“.

– Be abejo, – atsakė Džonas Menglas, – tačiau geriau jį būtume sužvejoję atviroje jūroje, tam tikroje geografinėje ilgumoje ir platumoje. Tada, ištyrę atmosferos ir jūros sroves, galėtume nustatyti nuplauktą kelią; o dabar sunku ką nors pasakyti, nes jį atnešė ryklys, kuris nepaiso nei vėjo, nei srovių.

– Netrukus pamatysime, – atsakė Glenarvanas.

Tą akimirką jis itin atsargiai ištraukė kamštį, ir kajutėje pasklido stiprus druskos kvapas.

– Na? – paklausė moteriškai nekantri ledi Elena.

– Taip, aš neapsirikau! – atsakė Glenarvanas. – Viduje yra popierių!

– Dokumentai! Dokumentai! – sušuko ledi Elena.

– Tik jie, rodos, bus sudrėkę, prilipę prie sienelių, vargu ar pavyks išimti.

– Sudaužykime butelį, – patarė Maknabsas.

– Aš geriau norėčiau jį išsaugoti, – atsakė Glenarvanas.

– Aš irgi, – pritarė majoras.

– Be abejo, – tarė ledi Elena, – bet turinys brangesnis už indą; geriau paaukoti butelį negu dokumentus.

– Jūs tik numuškite gurklį, – patarė Džonas Menglas, – tada bus galima išimti dokumentus.

– Tai gera mintis, brangusis Edvardai! – sušuko Elena Glenarvan.

Sunku buvo ką nors kita sugalvoti, ir Glenarvanas nusprendė nudaužti brangaus butelio gurklį. Akmeninis kiautas buvo kietas kaip granitas, todėl prireikė plaktuko. Šukės pabiro ant stalo, ir pasirodė sulipę popieriaus lapeliai. Glenarvanas atsargiai juos išėmė, atlipdė ir išdėliojo priešais, o Elena Glenarvan, majoras ir kapitonas jį apspito.

ANTRAS SKYRIUS

TRYS DOKUMENTAI

Sūraus vandens gerokai apnaikintuose lapeliuose buvo vos vienas kitas žodis, beveik visiškai išnykusių eilučių neišskaitomos nuotrupos. Keletą minučių Glenarvanas atidžiai juos žiūrinėjo; vartaliojo, laikė iškėlęs prieš šviesą, tyrinėjo kiekvieną jūros pagailėtą raidelę, paskui pažvelgė į draugus, kurie žiūrėjo į jį susirūpinusiomis akimis.

– Čia trys skirtingi dokumentai, – tarė jis, – tikriausiai trys nuorašai to paties dokumento, išversto į tris kalbas – anglų, prancūzų ir vokiečių. Tuo neabejoju palyginęs neišplautuosius žodžius.

– Ar iš jų galima ką nors suprasti? – paklausė ledi Glenarvan.

– Sunku pasakyti, brangioji Elena. Šiuose dokumentuose išlikusios tik žodžių nuotrupos.

– Gal vieno dokumento žodžiai papildo kito dokumento žodžius? – tarė majoras.

– Iš tiesų, – atsakė Džonas Menglas. – Neįmanoma, kad vanduo būtų išgraužęs eilutes lygiai tose pačiose vietose. Sudėję šias sakinio nuotrupas mes suprasime mintį.

– Taip ir padarysime, – tarė Glenarvanas, – bet būkime nuoseklūs. Pirmiausia angliškas dokumentas.

Tas dokumentas atrodė šitaip:

– Ne kažin kas, – tarė nusivylęs majoras.

– Šiaip ar taip, – atsakė kapitonas, – tai yra taisyklinga anglų kalba.

– Dėl to nėra jokios abejonės, – tarė Glenarvanas. – Žodžiai *sink, aland, that, and, lost* sveiki; *skipp*, matyt, nuo žodžio *skipper*, ir čia minimas kažkoks *Gr...* tikriausiai bus kokio nors sudužusio laivo kapitonas⁴.

– Dar pridėkime žodžius *monit* ir *ssistance*⁵, – tarė Džonas Menglas, – kurių prasmė visiškai aiški.

– Mat kaip! Tai jau šis tas, – įsiterpė ledi Elena.

– Deja, mums trūksta ištisų eilučių, – pridūrė majoras. – Kaip sužinoti žuvusio laivo vardą ir katastrofos vietą?

– Sužinosime, – tarė lordas Edvardas.

– Žinoma, – patvirtino majoras, visuomet pritariąs kitų nuomonei, – bet kaip?

– Papildydami vieną dokumentą kitu.

– Pabandykime! – sušuko ledi Elena.

Antrame lapelyje, dar daugiau išgadintame negu pirmas, buvo tik keli atskiri žodžiai, išdėstyti tokia tvarka:

– Parašyta vokiškai, – tarė Džonas Menglas, dirstelėjęs į popierių.

– Jūs mokate vokiškai, Džonai? – paklausė Glenarvanas.

– Kuo puikiausiai.

– Tuomet pasakykite, ką reiškia tie keli žodžiai.

Kapitonas atidžiai pažiūrėjo į dokumentą ir tarė:

– Pirmiausia paanalizuokime įvykio datą. *7 Juni* reiškia „birželio 7-oji“; šis skaitmuo ir skaitmuo 62, nurodytas angliškame dokumente, duos mums visą datą: 1862 metų birželio 7 dieną.

– Labai gerai, – sušuko ledi Elena, – kalbėkite toliau, Džonai!

– Toje pačioje eilutėje, – aiškino jaunasis kapitonas, – yra žodis *Glas*. Jis, pridėtas prie žodžio *gow* iš pirmo dokumento, sudaro *Glasgow*. Taigi čia minimas laivas iš Glazgo uosto.

– Ir aš taip manau, – įsiterpė majoras.

– Antros eilutės dokumente visai nėra, – toliau kalbėjo Džonas Menglas. – Bet užtat trečiojoje yra du svarbūs žodžiai: *zwei* – du ir *atrosen*, arba teisingiau, *Matrosen* – jūrininkai vokiškai.

– Vadinas, čia kalbama apie kapitoną ir du jūrininkus? – paklausė ledi Elena.

– Gali būti, – atsakė Glenarvanas.

- Prisipažinsiu, - vėl prabilo kapitonas, - kad toliau kitas žodis *graus* man neaiškus. Nežinau, kaip jį išversti. Gal trečias dokumentas padės jį suprasti? O du paskutinius žodžius išaiškinti nesunku. *Bringt ihnen* reiškia „suteikite jiems“, o, jeigu juos pridėsime prie angliško žodžio *assistance*, parašyto taip pat septintoje eilutėje, sakiny *„suteikite jiems pagalbą“* yra visiškai suprantamas.

- Taip! Suteikite jiems pagalbą! - tarė Glenarvanas. - Bet kur tie nelaimingieji? Iki šiol neaptikome nieko, kas nurodytų katastrofos vietą.

- Tikėkimės, kad daugiau ką atskleis prancūziškas dokumentas, - tarė ledi Elena.

- Štai prancūziškas dokumentas, - tarė Glenarvanas. - Mes visi mokame prancūziškai, todėl sunkumų neturėtų kilti.

Štai tiksli trečio dokumento faksimilė:

- Čia skaitmenys! - sušuko ledi Elena. - Ponai, žiūrėkite!..

- Viską darykime tvarkingai, - tarė Glenarvanas, - pradėkime iš pradžių. Aš paeiliui atkursiu tuos kur ne kur užsilikusius žodžius. Jau iš pirmų raidžių matyti, kad čia minimas tristiebis laivas, kurio vardą mums išsaugojo angliškas ir prancūziškas tekstai: „Britanija“. Iš dviejų kitos eilutės žodžių *gonie* ir *austral*⁶ aiški tik antrojo reikšmė.

- Štai jau viena svarbi detalė, - tarė Džonas Menglas. - Laivo sudužimo vieta kažkur Pietų pusrutulyje.

- To per mažai, - atsiliepė majoras.

- Toliau, - pertraukė jį Glenarvanas. - O! Žodis *abor* yra veiksmažodžio *aborder* - priplaukti - šaknis. Nelaimingieji priplaukė kažkokį krantą. Bet kur? *Contin!* Nejaugi žemyną? *Cruel* - žiaurus!..

- *Cruel!* - sušuko Džonas Menglas. - Štai vokiško žodžio paaiškinimas, *graus... grausam...* žiaurus!

- Skaitykime toliau, toliau! - tarė Glenarvanas susidomėjęs, kai ėmė ryškėti tų neaiškių žodžių prasmė. - *Indi...* nejaugi šie jūreiviai būtų buvę nublokšti į Indiją? Ką reiškia *ongit?* A, *longitude*⁷! O štai ir platuma: 37°11'. Pagaliau turime vieną tikrą nurodymą!

- Trūksta ilgumos, - tarė Maknabsas.

- Negalima visko turėti iš karto, mielas majore, - atsakė Glenarvanas, - tikslus platumos laipsnis jau šis tas. Tad prancūziškas dokumentas iš tų trijų yra aiškiausias. Aišku, kiekvienas tekstas - pažodinis vertimas, nes juose po vienodai eilučių. Dabar juos reikia sujungti, išversti į vieną kalbą ir ieškoti kuo logiškesnės ir aiškesnės tų žodžių prasmės.

- Į kurią kalbą - prancūzų, vokiečių ar anglų - norite išversti? - pasiteiravo majoras.

- Į prancūzų, - atsakė Glenarvanas, - nes daugiausia mus dominančių žodžių išliko šia kalba.

- Teisingai sakote, - atsiliepė Džonas Menglas, - be to, prancūziškai visi mokame.

- Nuspręsta. - Aš perrašysiu dokumentą, sujungdamas žodžių ir sakinių nuotrupas, palikdamas tarp jų tokius pat tarpus ir papildydamas tik tuos žodžius, kurių prasmė

neabejotinai aiški; po to palyginsime ir padarysime išvadą.

Glenarvanas paėmė plunksną ir po valandėlės parodė draugams popieriaus lapą, kuriame buvo tokios eilutės:

Tuo metu įėjo jūrininkas, pranešė kapitonui, kad „Dunkanas“ įplaukė į Klaido įlanką ir paklausė, kokių būsią nurodymų.

– Ką ketinate daryti? – kreipėsi Džonas Menglas į Glenarvaną.

– Kuo greičiau pasiekti Dambartoną, Džonai; Elena grįš į Malkolmo pilį, o aš vyksiu į Londoną ir įteiksiu šį dokumentą admiralitetui.

Džonas Menglas perdavė per jūrininką atitinkamus nurodymus kapitono padėjėjui.

– O dabar, bičiuliai, – tarė Glenarvanas, – tęskime savo ieškojimus. Mes aptikome didelės katastrofos pėdsakus. Nuo mūsų įžvalgos priklauso kelių žmonių gyvybė. Sutelkime visas proto galias, kad įmintume šią mįslę.

– Mes pasirengę, brangusis Edvardai, – atsakė ledi Elena.

– Pirmiausia, – vėl prabilo Glenarvanas, – šiame dokumente dera išskirti tris dalykus: pirma – ką žinome, antra – ką galime spėlioti, trečia – ko nežinome. Ką žinome? Mes žinome, kad 1862 metų birželio 7 dieną nuskendo tristiebis laivas „Britanija“ iš Glazgo, kad du jūrininkai ir kapitonas įmetė šį dokumentą į jūrą 37°11' geografinės platumos ir kad jie prašo pagalbos.

– Visiškai teisingai, – atsiliepė majoras.

– Ką galime spėlioti? – kalbėjo toliau Glenarvanas. – Pirma, kad laivą bus ištikusi nelaimė Pietų pusrutulio jūrose; svarbu atkreipti dėmesį į žodį *gonie*. Ar tai nebus krašto pavadinimas?

– Patagonija! – sušuko ledi Elena.

– Be abejo.

– Argi trisdešimt septinta lygiagretė kerta Patagoniją? – paklausė majoras.

– Tai nesunku patikrinti, – atsakė Džonas Menglas ir pradėjo skleisti Pietų Amerikos žemėlapi.

– Tikrai! Ji kerta Araukaniją, eina per pampas, išilgai šiaurinių Patagonijos žemių ir per Atlanto vandenyną.

– Gerai. Spėliokime toliau. Du jūrininkai ir kapitonas *abor...* (*aborder*) priplaukia ką?.. *Contin...* žemyną; suprantate: žemyną, ne salą. Kas jiems atsitiko? Laimė, čia turime dar dvi raides *pr...*, kurios pasako apie jų likimą: tai pradžia žodžio *pris* – paimti – arba *prisonniers* – belaisviai. Kieno? Žiaurių indėnų. Jūs įtikinti? Argi patys žodžiai nesisiūlo į tuščias vietas? Argi nepaaiškėjo šio dokumento prasmė? Ar šviesa neapšvietė jums proto?

Glenarvanas kalbėjo įtikinamai; iš akių buvo matyti, kad jis šventai tiki viskuo, ką sako. Jo užsidegimas persidavė klausytojams. Visi kaip vienas sušuko:

– Aišku! Aišku!

Kiek patylėjęs, lordas Edvardas vėl prabilo:

– Bičiuliai, visos šios hipotezės atrodo labai panašios į tiesą. Mano manymu, katastrofa įvyko prie Patagonijos krantų. Aš pasiteirausiu Glazge apie „Britanijos“ maršrutą, ir mes sužinosime,

ar ji galėjo atsidurti tose vietose!

- Mums nereikės taip toli ieškoti, - atsakė Džonas Menglas. - Aš turiu *Mercantile and Shipping Gazette* komplektą, ir jis suteiks mums tikslios informacijos.

- Na, na, - tarė ledi Glenarvan.

Džonas Menglas paėmė 1862 metų laikraščio paką ir paskubomis ėmė juos vartyti. Neilgai paieškojęs patenkintas tarė:

- 1862 metų gegužės 30 diena. Peru! Kaljao! Paskirtis - Glazgas, „Britanija“, kapitonas Grantas.

- Grantas! - sušuko Glenarvanas. - Drąsusis škotas, kuris Ramiajame vandenyne norėjo įkurti Naująją Škotiją!

- Taip, tas pats! 1861 metais jis išplaukė „Britanija“ iš Glazgo, ir nuo to laiko negauta žinių, - atsakė Džonas Menglas.

- Jokių abejonių! Jokių abejonių, - tarė Glenarvanas. - Tai tikrai jis. „Britanija“ išplaukė iš Kaljao gegužės 30-ąją, o birželio 7-ąją, po savaitės, žuvo prie Patagonijos krantų. Štai ir visa istorija iš tų žodžių nuotrupų, kurios atrodė neišskaitomos. Matote, bičiuliai, kad spėliojome teisingai. Dabar mums trūksta tik vieno: geografinės ilgumos.

- Jos mums nė nereikia, - atsakė Džonas Menglas, - nes žinomas kraštas; aš, turėdamas tik geografinę platumą, galėčiau tiesiai pataikyti į laivo sudužimo vietą.

- Tai mes viską žinome? - paklausė ledi Glenarvan.

- Viską, brangioji Elena, ir šias baltas, vandens išplautas vietas aš be vargo užpildysiu, lyg rašyčiau diktuoju pačiam kapitonui Grantui.

Glenarvanas nieko nelaukdamas paėmė plunksną ir parašė tokį pranešimą:

1862 metų birželio 7 dieną tristiebis laivas „Britanija“, išplaukęs iš Glazgo, sudužo prie Patagonijos krantų, Pietų pusrutulyje. Mėgindami pasiekti žemyną, du jūrininkai ir kapitonas Grantas pateko į žiaurių indėnų nelaisvę. Šį dokumentą jie įmetė ... geografinės ilgumos ir 37°11' geografinės platumos. Suteikite jiems pagalbą, kitaip jie žus.

- Puiku, puiku, brangusis Edvardai, - tarė ledi Elena, - ir, jei nelaimingieji vėl išvys tėvynę, už šią laimę jie turės būti dėkingi tik jums.

- Jie išvys tėvynę, - atsakė Glenarvanas. - Šis dokumentas toks suprantamas, aiškus ir įtikinamas, kad Anglija nesvyruodama suteiks pagalbą trims savo sūnums, nublokštiems į negyvenamą krantą. Ką ji padarė Franklinui ir daugeliui kitų, dabar padarys „Britanijos“ sudužėliams!

- Bet šie nelaimingieji, - įsiterpė ledi Elena, - paliko šeimas ir šios rauda žuvusiųjų. Gal kapitonas Grantas turi žmoną, vaikų...

- Gerai sakote, brangioji, aš pasistengsiu jiems pranešti, kad dar yra vilties juos išgelbėti. O dabar, mielieji, lipkime ant denio, nes artėjame prie uosto.

Iš tikrųjų „Dunkanas“, padidinęs greitį, praplaukė Bjuto salos krantus ir paliko dešinėje Rotsėjų, žavingą miestelį derlingame slėnyje; paskui įlankos siaurumoje aplenkė Grinoką ir šeštą valandą vakaro įmetė inkarą ties Dambartono bazaltine uola, kurios viršūnę vainikuoja garsioji Škotijos didvyrio Voleso pilis.

Prieplaukoje laukė pakinkyta pašto karieta, kuri turėjo nuvežti Eleną Glenarvan ir majorą Maknabsą į Malkolmo pilį. Glenarvanas pabučiavo savo jaunąją žmoną ir sėdo į greitąjį Glazgo traukinį.

Bet prieš tai jis kitam, greitesniam pasiuntiniui, patikėjo svarbų pranešimą – po keleto minučių elektrinis telegrafas įteikė *Times* ir *Morning Chronicle* tokią žinutę:

Jei norite sužinoti apie kapitono Granto ir tristiebio laivo „Britanija“ iš Glazgo likimą, kreipkitės į Ed. Glenarvaną: Škotija, Dambartono grafystė, Lasas, Malkolmo pilis.

TREČIAS SKYRIUS

MALKOLMO PILIS

Malkolmo pilis, viena poetiškiausių Škotijos aukštumose, stūkso netoli Laso kaimo gražiame slėnyje. Jos storas granito sienas skalauja tyri Lomondo ežero vandenys.

Nuo neatmenamų laikų Malkolmo pilis priklausė Glenarvanams, kurie Robrojaus ir Fergo Makgregoro tėviškėje šventai tebesilaikė Valterio Skoto herojų vaišingumo papročių. Po socialinės revoliucijos Škotijoje daugybė vasalų, neįstengiančių mokėti buvusiems klanų vadams didelės nuomos, buvo nuvaryti nuo žemės. Vieni mirė badu, kiti ėmėsi žvejybos, dar kiti išvyko laimės ieškoti svetur. Šalyje viešpatavo neviltis. Iš visų giminių tik Glenarvanai laikėsi nuomonės, kad ištikimybė saisto tiek didžiūnus, tiek prastuolius, ir liko ištikimi savo vasalams. Nė vienam neteko išsižadėti gimtosios pastogės, žemės, kur ilsėjosi senolių kaulai; visi tebegyveno savo senųjų senjorų klane. Anais rietenų ir susiskaldymo laikais Glenarvanų tarnai Malkolmo pilyje, kaip ir „Dunkano“ komanda, buvo vien škotai, kilę iš Makgregorų, Makfarleinų, Maknabsų, Maknotonų vasalų, kitaip tariant, iš Sterlingo ir Dambartono grafysčių: šaunūs vyrai, siela ir kūnu atsidavę savo ponui; kai kurie dar tebekalbėjo Senosios Kaledonijos [8](#) keltų kalba.

Lordas Glenarvanas buvo labai turtingas ir žmonėms darė daug gero; jis buvo geros širdies ir be galo dosnus, nors, šiaip ar taip, dosnumui yra ribos. Laso senjoras, Malkolmo lordas, atstovavo savo grafystei lordų rūmuose. Jakobito, net nesistengiančio įsiteikti Hanoverio dinastijai, nemėgo Anglijos valstybės vyrai, juo labiau kad jis laikėsi protėvių papročių ir smarkiai priešinosi tų „atėjūnų iš pietų“ politiniam šalies užgrobimui.

Tačiau lordas Edvardas Glenarvanas nebuvo nei atsilikęs, nei menko proto ar siaurų pažiūrų žmogus: savo grafystėje atkėlęs vartus pažangai, širdyje tebuvo škotas ir gynė Škotijos garbę

Karališkojo Temzės jachtklubo rengiamose jachtų varžybose.

Edvardas Glenarvanas buvo trisdešimt dvejų metų, aukšto ūgio, griežtokų veido bruožų, bet labai malonių akių; visa jo asmenybė dvelkė Škotijos kalnų poezija. Jis buvo nepaprastai narsus, drąsus, riteriškas, tikras devynioliktojo amžiaus Fergas, be to, geresnis net už šv. Martyną, nes, jei būtų prireikę, būtų atidavęs kalniečiams apsiaustą nuo pečių.

Vos prieš trejetą mėnesių Glenarvanas susituokė su Elena Tafnel. Jos tėvas Viljamas Tafnelis, garsus keliautojas, kaip ir daugelis kitų, tapo geografinių atradimų aistros auka.

Elena, nors kilusi ne iš kilmingos šeimos, buvo škotė, o Glenarvanui tai buvo bene svarbiausia ir Laso senjoras šią jauną, žavingą, narsią, atsidavusią merginą pasirinko gyvenimo drauge. Jis susipažino su ja Kilpatrike; tuomet našlaitė Elena skurdžiai gyveno tėvo namuose. Jis suprato, kad vargšė mergina bus puiki žmona, ir ją vedė.

Elena buvo dvidešimt dvejų metų, jauna, šviesių plaukų, mėlynų lyg Škotijos ežerai skaistų pavasario rytą akių. Meilė vyrui pranoko jos dėkingumą. Ji mylėjo jį taip, lyg pati būtų buvusi turtinga įpėdinė, o jis – visų užmirštas našlaitis. Fermeriai ir tarnai už gerąją Laso poniją būtų paguldę galvas.

Glenarvanas ir Elena laimingi gyveno Malkolmo pilyje, apsupti didingos ir laukinės Škotijos gamtos; jie vaikštinėdavo tamsiomis kaštonų ir sikomorų alėjomis, ežero pakrantėmis, kur dar skambėdavo senoviški pibrokai⁹, užžėlusiomis perėjomis, kur šimtmetiniais griuvėsiais įrašyta Škotijos istorija. Kartais klaidžiodavo po beržyną ar maumedžių girią, po plačius geltonuojančių šilajų laukus, kopdavo stačiais šlaitais į Ben Lomondo viršūnę arba jodavo apleistomis daubomis, su meile tyrinėdami šį poetišką kraštą, vadinamą Robrojaus tėviške, visas tas pagarsėjusias vietas, kurias labai gražiai pavaizdavo Valteris Skotas. Vakare, temstant, kai danguje įsižiebdavo Makfarleino žibintas (mėnulis), jie eidavo paklajoti po seną apvaliąją galeriją, dantyta siena juosiančią Malkolmo pilį, pasėdėdavo ant kokio išgriuvusio akmens gamtos tyloje, susimąstę, užsimiršę, tarsi pasaulyje būtų buvę visiškai vieni, blyškios mėnesienos apsupti, kol naktis pamažu apgaubdavo apniūkusias viršukalnes, paskendę tyroje ekstazėje ir intymiaime žavesyje, kurio paslaptį šioje žemėje žino tik besimylinčios širdys.

Taip jie praleido pirmus vedybinio gyvenimo mėnesius. Bet Glenarvanas nepamiršo, kad žmona – didžiojo keliautojo duktė; jis manė, kad Elena iš tėvo paveldėjo pomėgį keliauti, ir neapsiriko. Jis pasistatydino „Dunkaną“ ir ketino su žmona vykti į gražiausius pasaulio kraštus Viduržemio jūroje, net iki Egėjo jūros salų. Kaip Elena džiaugėsi, kai vyras pasakė pavedęs „Dunkaną“ jos žiniai! Iš tikrųjų ar gali būti didesnė laimė, kaip praleisti medaus mėnesį puikiojoje Graikijoje, nuostabiose Rytų pakrantėse!

Glenarvanas tuo metu buvo išvykęs į Londoną. Jis rūpinosi nelaimingųjų, kuriuos ištiko laivo katastrofa, gelbėjimu, todėl Elena dėl šio trumpo išsiskyrimo ne tiek liūdėjo, kiek nekantravo; rytą vyras telegrama pranešė tuoj grįšiąs; vakare gautame laiške jis rašė dar kiek užtruksiąs; jo pasiūlymams esą kažkokių kliūčių; o po dviejų dienų atėjo laiškas, kuriame Glenarvanas

neslėpė savo nepasitenkinimo admiralitetu.

Elena pradėjo nerimauti. Vakare, kai ji sėdėjo viena savo kambaryje, įėjo pilies intendantas Halbertas ir paklausė, ar ponias teiks priimti jauną merginą ir berniuką, kurie nori pasikalbėti su lordu Glenarvanu.

– Jie čionykščiai? – paklausė ledi Elena.

– Ne, ponias, – atsakė intendantas. – Aš jų nepažįstu. Jie atvyko traukiniu iki Baloko, o iš Baloko į Lasą atėjo pėsčiomis.

– Pakvieskite juos, Halbertai, – tarė ledi Glenarvan.

Intendantas išėjo. Po kelių minučių jis įvedė į ledi Elenos kambarį jauną merginą ir berniuką. Be abejonės, seserį ir brolių, nes jiedu buvo panašūs. Sesuo turėjo šešiolika metų. Gražaus, kiek išvargusio veidelio, turbūt nuo ašarų paraudusiomis akimis, liūdna, bet drąsi, apsivilkusi prastais, tačiau švariais drabužiais, ji darė gerą įspūdį. Už rankos laikė kokių dvylikos metų berniuką; iš ryžtingos jo išvaizdos galima buvo pamanyti, kad tai sesers globėjas. Tam, kas būtų pamėginęs ją nuskriausti, jis tikrai būtų parodęs!

Sesuo, atsidūrusi priešais ledi Eleną, šiek tiek suglumo. Ta pirmoji suskubo ją prakalbinti.

– Jūs norėjote su manimi pasikalbėti? – paklausė ji, žvilgsniu drąsindama mergaitę.

– Ne su jumis, – narsiai atsakė berniukas, – o su pačiu misteriu Glenarvanu.

– Atleiskite jam, ponias, – tarė sesuo, žvilgtelėdama į brolių.

– Misterio Glenarvano pilyje nėra, – atsakė Elena. – Bet aš esu jo žmona ir, jei galėčiau jį pavaduoti...

– Jūs ledi Glenarvan? – paklausė mergaitė.

– Taip.

– Lordo Glenarvano iš Malkolmo pilies žmona? Jis išspausdino laikraštyje *Times* žinutę apie „Britaniją“?

– Taip, taip, – skubiai patvirtino Elena. – O jūs?..

– Aš mis Grant, ponias, o čia mano brolis.

– Mis Grant, mis Grant! – sušuko Elena, už rankų traukdama prie savęs merginą ir bučiuodama putlius berniuko skruostus.

– Ponias, – tarė mergina, – ką žinote apie mano tėvą. Ar jis gyvas? Ar mes jį kada nors pamatysime? Sakykite, maldauju!

– Brangus vaikelis, – tarė Elena, – tesaugo mane dangus nuo lengvabūdiškų atsakymų; nenorėčiau sužadinti nepagrįstos vilties...

– Kalbėkite, ponias, kalbėkite! Sielvartas mane užgrūdino, ir aš galiu viską išklausyti.

– Brangusis vaikelis, – atsakė Elena, – vilties nedaug, bet gal kada ir pamatysite savo tėvą.

– O Dieve, Dieve! – sušuko mis Grant ir pravirko, o Robertas pripuolęs ėmė bučiuoti ledi Glenarvan rankas.

Skaudaus džiaugsmo antplūdžiui nusiūgus, mergina apibėrė klausimais ledi Elena, o ši papasakojo, kaip buvo rastas dokumentas, iš kurio sužinota, kad „Britanija“ buvo prie Patagonijos krantų, kad, laivui sudužus, kapitonas ir du jūrininkai, vieninteliai likę gyvi, stengėsi pasiekti žemyną ir kad jie šaukėsi viso pasaulio pagalbos trimis kalbomis parašydami ir į vandenyną bangų užgaidoms įmesdami šį dokumentą.

Ledi Elenai Glenarvan pasakojant, Robertas Grantas ryte rijo ją akimis. Jo gyvenimas priklausė nuo žodžių, kuriuos tarė jos lūpos. Vaikiška vaizduotė atkūrė žiaurias tėvo žuvimo scenas: jis matė jį ant „Britanijos“ denio, sekė bangų verpetuose, kabinosi su juo į uolėtą krantą, šliaužė uždusęs per smėlį, kad nepasiektų mūša. Klausantis ne sykį jam išsprūsdavo šūksniai: „O tėti! Mano vargšas tėti!“, ir jis stipriai prisiglausdavo prie sesers.

O mis Grant klausėsi sunėrusi rankas ir neištarė nė žodžio, kol ledi Elena baigė pasakoti. Paskui ji tarė:

- Ponia, parodykite man tą dokumentą!
- Aš jo neturiu, brangusis vaikeli, – atsakė Elena.
- Jūs jo nebeturite?
- Ne. Kaip tik dėl jūsų tėvelio misteris Glenarvanas išsivežė jį į Londoną, bet aš jo turinį atpasakojau žodis į žodį ir taip, kaip mums pavyko atkurti tikslią jo prasmę; tarp šių beveik išsityrusių sakinių nuotrupų vanduo pagailėjo keleto skaitmenų, geografinės ilgumos...
- Išsiversime ir be jos! – sušuko berniukas.
- Taip, Robertai, – atsakė šypsodamasi Elena, pamačiusi jį tokį ryžtingą. – Taigi, mis Grant, šio dokumento smulkmenos jums jau žinomos, kaip ir man.
- Taip, ponია, – atsakė mergina, – bet aš norėčiau pamatyti tėvo rašyseną.
- Ką gi, rytoj turbūt grįš misteris Glenarvanas. Jis pasiėmė šį neginčijamą dokumentą, norėdamas įteikti admiraliteto komisarams, kad jie tučtuoju siųstų laivą ieškoti kapitono Granto.
- Nejaugi? – sušuko mergina. – Jūs padarėte tai dėl mūsų?
- Taip, mano brangioji, ir laikiu misterio Glenarvano kiekvieną akimirką.
- Ponia, – su didžiausiu dėkingumu karštai tarė mis Grant, – telaimina dangus jus ir misterį Glenarvaną!
- Brangusis vaikeli, – atsakė Elena, – nėra už ką dėkoti. Mūsų vietoje kiekvienas būtų padaręs tą patį. Kad tik išsipildytų viltys, kurias jums sužadinau! O kol grįš misteris Glenarvanas, jūs pasiliksite pilyje...
- Ponia, – atsakė mergina, – aš nenorėčiau išnaudoti palankumo, kurį parodėte svetimiems...
- Svetimiems, brangusis vaikeli? Šiuose namuose nei jūs, nei jūsų brolis nesate svetimi, ir aš noriu, kad misteris Glenarvanas grįžęs pats praneštų kapitono Granto vaikams, kas ketinama daryti, kad būtų išgelbėtas jų tėvas.

Tokio nuoširdaus kvietimo negalima buvo atstumti. Mis Grant ir jos brolis liko laukti Malkolmo pilyje misterio Glenarvano.

KETVIRTAS SKYRIUS

ELENOS GLENARVAN PASIŪLYMAS

Pasakodama ledi Elena visiškai neužsiminė apie būgštavimus, kuriuos savo laiškuose išdėstė Glenarvanas, abejodamas, ar admiraliteto komisarai priims jo prašymą. Taip pat nė žodeliu neprasitarė, kad kapitonas Grantas galėjo patekti į Pietų Amerikos indėnų nelaisvę. Kam vargšams vaikams skaudinti širdis spėliojimais, kas galėjo nutikti jų tėvui, ir aptemdyti tik ką atrastą viltį? Juk nuo to niekas nepasikeis. Elena tai nutylėjo ir, atsakiusi į visus mis Grant klausimus, ėmė teirautis, kaip ji gyvenanti, kuo užsiimanti, nes, kaip matyti, buvo vienintelė brolio globėja.

Klausydamosi paprasto, bet jaudinančio pasakojimo, Elena Glenarvan pajuto dar didesnę simpatiją merginai.

Merė ir Robertas Grantai buvo vieninteliai kapitono vaikai. Hario Granto žmona mirė gimdydama Robertą, ir tėvas, išplaukdamas į tolimas keliones, vaikus palikdavo prižiūrėti senai bei geraširdei pusseserei.

Kapitonas Grantas buvo drąsus jūreivis, išmanęs savo amatą, jis turėjo dvi brangintinas prekybos laivų škiperių savybes: buvo geras laivininkas ir kartu geras pirklys. Jis gyveno Dandyje, Perto grafystėje, Škotijoje. Taigi buvo savo krašto sūnus; jo tėvas, Šv. Kotrynos bažnyčios kunigas, išleido jį į mokslus; jis manė, kad mokslas kiekvienam reikalingas, juo labiau tolimojo plaukiojimo kapitonui.

Per pirmas užjūrio keliones – iš pradžių jis buvo kapitono padėjėju, paskui škiperiu – viskas jam puikiai sekėsi, o praslinkus keleriems metams nuo Roberto gimimo jis jau turėjo susikrovęs nemažai turto.

Tada jam šovė drąsi mintis, kuri išgarsino jo vardą visoje Škotijoje. Kaip Glenarvanai ir kitos įžymios Loulendo šeimos, taip ir jis bent jau širdyje nemėgo grobuoniškos Anglijos. Jo manymu, Škotijos interesai negalėjo būti anglosaksų interesai, ir norėdamas, kad jie savaime plėtotųsi, nusprendė kokioje nors Okeanijos saloje įkurti didelę škotų koloniją. Gal jis svajojo, kad ateityje ji išsikovos nepriklausomybę, kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, kad anksčiau ar vėliau Indija ir Australija taps nepriklausomos? Galbūt. O gal jis kam nors prasitarė apie slaptas savo viltis? Aišku, valdžia neparėmė jo kolonizacijos projekto, net sudarė kapitonui Grantui kliūčių, kurios kitame krašte būtų pražudžiusios žmogų. Bet Haris nepasidavė. Jis kreipėsi į savo tėvynainių patriotizmą, paaukojo visą savo turtą, pasistatydino laivą, susirinko puikią komandą ir, patikėjęs vaikus senai pusseserei, išvyko tirti didžiųjų Ramiojo vandenyno salų. Tai buvo 1861-

aisiais. Ištisis metus, iki 1862-ųjų gegužės, ateidavo iš jo žinių, bet nuo liepos, kai „Britanija“ išplaukė iš Kaljao, apie ją niekas nieko nebegirdėjo, ir *Gazette maritime* nustojo domėjęsis kapitono likimu.

Tuo metu mirė senoji Hario Granto pusseserė, ir abu vaikai liko vieni pasaulyje.

Merei Grant tada buvo keturiolika. Ištikusi nelaimė nepalaužė drąsios jos sielos. Ji rūpinosi broliu, tada dar vaiku. Reikėjo jį auginti, mokyti. Taupumo, išmintingumo ir sumanumo kaina, dirbdama dieną ir naktį, viską atiduodama jam, o pati visko atsisakydama, sesuo išgalėjo mokyti brolių. Ji buvo tvirta lyg tikra motina.

Taip jiedu gyveno Dandyje, kilniai vargą vargdami, narsiai grumdami su sunkumais. Merė galvojo tik apie brolių, svajojo apie laimingą jo ateitį. Sau, deja, ji nieko nebesitikėjo! „Britanija“ žuvusi, tėvas miręs, tikrai miręs. Taigi neįmanoma apsaityti, kaip ji susijaudino, netyčia aptikusi laikraštyje *Times* žinutę, kuri staiga pažadino ją iš nevilties.

Nebuvo ko dvejojti; ji pasiryžo. Tegu sužinos, kad jos tėvo, kapitono Grant, lavonas rastas negyvenamame krante, tarp sudužusio laivo liekanų, bet tai bus tikrai geriau negu nuolatinė abejonė ir amžina nežinios kančia.

Ji viską pasakė broliui, ir tą pačią dieną jiedu sėdo į Perto traukinį, o jau vakare atvyko į Malkolmo pilį, kur Merė po begalinio sielvarto vėl atgavo viltį.

Šią skaudžią istoriją Merė Grant papasakojo Elenai Glenarvan paprastais žodžiais, nė nemanydama, kad per tuos ilgus negandų metus ji elgėsi kaip didvyrio dukra; bet Elena Glenarvan apie tai pagalvojo ir, glėbesčiuodama, neslėpdama ašarų, spaudė rankas kapitono Grant vaikams.

O Robertas, tarsi visa tai girdėtų pirmą kartą, klausėsi sesers išplėtęs akis. Tik dabar jis suprato, ką sesuo buvo padariusi, ką jai teko iškęsti, ir pripuolęs ją apkabino.

– Mama, brangioji mama! – suriko jis, nebegalėdamas sulaikyti to šūksnio, kuris veržėsi iš pačios širdies.

Besikalbant sutemo. Ledi Elena, atjausdama pavargusius vaikus, nebenorėjo jų ilgiau užlaikyti. Tarnas nuvedė Merę ir Robertą į jiems skirtus kambarius, ir vaikai užmigo svajodami apie šviesesnę ateitį.

Jiems išėjus, Elena Glenarvan išsikvietė majorą ir papasakojo jam visus šio vakaro nuotykius.

– Merė Grant – šauni mergina, – tarė Maknabsas, išklausęs pusseserę.

– Kad tik mano vyrui pasisektų! – vylėsi Elena Glenarvan, – antraip vaikams būtų be galo sunku.

– Pasiseks, – nuramino Maknabsas, – arba admiraliteto lordų širdys kietesnės nei Portlando klintys.

Nors majoras tikino, kad pasiseks, ledi Elena visą naktį nerimavo ir nesudėjo nė bluosto.

Rytojaus rytą Merė Grant su broliu, atsikėlę auštant, vaikščiojo po didelį pilies kiemą. Staiga jie išgirdo ratų dundesį. Kiek tik įkerta varydamas arklius, į Malkolmą grįžo Glenarvanas.

Beveik tą pačią akimirką Elena Glenarvan, lydimą majoro, pasirodė kieme ir puolė pasitikti vyro.

Jis atrodė liūdnas ir įširdęs; apkabino žmoną ir netarė nė žodžio.

– Na, kaip, Edvardai? – sušuko ledi Elena.

– Brangioji Elena, – atsakė Glenarvanas, – tie žmonės tikri beširdžiai!

– Jie nesutiko?..

– Taip! Jie nesutiko man duoti laivo! Kalbėjo, kiek milijonų veltui išleista ieškant Franklino! Pareiškė, kad dokumentas neaiškus, beveik neįskaitomas! Mat nelaimingieji jau beveik dveji metai dingę ir beveik nėra vilties juos rasti! Tikino, kad indėnai bus nusivarę belaisvius į krašto gilumą, kad po visą Patagoniją neįmanoma ieškoti trijų žmonių – trijų škotų, nes ieškojimas bus bergždžias ir pražūtingas, kad jis pareikalaus daugiau aukų, negu bus išgelbėta žmonių. Jie sukosi kaip įmanydami, kad tik pateisintų savo nenorą padėti. Jie prisiminė kapitono projektus, taigi vargšas Grantas amžinai žuvęs!

– Mano tėtis! Mano vargšas tėtis! – sušuko Merė Grant ir puolė Glenarvanui po kojų.

– Jūsų tėvas! Ką, mis... – tarė šis, matydamas merginą prie savo kojų.

– Taip, Edvardai, mis Merė ir jos brolis, – paaiškino ledi Elena, – yra kapitono Granto vaikai, kuriuos admiralitetas pasmerkė likti našlaičiais!

– O mis, – atsakė Glenarvanas, keldamas merginą, – jei aš būčiau žinojęs, kad jūs čia esate...

Jis daugiau nieko nekalbėjo. Kiemą užgulė slogi, raudos drumsčiama tyła. Niekas nepratarė nė žodžio: nei Glenarvanas, nei ledi Elena, nei majoras, nei pilies tarnai, tyliai stovintys prie šeimininkų. Bet visa savo laikysena šie škotai protestavo prieš tokį anglų valdžios poelgį.

Po valandėlės pirmas prabilo majoras:

– Vadinasi, nebeturite jokios vilties? – kreipėsi jis į Glenarvaną.

– Jokios.

– Tada aš pats pas juos eisiu... pažiūrėsime, – sušuko mažasis Robertas.

Vaikas nebaigė savo grasinimo, nes sesuo jį sulaikė. Bet sugniaužtas kumštis rodė nelabai taikius jo sumanymus.

– Ne, Robertai, – tarė Merė Grant, – ne! Padėkokime geriesiems senjorams už tai, ką jie dėl mūsų padarė. Amžinai būkime jiems dėkingi ir eikime.

– Mere! – sušuko ledi Elena.

– Mis, kur jūs eisite? – paklausė Glenarvanas.

– Aš pulsiu karalienei po kojų, – atsakė mergina, – nejau ji bus nebyli kaip akmuo, kai vaikai maldaus gelbėti jų tėvą!

Glenarvanas papurtė galvą, bet ne todėl, kad abejotų jos didenybės geraširdiškumu: jis gerai žinojo, kad Merė Grant negalės prie jos priėti. Retas prašytojas pasiekia sosto papėdę, tartum ant karališkųjų rūmų vartų, kaip anglų laivuose ant vairo, būtų užrašyta:

Passengers are requested not to speak to the man at the wheel. [10](#)

Ledi Elena kuo puikiausiai suprato vyro mintį. Ji suvokė, kad merginos žygis bus nesėkmingas, ir kad tų dviejų vaikų gyvenimas bus beviltiškas. Tada jai dingtelėjo dar vienas sumanymas.

– Mere Grant, – sušuko ji, – palaukite, mano vaikelį, ir paklauskite manęs.

Mergina, paėmusi brolių už rankos, jau buvo beeinanti, tačiau sustojo.

Elena Glenarvan ašarų pilnomis akimis, susijaudinusi priėjo prie vyro ir tvirtu balsu tarė:

– Edvardai! Norėdamas mane pradžiuginti, ketinate vykti su manimi į smagią ir malonumų kupiną jūros kelionę. Bet ar gali būti tikresnis ir naudingesnis džiaugsmas, kaip išgelbėti nelaiminguosius, kurių išsižadėjo tėvynė?

– Elena! – sušuko Glenarvanas.

– Taip, jūs mane suprantate, Edvardai. „Dunkanas“ – puikus ir tvirtas laivas! Jis gali pakelti visus Pietų jūrų pavojus! Jis gali apiplaukti aplink pasaulį ir apiplauks, jei reikės! Vykime, Edvardai, ieškoti kapitono Granto!

Glenarvanas, girdėdamas tokius drąsius žodžius, jaunajai žmonai ištiesė rankas; jis šypsojosi, spaudė ją prie širdies, o Merė ir Robertas bučiavo jai rankas.

Matydami tą jaudinantį reginį pilies tarnai džiaugsmingai, iš visos širdies sušuko:

– Valio Laso poniai! Valio! Triskart valio ledi ir milordui Glenarvanams!

PENKTAS SKYRIUS

„DUNKANAS“ IŠPLAUKIA

Jau buvome sakę, kad Elena Glenarvan buvo tvirtos ir taurios sielos moteris. Tai neabejotinai įrodė paskutinis jos poelgis. Glenarvanas visiškai pagrįstai didžiavosi kilnia savo žmona, kuri jį suprato ir sutiko lydėti kelionėje. Jau tuomet, kai Londone buvo atmestas jo prašymas, jam kilo mintis pačiam vykti gelbėti kapitono Granto; apie tai jis Elenai nepranešė tik todėl, kad niekaip negalėjo apsiprasti su mintimi, jog juodviem teks išsiskirti. Bet dabar, kai Elena prašėsi vykti drauge, dvejonių nebeliko. Pilies tarnai džiaugsmingais šūksniais pritarė šiam pasiūlymui, nes nuo jo priklauso jų brolių – škotų, kaip jie patys – gyvybė; tad ir Glenarvanas iš visos širdies prisidėjo prie džiaugsmingo tarnų „valio!“ Laso valdovės garbei.

Nutarus vykti, nebuvo ko gaišti. Tą pačią dieną Glenarvanas telegrafu paliepė Džonui Menglui įvesti „Dunkaną“ į Glazgo uostą ir viską paruošti kelionei Pietų jūromis, kuri galėjo tapti kelione aplink pasaulį. Kai ledi Elena pasiūlė keliauti, ji nė trupučio neperdėjo sakydama, kad „Dunkanas“ yra nepaprastai tvirtas ir greitas; jis iš tiesų drąsiai galėjo leistis į tolimąjį plaukiojimą.

Tai buvo geriausios konstrukcijos dviejų šimtų dešimties tonų talpos garinė jachta; pirmieji laivai – Kolumbo, Vespučio, Pinsono ir Magelano, – pasiekę Naujojo Pasaulio krantus, buvo

gerokai mažesni¹¹.

„Dunkanas“ turėjo du stiebus: fokstiebj su foku, apatiniu ir viršutiniu formarseliu ir forbramseliu; bizanstiebj su bizaniu, flagštoku, lotyniškuoju foku, didžiuoju bei mažuoju kliveriais ir štagburėmis. Burių pakankamai, kad vėjas jį neštų kaip paprastą kliperį; tačiau svarbiausia jo korpuse buvo garo mašina – naujausios sistemos, 160 arklio jėgų galios, su perkaitintuvais garo slėgiui pakelti. Buvo du sraigčiai. Visos garo jėgos varomo „Dunkano“ didžiausias greitis viršijo iki šiol garlaivių pasiektą greitį. Iš tikrųjų per bandymus Klaido įlankoje jo patentlagas¹² rodė septyniolika mylių per valandą. Taigi toks laivas puikiausiai tiko plaukti aplink pasaulį. Džonui Menglui reikėjo tik sutvarkyti vidų.

Pirmiausia jis ėmėsi didinti triumus, kad tilptų kiek galima daugiau anglių, nes kelionėje sunku papildyti kuro atsargas. Taip pat apdairiai į kambuzus Džonas Menglas pakrovė maisto dvejiems metams; pinigų jam netrūko, todėl dar nupirko sukiojamą patranką ir pastatė ant priešakinio denio. Nežinia, kas gali atsitikti, ir ne pro šalį turėti pabūklą, šaudantį aštuonių svarų sviediniais iš keturių mylių atstumo.

Džonas Menglas puikiai išmanė savo darbą; nors dabar vadovavo tik pramoginei jachtai, tačiau buvo laikomas geriausiu Glazgo škipერიu. Jis buvo trisdešimties metų, rūstoko veido, tačiau narsus ir geros širdies. Jį dar vaiką Glenarvanų šeima paėmė į pilį ir išaugino puikiu jūreiviu. Tolimojo plaukiojimo kelionėse Džonas Menglas ne kartą įrodė savo apsukrumą, energiją ir šaltakraujiškumą. Lordo Glenarvano pasiūlymą vadovauti „Dunkanui“ jis priėmė su malonumu, nes Malkolmo pilies šeimininką mylėjo kaip brolių ir džiaugėsi galimybe parodyti savo atsidavimą.

Jo padėjėjas Tomas Ostinas buvo jūrų vilkas, vertas visiško pasitikėjimo. „Dunkano“ įgulos, kartu su kapitonu ir padėjėju, buvo dvidešimt penki žmonės. Visi jie kilę iš Dambartono grafystės, prityrę jūrininkai ir šaunuoliai, tarp jų buvo net tradicinis *bag-piper*¹³. Glenarvanas turėjo būrį savo amatų mėgstančių, ištikimų ir drąsių vyrų, ne tik gerų jūreivių, bet ir karių, pasirengusių lydėti jį į pavojingiausias ekspedicijas. Sužinojusi, kur vyksta, „Dunkano“ įgula netvėrė džiaugsmu ir savo entuziastingais „valio“ pažadino Dambartono uolų aidus.

Džonas Menglas, kad ir kaip užsiėmęs laivo pakrovimu ir atsargų sudarymu, nepamiršo tolimai kelionei įrengti kajučių ledi Elenai ir lordui Edvardui. Be to, jis pagalvojo, kur įkurdinti kapitano Granto vaikus, nes ledi Elena negalėjo užginti Merei vyksti drauge.

O mažasis Robertas tikriausiai būtų pasislėpęs jachtos triume, kad tik išplauktų. Jis būtų junga, kaip Nelsonas ir Franklinas, kad tik jį priimtų į „Dunkaną“. Ar gali pasipriešinti tokiam berniukui! Niekas nė nebandė. Reikėjo net patenkinti jo prašymą „neleisti“ plaukti kaip keleiviui, nes jis norėjo tarnauti laive. Džonui Menglui buvo pavesta mokyti jį jūreivystės.

– Jei aš būsiu netikęs, tegu man negaili botago, – tarė Robertas.

– Būk ramus, vaikeli, – rimtai atsakė Glenarvanas, bet nepridūrė, kad devyniauodegė katė¹⁴ laivyne uždrausta ir tikrai nereikalinga „Dunkane“.

Baigiant keleivių sąrašą, belieka paminėti majorą Maknabsą. Jis buvo penkiasdešimties metų, taisyklingo, romaus veido, neapsakomai gero būdo, kuklus, tylus ir švelnus vyras; ėjo kur siunčiamas, visuomet dėl visko ir su visais sutikdavo, nesibardavo, nesikarščiuodavo; tokiu pat žingsniu lipo laiptais į savo miegamąjį ir šovinių išraustos kurtinos pylimu, dėl nieko pasaulyje nesijaudindamas, niekada nesutrikdamas, net jei čia pat būtų kritęs patrankos sviedinys; rodės, jis taip ir mirs, neradęs progos supykti. Šis žmogus pasižymėjo ne tik aukščiausio laipsnio drąsa mūšio lauke, fiziniu narsumu, bet ir moraline drąsa, tai yra sielos tvirtybe. Jei jis ir turėjo kokią ydą, nebent tą, kad buvo škotas nuo galvos iki kojų, grynakraujis kaledonietis, senųjų savo krašto papročių šalininkas. Todėl jis visiškai nenorėjo tarnauti Anglijoje ir majoro laipsnį gavo 42-ajame kalnų gvardijos pulke, juodojoje gvardijoje, kuri buvo sudaryta vien iš Škotijos bajorų. Kaip Glenarvanų pusbrolis, Maknabsas gyveno Malkolmo pilyje, bet, kaip majoras, manė, kad visai natūralu prisidėti prie „Dunkano“ ekspedicijos.

Toks buvo jachtos personalas, nenumatytų aplinkybių pašauktas išvykti į vieną nuostabiausių šiais laikais kelionių. Kai „Dunkanas“ prisišvartavo Glazgo garlaivių prieplaukoje, jis tapo vieninteliu publikos smalsumo objektu; minios žmonių kasdien ėjo jo apžiūrėti; visi tik juo domėjosi ir apie jį kalbėjo, o tai labai nepatiko kitiems kapitonams, ypač Bertonui: jo puikusias garlaivis „Škotija“ stovėjo šalia „Dunkano“ ir ruošėsi plaukti į Kalkutą. Didžiulei „Škotijai“ „Dunkanas“ tebuvo paprastas *fly-boat*¹⁵. Į Glenarvano jachtą kasdien dėmesį atkreipdavo vis daugiau žmonių.

Artėjo išvykimo diena. Džonas Menglas pasirodė esąs apsukrus ir sumanus; praėjus mėnesiui nuo bandymų Klaido įlankoje, „Dunkanas“, pakrautas, aprūpintas maisto ir kuro atsargomis, galėjo leistis į jūrą. Buvo nutarta išplaukti rugpjūčio 25-ąją, kad jachta pasiektų Pietų pusrutulį, kai ten bus prasidėjęs pavasaris.

Ne vienas, sužinojęs apie šį sumanymą, perspėdavo Glenarvaną, kad kelionė būsianti sunki ir pavojinga; bet jis į tai nekreipė dėmesio ir pasiryžo palikti Malkolmo pilį. Be to, daugelis nepritariančiųjų širdyje gėrėjosi šiuo sumanymu. Vėliau viešoji nuomonė drąsiai pakrypo į Glenarvano pusę, ir visi laikraščiai, išskyrus „valdžios organus“, vieningai pasmerkė admiraliteto lordų elgesį. Bet Glenarvano nejaudino nei pagyros, nei peikimai: jis darė tai, ką privalėjo, ir visa kita mažai paisė.

Rugpjūčio 24-ąją Glenarvanas, ledi Elena, majoras Maknabsas, Merė ir Robertas Grantai, Olbinetas, jachtos virėjas, ir jo žmona, Elenos Glenarvan kambarinė, širdingai atsisveikino su Malkolmo pilies tarnais. Po kelių valandų jie jau buvo laive. Glazgo gyventojai nuoširdžiai sutiko ledi Elena, jauną ir drąsą moterį, kuri atsisakė ramių prabangaus gyvenimo malonumų ir skubėjo sudužusio laivo žmonėms į pagalbą.

Glenarvano ir jo žmonos apartamentai užėmė beveik visą „Dunkano“ vairinį galą viršutiniame denyje: buvo įrengti du miegamieji, salonas ir dvi prausyklos. Aplink kajutkompaniją buvo kitos šešios kajutės: Merei, Robertui, Olbinetui, jo žmonai ir majorui

Maknabsui. Džono Menglo ir Tomo Ostino kajutės buvo už jų, prie viršutinio denio. Jachtos įgula labai patogiai įsikūrė tarpudenyje, nes, be anglių, ginklų ir maisto, laive nebuvo jokių kitų krovinių. Taigi vidaus įrengimams vietos užteko, ir Džonas Menglas ją puikiai išnaudojo.

„Dunkanas“ turėjo išvykti naktį iš rugpjūčio 24-osios į 25-ąją, trečią valandą, kai tik prasidės atoslūgis. Aštuntą valandą vakaro lordas Glenarvanas ir jo svečiai, visa komanda, nuo kūriko iki kapitono, iš jachtos nuėjo į senovinę Glazgo katedrą.

Vidurnaktį buvo užkurtos krosnys; kapitonas įsakė jas tolydžiai kaitinti, ir netrukus juodų dūmų kamuoliai susimaišė su nakties migla. „Dunkano“ burės buvo rūpestingai įmautos į audeklo makštis, kad neapneštų suodžiai, nes pūtė pietvakarių vėjas ir jų nebuvo galima iškelti.

Antrą valandą „Dunkanas“ nuo katiluose uždaryto garo pradėjo drebėti. Manometras rodė keturias atmosferas. Perkaitintas garas sušvilpė pro vožtuvus. Vandens lygis laikėsi vienodai: potvynis baigėsi, o atoslūgis dar neprasidėjo; švito ir jau buvo galima įžiūrėti Klaido sąsiaurį tarp akmeninių gairių, kurių švyturiai blyško ryto aušroje. Pats metas išplaukti.

Džonas Menglas pasiuntė jūrininką pranešti apie tai Glenarvanui; šis nieko nelaukdamas užlipo ant denio.

Netrukus prasidėjo atoslūgis. „Dunkanas“ kelis kartus smarkiai sušvilpė, atleido lynus ir atsiskyrė nuo kitų laivų. Sraigtas ėmė suktis, ir jachta įplaukė į upės kanalą. Džonui nereikėjo locmano; jis puikiai pažinojo Klaido sąsiaurį, ir joks kitas, kad ir įgudęs jūreivis nebūtų geriau vedęs laivo: tyliai ir tvirtai dešine ranka valdė mašiną, o kaire – vairą. Greitai išnyko paskutiniai pakrančių fabrikai, kur ne kur ant kalvų pasirodė vilos, nurimo miesto triukšmas.

Po valandos „Dunkanas“ praskriejo pro Dambartono uolas. Dar po dviejų valandų jau buvo Klaido įlankoje. Šeštą valandą ryto aplenkė Kenterio molą ir iš Šiaurės kanalo išplaukė į platųjį vandenyną.

ŠEŠTAS SKYRIUS

KELEIVIS IŠ ŠEŠTOS KAJUTĖS

Pirmą dieną jūra buvo nerami; vakarop ėmė pūsti žvarbus vėjas. „Dunkaną“ labai supo; gerai, kad moterys nesirodė ant denio, o gulėjo savo kajutėse.

Bet kitą dieną vėjas staiga pasikeitė. Kapitonas Džonas liepė iškelti foką, bizanį, formarselį, ir supimas sumažėjo. Išaušus rytui ledi Elena ir Merė Grant užlipo ant denio ir ten jau rado Glenarvaną, majorą bei kapitoną. Buvo nuostabus saulėtekis. Saulė kilo iš vandenyno tarsi metalinis Ruolzo būdu paauksuotas diskas iš didžiulės galvaninės vonios. „Dunkanas“ skriejo nužertas skaisčios šviesos ir rodėsi, kad ne vėjas, o spinduliai ištempė bures.

Susikaupę jachtos keleiviai tyliai stebėjo, kaip teka spinduliuojantis šviesulys.

– Koks nuostabus vaizdas! – pagaliau tarė ledi Elena. – Bus puiki diena. Kad tik vėjas būtų palankus ir neatsigręžtų iš kitos pusės.

– Nėra ko norėti geriau, brangioji Elena, – atsakė Glenarvanas. – Kelionės pradžia negalima skųstis.

– Brangusis Edvardai, ar ilgai ji truks?

– Džonas mums atsakys, – tarė Glenarvanas. – Ar gerai plaukiame? Jūs patenkintas laivu, Džonai?

– Labai patenkintas, sere, – atsakė Džonas. – Puikus laivas, jūreiviui – malonumas. Korpusas ir mašinų skyrius veikia lyg susitarę. Jūs matote, koks lygus kilvateris driekiasi už jachtos, kaip lengvai ji skrodžia bangas. Mes plaukiame po 17 mylių per valandą. Jei ir toliau nemažinsime greičio, po dešimties dienų pasieksime pusiaują ir greičiau nei per penkias savaites aplenksime Horno kyšulį.

– Ar girdite, Mere, – tarė Elena, – greičiau nei per penkias savaites!

– Taip, ponია, girdžiu, – atsiliepė mergina, – ir mano širdis ėmė smarkiau plakti po šių kapitono žodžių.

– O kaip pakeliate šią kelionę, mis Mere? – pasiteiravo Glenarvanas.

– Gerai, misteri Glenarvanai, dar nepatyriau kokių nors nemalonumų. Be to, greit visiškai priprasiu.

– O mūsų mažasis Robertas?

– A, Robertas, – atsakė Džonas Menglas. – Jis mašinų skyriuje arba stiebo viršūnėje. Berniukui jūros liga – vieni juokai. Štai, matote jį?

Visų žvilgsniai nukrypo į fokstiebjį, į kurį mostelėjo kapitonas: ten ant forbramselio topenanto, šimto pėdų aukštyje, kybojo Robertas. Merė net krūptelėjo iš siaubo.

– O, būkite rami, mis, – tarė Džonas Menglas, – aš už jį atsakau ir pažadu, kad netrukus pristatysiu kapitonui Grantui šaunų jūrų vilkiuką; mes rasime garbingąjį kapitoną!

– Ak, kad iš tiesų taip būtų, misteri Džonai! – atsakė mergina.

– Brangusis vaikeli, – tarė Glenarvanas, – mūsų ekspedicijai turi pasisekti. Pažvelkite į šiuos šaunius vyrus, parinktus tokiam kilniam darbui. Šis žygis pasiseks be jokių sunkumų. Aš pažadėjau ledi Elenai pramogų kelionę ir esu tikras, kad žodį tesėsiu.

– Edvardai, jūs geriausias žmogus pasaulyje, – tarė Elena.

– Nieko panašaus, bet tikrai turiu geriausią įgulą geriausiam laive. Argi nesižavite mūsų „Dunkanu“, mis Mere?

– Priešingai, sere, – atsakė mergina. – Žaviuosi juo kaip tikra žinovė.

– Mat kaip!

– Dar vaikas būdama, žaisdavau laivuose, kuriais plaukiojo mano tėvas. Iš manęs būtų buvęs neblogas jūreivis... Jei reikėtų, sugebėčiau rišti rifus.

– O mis, ką jūs sakote! – sušuko Džonas Menglas.

- Jei taip, - tarė Glenarvanas, - jūs susidraugausite su kapitonu Džonu, nes, jo manymu, niekas pasaulyje neprilygsta jūreivio amatui. Jis nieko kito nenumato net moteriai! Ar ne taip, Džonai?

- Taip, sere, - atsakė jaunasis kapitonas, - tačiau turiu pripažinti, kad mis Grant labiau tinka būti ant denio, negu tempti bramselį, bet man be galo malonu girdėti, ką ji kalba.

- Ir ypač, kad ji žavisi „Dunkanu“, - pajuokavo Glenarvanas.

- O, jis to vertas, - atsakė Džonas.

- Žinote, - tarė ledi Elena, - jūs taip didžiuojatės jachta, kad panorau ją apžiūrėti iki pat triumo, pamatyti, kaip įsikūrė tarpudenyje mūsų šaunūs jūreiviai.

- Kuo puikiausiai, - atsakė Džonas, - jie čia jaučiasi kaip namie.

- Jie tikrai kaip namie, brangioji Elena, - pritarė Glenarvanas. - Ši jachta - dalis mūsų Senosios Kaledonijos! Tai Dambartono grafystės dalis, plaukianti jūromis. Taigi mes tebesame savame krašte! „Dunkanas“ - Malkolmo pilis, o vandenynas - Lomondo ežeras!

- Jei taip, brangusis Edvardai, suteikite mums garbę ir aprodykite pilį, - tarė ledi Elena.

- Mielai, ponija, - sutiko Glenarvanas, - tik pirma leiskite man įspėti Olbinetą.

Jachtos virėjas buvo puikus kulinaras, nors škotas, bet dėl savo gebėjimų galįs vadintis prancūzu; beje, jis savo pareigas taip pat vykdė uoliai bei sumaniai. Pašauktas tuojau atėjo.

- Olbinetai, prieš pusryčius mes norime pasivaikščioti, - tarė Glenarvanas, lyg būtų kalbama apie pasivaikščiojimą Tarbete ar prie Ketrinos ežero. - Tikiuosi, grįžę jau rasime padengtą stalą.

Olbinetas oriai nusilenkė.

- Jūs mus lydėsite, majore? - paklausė ledi Elena.

- Kaip liepsite, - atsakė Maknabsas.

- Majoras skendi cigaro dūmuose ir nereikia jo judinti. Aš jums jį pristatau kaip atkaklų rūkalių, mis Grant. Jis rūko visą laiką, net ir miegodamas.

Majoras linktelėjo galvą, o Glenarvanas su kitais keleiviais nusileido į tarpudenį.

Maknabsas, likęs vienas ir, kaip buvo įpratęs, kalbėdamas pats su savimi, bet niekada sau neprieštaraudamas, apsigaubė dar tirštesniu dūmų debesimi. Jis stovėjo nejudėdamas ir žiūrėjo į jachtos kilvaterį. Po kelių minučių tokio nebylaus stebėjimo jis atsigręžė ir priešais save išvydo naują asmenį. Jei iš viso kas nors būtų galėjęs nustebinti majorą, šis susitikimas būtų jį nustebinęs, nes keleivis jam buvo visiškai nematytas.

Šis aukštas liesas vyras buvo maždaug keturiasdešimties metų. Jis panėšėjo į ilgą vinį didelę galvą. Iš tikrųjų jo galva buvo plati ir tvirta, kakta aukšta, nosis ilga, burna stambi, smakras atsikišęs. Akys slėpėsi už didžiulių apvalių akinių ir buvo keistokos, lyg žmonių, sergančių niktalopija¹⁶. Iš veido jis atrodė protingas ir linksmas žmogus. Buvo matyti, kad jis tikrai nėra iš tų atstumiančios išvaizdos rimtuolių, kurie iš principo niekada nesijuokia ir savo menkumą slepia po griežta kauke. Iš jo nerūpestingumo ir nesivaržymo buvo galima spręsti, kad į

žmones ir daiktus jis žiūri iš gerosios pusės. Jis dar nebuvo prataręs nė žodžio, tačiau buvo galima suprasti, kad jis šnekus, be to, išsiblaškęs: nemato, į ką žiūri, ir negirdi, ko klauso. Jis nešiojo kelioninę kepurę, geltonus batus, odines blauzdenes, rudo aksomo kelnes ir tos pačios medžiagos švarką su daugybe kišenių, išsipūtusių nuo užrašų knygelių, bloknotų, piniginių ir begalės kitų nenaudingų, nereikalingų daiktų; ilgas žiūronas tabalavo jam ant juostelės.

Judrusis nepažįstamasis buvo ramiojo majoro priešingybė. Jis sukiojosi aplink Maknabsą, apžiūrinėjo jį, klausiamai žvilgčiojo, o šis net nesiteikė pasiteirauti, iš kur jis, kur vyksta ir kaip pateko į „Dunkaną“.

Paslaptینگasis asmuo, pamatęs, kad visos jo pastangos sudūžta į majoro abejingumą, čiupo žiūronus, kurie ištraukti buvo keturių pėdų ilgio, nutaikė į akiračio liniją, kur dangus susilieja su vandeniu, ir sustingo plačiai pražergęs kojas, lyg koks kelio stulpas; kelias minutes pasižvalgęs, nuleido žiūroną ir, pastatęs ant denio, pasirėmė juo tarsi lazda. Bet tą pačią akimirką vamzdžiai susistūmė, ir naujasis keleivis, staiga nebetekęs atramos, vos neišsitiesė prie bizanstiebio.

Kiekvienas kitas majoro vietoje būtų bent šyptelėjęs. Majoras net antakių nesuraukė. Tada nepažįstamasis pasiryžo.

– Virėjau! – sušuko jis, ir iš karto buvo galima suprasti, kad tai svetimšalis.

Jis valandėlę luktelėjo. Niekas nesirodė.

– Virėjau! – pakartojo dar garsiau.

Kaip tik tuo metu pro šalį į virtuvęėjo Olbinetas. Jis labai nustebo išgirdęs, kad jį šaukia tas visai nepažįstamas ilgšis!

„Kas jis toks? – pamanė Olbinetas. – Misterio Glenarvano draugas? Negali būti.“

Tačiau užlipo ant denio ir prisiartino prie nepažįstamojo.

– Jūs esate laivo virėjas? – paklausė tas.

– Taip, pone, – atsakė Olbinetas, – bet aš neturėjau garbės...

– Aš esu keleivis iš šeštos kajutės.

– Šeštos? – pakartojo virėjas.

– Taip. O kuo jūs vardu?

– Olbinetas.

– Mano mielas Olbinetai, – tarė keleivis iš šeštos kajutės. – Metas pagalvoti apie pusryčius, ir kuo greičiau. Jau trisdešimt šešias valandas nieko nevalgiau, arba, tiksliau sakant, trisdešimt šešias valandas miegojau, o tai atleistina žmogui, kuris, niekur nesustodamas, atvyko iš Paryžiaus į Glazgą. Malonėkite pasakyti, kada čia pusryčiaujama?

– Devintą, – mechaniškai atsakė Olbinetas.

Svetimšalis norėjo pasižiūrėti į laikrodį, bet ilgokai užtruko, kol jį rado devintoje kišenėje.

– Puiku, – tarė jis, – dar nėra aštuonių. Kol lauksiu pusryčių, atneškite man, Olbinetai, biskvitą ir stiklą vyno, nes esu toks išalkęs, kad nebepastoviu ant kojų.

Olbinetas klausėsi ir nieko nesuprato; be to, nepažįstamasis tarškėjo nesustodamas, lengvai pereidamas nuo vienos temos prie kitos.

– O kaip kapitonas? – klausinėjo jis. – Ar kapitonas dar neatsikėlęs? O jo padėjėjas? Ką veikia padėjėjas? Ar jis taip pat miega? Laimė, oras gražus, vėjas palankus, ir laivas pats plaukia...

Vos tik jis ištarė šiuos žodžius, ant juto laiptelių pasirodė Džonas Menglas.

– Štai ir kapitonas, – tarė Olbinetas.

– Ak, kaip aš džiaugiuosi, – sušuko nepažįstamasis, – kaip džiaugiuosi, kapitone Bertonai, susipažinęs su jumis!

Džonas Menglas apstulbo; jis stebėjosi ne tiek vadinamas kapitonu Bertonu, kiek matydamas savo laive tą svetimšalį.

O anas nesustojo:

– Leiskite man paspausti jums ranką. Aš to nepadariau užvakar vakare, nes, laivui rengiantis išplaukti, nedera jūsų trukdyti. Bet šiandien, kapitone, aš tikrai laimingas susipažinęs su jumis.

Džonas Menglas nustebęs žvelgė tai į Olbinetą, tai į naująjį atvykėlį.

– Dabar susipažinome, brangusis kapitone, ir štai mes jau seni draugai. Galime ir pašnekučiuoti. Sakykite, ar jūs patenkintas „Škotija“?

– Apie kokią „Škotiją“ kalbate? – tarė pagaliau Džonas Menglas.

– „Škotija“, kuria plaukiame, yra puikus laivas, jį man išgyrė ne mažiau kaip ir šaunųjį jo kapitoną Bertoną. Jūs bene būsite didžiojo keliautojo po Afriką giminaitis? Drąsus vyras. Jei taip, sveikinu!

– Pone, – tarė Džonas Menglas, – aš nesu ne tik keliautojo Bertono giminaitis, bet netgi kapitonas Bertonas.

– A, vadinasi, kalbuosi su „Škotijos“ kapitono padėjėju misteriu Berdnesu.

– Misteriu Berdnesu? – pakartojo Džonas Menglas ir jau pradėjo susivokti, tik nežinojo, su kuo kalba: su bepročiu ar kažkokiu plevėsa? Jis tai norėjo išsiaiškinti, bet ant denio pasirodė Glenarvanas, jo žmona ir mis Grant. Nepažįstamasis, pastebėjęs juos, sušuko:

– Keleiviai, keleiviai! Puiku! Tikiuosi, misteris Berdnesai, mane supažindinsite.

Nelaukdamas Džono Menglo tarpininkavimo, jis kuo laisviausiai žengė į priekį.

– Ponia, – tarė jis mis Grant, – panele, – ledi Elenai, – pone, – pridūrė kreipdamasis į Glenarvaną.

– Misteris Glenarvanas, – tarė Džonas Menglas.

– Sere, – kalbėjo toliau nepažįstamasis, – prašau man atleisti, kad pats prisistatau, bet jūroje nėra ko taip griežtai paisyti etiketo. Tikiuosi, kad netrukus susibičiuliausime ir kelionė „Škotija“ ponių draugystėje mums atrodys trumpa ir maloni.

Ledi Elena ir mis Grant nesusigriebė, ką atsakyti. Jos visiškai nesuprato, kaip tas pašalinis asmuo pateko į „Dunkaną“.

– Pone, – tarė tada Glenarvanas, – su kuo turiu garbę kalbėti?

- Su Žaku Eljasenu Fransua Mari Paganeliu, Paryžiaus geografų draugijos sekretoriumi, Berlyno, Bombėjaus, Darmštato, Leipcigo, Londono, Peterburgo, Vienos, Niujorko geografų draugijų nariu korespondentu, Rytų Indijos karališkojo geografijos ir etnografijos instituto garbės nariu, kuris, dvidešimt penkerius savo gyvenimo metus studijavęs geografiją kabinete, nusprendė pereiti į aktyviųjų mokslo veikėjų gretas ir plaukia į Indiją norėdamas susieti jų darbus su didžiųjų keliautojų atradimais!

SEPTINTAS SKYRIUS

IŠ KUR ATVYKO IR KUR PLAUKIA ŽAKAS PAGANELIS

Geografų draugijos sekretorius tikriausiai buvo malonus žmogus, nes visa tai pasakė itin švelniai. Beje, Glenarvanas puikiai žinojo, su kuo kalba, nes apie Žaką Paganelį ir jo nuopelnus buvo daug girdėjęs. Savo geografiniais darbais, pranešimais apie naujus atradimus, spausdinamais draugijos biuleteniuose, susirašinėjimu su visu pasauliu jis garsėjo kaip vienas žymiausių Prancūzijos mokslininkų. Taigi Glenarvanas širdingai padavė ranką nelauktajam svečiui.

- O dabar, kai vienas kitam prisistatėme, - pridūrė jis, - gal malonėsite, pone Paganeli, atsakyti į vieną klausimą?

- Nors ir į dvidešimt klausimų, - atsakė Žakas Paganelis. - Man visuomet bus malonu su jumis pasikalbėti.

- Ar į šį laivą jūs įsėdote užvakar vakare?

- Taip, pone, užvakar vakare aštuntą valandą. Iššokęs iš Kaledonijos greitojo traukinio, sėdau į kebą, o iš jo - tiesiai į „Škotiją“: šeštą kajutę buvau užsisakęs iš Paryžiaus. Naktis buvo apsiniaukusi. Laive nesutikau nė gyvos dvasios. Jaučiausi nuvargęs po trisdešimties valandų kelionės, be to, žinojau, kad geriausias vaistas nuo jūros ligos - gulėti ir pirmomis dienomis nesikelti iš lovos; aš tučtuojau taip padariau ir, patikėkite, sąžiningai išmiegojau trisdešimt šešias valandas.

Dabar Žako Paganelio klausytojai suprato, kaip jis pas juos pateko. Prancūzų keliautojas apsirikęs įsėdo į jų laivą - viskas paaiškėjo. Tačiau ką pasakys mokslininkas geografas, kai sužinos laivo vardą ir maršrutą?

- Vadinasi, pone Paganeli, - tarė Glenarvanas, - savo kelionių pradiniu punktu pasirinkote Kalkutą?

- Taip, pone. Aš visą gyvenimą puoselėjau mintį pamatyti Indiją. Dramblių tėvynėje pagaliau išsipildys mano gražiausia svajonė.

- Tai jums, pone Paganeli, nebūtų vis tiek, jei tektų aplankyti kurį nors kitą kraštą?

– Ne, pone, man tai būtų labai nemalonu, nes turiu rekomendacinį laišką lordui Somersetui, Indijos generalgubernatoriui, be to, Geografų draugija man pavedė vieną užduotį.

– A, jums pavesta užduotis?

– Taip. Man pasiūlyta viena naudinga ir įdomi kelionė, kurios planą sudarė mano draugas ir kolega mokslininkas Vivjenas de Sen Martenas. Man teks eiti brolių Šlaginvaitų, pulkininko Vou, Vebo, Hodžsono, misionierių Huko ir Gabė, Murkrofto, Žiulio Remi ir daugelio kitų garsių keliautojų pėdomis. Aš noriu padaryti tai, ko 1846 metais nepavyko padaryti misionieriui Krikui, – ištirti Jaru Džangbo Ču upę, kuri teka šiaurine Himalajų papėde ir tūkstančio penkių šimtų kilometrų ruožu drėkina Tibetą; pagaliau svarbu sužinoti, ar ši upė į šiaurės rytus nuo Asamo įteka į Brahmaputrą. Keliautojui, kuriam pasiseks įvykdyti vieną karščiausių troškimų Indijos geografijoje, garantuotas aukso medalis.

Paganelis buvo puikus. Jis kalbėjo nepaprastai užsidegęs. Leidosi nešamas lakių fantazijos sparnų. Jį sustabdyti būtų buvę neįmanoma, kaip ir užtvenkti Reiną prie Šafuzeno slenksčių.

– Pone Žakai Paganeli, – tarė valandėlę patylėjęs Glenarvanas, – tai tikrai puiki kelionė, ir mokslas jums bus labai dėkingas; tačiau aš nenoriu ilgiau slėpti to, kad jūs apsirikote: jums teks bent laikinai atsisakyti malonumo aplankyti Indiją.

– Atsisakyti? Kodėl?

– Todėl, kad kiekvieną minutę tolstate nuo Indijos pusiasalio.

– Kaip tai suprasti, kapitone Bertonai?

– Aš ne kapitonas Bertonas, – atsakė Džonas Menglas.

– Bet čia „Škotija“?

– Ne, ne „Škotija“!

Neįmanoma apsaityti, kaip nustebo Paganelis. Jis žvilgčiojo paeiliui tai į visada rimtą Edvardą Glenarvaną, tai į jo žmoną Eleną ir Merę Grant, kurių veiduose buvo matyti gaili užuojauta, tai į besišypsantį Džoną Menglą, į majorą, kuris nė nekrustelėjo. Paskui, gūžtelėjęs pečiais ir nuleidęs nuo kaktos ant nosies akinius, sušuko:

– Tai bent pokštas!

Bet tą akimirką jo akys sustojo ties vairo ratu, ant kurio buvo užrašyti du žodžiai:

DUNKANAS

GLAZGAS

– „Dunkanas“! „Dunkanas“! – sušuko jis, tikrai nusiminęs.

Paskui strimgalviais nubildėjo juto laiptais į savo kajutę.

Vos tik nelaimingasis mokslininkas dingo, visi, išskyrus majorą, nebegalėjo sulaukyti juoko, kvatojo net jūreiviai. Tiek jau to, pasitaiko įsėsti ne į tą traukinį; pusė bėdos, kai apsižiūri važiuojąs ne Dambartono, o Edinburgo link! Bet patekti ne į tą laivą, plaukti į Čilę, kai reikia į

Indiją, – didesnio išsiblašymo tikriausiai negali būti!

– Žaku Paganeliu aš nė kiek nesistebiu, – tarė Glenarvanas. – Apie jį pasakojama nemažai juokingų nutikimų. Jo išleistame žinomame Amerikos žemėlapyje galima rasti Japoniją. Tačiau, nors ir išsiblaškęs, jis yra žymus mokslininkas ir vienas geriausių Prancūzijos geografo.

– Bet ką darysime su tuo nelaiminguoju? – paklausė ledi Elena. – Nejau vešimės į Patagoniją?

– O kodėl ne? – rimtai paprieštaravo Maknabsas. – Mes niekuo dėti, kad jis toks išsiblaškęs. Jeigu jis dabar važiuotų traukiniu, argi jis būtų sustabdytas?

– Ne, bet išliptų artimiausioje stotyje, – atsakė ledi Elena.

– Ką gi, jis galės pasielgti kaip tinkamas pirmoje mūsų sustojimo vietoje, – tarė Glenarvanas.

Tą akimirką Paganelis, susigėdęs ir įsitikinęs, kad lagaminai jachtoje, vėl pasirodė ant denio. Jis be perstojo kartojo nelemtus žodžius „Dunkanas“! „Dunkanas“!, tarsi kitokių nė nemokėtų. Jis vaikštinėjo, apžiūrinėjo jachtos stiebus ir atrodė lyg kažko klausinėtų nebylų horizontą. Pagaliau vėl priėjo prie Glenarvano.

– O kur plaukia „Dunkanas“?

– Į Ameriką, pone Paganeli.

– O tiksliau kur?

– Į Konsepsjoną.

– Į Čilę! Į Čilę! – šūktelėjo nelaimingasis geografas. – O man juk liepta vykti į Indiją! Ką pasakys ponas Katrfažas, centrinės komisijos pirmininkas! Ir ponas d’Avezakas! Ir ponas Kortamberas! Ir Vivjenas de Sen Martenas! Kaip aš pasirodysiu draugijos posėdžiuose!

– Nenusiminkite, pone Paganeli, – tarė Glenarvanas. – Viską dar galima ištaisyti; jums teks tik truputį sugaišti. Jaru Džangbo Ču upė visada jūsų lauks Tibeto kalnuose. Netrukus sustosime Madeiroje, ir ten rasite laivą, kuriuo galėsite grįžti į Europą.

– Dėkoju, pone, ką padarysi. Pamanykite, koks netikėtas nuotykis! Turbūt tik man taip gali atsitikti. Aš juk buvau užsisakęs kajutę „Škotijoje“!

– Apie „Škotiją“ patarčiau jums kol kas negalvoti.

– „Dunkanas“ – pramoginė jachta? – tarė Paganelis, dar sykį apžiūrėjęs laivą.

– Taip, pone, – atsakė Džonas Menglas, – ir ji priklauso misterui Glenarvanui.

– Kuris iš visos širdies prašo jus pasisvečiuoti, – pridūrė Glenarvanas.

– Labai jums dėkoju, – atsakė Paganelis. – Tikrai esu sujaudintas jūsų mandagumo, bet leiskite man pareikšti mažytę pastabą: koks puikus kraštas Indija! Ten keliautojų laukia įspūdingiausi netikėtumai. Ponios, ko gero, dar ten nebuvusios... Vairininkui reikėtų tik pasukti ratą, ir „Dunkanas“ lengvai galėtų skrieti į Kalkutą, kaip ir į Konsepsjoną. O kadangi plaukiate savo malonumui...

Išgirdę Paganelio pasiūlymą, visi papurtė galvas, ir mokslininkas nutilo nebaigęs sakinio.

– Pone Paganeli, – tarė ledi Elena, – jei tai būtų kelionė savo malonumui, aš pasiūlyčiau visiems kartu plaukti į Indiją, ir vyras manęs neatkalbinėtų. Bet „Dunkanas“ plaukia į

Patagoniją pargabenti laivo katastrofos aukų ir negali pakeisti tokios humaniškos paskirties...

Per keletą minučių prancūzas keliautojas sužinojo, kas buvo atsitikę. Jį sujaudino stebuklinga dokumentų radimo ir kapitono Granto istorija, taip pat taurus ledi Elenos pasiūlymas.

– Ponia, – tarė jis, – leiskite pareikšti, kad be galo žaviuosi jūsų poelgiu. Tegu jūsų jachta plaukia savo keliu; aš negaliu leisti, kad ji sugaištų nors ir vieną dieną.

– Tai gal prisidėsite prie mūsų ieškojimų? – paklausė ledi Elena.

– Deja, neįmanoma, poniam. Aš turiu įvykdyti pavestą užduotį. Išlipsiu pirmoje jūsų sustojimo vietoje...

– Vadinas, Madeiroje, – tarė Džonas Menglas.

– Tebūnie Madeiroje. Iš ten netoli iki Lisabonos, manau, sulauksiu kokios nors susisiektimo priemonės.

– Gerai, pone Paganeli, – tarė Glenarvanas, – bus padaryta, kaip pageidaujate, o kol kas aš džiaugiuosi, kad paviešėsite mano jachtoje. Norėčiau, kad nenuobodžiautumėte!

– O, misteri Glenarvanai, – sušuko mokslininkas, – aš dar labiau džiaugiuosi, taip maloniai apsirikęs! Vis dėlto labai juokinga, kad plauki į Ameriką, kai tau reikia į Indiją!

Paganelis daugiau nesigraužė, kad teks pavėluoti: vis tiek nieko nebegalėjo pakeisti. Jis pasirodė esąs mielas, linksmas ir, žinoma, išsiblaškęs. Jis žavėjo moteris gera nuotaika. Į vakarą jau buvo su visais susidraugavęs. Jis paprašė parodyti dokumentą; studijavo jį rūpestingai, ilgai ir kruopščiai. Jo nuomone, kitokio aiškinimo nė negalėjo būti. Jis labai užjautė Merę Grant ir jos brolių, sustiprino jų viltį. Nupiešė, kaip viskas toliau klosis, patikino, kad „Dunkano“ kelionės sėkmė – neginčytina, ir mergina, klausydamasi jo žodžių, net nusišypsojo. Iš tikrųjų, jeigu ne jam skirta užduotis, jis irgi leistųsi ieškoti kapitono Granto!

O kai Paganelis sužinojo, kad Elena Glenarvan yra Viljamo Tafnelio duktė, iš jo lūpų pasipylė pasigėrėjimo šūksniai. Jis pažinęs jos tėvą. Koks drąsus mokslininkas! Kokius laiškus jie rašydavę vienas kitam, kai Viljamas Tafnelis buvo draugijos narys korespondentas! Koks susitikimas ir kokia džiaugsminga kelionė su Viljamo Tafnelio dukterimi!

Pagaliau jis paprašė leisti ją pabučiuoti. Ledi Elena sutiko, nors tai gal buvo kiek „nepadoru“.

AŠTUNTAS SKYRIUS

„DUNKANE“ VIENU GERU ŽMOGUMI DAUGIAU

Palanki Šiaurės Afrikos srovė greitai nešė jachtą prie pusiaujo. Rugpjūčio 30 dieną horizonte iškilo Madeiros salos. Glenarvanas savo pažadą tesėjo ir pasiūlė naujam svečiui čia išlipti.

– Brangusis Glenarvanai, – atsakė Paganelis, – ar anksčiau, kol manęs nebuvo laive, ketinote sustoti Madeiroje?

– Ne, – tarė Glenarvanas.

– Tuomet leiskite man pasinaudoti savo nelemto išsiblaškymo pasekmėmis. Madeira – per daug žinoma sala. Joje geografui nėra nieko įdomaus. Viskas apie tas salas pasakyta ir parašyta, ten visiškai sunykę vynmedžiai. Įsivaizduokite, Madeiroje nebėra vynuogių! Vyno gamyba, 1813 metais išaugusi iki dvidešimt dviejų tūkstančių pipų¹⁷, 1845-aisiais smuko iki dviejų tūkstančių šešių šimtų šešiasdešimt devynių pipų! Dabar nesiekia nė penkių šimtų! Vaizdas liūdnas. Jeigu jums būtų vis vien, prašyčiau sustoti Kanarų salyne!..

– Gerai, sustosime Kanarų salyne, – atsakė Glenarvanas. – Mums neteks pasukti iš kelio.

– Aš tai žinau, brangusis Glenarvanai! Matote, Kanarų salyne yra trys įdomios tyrinėti grupės, o ką jau kalbėti apie Tenerifės viršukalnę, kurią visuomet svajojau pamatyti. Dabar kaip tik yra tokia proga. Aš ją pasinaudosiu ir, kol sulauksiu į Europą plaukiančio laivo, užkopsiu į šį garsųjį kalną.

– Kaip jums patinka, brangusis Paganeli, – atsakė Glenarvanas, kuris negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs.

Ir buvo ko šypsotis.

Kanarų salas nuo Madeiros salų skiria du šimtai penkiasdešimt mylių – tai visiškai nereikšmingas atstumas tokiam greitam laivui kaip „Dunkanas“.

Rugpjūčio 31 dieną, apie antrą valandą po pietų, Džonas Menglas ir Paganelis vaikštinėjo po jūtą. Prancūzas klausinėjo savo pašnekovą apie Čilę; staiga kapitonas jį pertraukė, rodydamas pietuose į kažkokį tašką horizonte.

– Pone Paganeli! – tarė jis.

– Ką, mielas kapitone? – paklausė mokslininkas.

– Malonėkite pažvelgti į šitą pusę. Ar nieko nematote?..

– Nieko.

– Ne ten žiūrite. Ne horizonte, bet aukščiau, debesyse.

– Debesyse? Dievaži nieko...

– Žiūrėkite ten, kur išsikišęs bušprito galas.

– Tikrai nieko nematau.

– Jūs tiesiog nenorite matyti. Nors esame dar už keturiasdešimties mylių, Tenerifės viršukalnė puikiai matyti virš horizonto.

Gal Paganelis norėjo matyti, o gal ne, bet po kelių valandų turėjo tai pastebėti, nebent būtų prisipažinęs, kad yra aklas.

– Pagaliau matote! – tarė Džonas Menglas.

– Taip, taip, jau puikiai matau, – atsakė Paganelis, – ir tai, – pridūrė su panieka, – vadinama Tenerifės viršukalne?

– Taip,

– Ji, rodos, visai neaukšta.

– Vienuolikos tūkstančių pėdų virš jūros lygio.

– Bet negali lygintis su Monblanu.

– Galbūt, bet jei pamėginsite kopti, ji pasirodys dar ir kaip aukšta.

– Kopti, kopti! Brangusis kapitone, kuriems galams į ją kopti po Humbolto ir Bonplano? Juk Humboltas – genijus! Jis užlipo į tą kalną ir taip išsamiai jį aprašė, kad nebeliko ką pridėti. Jis pažymėjo jame penkias juostas: vynuogynų, laurų, pušų, alpinių viržynų ir juostą be jokios augmenijos. Jis net buvo užlipęs ant pačio gūbrio: ten net nebuvo kur atsisėsti. Nuo kalno aukštumos jis žvilgsniu aprėpė tokią erdvę kaip ketvirtis Ispanijos. Paskui nusileido į ugnikalnį iki pat išgesusio kraterio. Ką gi čia man daryti po šio didžiojo žmogaus?

– Iš tiesų, – pritarė Džonas Menglas. Dėl to apmaudu, nes jums teks nuobodžiai laukti laivo Tenerifės uoste. Ten nebus kur išsiblaškyti.

– O, aš ir taip išsiblaškęs, – juokdamasis atsakė Paganelis. – Bet, brangusis Menglai, argi Žaliojo Kyšulio salose nėra kokios žinomesnės sustojimo vietos?

– Žinoma, yra. Lengviausia įsėsti į laivą Prajoje.

– Nekalbant apie vieną savybę, kurios nevalia niekinti. Žaliojo Kyšulio salos yra netoli Senegalo, o ten aš sutiksiu savo tėvynainių. Gerai žinau, kad tos salos neįdomios ir nykios, tačiau geografo akiai viskas įdomu. Mokėti matyti – didelis mokslas. Yra žmonių, kurie nemoka matyti, kurie keliauja kaip sraigės. Tikėkite, aš ne iš tokių.

– Kaip jums patinka, pone Paganeli, – atsakė Džonas Menglas. – Aš esu tikras, kad, aplankęs Žaliojo Kyšulio salas, papildysite geografijos mokslą. Mes kaip tik ten turime sustoti ir pasikrauti anglių. Jūs visiškai mūsų nesutrukdysite.

Tai pasakęs, kapitonas nustatė laivo kursą į vakarus nuo Kanarų salų; garsioji viršukalnė liko kairėje, ir „Dunkanas“, plaukdamas tokiu pat greičiu, rugsėjo 2-ąją, penktą valandą ryto, perkirto Vėžio atogrąžą. Oras staiga pasikeitė. Prasidėjo drėgnas, sunkus ir lietingas laikotarpis – *tiempo das aguas*, anot ispanų, – varginantis metų laikas keliautojams, bet naudingas Afrikos salų gyventojams, kurie neturi miškų ir vandens. Jūra bangavo, keleiviai negalėjo būti ant denio, tačiau kalbos kajutkompanijoje buvo nuotaikingos.

Rugsėjo 3 dieną Paganelis ėmė dėtis lagaminus ir ruoštis išlipti. „Dunkanas“ plaukė tarp Žaliojo Kyšulio salų. Praplaukė Salio salą – tikrą smėlio kapą, – nederlingą ir negyvenamą; paskui, aplenkęs plačius koralinius rifus, šone paliko Santjago salą, kurią iš šiaurės pietų link juosia bazalto kalnų virtinė, besibaigianti dviem aukštomis kalvomis.

Pagaliau „Dunkanas“ įplaukė į Prajos įlanką ir netrukus priešais pat miestą aštuonių sieksnių gylyje išmetė inkarą. Oras buvo bjaurus, mūša labai smarki, nors įlanka iš jūros pusės ir apsaugota nuo vėjų. Lietus pliaupė kaip iš kibiro, lygumoje buvo matyti miestas, užstotas vulkaninių uolų, kurių aukštis siekė iki trijų šimtų pėdų. Salos vaizdas pro tankų lietaus skydą atrodė nykus.

Ledi Elenai teko atsisakyti savo ketinimo apžiūrėti miestą. Anglis pakrauti buvo labai sunku. Kol dangus maišėsi su jūra, „Dunkano“ keleiviai turėjo tūnoti kajutkompanijoje. Visai natūralu,

kad jachtoje buvo kalbama vien tik apie orą. Kiekvienas reiškė savo nuomonę, išskyrus majorą, kuris net ir pasaulio tvaną būtų stebėjęs visiškai abejingai. Paganelis vaikščiojo po kajutkompaniją purtydamas galvą.

– Lyg tyčia, – kalbėjo jis.

– Iš tikrųjų, – atsiliepė Glenarvanas, – gamtos jėgos prieš jus.

– Vis dėlto aš su jomis susiremsiu.

– Jūs negalite pasipriešinti tokiam lietui, – tarė ledi Elena Glenarvan.

– Puikiausiai galėčiau, ponია. Aš tik nerimauju dėl savo lagaminų ir instrumentų. Viskas nueis niekais.

– Baisu tik išlipti, – įsiterpė Glenarvanas. – Tačiau Prajoje jūs visai gerai įsikursite. Žinoma, ten nelabai švaru. Gyventi su beždžionėmis ir kiaulėmis ne visada malonu, tačiau keliautojas neturi būti per daug reiklus. Be to, reikia tikėtis, kad po septynių ar aštuonių mėnesių jums pavyks koku nors laivu grįžti į Europą.

– Po septynių ar aštuonių mėnesių! – sušuko Paganelis.

– Mažiausiai. Laivai Žaliojo Kyšulio salas liūčių metu lanko retai. Tačiau galėsite naudingai praleisti laiką. Archipelagas dar menkai ištirtas. Topografijos, klimatologijos, etnografijos ir hipsometrijos srityse dar daug ką reikia nuveikti.

– Jūs ištirsite upes, – tarė ledi Elena.

– Jų ten nėra, ponია, – atsakė Paganelis.

– Tada upelius.

– Ir jų nėra.

– Tada upokšnius.

– Ten visiškai nėra upokšnių.

– Jūs atsigriebsite miškuose, – įsiterpė majoras.

– Miško be medžių nebūna. Ten jų irgi nėra.

– Puikus kraštas! – atsiliepė majoras.

– Pasiguoskite tuo, brangusis Paganeli, – tarė tada Glenarvanas, – kad ten bent rasite kalnus.

– O, jie neaukšti ir visiškai neįdomūs, sere! Be to, apie juos moksliniai darbai jau parašyti.

– Parašyti, – pakartojo Glenarvanas.

– Taip, tokia mano dalia. Kanarų salose aš prieš akis turėjau Humbolto darbus, o čia mane pralenkė geologas Šarlis Sen Kleras Devilis!

– Negali būti!

– Deja, taip, – gailiu balsu atsakė Paganelis. – Tas mokslininkas plaukė prancūzų korvete „Pasiryžėlis“; kai sustojo Žaliojo Kyšulio salose, jis užlipo į vieną įdomiausią tenykščių kalnų viršūnę – ugnikalnį Fogo saloje. Sakykite, ką gi aš galėčiau daryti po jo?

– Iš tikrųjų gaila, – atsiliepė ledi Elena, – ką gi jums daryti, pone Paganeli?

Paganelis tylėjo.

– Jums geriau reikėjo išlipti Madeiroje, nors ten ir nebėra vyno! – sumurmėjo Glenarvanas. Mokslininkas, Geografų draugijos sekretorius, vis tylėjo.

– Jumis dėtas, aš laukčiau, – tarė majoras tokiu balsu, lyg būtų sakęs: „Aš nelaukčiau.“

– Brangusis Glenarvanai, – tada prabilo Paganelis, – kur dar ketinate sustoti?

– Ketinu sustoti Konsepsjone.

– Negerai! Aš labai nutolsiu nuo Indijos.

– Nė kiek... Tą akimirką, kai „Dunkanas“ apiplauks Horno kyšulį, prie jos priartėsite.

– Labai abejoju.

– Beje, – rimtu balsu toliau kalbėjo Glenarvanas, – kai plauki į Indiją, nelabai svarbu, ar pateksi į Ost Indiją, ar į Vest Indiją.

– Kaip tai nesvarbu?

– Tik toks skirtumas, kad Patagonijos pampos gyventojai – indėnai, o Pendžabo – indai.

– Velniava! – sušuko Paganelis. – Tokia mintis man niekada nebūtų šovusi į galvą!

– Be to, brangusis Paganeli, aukso medalį galima pelnyti bet kur; visur yra ką veikti, ieškoti, atrasti, – ir Kordiljerose kaip Tibeto kalnuose.

– O Jaru Džangbo Ču upės vaga?

– Ją pakeisite Rio Kolorado vaga! Upė menkai ištirta, žemėlapiuose ji teka tik pagal geografų fantaziją.

– Aš tai žinau, brangusis Glenarvanai. Ten yra begalė klaidų. Neabejoju, kad, jei būčiau paprašęs, Geografų draugija būtų pasiuntusi mane į Patagoniją, kaip ir į Indiją. Bet aš apie tai nepagalvojau, ir vis per savo išsiblaškymą.

– Vadinasi, pone Paganeli, jūs mus lyдите? – įsiteikiamu balsu paklausė ledi Elena Glenarvan.

– Ponia, o mano užduotis?

– Mes plauksime per Magelano sąsiaurį, – pridūrė Glenarvanas.

– Sere, jūs gundytojas.

– Pridursiu, kad aplankysime Bado uostą!

– Bado uostą! – sušuko prancūzas, priremtas iš visų pusių. – Tą garsųjį geografijos metraščiuose aprašytą uostą!

– Taip pat įsidėmėkite, pone Paganeli, – tarė ledi Elena, – prisidėdamas prie mūsų, įgysite teisę prie Škotijos vardo prijungti ir Prancūzijos vardą!

– Taip, žinoma.

– Geografas gali būti naudingas mūsų ekspedicijai, o ar yra kas gražesnio už mokslo tarnavimą žmonijai?

– Gera pasakyta, ponია!

– Patikėkite manimi: atsiduokite likimo ar, teisingiau, Apvaizdos malonei, kaip atsidavėme mes. Ji atsiuntė mums šį dokumentą, ir mes išsirengėme į kelionę. Ji atvedė jus į „Dunkaną“, ir jūs pasilikite čia.

- Likite su mumis, pone Paganeli! – sušuko Robertas Grantas.
- Žinote, ką aš jums pasakysiu, mano mielieji? – tarė pagaliau Paganelis. – Jūs labai norite, kad aš pasilikčiau!
- Ir jūs, Paganeli, trokštate pasilikti, – įsiterpė Glenarvanas.
- Po velnių, – sušuko geografas, – aš bijojau būti nekuklus!

DEVINTAS SKYRIUS

MAGELANO SĄSIAURIS

Visus laivo keleivius nudžiugino Paganelio pasiryžimas. Robertas, nieko nežiūrėdamas, šoko jam ant kaklo. Gerbiamasis sekretorius vos neparvirto aukštiekninkas.

- Smarkus vyrukas, – tarė jis, – aš jį išmokysiu geografijos.

Kadangi Džonas Menglas buvo nusprendęs padaryti jį jūreiviu, Glenarvanas – narsiu vyru, majoras – šaltakrauju jaunuoliu, ledi Elena – geru ir tauriu žmogumi, Merė Grant – mokiniu, kuris būtų dėkingas tokiems mokytojams, Robertas turėjo išaugti tobulas džentelmenas.

„Dunkanas“ skubiai baigė krauti anglis ir, palikęs tuos nykius krantus, pasuko į vakarus, į tekančią nuo Brazilijos srovę, o rugsėjo 7-ąją, palankaus šiaurės vėjo nešamas, perplaukė pusiaują ir atsidūrė Pietų pusrutulyje.

Kelionė kol kas buvo sėkminga. Visi gyveno viltimi. Atrodė, kad ekspedicijos galimybės surasti kapitoną Grantą kasdien vis didėja. Labiausiai tuo tikėjo kapitonas. Jis iš visos širdies troško matyti mis Merę laimingą ir ramią. Mergina jam labai patiko, o savo jausmus jis taip gerai slėpė, kad visi „Dunkano“ keleiviai viską pastebėjo, išskyrus jį ir Merę Grant.

O geografas, galima sakyti, buvo laimingiausias žmogus Pietų pusrutulyje; jis nuolatos studijavo žemėlapius, jais buvo nuklojęs visą stalą kajutkompanijoje. Dėl to kasdien kildavo ginčų su Olbinetu, nes šis negalėdavo padengti stalo. Tačiau Paganelį užstodavo visi keleiviai, žinoma, tik ne majoras: geografijos klausimai jį labai mažai domino, ypač per pietus. Be to, aptikęs kapitono padėjėjo skyriuje įvairių knygų, tarp jų ir keletą ispaniškų, Paganelis panorą išmokti Servanteso kalbą. Laive ispaniškai niekas nemokėjo, o Čilės pakrantėse tai labai pravers. Turėdamas polinkį į poliglosiją¹⁸, jis tikėjosi, kad, atvykęs į Konsepsjoną, jau laisvai kalbės ispaniškai. Mokėsi labai atkakliai, ir buvo galima girdėti jį burbant po nosimi tos svetimos kalbos skiemenis.

Laisvalaikiu jis mokė Robertą, supažindindavo su pakrančių, prie kurių artėjo „Dunkanas“, istorija.

Rugsėjo 10-ąją jachtos koordinatės buvo 5°37' platumos ir 31°15' ilgumos, ir tą dieną Glenarvanas sužinojo vieną dalyką, kurio, ko gero, nežino daugelis mokytų žmonių. Paganelis pasakojo Amerikos istoriją ir, norėdamas suminėti didžiuosius jūrininkus, kurių keliais dabar

skriejo „Dunkanas“, pradėjo nuo Kristupo Kolumbo; baigdamas pridūrė, kad garsusis genujietis mirė visai nežinodamas, kad atrado naują pasaulį.

Klausytojai paprieštaravo, bet Paganelis atkakliai laikėsi savo tvirtinimo.

– Iš tikrųjų, – kalbėjo jis. – Aš nenoriu menkinti Kolumbo garbės, tačiau faktas yra faktas. Penkioliktojo amžiaus pabaigoje visi protai buvo susirūpinę, kaip palengvinti susisiekimą su Azija ir surasti kelią į Rytus per Vakarus, taigi, kaip trumpiausiu keliu nuplaukti į prieskonių šalį. Tai ir pabandė Kolumbas. Jis dalyvavo keturiose kelionėse; pasiekė Kumanos, Honduro, Moskitų įlankas, Nikaragvos, Veragvos, Kosta Rikos, Panamos pakrantes, manydamas, kad tai Japonijos ir Kinijos pakrantės, ir mirė, nieko nežinodamas apie didįjį žemyną, kurio net nepavadino savo vardu!

– Aš noriu tikėti jūsų žodžiais, mielas Paganeli, – tarė Glenarvanas, – tačiau esu nustebęs ir noriu jūsų paklausti, kas tie jūrininkai, atskleidę Kolumbo apsirikimą.

– Tai jo sekėjai: Ocheda, kuris lydėjo Kolumbą, taip pat Vinsentas Pinsonas, Vespučis, Mendosa, Bastidas, Kabralis, Solis, Balboa. Jie apiplaukė rytinius Amerikos pakraščius, nustatė ribas; prieš tris šimtus šešiasdešimt metų juos į pietus nešė srovė, kuri dabar neša mus! Žinote, bičiuliai, mes perkirtome pusiaują toje pačioje vietoje, kur jį perkirto Pinsonas paskutiniaisiais penkioliktojo amžiaus metais, ir artinamės prie 8° pietų platumos, kur jis pasiekė Braziliją. Po metų portugalas Kabralis nusigavo net iki Segūro uosto. Paskui 1502 metais Vespučis per trečią ekspediciją nuplaukė dar labiau į pietus. 1508-aisiais Vinsentas Pinsonas ir Solis kartu tyrė Amerikos krantus, o 1514 metais Solis aptiko La Platos žiotis; čia buviai ten jį suėdė, ir Magelanui teko garbė pirmam apiplaukti žemyną. Tas didysis keliautojas 1519 metais penkiais laivais praplaukė Patagoniją, atrado Puerto Deseado ir San Chuliano uostus, ten ilgokai prastovėjo; penkiasdešimt antrame platumos laipsnyje aptiko Vienuolikos Tūkstančių Mergelių sąsiaurį, kuris vėliau buvo pavadintas jo vardu, ir 1520 metų lapkričio 28 dieną išnėrė į Ramųjį vandenyną. O, kaip jis tikriausiai apsidžiaugė, kai horizonte pamatė nežinomą, saulės spinduliuose žybciojančią jūrą!

– Taip, pone Paganeli, – sušuko Robertas Grantas, sužavėtas geografo žodžių, – kaip aš būčiau norėjęs ten būti!

– Ir aš, mano berniuk! Aš nebūčiau praleidęs tokios progos, jei likimas man būtų lėmęs gimti prieš tris šimtus metų!

– Mums būtų gaila, pone Paganeli, – atsiliepė ledi Elena, – nes jūs nesėdėtumėte dabar su mumis ant denio ir nepasakotumėte mums šios istorijos.

– Ponia, ją už mane būtų papasakojęs kitas, ir dar pridūręs, kad vakarinių krantų ištyrimo garbė priklausė broliams Pisarams. Drąsieji nuotykių ieškotojai įkūrė daug miestų. Kuskas, Kitas, Lima, Santjagas, Viljarika, Valparaisas ir Konsepsjonas, kur plaukia „Dunkanas“, – jų darbas.

To paties laikotarpio Magelano ir brolių Pizarų atradimai leido sudaryti Amerikos pakrančių žemėlapi, kuriuo labai apsidžiaugė Senojo Pasaulio mokslininkai.

– Na, o aš nebūčiau vien tuo pasitenkinęs, – tarė Robertas.

– Kodėl? – paklausė Merė ir įdėmiai pažiūrėjo į broliuką, aistringai susidomėjusį šių atradimų istorija.

– Iš tikrųjų kodėl, mano berniuk? – paklausė Glenarvanas, šypsniu jį drąsindamas.

– Todėl, kad būčiau norėjęs sužinoti, kas yra anapus Magelano sąsiaurio.

– Puiku, mielas, – tarė Paganelis. – Ir aš būčiau norėjęs sužinoti, ar žemynas siekia Pietų ašigali, ar ten toliau tėra atvira jūra, kaip manė Dreikas, jūsų tautietis, sere. Jei Robertas Grantas ir Žakas Paganelis būtų gyvenę septynioliktajame amžiuje, jie būtų leidęsi įkandin Schauteno ir Lemero – dviejų olandų, kurie, degdami smalsumu, norėjo įspėti tą geografinę mįslę.

– Ar jie buvo mokslininkai? – pasiteiravo ledi Elena.

– Ne, tai buvo drąsūs pirkliai, ir jiems visiškai nerūpėjo mokslinė atradimų reikšmė. Tuo metu olandiškoji Ost Indijos bendrovė viena valdė visą prekybą Magelano sąsiauriu. Kadangi kito kelio į Aziją per Vakarų nežinota, ši privilegija iš tikrųjų buvo privilegija grobti. Dėl to kai kurie pirkliai ryžosi kovoti su tokia monopolija ir atrasti kitą sąsiaurį. Tarp jų buvo Isakas Lemeris, protingas ir mokytas žmogus. Jis davė lėšų ekspedicijai, kuriai vadovavo jo sūnėnas Jakobas Lemeris ir Schautenas, prityręs jūreivis, kilęs iš Horno. Tie drąsuoliai išsiruošė į kelionę 1615 metų birželį, praėjus maždaug šimtmečiui po Magelano. Tarp Ugnies Žemės ir Estado salos jie atrado sąsiaurį ir pavadino Lemero vardu, o 1616 metų vasario 12 dieną aplenkė garsųjį Horno kyšulį, kuriam labiau, negu jo broliui Gerosios Vilties kyšuliui, tikėtų vadintis Audrų kyšuliu!

– Tikrai aš būčiau norėjęs ten būti! – sušuko Robertas.

– Ir tu būtum pajutęs tą tikrąjį džiaugsmą, mano berniuk, – pakiliai tarė Paganelis. – Ar gali būti didesnis pasitenkinimas ir malonumas už tą, kurį patiria jūrininkas, žymėdamas savo atradimus laivo žemėlapyje? Jis mato, kaip pamažu susidaro naujos žemės, sala po salos, kyšulys po kyšulio, tartum visa tai išnirtų iš jūros gelmių! Pradžioje kontūrai neaiškūs, vientisai nesueina, nutrūksta. Čia koks vienišas kyšulys, ten atskiras užtakis, dar toliau įlanka, dingstanti jūros platybėse. Paskui atradimai papildo vienas kitą, linijos susijungia, punktyrą žemėlapiuose pakeičia brūkšnys; tiksliai pažymėti užtakai įsirėžia į sausumą, kyšuliai įsiremia į ištirtus krantus, ir pagaliau gaublyje kuo puikliausiai išsidriekia naujasis žemynas su ežerais, upėmis ir upeliais, kalnais, slėniais ir lygumomis, su kaimais, miestais ir sostinėmis! O, mielieji! Naujų žemių atradėjas – tai tas pat kaip išradėjas! Daugybė išgyvenimų ir netikėtumų! Bet dabar toji versmė bemaž išsekusi! Viskas jau pamatyta, ištirta, visi žemynai ar nauji pasauliai atrasti, ir mums, paskiausiai atėjusiems į geografijos barą, nebėra ko veikti!

– O, darbo dar yra, brangus Paganeli, – atsakė Glenarvanas.

– Kokio?

– Tokio, kaip mūsiškis!

„Dunkanas“ neapsakomu greičiu skriejo Vespučio ir Magelano keliu. Rugsėjo 15 dieną jis perkirto Ožiaragio atogrąžą ir nustatė kursą žinomojo sąsiaurio link. Keletą kartų šmėstelėjo žemi Patagonijos krantai, tiksliau būtų sakyti, vos įžiūrima linija horizonte. Iki jų buvo daugiau kaip dešimt mylių, ir Paganelis, nors stebėjo pro savo garsų žiūroną, vis tiek nesusidarė aiškaus Amerikos pakrančių vaizdo.

Rugsėjo 25-ąją „Dunkanas“ pasiekė Magelano sąsiaurio lygiagrečę. Jis pasuko tiesiai į ją, nes paprastai garlaiviai į Ramųjį vandenyną plaukia šiuo keliu. Sąsiaurio ilgis – apie tris šimtus septyniasdešimt šešias mylias; didžiausio tonažo laivams ten pakankamai gilu; inkarą galima išmesti prie pat krantų, kur daugybė gėlo vandens šaltinių, upės knibždėte knibžda žuvų, o giriose apstu paukščių ir žvėrių; prieplaukos saugios ir prieinamos, – žodžiu, tūkstančiai gerų savybių, kurių neturi Lemero sąsiauris ir baisusis uolėtasis Horno kyšulys: ten nuolat siautėja uraganai ir audros.

Pirmomis plaukimo valandomis, tai yra 60–80 mylių ruožu, iki Gregorio kyšulio, krantai žemi ir smėlėti. Žakas Paganelis nenorėjo pražiopsoti nė vieno regiono, nė vieno sąsiaurio vingio; kelio čia turbūt yra tik apie trisdešimt šešias valandas, ir krantų panorama tikrai buvo verta, kad mokslininkas taip dėmesingai ją stebėtų spiginant Pietų saulei. Šiauriniame krante nepasirodė joks gyventojas, tik keli suskurdę laukiniai klaidžiojo plikomis Ugnies Žemės uolomis.

Paganelis apgailestavo, kad neteko pamatyti patagoniečių. Jis niršo, o jo kelionės draugai iš to turėjo gardaus juoko.

– Patagonija be patagoniečių, – kalbėjo jis, – jokia Patagonija.

– Kantrybės, gerbiamas geografe, – atsakydavo jam Glenarvanas, – greitai mes pamatysime ir patagoniečius.

– Aš tuo netikiu.

– Bet jų čia yra, – tarė ledi Elena.

– Labai abejoju, ponja, nes nematau nė vieno.

– Pagaliau negalėjo būti suteiktas patagoniečių vardas, kuris ispaniškai reiškia „didelės kojos“, kokioms nors išgalvotoms būtybėms.

– Vardas dar nieko nereiškia, – nenusileido Paganelis ir atkakliai laikėsi savo nuomonės, norėdamas pagyvinti ginčą, – be to, niekas nežino, kaip jie vadinasi.

– Mat kaip! – sušuko Glenarvanas. – O jūs, majore, žinote?

– Ne, – atsakė Maknabsas, – ir neduočiau nė vieno škotų svaro, kad tai sužinočiau.

– O vis dėlto apie tai išgirsite, abejingasis majore, – atsiliepė Paganelis. – Tiesa, Magelanas pavadino čiabuvių patagoniečiais, bet Ugnies Žemės gyventojai juos vadina tiremenen, čiliečiai – kaukalu, Karmeno kolonistai – teuelče, araukanai – uilče; Bugenvilis juos vadina čaucha, Folkneris – teuele! Jie patys save vadina bendru vardu inkais! Taigi klausiu jūsų, kaip

galima norėti, kad čia kas nors susigaudytų, ir apskritai, ar gali egzistuoti tauta, turinti tiek vardų!

– Tai bent argumentas! – tarė ledi Elena.

– Priimame jį, – įsiterpė Glenarvanas. – Bet mūsų bičiulis, manau, pripažins, kad jei abejojama dėl patagoniečių vardo, bent jau turima tikrų žinių apie jų ūgį!

– Niekada nepripažinsiu tokios kvailystės, – atsakė Paganelis.

– Jie aukšto ūgio, – spyrėsi Glenarvanas.

– Nežinau.

– Vadinas, maži? – paklausė ledi Elena.

– Niekas negali to tvirtinti.

– Tada vidutiniai, – tarė Maknabsas norėdamas sutaisyti abi puses.

– Nežinau.

– To jau per daug! – sušuko Glenarvanas. – Keliautojai, juos matę...

– Keliautojai, juos matę, – pertraukė geografas, – tuo klausimu visiškai nesutaria. Magelanas sako, kad jie buvę jiems tik iki juosmens!

– Mat kaip!

– Taip, bet Dreikas tvirtina, kad anglai aukštesni už aukščiausią patagonietį!

– O! Anglai! Galbūt! – paniekinamai atkirto majoras. – Geriau būtų lyginęs su škotais...

– Kavendišas tikina, kad jie dideli ir stiprūs, – kalbėjo toliau Paganelis. – Haukinsas juos vadina milžinais. Pasak Lemero ir Schauteno, patagoniečiai – maždaug vienuolikos pėdų ūgio.

– Na, jais galima patikėti, – tarė Glenarvanas.

– Taip, kiek ir Vudu, Narborou, Folkneriu, kurie sako, kad patagoniečiai yra vidutinio ūgio. Tiesa, Baironas, Lažirodė, Bugenvilis, Volis ir Kartrė tvirtina, kad patagoniečiai šešių pėdų ir šešių colių aukštumo, o mokslininkas d'Orbinji, kuris geriau už juos pažįsta šiuos kraštus, sako, kad vidutiniškas patagoniečių ūgis – penkios pėdos ir keturi coliai.

– O kuris iš šių prieštaraujančių liudijimų teisingiausias? – paklausė ledi Elena.

– Tiesa tokia: patagoniečiai yra trumpų kojų ir ilgo liemens. D'Orbinji nuomonę juokais galima išreikšti taip: tie žmonės yra šešių pėdų aukščio, kai sėdi, ir tik penkių pėdų, kai stovi.

– Puiku, brangusis mokslininke! – pagyrė Glenarvanas. – Taikliai pasakyta!

– Jei tiktai jų yra, – pridūrė Paganelis, – o jei nėra, visi prieštaravimai atpuola. Tačiau baigdamas, mielieji, aš jus nuraminsiu: Magelano sąsiauris puikus ir be patagoniečių!

Tuo metu „Dunkanas“, plaukdamas tarp dviejų žavingų panoramų, aplenkė Brunsviko pusiasalį. Už septyniasdešimties mylių nuo Gregorio kyšulio dešinėje paliko Punta Arenasą, nusikaltėlių koloniją. Pro medžius šmėkstelėjo Čilės vėliava ir varpinė. Toje vietoje tarp granito masyvų įsirežęs sąsiauris atrodė imponantiškas; kalnų papėdės skendėjo milžiniškų girių tankumyne, o viršūnės, nuklotos amžinu sniegu, rėmė debesis. Pietvakariuose stūksojo 6500 pėdų aukščio Tarno kalnas. Po ilgai trukusios prietemos atėjo naktis, nutįso švelnūs šešėliai.

Danguje sužibo žvaigždės, ir Pietų Kryžius rodė jūrininkams kelią į Pietų ašigali. Tokiame tamsume, tik šviečiant žvaigždėms, kurios atstoja civilizuotų pakrančių švyturius, jachta plaukė drąsiai, nemesdama inkaro nė viename užtakyje, nors čia jų buvo daug ir labai patogių; dažnai rėjų viršūnės kliudydavo vandenin pasvirusių Antarktidos bukų šakas; dažnai „Dunkano“ sraigtas sujudindavo upių žiotis, išbudindamas antis, žąsis, tilvikus, krykles ir visus kitus tų pelkėtų vietų sparnuočius. Netrukus sudūlavo kažkokie griuvėsiai – liūdnos liekanos apleistos kolonijos, kurios pavadinimas amžinai bus priešprieša derlingoms pakrantėms ir girioms su gausybe laukinių žvėrių bei paukščių. „Dunkanas“ plaukė pro Bado uostą.

Čia 1581 metais apsigyveno ispanas Sarmjentas su keturiais šimtais emigrantų. Jis įkūrė San Felipės miestą. Smarkūs šalčiai išskynė kolonijos gyventojus, nepritekliai pribagė tuos, kurių žiema buvo pagailėjusi, ir 1587-aisiais korsaras Kavendišas rado paskutinį iš keturių šimtų išeivį, mirštantį iš bado sugriautame mieste, kuris, gyvavęs tik šešerius metus, atrodė senas, lyg stovėjęs šešis amžius.

„Dunkanas“ praplaukė palei tuos negyvenamus krantus; švintant jis jau buvo siauroje sąsmaukoje; iš abiejų pusių augo beržynai, bukų ir uosių girios, iš jų tankumyno stiepėsi žaliuojantys skliautai, kalvos su išlakiais bugieniais ir smailiais gūbriais, tarp kurių aukščiausias buvo Baklando obeliskas. „Dunkanas“ paliko šone Sen Nikola įlanką, kadaise Bugenvilio pavadintą Prancūzų įlanką; toluomoje būriais nardė ruoniai ir, sprendžiant iš sukeltų bangų, kurias buvo galima matyti už keturių mylių, – didžiuliai banginiai. Pagaliau „Dunkanas“ aplenkė Frovardo kyšulį, dar nuklotą paskutinio žiemos ledo. Anapus sąsiaurio, Ugnies Žemėje, stūksojo šešių tūkstančių pėdų Sarmjento kalnas – milžiniška uolų krūva; pro slenkančius debesis ji atrodė lyg koks archipelagas ore.

Frovardo kyšuliu iš tikrųjų baigiasi Amerikos žemynas, nes Horno kyšulys tėra uola, dingstanti vandenyne, penkiasdešimt šeštame platumos laipsnyje.

Sąsiauris dar labiau susiaurėja tarp Brunsviko pusiasalio ir Desolasjono Žemės; tai ilga tarp daugybės salelių įsiterpusi sala, kaip koks didžiulis banginis, nublokštas ant akmenų. Koks nepanašus šis suaižėjęs Amerikos žemyno galas į aiškius, lygius Afrikos, Australijos ar Indijos kontūrus! Koks mums nežinomas kataklizmas taip sutrumpino šį milžinišką kyšulį, skiriantį du vandenynus?

Derlingas pakrantes pakeitė nuogi, nykūs šlaitai, išraižyti šio klaidaus labirinto. „Dunkanas“, nelėtindamas greičio, apdairiai sekė tais įnoringais vingiais, ir jo dūmų kamuoliai maišėsi su rūku, gaubiančiu uolų viršūnes. Jis praplaukė pro keletą ispanų faktorijų tose dabar negyvenamose vietovėse. Ties Tamaro kyšuliu sąsiauris vėl praplatėjo, ir jachta aplenkė stačias uolėtas Narborou salyno pakriūtes bei ėmė artėti prie pietinių krantų. Pagaliau po trisdešimt šešių valandų kelionės sąsiauriu pačiame Desolasjono Žemės gale išniro Pilaro kyšulys, atsivėrė beribis, laisvas, spindintis vandenynas, ir Žakas Paganelis, sveikindamas jį džiugiais mostais, pasijuto turbūt nė kiek ne mažiau sujaudintas kaip Ferdinandas Magelanas,

kai jo „Trinidadas“ pasviro papūtus Ramiojo vandenyno brizams.

DEŠIMTAS SKYRIUS

TRISDEŠIMT SEPTINTA LYGIAGRETĖ

Aplenkęs Pilaro kyšulį, po savaitės „Dunkanas“ didžiausiu greičiu skriejo į Talkahuano užtakį, puikią dvylikos mylių ilgio ir devynių mylių pločio estuariją. Oras buvo puikus. Šio krašto dangus nuo lapkričio iki kovo mėnesio giedras, be debesų, o pietys nuolat pučia visoje pakrantėje, kurią saugo Andų kalnynas. Edvardo Glenarvano nurodymu Džonas Menglas vedė jachtą palei Čilijos salyną ir kitas nesuskaitomas Amerikos žemyno atplaišas. Koks nors bangų išplautas daiktas, nulaužtas rangautas, žmogaus rankų aptašytas medžio gabalas būtų galėjęs padėti „Dunkanui“ rasti sudužusio laivo pėdsakus, tačiau jie nieko neaptiko, ir jachta po keturiasdešimt dviejų dienų nuo išvykimo iš ūkanotų Klaido įlankos vandenų išmetė inkarą Talkahuano uoste.

Glenarvanas nieko nelaukdamas liepė nuleisti į jūrą valtį ir, lydimas Paganelio, išlipo estakados papėdėje. Mokyтasis geografas ta proga norėjo pasinaudoti ispanų kalba, kurios taip stropiai mokėsi, bet liko nustebęs, kai čiabuviai jo nesuprato.

- Bloga mano tartis, – tarė jis.
- Eikime į muitinę, – pasakė Glenarvanas.

Ten valdininkas, nusitverdamas vieno kito angliško žodžio, bet daugiau mostais, paaiškino jiems, kad britų konsulo būstinė yra Konsepsjono mieste, viso labo valanda kelio. Glenarvanas lengvai gavo porą gerų arklių ir netrukus su Paganeliu atsidūrė didžiuliame mieste, kurį buvo įkūręs sumanusis Valdivija, drąsusis brolių Pizarų bendrakeleivis.

Kaip sunyko tas kadaise spindėjęs miestas! Nuolat plėšiamas čiabuvių genčių, 1819 metais sudegintas, sunaikintas, dar pajuodusiomis nuo gaisro sienomis, pralenkta išaugusio Talkahuano miesto, jis turėjo vos aštuonis tūkstančius gyventojų. Judėjimas toks menkas, kad net gatvės užžėlusios žole. Nei prekybos, nei veiklos, nei kokių kitokių reikalų! Kiekviename balkone skambėjo mandolinos, ilgesingos dainos sklido pro žaliuzes; Konsepsjonas, anksčiau vyrų miestas, dabar buvo virtęs moterų ir vaikų gyvenvieta.

Glenarvanui mažai rūpėjo ištirti šio miesto žlugimo priežastis, nors Žakas Paganelis apie tai užsiminė. Negaišdamas nė valandėlės, Glenarvanas nuvyko pas misterį Bentoką, britų konsulą. Šis priėmė jį labai mandagiai ir, sužinojęs kapitono Grant'o istoriją, pažadėjo išsiuntinėti užklausas po visą pajūrį.

Konsulas sakėsi nieko negirdėjęs apie tristiebį laivą „Britanija“, sudužusį trisdešimt septintoje lygiagretėje, prie Čilės ar Araukanijos. Jokio pranešimo apie tokį įvykį nei jis, nei kitų tautybių jo kolegos nebuvo gavę. Glenarvanas nenusiminė. Jis grįžo į Talkahuaną ir, nesigailėdamas nei

pastangų, nei pinigų, išsiuntinėjo agentus po visą pakrantę. Veltui. Kruopščiausios gyventojų apklausos nedavė jokių rezultatų. Buvo aišku tik viena: sudužusios „Britanijos“ neliko nė ženklo.

Glenarvanas apie nesėkmingas paieškas pranešė savo kelionės draugams. Merė Grant ir jos brolis negalėjo nuslėpti liūdesio. „Dunkanas“ jau šešios dienos buvo atvykęs į Talkahuaną. Visi susirinko kajutkompanijoje. Ledi Elena ramino kapitono Grantą vaikus glamonėmis, nes žodžių jai trūko. Žakas Paganelis vėl pasiėmė dokumentą ir ilgai į jį žiūrėjo, tartum būtų norėjęs išgauti dar kažkokią paslaptį. Jis atidžiai jį tyrinėjo maždaug valandą. Po to į jį kreipėsi Glenarvanas:

– Paganeli, aš pasikliauju jūsų įžvalga. Ar kartais mes neapsirikome aiškindami šį dokumentą? Ar tų žodžių prasmė nelogiška?

Paganelis nieko neatsakė, vien tik galvojo.

– Ar galėjome apsirikti dėl tariamos katastrofos vietos? – kalbėjo Glenarvanas. – Ar žodis *Patagonija* nekrinta į akis net ir mažiau įžvalgiam žmogui?

Paganelis vis tylėjo.

– Pagaliau, – tarė Glenarvanas, – argi žodis *indėnas* nepatvirtina mūsų nuomonės?

– Puikiausiai, – atsakė Maknabsas.

– Argi neaišku, kad nelaimės ištiktieji, rašydami šias eilutes, manė pakliūsią į indėnų nelaisvę?

– Štai čia jus pertrauksiu, brangus Glenarvanai, – pagaliau prabilo Paganelis. – Visos kitos jūsų išvados yra teisingos, bet paskutinioji man atrodo nepagrįsta.

– Ką tu norite pasakyti? – paklausė ledi Elena, o visų žvilgsniai nukrypo į geografa.

– Noriu pasakyti, – atsakė Paganelis, – kad kapitonas Grantas *šiuo metu yra indėnų belaisvis*; ir pridursiu, kad dokumentas nekelia jokių abejonių.

– Paaiškinkite, pone! – paprašė mis Grant.

– Nėra nieko lengvesnio, brangioji Mere. Užuoť skaitę *taps belaisviai*, skaitykime *tapo belaisviai*, ir viskas pasidaro aišku.

– Bet to negali būti! – paprieštaravo Glenarvanas.

– O kodėl negali būti, gerbiamasis? – paklausė Paganelis šypsodamasis.

– Todėl, kad butelis galėjo būti įmestas tik tą akimirką, kai laivas atsitrenkė į uolas. Ilgumos ir platumos laipsniai atitinka katastrofos vietą.

– Tai nieko neįrodo, – atkirto Paganelis, – nesuprantama, kodėl indėnų į žemyno gilumą nusivaryti nelaimingieji šiuo buteliu neieškojo progos pranešti savo nelaimės vietos.

– Visai paprastai, brangus Paganeli. Norint įmesti butelį į jūrą, reikia būti prie jūros.

– Jei nėra jūros, – nepasidavė Paganelis, – galima įmesti į jūron įtekančią upę!

Šis atsakymas buvo netikėtas, bet įtikimas; tai visiems atėmė žadą. Iš klausytojų suspindusių akių Paganelis suprato, kad kiekvienam vėl nušvito nauja viltis. Pirmoji prabilo ledi Elena.

– Kokia mintis! – sušuko ji.

– Kokia gera mintis! – naiviai pridūrė geografas.

– Tad jūsų nuomone... – tarė Glenarvanas.

– Mano nuomone, reikia pradėti ieškoti nuo tos vietos, kur trisdešimt septinta lygiagretė kerta Amerikos krantą, ir eiti ja, nenukrypstant nė pusės laipsnio, iki Atlanto vandenyno. Gal tame kelyje rasime žmones iš sudužusios „Britanijos“.

– Mažai vilties, – atsakė majoras.

– Kad ir mažai vilties, negalime jos nepaisyti. Jei, kaip sakau, tas butelis kokios nors žemyno upe pateko į jūrą, mes būtinai aptiksime ir belaisvių pėdsakus. Pažiūrėkite, mielieji, į krašto žemėlapi, ir aš akivaizdžiai jus įtikinsiu.

Tai sakydamas, Paganelis ant stalo išskleidė Čilės ir Argentinos provincijų žemėlapi.

– Žiūrėkite, – tarė jis, – ir sekite paskui mane per Amerikos žemyną. Pereiname siaurą Čilės ruožą. Perkopiame Andų Kordiljeras. Nusileidžiame į pampas. Ar mažai šiose vietose upių ir upelių? Tikrai ne. Štai Rio Negras, Rio Koloradas, dar daugybė jų intakų trisdešimt septintoje lygiagretėje, ir visi jie galėjo atplukdyti šį dokumentą. Ten galbūt kokioje nors giminėje, patekę sėsliams indėnams į rankas, kokios nors mažai žinomos upės pakrantėje, Sieros tarpekliuose, laukia pagalbos tie, kuriuos turiu teisę vadinti bičiuliais! Ar galime juos nuvilti? Ar mes visi nebūsime vieningos nuomonės, kad reikia pereiti šį krantą tiesia linija, kurią dabar brėžia mano pirštas žemėlapyje; jeigu kartais spėliojimai nepasitvirtintų ir aš vėl būčiau apsirikęs, ar ne mūsų pareiga ieškoti ištisai visą trisdešimt septintą lygiagretę ir, jei reikės, apiplaukti aplink pasaulį?

Šie kilnūs ir užtikrinti žodžiai labai sujaudino Paganelio klausytojus. Visi suskubo paspausti jam ranką.

– Taip, mano tėvas ten! – sušuko Robertas Grantas, nepakeldamas akių nuo žemėlapio.

– Kad ir kur jis būtų, – atsakė Glenarvanas, – mes jį rasime, mano vaikeli! Mūsų bičiulio Paganelio aiškinimas labai logiškas ir, be menkiausios abejonės, mums reikia vykti jo nurodytu keliu. Kapitonas Grantas yra arba didelės indėnų genties rankose, arba kokios nors silpnos giminės belaisvis. Bet mes jį išvaduosime! Priešingu atveju, sužinoję apie jo būklę, grįšime į „Dunkaną“ rytiniame krante, nuplauksime į Buenos Aires, o ten Maknabsas suorganizuos būrį, kuris sutvarkys visus Argentinos provincijų indėnus.

– Puiku! – sušuko Džonas Menglas. – Aš tik pridursiu, sere, kad keliaudami per Amerikos žemyną neturėtume patirti pavojų.

– Nei pavojų, nei nuovargio, – įsiterpė Paganelis. – Kiek žmonių jau yra keliavę neturėdami nei tokių priemonių, kaip mes, nei tokio kilnaus tikslo, kuris žadintų drąsą! Argi 1782 metais Bazilijas Vilarmas nenukeliavo iš Karmeno iki Kordiljerų? Ar 1806-aisiais čilietis alkadas iš Konsepsjono provincijos, donas Luizas de la Krusas, nenuėjo kaip tik ta pačia trisdešimt septinta lygiagrete iš Antuko per Andus į Buenos Aires per keturiasdešimt dienų? Pagaliau argi

pulkininkas Garsija, Alsidas d'Orbinji ir mano gerbiamas kolega daktaras Martenas de Musi neišvaikščiojo šio krašto skersai ir išilgai mokslo dėlei, kaip mes dabar ketiname daryti žmoniškumo dėlei?

– Pone Paganeli, – tarė labai susijaudinusi Merė Grant, – kaip man atsidėkoti už pasiaukojimą, dėl kurio jums teks patirti tiek pavojų?

– Pavojų? – sušuko Paganelis. – Kas ištarė žodį „pavojus“?

– Tik ne aš! – atsakė Robertas Grantas spindinčiomis akimis ir ryžtingu žvilgsniu.

– Kokie čia pavojai! – kalbėjo toliau Paganelis. – Tai bus vos trijų šimtų penkiasdešimtys lė kelionė, nes mes eisime tiesia linija; toje pačioje geografinėje platumoje, tik kitame pusrutulyje, yra Ispanija, Sicilija, Graikija; tad klimato sąlygos bemaž tos pačios, ir kelionė truks ne ilgiau kaip mėnesį! Tai bus lyg pasivaikščiojimas!

– Pone Paganeli, – paklausė ledi Elena, – vadinasi, jūs manote, kad nelaimingieji, patekę indėnams į rankas, bus gyvi?

– Taip, ponია! Juk indėnai – ne žmogėdros! Tikrai ne! Vienas mano tėvynainis, – aš su juo susipažinau Geografų draugijoje, – ponas Ginaras, tris mėnesius išbuvo indėnų nelaisvėje pampose. Su juo buvo labai blogai elgiamasi, jis daug iškentėjo, bes liko gyvas. Europietis šiuose kraštuose naudingas, indėnai žino jo vertę ir prižiūri jį kaip veislinį gyvulį.

– Tuomet nėra ko dvejoti, – tarė Glenarvanas, – turime vykti negaišdami. Koku keliu patrauksime?

– Lengviausiu ir maloniausiu, – atsakė Paganelis. – Iš pradžių truputį kalnais, paskui nuolaidžia rytine Andų atšlaite ir pagaliau smėlėta, kai kur su žaliuojančiomis pievomis lyguma – tikru sodu.

– Pažiūrėkime į žemėlapi, – pasiūlė majoras.

– Prašom, brangusis Maknabsai. Trisdešimt septintos lygiagretės pradžia laikysime Čilės pakrantę tarp Rumeno kyšulio ir Karnero užtakio. Aplėksime Araukanijos sostinę, paskui Antuko perėja keliausime per Kordiljeras, pietuose paliksime ugnikalnį; leisimės nuolaidžiais kalnų šlaitais, persikėlę per Neukeną, Rio Koloradą, pasieksime pampas, Salino ežerą, Guaminio upę ir Siera Tapalkemą. Ten jau prasideda Buenos Airių provincijų siena; perkopsime per Siera Tandilį ir toliau keliausime iki Medano kyšulio Atlanto vandenyno pakrantėje.

Dėstydamas ekspedicijos maršrutą, Paganelis net nesiteikė pažvelgti į išskleistą žemėlapi – jis jam buvo nereikalingas. Šis vyras turėjo puikią atmintį ir gerai prisimindamas visus Frezjė, Molinos, Humbolto, Mjero, d'Orbinji tyrinėjimus negalėjo nei apsirikti, nei suabejoti. Baigęs vardyti šiuos geografinius pavadinimus, jis pridūrė:

– Taigi, brangūs bičiuliai, mūsų kelias tiesus. Mes nužygiuosime jį per trisdešimt dienų ir prie rytinio kranto atvyksime anksčiau už „Dunkaną“: jį truputį gali sugaišinti vakarų vėjas.

– Vadinasi, „Dunkanas“, – paklausė Džonas Menglas, – turės kreisuoti tarp Korinto ir San Antonijo kyšulių?

- Taip.
- O kaip tai ekspedicijai parinksite žmones? - pasiteiravo Glenarvanas.
- Reikia imti kuo mažiau žmonių. Mūsų tikslas - sužinoti, kur yra kapitonas Grantas, o ne kariauti su indėnais. Manau, kad seras Glenarvanas, mūsų tikrasis vadovas, majoras, kuris, manau, niekam nenorėtų užleisti savo vietos, Žakas Paganelis, jūsų tarnas...
- Ir aš! - sušuko jaunas Grantas.
- Robertai! Robertai! - tarė Merė.
- O kodėl ne? - atsakė Paganelis. - Kelionės grūdina jaunimą. Taigi mes keturiese ir trys „Dunkano“ jūreiviai...
- Kaip? - paklausė Džonas Menglas Glenarvaną. - Manęs neimate?
- Brangus Džonai, - atsakė Glenarvanas, - laive paliekame tai, kas mums brangiausia, - savo keleives! Kas jas saugos, jei ne ištikimasis „Dunkano“ kapitonas?
- Tai mes negalėsime jūsų lydėti? - paklausė ledi Elena, ir jos akyse šmėstelėjo liūdesys.
- Brangi Elena, - atsakė Glenarvanas, - kelionė truks neilgai, mūsų išsiskyrimas bus trumpas...
- Gera, mielas, aš jus suprantu, - pasakė ledi Elena, - vykite, ir linkiu jums sėkmės!
- Beje, tai jokia kelionė, - tarė Paganelis.
- O kas? - paklausė ledi Elena.
- Tik nedidelis žygis. Eisime kaip dori žmonės, kiek galėdami darydami gera - štai ir viskas.

Transire benefaciendo - mūsų devizas.

Paganelio žodžiais baigėsi ginčas, jei taip būtų galima pavadinti pokalbį, kai visi yra vienos nuomonės. Tą pačią dieną imta ruošti ekspedicijai. Nutarta viską laikyti paslapyje.

Buvo numatyta išvykti spalio 14 dieną. Kai reikėjo išsirinkti jūreivius, siūlėsi visi, ir Glenarvanas tiesiog nebežinojo, ką daryti. Nenorėdamas įžeisti tų šaunių vyrų, pasiūlė traukti burtus. Taip ir buvo padaryta; laimė teko kapitonui padėjėjui Tomui Ostinui, stipruoliui Vilsonui ir Malredžiui, kuris nebūtų pabūgęs boksuotis su pačiu Tomu Sajersu.

Glenarvanas nepaprastai mikliai rengėsi į kelionę. Jis norėjo spėti iki nustatytos dienos, ir spėjo. Neatsilikdamas nuo jo, Džonas Menglas apsirūpino anglimis, kad tuojau vėl galėtų leisti į jūrą. Jis troško anksčiau už keleivius atvykti prie Argentinos krantų. Prasidėjo tikros varžybos tarp Glenarvano ir jaunojo kapitonų, tačiau jos buvo visiems naudingos.

Spalio 14 dieną, nustatytą valandą, visi buvo pasirengę ir susirinko kajutkompanijoje. „Dunkanas“ kėlė inkarą, ir jo sraigta drebinė tyrus Talkahuano vandenį. Glenarvanas, Paganelis, Maknabsas, Robertas Grantas, Tomas Ostinas, Vilsonas, Malredis, apsiginklavę karabinais ir koltais, jau rengėsi palikti jachtą. Vadovai ir mulai laukė estakados gale.

- Mums metas, - pagaliau tarė Glenarvanas.
- Iki pasimatymo, mielas! - slėpdama susijaudinimą, atsakė ledi Elena.

Glenarvanas prispaudė ją prie krūtinės, o Robertas puolė Merei Grant ant kaklo.

– Brangūs kelionės draugai, – tarė Žakas Paganelis, – paspauskime vieni kitiems rankas, kad šio paspaudimo pakaktų iki Atlanto vandenyno krantų!

Lengva pasakyti. Tačiau kai kurie glėbesčiavosi taip karštai, kad, rodės, galėjo išsipildyti gerbiamojo mokslininko troškimai.

Visi užlipo ant denio, ir septyni keleiviai paliko „Dunkaną“. Netrukus jie pasiekė krantinę, prie kurios jachta manevruodama prisiartino mažiau kaip per pusę kabelto. Ledi Elena paskutinį kartą šūktelėjo nuo denio:

– Tepadeda jums Dievas, mielieji!

– Ir Dievas mums padės, ir mes vienas kitam padėsime! – atsakė Žakas Paganelis.

– Pirmyn! – sušuko Džonas Menglas mechanikui.

– Į kelionę! – paragino Edvardas Glenarvanas.

Tą pačią akimirką, kai keleiviai lyg mulai nurisnojo pakrantės keliu, „Dunkano“ sraigtas ėmė suktis, ir laivas didžiausiu greičiu vėl išplaukė į vandenyną.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS ŽYGIS PER ČILĘ

Iš čionykščių gyventojų Glenarvanas buvo pasamdęs tris vyrus ir vieną berniuką. Mulų varovas buvo anglas, per dvidešimt metų aklimatizavęsis šiame krašte. Jis nuomodavo mulus ir vesdavo keleivius įvairiausiomis Kordiljerų perėjimais. Paskui perduodavo juos argentiniečiui vadovui – bakeanui, kuris puikiai žinojo visus kelius per pampas. Anglas, gyvendamas su mulais ir indėnais, dar nebuvo tiek primiršęs gimtosios kalbos, kad nesusikalbėtų su keleiviais. Taigi Glenarvanas lengvai galėjo reikšti pageidavimus ir reikalauti, kad būtų vykdomi jo nurodymai: jis skubėjo tuo pasinaudoti, nes Žakui Paganeliui vis dar niekaip nepavyko susikalbėti.

Vyriausiasis varovas, arba katapasas, anot vietinių gyventojų, turėjo du čionykščius pagalbininkus peonus ir dvylikos metų berniuką. Peonų žinioje buvo mulai, kurie nešė keleivių krovinius, o berniukas vedė priešakyje madriną, kumelaitę, apkarstytą būgneliais ir skambalėliais; paskui ją traukė dešimt mulų.

Septyniais mulais jojo keleiviai, aštuntu – katapasas, o du mulai tempė maisto atsargas ir keletą ritinių audeklo pampų kasikų¹⁹ palankumui įgyti. Peonai, kaip yra įpratę, ėjo pėsti. Taigi žygis per Pietų Ameriką turėjo būti ir greitas, ir saugus.

Pereiti Andų kalnus – ne taip jau paprasta. Į tokią kelionę negalima leisti be stiprių mulų; ypač vertinami Argentinos mulai. Tai naujai išvesta ir daug geresnė šių puikių gyvulių veislė. Juos nesunku išmaitinti. Jie geria kartą per dieną, dešimt ljų lengvai nueina per aštuonias valandas ir kiekvienas paneša keturiolikos arobų²⁰ krūvį.

Kelyje nuo vieno vandenyno iki kito visiškai nėra kur užėti. Maitintis lieka tik džiovinta mėsa, ryžiais su pipirais, žvėriena bei paukštiena, jeigu pasitaiko ką nušauti; gerti – kalnų šaltinių ar lygumos upelių vandenį, įlašinus keletą lašų romo, kurio kiekvienas gali pasiimti jaučio rage. Šiame krašte reikia vengti alkoholinių gėrimų, nes ir be to yra dirginama žmogaus nervų sistema. Gultą atstoja čiabuvių balnas – rekadas. Jis daromas iš išdirbtų avikailių ir priveržiamas gražiai siuvinėtomis paspręstėmis. Susisupęs į tokį šiltą apklotą, keleivis neperšąla drėgnomis naktimis ir kuo puikiausiai išsimiega.

Glenarvanas, kaip prityręs keliautojas ir gebantis prisitaikyti prie įvairių kraštų papročių, parūpino sau ir savo draugams vietinius drabužius. Paganelis ir Robertas – du vaikai, vienas didelis, kitas mažas, – netvėrė džiaugsmu, kai įkišo galvas į tautinį pončą, platų languotą apsiaustą su skyle viduryje, ir apsiavė batus, pasiūtus iš kumeliuko užpakalinių kojų odos. Kaip puikiai atrodė jų mulai su brangiais pakinktais, arabiškais žąslais, ilgomis iš šikšnelių supintomis vadžiomis, kuriomis galėjai ir sukirsti vietoj botago, priekyje einanti kumelaitė, apkabinėta metaliniais blizgučiais, ir alforchai – dvigubi, ryškaus audeklo maisto maišai!

Kol išsiblaškėlis Paganelis taikėsi apsižergti šaunųjį mulą, šis vos kelis kartus jam neįspyrė. Pagaliau užsėdęs su savo neperskiriamu ilgu žiūronu ant juostelės, kojas įgrūdęs į kilpas, jis atsidavė gyvulio nuovokai. Ir tikrai to nesigailėjo. O kad Robertas turi neabejotinų gabumų tapti puikiu raiteliu, jau buvo matyti iš pat pradžių.

Būrelis leidosi į kelionę. Diena buvo giedra, dangus vaiskus, nors kepino saulė, bet nuo jūros pūtė gaivus vėjas. Jie skubiai jojo išraižytomis Talkahuano užtakio pakrantėmis į pietus, kur už trisdešimties mylių prasideda trisdešimt septinta lygiagretė. Pirmą dieną jie greitai žygiavo išdžiūvusių pelkių nendrynais, bet kalbėjosi labai mažai. Atsisveikinimas visiems buvo palikęs stiprų įspūdį. Jie dar galėjo įžiūrėti horizonte nykstantį „Dunkano“ dūmą. Visi tylėjo, išskyrus Paganelį. Stropusis geografas pats savęs klausinėjo ir pats sau atsakinėjo naujai išmokta ispanų kalba.

Be to, ir katapasas buvo gana tylus žmogus: varovo amatas neleidžia būti plepiu. Jis beveik nė nekalbėjo su peonais. Tie puikiai žinojo savo pareigas. Jei kuris mulas sustodavo, jie paragindavo jį kažkokiu gerkliniu šūksniu; jei to nepakakdavo, taiklia ranka mestas akmenukas įveikdavo gyvulio užsispyrimą. Atsileidus paspręstei ar nutrūkus kamanoms, peonas, tučtuojau išsinėręs iš savo pončo, apvynioja juo mului galvą, sutaiso, kas reikia, ir tas risnoja toliau.

Mulų varovai paprastai išvyksta po pusryčių, aštuntą valandą, ir keliauja iki ketvirtos valandos popiet. Edvardas Glenarvanas laikėsi šio įpročio. Kai katapasas davė ženklą sustoti, keleiviai, visą dieną žygiavę putojančia vandenyno pakrante, buvo prie Arauko miesto, kuris stūkso pietiniame užtakio pakraštyje. Nuo čia iki Karnero įlankos, kur prasideda trisdešimt septinta lygiagretė, dar būtų reikėję žygiuoti dvidešimt mylių į vakarus, bet Glenarvano pasiūsti žvalgai išvaikščiojo šią pajūrio dalį ir neaptiko jokių sudužusio laivo pėdsakų. Pakartotinai ieškoti ten nebuvo prasmės, todėl nutarta Arauką laikyti ekspedicijos išvykimo

punktu. Iš čia kelias turėjo eiti į rytus visiškai tiesia linija.

Būrelis sustojo nakvoti mieste ir ištempė palapines užėigos namų kieme, nes viduje patogumai buvo labai menki.

Araukas – Araukanijos sostinė. Tai nedidelė – šimto penkiasdešimties Ijė ilgio ir trisdešimties pločio – valstybė; joje gyvena molučiai, apdainuoti poeto Ersilijos. Išdidi ir stipri gentis, vienintelė Amerikos genčių, nepatekusi į svetimųjų valdžią. Nors Araukas kažkada priklausė ispanams, gyventojai nenusilenkė pavergėjams. Anuomet jie gynėsi taip, kaip ir dabar nuo grobikiškų Čilės užmačių, ir jų nepriklausomybės vėliava – balta žvaigždė žydrame dugne – plevėsuoja miestą saugančios sustiprintos kalvos viršūnėje.

Kol buvo ruošiamas vakarienis, Glenarvanas, Paganelis ir katapasas vaikštinėjo gatvėmis, kur stovėjo šiaudiniais stogais dengti namai. Be bažnyčios ir pranciškonų vienuolyno liekanų, Arauke nebuvo nieko įdomaus. Glenarvanas mėgino rasti kokių nors žinių, bet nepavyko. Paganelis buvo nusiminęs, kad gyventojai jo nesupranta. Jie kalbėjo araukaniškai – toji kalba paplitusi iki Magelano sąsiaurio, – ir ispanų kalba Paganeliui tiek pat pravertė, kiek būtų pravertusi hebrajų kalba. Neturėdamas progos palavinti savo klausos, jis davė darbo akims ir džiaugėsi kaip tikras mokslininkas, stebėdamas įvairius molučių genties tipus. Vyrai buvo aukšto ūgio, paplokščiais bronziniais veidais, plikasmakriai: barzdos plaukus jie išsipešioja; žvilgsnis nepatiklus, galvos plačios, plaukai juodi ir ilgi. Tingūs lyg dykinėjantys kariai, nežinantys, ko imtis taikos metu. Jų moterys suvargusios, bet ištvermingos, dirba sunkius namų ruošos darbus, prižiūri arklius, valo ginklus, aria, medžioja savo valdovams vyrams ir dar randa laiko austi žydrus pončus. Vienas toks pončas audžiamas dvejus metus ir kainuoja mažiausiai šimtą dolerių.

Apskritai molučiai – nelabai įdomi tauta, jos papročiai gana laukiniai. Ji turi beveik visas žmogiškas ydas ir tik vieną dorybę – laisvės meilę.

– Tikri spartiečiai, – grįžęs kartojo Paganelis, sėsdamas valgyti vakarienės.

Gerbiamas mokslininkas taip sakydamas šiek tiek perdėjo, o kai pridūrė, kad, apžiūrint Arauką, jo, prancūzo, širdis smarkiai daužėsi, niekas nesuprato kodėl. Kai majoras paprašė paaiškinti to netikėto širdies daužymosi priežastį, Paganelis atsakė, kad tikrai buvo ko jaudintis: vienas jo tėvynainių kadaise sėdėjęs Araukanijos soste. Majoras norėjo sužinoti to valdovo vardą. Žakas Paganelis paminėjo poną de Toneną, šaunų barzdotą vyrą, buvusį Perigė advokatą, kuris patyręs tai, ką nuvainikuoti karaliai vadina pavaldinių nedėkingumu. Majoras, klausydamasis apie pašalintą iš sosto advokatą, šyptelėjo, o Paganelis labai rimtai atsakė, kad turbūt advokatui daug lengviau būti geru karaliumi, negu karaliui – geru advokatu. Visi nusijuokė ir nugėrė keletą gurkšnių čičos²¹ į Oreli Antuano I, Araukanijos ekskaraliaus, sveikatą. Po kelių akimirų keleiviai, įsisupę į savo pončus, jau kietai miegojo.

Kitą dieną, aštuntą valandą ryto, būrelis išvyko trisdešimt septinta lygiagrete rytų kryptimi. Priešakyje – madrina, pačiame gale – peonai. Keliasėjo derlingomis žemėmis: Araukanija

turtinga vynuogynų ir gyvulių. Toliau prasidėjo dykvietės. Tik kur ne kur, per keletą mylių viena nuo kitos, pasitaikydavo rastreadorų, garsių visoje Amerikoje laukinių žirgų gaudytojų, lūšnų ar kokia apleista pašto stotis, dabar teikianti pastogę klajojančiam po lygumas čiabuviui. Tą dieną keleiviams kelią pastojė dvi upės: Rakas ir Tubalas, tačiau katapasas rado brastą ir juos pervedė į kitą pusę. Visu horizontu traukėsi Andų kalnynas, vis išdidžiau keldamas keteras ir rodydamas šiaurėje vis daugiau ir daugiau smailių viršūnių. Bet tai dar tebuvo priekalniai to milžiniško kalnagūbrio, kuris tarsi laiko parėmęs Naująjį Pasaulį.

Ketvirtą valandą po pietų, nužygiavęs trisdešimt penkias mylias, būrelis sustojo atvirame lauke po augalotomis mirtomis. Peonai iškinkė mulus ir paleido ganytis tankioje prerijų žolėje. Keleiviai iš maišų išsiėmė įprastą valgį: mėsą ir ryžius. Ant žemės pakloti pelionai – rekadai – atstojo apklotus ir priegalvius; kiekvienam šie gultai suteikė gaivinantį poilsį, o peonai ir katapasas budėjo paeiliui.

Oras buvo labai palankus, keleiviai jautėsi puikiai, o pati kelionė prasidėjo sėkmingai, todėl tuo reikėjo naudotis ir, kaip sako lošėjai, nepaleisti sėkmės iš rankų. Tokia buvo visų nuomonė. Kitą dieną būrelis žygiavo greitai, nepatyrė jokių nuotykių, perėjo Belio slenksčius; vakare, sustojęs prie Bijo Bijaus upės, kuri skiria ispanų valdomą Čilę nuo nepriklausomos Araukanijos, Glenarvanas galėjo įrašyti dar trisdešimt penkias mylias į ekspedicijos aktyvą. Kraštas nesikeitė. Visur vešėjo amariliai, žibuoklių krūmai, durnaropės ir auksažiedžiai kaktusai. Tankmėje slėpėsi vienas kitas žvėris, tarp jų ir ocelotas. Sparnuočiams atstovavo gervė, ausytoji pelėda, strazdas, kuoduotasis naras, bijantis sakalo nagų. Čiabuvių beveik nebuvo matyti. Tik retkarčiais koks nors gaučas – išsigimęs ispanų ir indėnų palikuonis – prajodavo lyg koks šmėkla, milžiniškais pentiniais ant basų kojų spausdamas kruvinus arklio šonus. Kelyje jie nesutiko nė vieno žmogaus, todėl nesužinojo nieko naujo. Glenarvanas dėl to nesikrimto. Jis manė, kad indėnai, paėmę kapitoną Grantą į nelaisvę, tikriausiai nugabeno jį anapus Andų. Sėkmingai ieškoti galima buvo tik pampose, bet ne čia. Reikėjo būti kantriems ir skubiai žygiuoti pirmyn.

17 dieną būrelis išvyko įprastai ir nustatytą valandą. Karšto būdo Robertui buvo sunku taikytis prie tos tvarkos: jis vis ragindavo rambų savo mulą, stengdavosi pralenkti madriną. Glenarvanui reikėdavo griežtai šūktelėti ir grąžinti berniuką į savo vietą.

Krašto paviršius darėsi vis nelygesnis, kalvotesnis; ko gero, jau netoli buvo kalnai; vis daugiau pasitaikydavo upelių, šniokščiančių įnoringomis atšlaitėmis. Paganelis dažnai žvilgčiodavo į savo žemėlapius; jei ten nebūdavo pažymėta kokio nors upeliūkščio, – o tai atsitikdavo gana dažnai, – geografui užvirdavo kraujas, ir jis supykdamas.

– Upelis be vardo, – sakydavo jis, – tai lyg žmogus be pilietybės. Pagal geografijos įstatymus jis neegzistuoja.

Geografas nesivaržydamas krikštijo tuos bevardžius upelius, žymėjo juos žemėlapyje, išgalvodamas ilgiausius ispaniškus pavadinimus.

– Kokia kalba! – kartodavo jis. – Kokia turtinga ir skambi kalba! Lyg nulieta iš metalo! Aš įsitikinęs, kad ji sudaryta iš 78 dalių vario ir 22 dalių alavo, kaip bronzos, iš kurios liejami varpai!

– Bet ar darote bent šokią tokią pažangą? – paklausė jį Glenarvanas.

– Žinoma, mielas! O, jei ne tartis! Ta nelemta tartis!

Ir, tikėdamasis geresnių rezultatų, Paganelis kelionėje laužė liežuvį, norėdamas įveikti tarimo sunkumus; neužmiršo ir geografinių stebėjimų. Toje srityje jis buvo neapsakomai gabus ir nebūtų radęs sau lygaus. Kai Glenarvanas paklausdavo katapasą apie kokią nors vietovę, mokytojas kelionės draugas visuomet anksčiau atsakydavo už vadovą. Katapasas buvo nustebęs.

Kaip tik tą pačią dieną, apie antrą valandą, jie priėjo kryžkelę. Glenarvanas pasiteiravo, kaip vadinasi antrasis kelias, ir, žinoma, Žakas Paganelis iš karto atsakė.

– Tai kelias iš Umbelės į Los Anhelį.

Glenarvanas pažvelgė į katapasą.

– Iš tiesų, – atsakė šis ir kreipėsi į geografa: – Ar jūs esate keliavęs per šį kraštą?

– Žinoma, – rimtai atsakė Paganelis.

– Mulu?

– Ne, sėdėdamas krėslė.

Katapasas nesupratęs gūžtelėjo pečiais ir grįžo į savo vietą būrio priešakyje.

Apie penktą valandą vakaro jis sustojo negiliame tarpeklyje už kelių kilometrų nuo Lochos miesto. Tą naktį keleiviai praleido milžiniško Kordiljerų kalnyno papėdėje.

DVYLIKAS SKYRIUS DVYLIKOS TŪKSTANČIŲ PĖDŲ AUKŠTYJE

Kol jie keliavo per Čilę, nieko rimto nenutiko, bet dabar atsirado sunkumų ir pavojų. Prasidėjo tikra kova su gamtos kliūtimis.

Pirmiausia reikėjo išspręsti svarbų klausimą: kurią perėją per Andus pasirinkti, kad netektų nukrypti nuo užsibrėžto kelio? Paklaustas katapasas atsakė:

– Šioje Andų dalyje žinau dvi patogias perėjas.

– Žinoma, Afrikos perėją, kurią atrado Valdivija Mendosa, – tarė Paganelis.

– Iš tikrųjų.

– Ir Viljarikos perėją piečiau.

– Taip.

– Taigi, mielas, jos abi netinka, nes mes per daug nutolsime į šiaurę arba į pietus.

– Ar galite pasiūlyti kitą perėją? – paklausė majoras.

- Taip, - atsakė Paganelis. - Antuko perėją ugnikalnio atšlaite 37°30', tai yra per pusę laipsnio į šalį nuo mūsų kelio, ir tik tūkstančio tuazų aukštyje. Ją atrado Zamudijas Krusas.

- Gerai, - tarė Glenarvanas, - tik ar jūs, katapase, ją žinote?

- Taip, sere, aš ja esu ėjęs ir nepasiūliau jos dėl to, kad tai tėra takas, kuriuo indėnų piemenys iš rytinių šlaitų gena gyvulius.

- Na, mielas, - atsakė Glenarvanas, - ten, kur pereina kumelių, avių ir jaučių bandos, pereisime ir mes. Kad neiškryptume iš tiesaus kelio, vesk mus Antuko perėją.

Netrukus buvo duotas ženklas išvykti, ir būrelis patraukė Las Lechaso kloniu, įsiterpusiu tarp milžiniškų, susikristalizavusių kalkių masių. Kopti nuolaidžia atšlaite buvo nesunku. Apie vienuoliktą valandą būrelis aplenkė vieną ežeriuką, natūralią vandens saugyklą ir žavingą visų aplinkinių upelių pasimatymo vietą; tyliai čiurlendami, jie subėgdavo į skaidrų, ramų ežerą. Už jo traukėsi plačios lianos - javažolėmis apaugusios lygumos keli šimtai metrų virš jūros lygio; ten ganėsi indėnų bandos. Toliau, šiaurės ir pietų link, tyvuliavo pelkė, iš kurios tik mulai padėjo keleiviams išsikapstyti. Apie pirmą valandą ant smailios uolos pasirodė apgriuvusios Balenaro tvirtovės sienos. Būrelis nesustodamas prajojo pro šalį. Šlaitai pasidarė statūs, akmenuoti, ir iš po mulų kanopų bildėdami riedėjo akmenys. Apie trečią valandą keleiviai išvydo dar vienos per 1770 metų sukilimą sunaikintos tvirtovės griuvėsius.

- Tikriausiai, - tarė Paganelis, - kalnai nepajėgia apginti žmonių, kad dar ant jų reikia statyti tvirtoves!

Nuo šios vietos kelias pasidarė sunkus ir net pavojingas. Perėja buvo vis statesnė ir siauresnė, vėrėsi siaubingos bedugnės. Mulai žengė atsargiai, nuleidę galvas, uostydami kelią. Kartais staigiai posūkyje madrina dingdavo iš akių, ir tada mažytė vilkstinė vadovaudavosi tolimu jos varpelio skambesiu. Taip pat neretai netikėti takelio vingiai padalydavo vilkstinę į dvi lygiagrečias eiles, ir katapasas galėdavo pasikalbėti su peonais per dviejų tuazų pločio ir dviejų šimtų tuazų gylio neperžengiamą bedugnę.

Žolė lyg ir bandė priešintis akmenų griūtims, bet buvo matyti, kad mineralų karalystė greitai nugalės augmeniją. Geležies spalvos lavos latakai, nusėti geltono kristalo adatėlėmis, liudijo, kad jau nebetoli Antuko ugnikalnis. Viena ant kitos suverstos uolos, atrodė, tuoj nugrius, tačiau jos nepaisė jokių pusiausvyros dėsnių ir laikėsi. Žinoma, jų išvaizdą nuolat keisdavo žemės drebėjimai, ir, žiūrint į nukirstas viršūnes, į pakrypusius kupolus, suverstus kaukarus, buvo nesunku numatyti, kad ši kalnuota vietovė dar negalutinai susiformavusi.

Tokiomis sąlygomis sunku nepamesti kelio. Andų kalnynas kone be perstojo dreba, perėjų kryptis dažnai keičiasi, gairės dingsta. Katapasas dvejojo, stabčiojo, dairėsi aplinkui, apžiūrinėjo uolų formas, ieškojo ant gūrančio akmens indėnų pėdsakų. Buvo neįmanoma orientuotis.

Edvardas Glenarvanas ėjo įkandin vadovo. Jis suprato, kad kuo sunkesnis kelias, tuo didesnis vadovo susirūpinimas; jis nedrįso klausinėti, manydamas, - ir gal ne be pagrindo, - kad

varovai, kaip ir jų mulai, apdovanoti instinktu ir geriausia juo pasikliauti.

Visą valandą katapasas dar klaidžiojo tartum akipločiu, tačiau vis kopė aukštyn ir aukštyn. Pagaliau jis sustojo. Jie buvo atsidūrę viename siaurame tarpeklyje, indėniškai „kebrade“. Stūksojo porfyro siena ir kelio toliau nebebuvo. Katapasas veltui dar jo bandė ieškoti, paskui nulipo nuo mulo, sukryžiuo rankas ir laukė. Priėjo Glenarvanas:

- Paklydote? – paklausė jis.
- Ne, sere, – atsakė katapasas.
- Tačiau mes ne Antuko perėjoje?
- Kaip tik joje.
- Neapsirinkate?
- Ne, neapsirinku. Štai indėnų kūrenta ugnis, štai kumelių ir avių bandų pėdsakai.
- Vadinasi, jos čia praėjo!
- Taip, bet daugiau nepraeis. Paskutinis žemės drebėjimas užvertė...
- Mulai gal ir nepraeis, – įsiterpė majoras, – bet tik ne žmonės.
- A, jūs jau žinokitės, – atsakė katapasas. – Padariau, ką galėjau. Jei sutiktumėte, aš su savo mulais grįžčiau atgal ir paieškočiau kito kelio per Andus...
- Kiek sugaištume laiko?..
- Mažiausiai tris dienas.

Glenarvanas tylėdamas klausėsi katapaso. Tas, aišku, norėjo tesėti, ką buvo sutaręs, tačiau jo mulai nebegalėjo toliau eiti. Jam pasiūlius grįžti atgal, Glenarvanas atsigręžė į kelionės draugus ir tarė:

- Jūs žūtbūt pasiryžę žygiuoti?
- Mes norime eiti, kur vesite, – atsakė Tomas Ostinas.
- Ir net eiti pirma jūsų, – pridūrė Paganelis. – Pagaliau kas gi čia tokio? Teks kopti kalnagūbriu, kurio šlaitu anapus bus galima lengviau nusileisti! Ten rasime argentiniečių bakeanus, jie mus ir perves per pampas, taip pat eiklius žirgus, pratusius šuoliuoti lygumose. Taigi drąsiau!

- Pirmyn! – sušuko Glenarvano kelionės draugai.
- Jūs neisite su mumis? – paklausė Glenarvanas katapasą.
- Aš – mulų varovas, – atsakė šis.
- Kaip sau norite.
- Apsieisime ir be jo, – tarė Paganelis. – Kitapus šios sienos vėl rasime Antuko taką, ir ne blogiau už geriausią Andų vadovą nuvesiu jus kuo tiesiausiai žemyn.

Atsiskaitęs Glenarvanas atleido katapasą su mulais ir peonais. Ginklus, instrumentus ir maistą pasiskirstė septyni keleiviai. Visi vienu balsu sutiko nedelsiant kopti aukštyn, jei reikės, net naktį. Kairėje driekėsi status takelis, kuriuo mulai nebūtų galėję užkopti. Buvo labai sunku, bet po dviejų valandų nuovargio ir klaidžiojimų Glenarvanas su draugais vėl atsidūrė Antuko

perėjoje – Andų dalyje, ne per toliausiai nuo aukščiausios Kordiljerų viršūnės. Tačiau nebuvo likę nė žymės, kad čia būta praminto kalnų takelio ar perėjos. Vietovę smarkiai pakeitė žemės drebėjimai, reikėjo kalnagūbriais kilti aukštyn. Paganelis gerokai sutriko neradęs kelio; jis numatė, kad įkopti į Andų viršukalnę, kurios aukštis nuo vienuolikos tūkstančių iki dvylikos tūkstančių šešių šimtų pėdų, bus nežmoniškai sunku. Visa laimė, kad oras buvo ramus, dangus giedras – palankus metų laikas. Žiemą – nuo gegužės iki spalio – pereiti kalnus būtų buvę neįmanoma. Smarkūs šalčiai greitai išsekina keliautojus, o jei kurių ir pasigaili, tie vis tiek neišvengia tuose kraštuose siaučiančių uraganų. Kiekvienais metais Kordiljerų tarpekliai būna prikloti lavonų.

Jie kopė visą naktį; rankomis kabindamiesi, ropštė ant vos prieinamų plokščiakalnių, šokinėjo per plačius ir gilius plyšius; susikibusios rankos atstojo virves, o pečiai – laiptelius. Tie bebausiai žmonės panėšėjo į klounų ir akrobatų trupe. Tada kaip tik ir buvo daugybė progų Malredžiui parodyti savo jėgą, Vilsonui – vikrumą. Tie du šaunūs škotai suspėdavo visur. Jei ne jų pasiaukojimas ir drąsa, būrelis nebūtų galėjęs pereiti. Glenarvanas nenuleido akių nuo Roberto: gyvas ir žvalus vaikas buvo labai neatsargus. Paganelis ėjo priešakyje, pagautas įniršio kaip tikras prancūzas. O majoras pėdino neskubėdamas, bet ir neatsilikdamas. Ar jis suvokė, kad jau kelias valandas kopia į kalną? Vargu. Turbūt jam atrodė, kad leidžiasi žemyn.

Apie penktą valandą ryto barometras rodė, kad jie jau yra septynių tūkstančių penkių šimtų pėdų aukštyje. Buvo pasiekta antra plokščiakalnių eilė, paskutinė krūmokšnių riba. Medžiotojas, nušovęs bet kokį iš ten šokuojančių žvėrelių, būtų apsidžiaugęs, tačiau eikliakojai lyg nujausdami sprukdavo, vos iš tolo pamatę žmogų. Čia buvo lamų. Tai itin vertinami kalnų gyvuliai, kurie atstoja avis, jaučius ir arklius. Lamos gyvena ten, kur negali gyventi net mulas. Buvo ir šinšilų – malonių, balių brangiakailių graužikų būrio žvėrelių; savo pasturgalinėmis kojėlėmis jie primena kengūras. Žavu žiūrėti, kaip vikriai lyg voverės liuoksi medžių viršūnėmis.

– Tai dar ne paukštis, – sakė Paganelis, – bet jau ir ne keturkojis.

Tačiau lamos ir šinšilos nebuvo paskutiniai kalnų gyventojai. Devynių tūkstančių pėdų aukštyje, ties amžinų sniegynų riba, būriais klajojo neapsakomo grožio atrajojantys gyvuliai – alpakos, kurių kailis šilkinis, ilgo plauko; paskui tam tikra rūšis beragių, gražių ir išdidžių ožkų labai švelnia vilna; jas gamtininkai vadina vikunijomis. Bet prie jų prisiartinti neįmanoma: gerai, kad spėsi jas pamatyti; jos prašvilpia tartum vėjas ir be garso nučiuožia akinamo baltumo kilimais.

Tokiame aukštyje gamta buvo visiškai pasikeitusi. Iš visų pusių stūksojo didžiuliai žvilgantys ledo luitai, kai kur melsvomis briaunomis, ir atspindėjo pirmus aušros žiburius. Lipti pasidarė labai pavojinga. Keleiviai nedrįso žengti, atidžiai lazda nepatikrinę, ar po sniegu nėra plyšių. Vilsonas ėjo būrio priešakyje, koja mėgindamas ledo stiprumą. Kiti sekė jam iš paskos ir stengėsi garsiai nekalbėti, nes nuo mažiausio triukšmo suvirpėję oro sluoksniai galėjo išjudinti

ir sniego masyvą, kabantį jiems virš galvų septynių ar aštuonių šimtų pėdų aukštyje.

Taip buvo pasiekta krūmokšnių juosta; du šimtai penkiasdešimt tuazų aukščiau ji užleido vietą javažolėms ir kaktusams. O vienuolikos tūkstančių pėdų aukštyje net ir tai nebeaugo, nebuvo jokios augmenijos. Keleiviai buvo sustoję tik kartą, aštuntą valandą skubomis užvalgę ir atgavę jėgas, drąsiai lipo toliau, nepaisydami didėjančių pavojų. Jie ritosi per smailius kaukarus, ėjo virš bedugnių, į kurias buvo net baisu pažvelgti. Daug kur mediniais kryžiais nusmaigytas kelias žymėjo nelaimių vietas. Apie antrą valandą priėjo didžiulį plokščiakalnį, be jokios augmenijos, tikrą dykumą, tįsančią tarp nuogų smailumų. Oras buvo sausas, dangus žydras, tokiam aukštyje visai nebūna lietaus, o susitelkę garai iškrinta tik kaip sniegas ar kruša. Kur ne kur lyg iš po balto audeklo tartum skeleto kaulai kyšojo porfyro ir bazalto smaigaliai; retkarčiais nuo šalčio atskildavo kvarco ar gneiso luitai ir, dusliai bildėdami, vos girdimi praretėjusioje atmosferoje, riedėdavo žemyn.

Būrelis buvo labai ištvermingas, tačiau eikvojo paskutines jėgas. Edvardas Glenarvanas, matydamas, kad kelionės draugai išvargę, gailėjosi taip aukštai užvedęs juos į kalnus. Robertas kovojo su nuovargiu, bet toliau eiti nebegalėjo.

Trečią valandą Glenarvanas sustojo.

– Reikia pailsėti, – tarė jis, matydamas, kad nė vienas nedrįs to pasiūlyti.
– Pailsėti? – atsakė Paganelis. – Bet čia nėra jokios pastogės.
– Tačiau tai būtina, nors dėl Roberto.
– O ne, sere, – gynėsi drąsus vaikas, – aš dar galiu paeiti... Nesustokite...
– Tave, berniuk, panėšėsime, – atsakė Paganelis, – bet mums žūt būt reikia pasiekti rytinį šlaitą. Gal ten rasime kokią pastogę. Siūlau žygiuoti dar porą valandų.

– Ar visi sutinkate? – paklausė Glenarvanas.

– Taip, – atsakė kelionės draugai.

Malredis pridūrė:

– Aš rūpinsiuosi berniuku.

Visi vėl patraukė rytų kryptimi. Siaubingas kopimas truko dar dvi valandas. Reikėjo bet kokia kaina pasiekti pačias aukščiausias viršūnes. Praretėjusiame ore keleivius kankino dusulys, vadinamas puna. Atmosferos slėgiui sumažėjus, pradėjo kraujuoti lūpos ir dantenos. Kad kraujo apytaka pagerėtų, jie turėjo tankiai kvėpuoti, o tai vargino nė kiek ne mažiau kaip akinamai žibantis sniegas. Kad ir kokią tvirtą valią turėjo tie narsūs žmonės, atėjo valanda, kai galvos sukimasis, ta baisioji kalnų liga, pakirto ne tik fizines, bet ir dvasines jėgas. Neįmanoma kovoti su tokiu nuovargiu sau nepakenkus. Netrukus jie ėmė kristi vienas po kito, ir parpuolusieji tik keliais šliaužė pirmyn.

Jėgos seko, ir darėsi aišku, kad reikia pertraukti ilgai trunkantį kopimą. Glenarvanas su siaubu žvelgė į neaprepiamas sniego platumas, šalčiu sukausčiusias tą pragaištingą kraštą: vakaro šešėliai jau gaubė nuogas viršūnes, o keleiviai neturėjo nakvynės. Staiga majoras ramiau

balsu tarė:

– Štai troba.

TRYLIKTAŠ SKYRIUS LEIDIMASIS NUO KORDILJERŲ

Kitas trobelę būtų šimtą kartų praėjęs pro šalį, apsukęs aplink, net užlipęs ir nė neįtaręs, kad ji čia stovi. Sniegu užnešta, ji vos skyrėsi nuo aplinkinių uolų. Reikėjo ją nuvalyti. Pusvalandį pasidarbavę, Vilsonas ir Malredis atkasė kasučos angą, ir būrelis sugužėjo į vidų.

Tą kasučą pastatė indėnai iš adobų, saulėje degtų plytų, bazalto uolos viršūnėje. Ji buvo kubo formos: kiekviena šoninė – dvylikos pėdų. Akmeniniai laipteliai vedė prie vienintelės angos; nors ji buvo siaurutė, viesulas, sniegas, kruša vis dėlto įsigaudavo į vidų, kai kalnuose imdavo šėlti audros.

Kasučioje laisvai galėjo tilpti dešimt žmonių; žinoma, sienos nebūtų apsaugojusios nuo liūčių, bet šiek tiek gynė nuo žvarbaus šalčio: termometras rodė 10° žemiau nulio. Be to, čia buvo židiny su dūmtraukiu; susikūrus ugnį, nebebaisus ir šaltis lauke.

– Štai tinkama pastogė, nors ir neištaiginga, – tarė Edvardas Glenarvanas.

– Juk tai tikri rūmai! – sušuko Paganelis. – Trūksta tik sargybinių ir dvariškių. Mums čia bus labai puiku.

– Ypač kai ugniavietėje liepsnos ugnelė, – tarė Tomas Ostinas, – nes esame ne tik išalkę, bet ir sušalę. Geras glėbys malkų mane labiau pradžiugintų negu gabalas žvėrienos.

– Pasistengsime rasti kokio nors kuro, – atsakė Paganelis.

– Kordiljerų viršūnėje! – šūktelėjo Malredis ir abejodamas papurtė galvą.

– Jei kasučioje yra židiny, – tarė majoras, – kažkur netoliese turėtų būti ir kuro.

– Mūsų bičiulis Maknabsas samprotauja teisingai, – tarė Glenarvanas. – Jūs ruoškite vakarienę, o aš išmėginsiu medkirčio amatą.

– Aš su Vilsonu jus palydėsiu, – tarė Paganelis.

– Gal ir aš būčiau reikalingas? – paklausė keldamasis Robertas.

– Ne, tu ilsėkis, šaunusis berniuk, – atsakė Glenarvanas. – Tu ir taip būsi vyras tada, kai kiti tokio pat amžiaus tebebus vaikai.

Šeštą valandą vakaro Glenarvanas, Paganelis ir Vilsonas išėjo iš kasučos. Nors vėjo nebuvo, kaustė šaltis. Dangaus žydrynė jau tamsėjo, ir paskutiniai saulės spinduliai kliudė aukštas Andų plokščiakalnių viršūnes. Paganelis pažvelgė į barometrą: gyvsidabris rodė 0,495 milimetro. Barometro stulpelio slėgis atitiko vienuolikos tūkstančių septynių šimtų pėdų aukštį. Taigi ši Kordiljerų vieta tik 910 metrų žemesnė už Monblaną. Ir jeigu šiuose kalnuose būtų grėsę tokie pat pavojai, kokiais pasižymi Šveicarijos milžinas, jei būtų šėlę uraganai ir sniego

pūgos, nė vienas keleivis nebūtų perėjęs Naujojo Pasaulio kalnagūbrio.

Glenarvanas ir Paganelis, užsikorę ant porfyro uolos, apžvelgė visą horizontą. Jie stovėjo pačioje Kordiljerų viršūnėje ir akimis galėjo aprėpti keturiasdešimties kvadratinių mylių plotą. Rytiniai šlaitai buvo nuolaidūs, – jais peonai lengvai nučiuožia kelis šimtus tuazų. Tolumoje driekėsi ruožai akmenų ir eratinių riedulių, čia užneštų slenkant ledynams, – milžiniškos morenų virtinės. Saulė leidosi, Kolorado slėnis jau skendėjo prieblandoje; ji vieną po kito gesino spindulių apšviestus kauburius, kyšulius, smailius gūbrius; tamsa pamažu gaubė visą rytinį Andų šlaitą. Tik vakaruose dar degė kontraforsai, prilaikantys statmenus lyg siena vakarinius skardžius. Akys raibo nuo uolų ir ledynų, besimaudančių spinduliuose. Šiaurėje vilnijo grandinė viršukalnių – vingiuota, tartum neįgudusios rankos nubrėžta, vos įžiūrima linija. Tačiau pietuose, visai priešingai, reginys buvo žavingas ir temstant darėsi vis didingesnis. Žemai – gūdus Torbido klonis, viršuje už kokių dviejų mylių – Antuko krateris. Ugnikalnis riaumojo lyg milžiniška pabaisa, tarsi Apokalipsės leviatanas; iš jo veržėsi karšti dūmai su suodžiais ir liepsnos kamuoliais. Aplinkinių kalnų amfiteatras atrodė apimtas ugnies; iki baltumo įkaitusių akmenų kruša, raudonų dūmų debesys, lavos trykšliai – visa tai susiliejo į žėrinčias puokštes. Kas akimirką plito didžiulė pašvaistė, akinamai degė erdvė aplinkui, o saulė lyg gęstantis šviesulys pamažu vis blėso ir slėpėsi tamsiame horizonte.

Paganelis ir Glenarvanas dar ilgai būtų stebėję tas didingas žemės ugnies grumtynes su dangaus ugnimi; tariamieji medkirčiai virto dailininkais; tačiau ne toks entuziastingas Vilsonas grąžino juos į tikrovę. Tiesa, miškų čia nebuvo. Laimė, ant uolų augo sausos skurdžios kerpės. Keleiviai prisiplėšė kerpių ir liaretų: jų šaknys neblogai dega. Parsinešę brangaus kuro į kasučą, tuoj prigrūdo pilną židinį. Pasirodė, kad ugnį sunku ne tik įkurti, bet ir išsaugoti, kad neužgestų: praretėjusiam ore buvo per mažai deguonies, reikalingo degimui, – taip aiškino majoras.

– Užtat, – pridūrė jis, – čia žemesnė vandens virimo temperatūra; 100° verdančiu vandeniu užplikytos kavos mėgėjams teks pakentėti, nes tokiam aukštyje virimo temperatūra nesiekia nė 90°[22](#).

Maknabsas neapsiriko, ir termometras, įleistas į verdančio vandens katiliuką, terodė 87°. Visi godžiai išgėrė po kelis gurkšnius karštos kavos. Džiovinta mėsa buvo nelabai skani, ir Paganelis ta proga padarė teisingą, tačiau beprasmišką pastabą.

– Po šimts! – tarė jis. – Turiu prisipažinti, kad neatsisakyčiau gabalo keptos lamos! Sakoma, kad ji atstoja jautį bei avį, ir aš labai norėčiau įsitikinti, ar tai tiesa ir maistingumo požiūriu!

– Argi jūs nepatenkintas mūsų vakariene, mokytojas Paganeli? – paklausė majoras.

– Aš tiesiog sužavėtas, šaunusis majore, tačiau prisipažįstu, kad būtų ne pro šalį užkąsti žvėrienos...

– Jūs sibiritas, – tarė Maknabsas.

– Priimu šį epitetą, majore. Kalbėkite, ką norite, tačiau ir jūs nesiraukytumėte, jei kas pasiūlytų žlėgtainį!

– Galbūt, – atsakė majoras.

– O jeigu kas paprašytų eiti pamedžioti, ar, ilgai negalvodamas, sutiktumėte, nors lauke naktis ir smarkiai šąla?

– Mielai.

Draugai neskubėjo Maknabsui dėkoti ir prisipažinti, kad jie visai nenori piktnaudžiauti jo paslaugumu: pasigirdo tolimas riaumojimas. Staugė ne pavieniai gyvuliai, o visa jų banda; rodėsi, kad ji greitai artėja. „Gal likimas, parūpinęs pastogę, nori pasiūlyti ir vakarienę?“ – tokia mintis švystelėjo geografiui. Tačiau Glenarvanas truputį atvėsino jo džiaugsmą, perspėdamas, kad Kordiljerų keturkojai negyvena tokiaime aukštyje.

– Iš kur gali sklisti tas triukšmas? – paklausė Tomas Ostinas. – Girdite, kaip jis artėja!

– Gal tai lavina? – tarė Malredis.

– Negali būti! Girdite, kaip stūgauja! – tarė Paganelis.

– Pažiūrėsime, – atsakė Glenarvanas.

– Pažiūrėsime, mes juk medžiotojai, – atsakė majoras, imdamas savo karabiną.

Visi puolė lauk iš kasučos. Naktis buvo tamsi ir žvaigždėta. Delčia dar nebuvo patekėjusi. Šiaurinės ir rytinės viršūnės gaubė tamsa, ryškėjo tik fantastiniai kelių artesnių uolų siluetai. Išgąsdintų gyvulių staugimas pasikartojo. Jis sklido iš tamsoje skendinčios kalnų pusės. Kas atsitiko? Staiga pasirodė įniršusi gyvų, iš siaubo pakvaišusių padarų lavina. Atrodė, kad sujudėjo visas plokščiakalnis. Bėgo šimtai, gal tūkstančiai gyvulių; net ir praretėjusiame ore triukšmas buvo kurtinantis. Kas tai – laukiniai pampos gyvuliai ar tik lamų ir vikunijų banda? Glenarvanui, Maknabsui, Robertui, Ostinui ir abiem jūreiviams vos spėjus parkristi ant žemės, gyvasis viesulas praūžė per keletą pėdų virš jų. Niktalopas Paganelis, kuris, norėdamas geriau pamatyti, liko stovėti, buvo pargriautas vienu akies mirksniu.

Tą valandėlę trinkelėjo šūvis. Tai majoras iššovė netaikęs. Jam pasirodė, kad gyvulys krito čia pat, už kelių žingsnių, o visa banda, nesulaikomai lėkdama pirmyn ir riaumodama, pranyko ugnikalnio nušviestose atkalnėse.

– Pagaliau aš juos radau! – pasigirdo Paganelio balsas.

– Ką radote? – paklausė Glenarvanas.

– Akinius! Ko gi kito dar gali netekti tokioje maišatyje, jei ne akinių!

– Jūs nesužeistas?

– Ne, tik apmindytas. Bet kas jie tokie?

– Štai, – atsakė majoras, tempdamas nušautą gyvulį.

Visi nuskubėjo į kasučą ir ugniakuro šviesoje apžiūrėjo Maknabso laimikį.

Tai buvo gražus gyvulys, panašus į nedidelį kupranugarį, tik be kupros, švelnaus šviesbėrio plauko, baltais taškučiais nusėta papilve; galva grakšti, kūnas paplokščias, kojos ilgos ir laibos. Paganelis, pažvelgęs į jį, sušuko:

– Tai guanakas!

- Kas tas guanakas? - paklausė Glenarvanas.
- Jo mėsa valgoma, - atsakė Paganelis.
- Bet ar skani?
- Labai. Olimpo dievų valgis! Žinojau, kad vakarienei turėsime šviežios mėsos. Ir dar kokios!

Tik kas išdoros gyvulį?

- Aš, - tarė Vilsonas.
- Gera, o aš apsiimu jį iškepti, - pasisiūlė Paganelis.
- Argi jūs virėjas, pone Paganeli? - paklausė Robertas.
- Po velnių, mano berniuk, aš - prancūzas! Kiekvienas prancūzas - virėjas.

Po penkių minučių Paganelis išdėliojo ant liaretų šaknų žarijų didžiulius mėsos gabalus. Dar po dešimties minučių patiekė kelionės draugams gražiai apkepusios guanako nugarinės. Be didelių kalbų visi ėmė godžiai valgyti.

Bet kaip nustebo geografas, pamatęs, kad visi atsikandę susiraukė ir pasipurtė.

- Kokia šlykšti! - tarė vienas.
- Visai negalima valgyti! - pridūrė antras.

Vargšas mokslininkas taip pat turėjo sutikti, kad kepsnio nevalgytų net labiausiai išalkęs žmogus. Draugai ėmė erzinti Paganelį, tyčiodamiesi iš olimpiško valgio, o jis suko galvą, kodėl guanako mėsa, kuri iš tikrųjų gera ir labai vertinama, jo pagaminta buvo tokia neskani. Staiga jis suprato:

- Jau žinau! - sušuko jis. - Po šimts! Aš radau priežastį!
- Galbūt tai seno gyvulio mėsa? - ramiai paklausė Maknabsas.
- Deja, ne, nepakeičiamasis majore, tai nuvaryto gyvulio mėsa! Kaipgi galėjau užmiršti?
- Ką norite pasakyti, pone Paganeli? - paklausė Tomas Ostinas.
- Noriu pasakyti, kad guanakas tinka mėsai tik tada, kai nušaunamas besiilsintis; ilgai medžioto, toli bėgusio guanako mėsos valgyti nebegalima. Taigi iš mūsų kepsnio skonio galiu tvirtinti, kad šis gyvulys, kaip ir visa kaimenė, atvytas iš labai toli.

- Jūs tuo įsitikinęs? - paklausė Glenarvanas.
- Visiškai.

- Tačiau koks įvykis, koks gamtos reiškinys galėjo taip išgąsdinti gyvulius ir vyti pirmyn tuo metu, kai jie turėtų ramiai miegoti savo olose?

- Brangus Glenarvanai, man sunku atsakyti; jei tikite tuo, ką pasakiau, nebelaužykime sau galvos ir eikime prisnūsti. Aš tiesiog mirštu - taip noriu miego. Pamiegosime, majore?

- Pamiegosime, Paganeli.

Kiekvienas įsisupo į savo pončą, - ugnis buvo palikta kūrentis per naktį, - ir netrukus įvairiais tonais ir ritmais pasigirdo garsus knarkimas, o geografo bosas dar labiau sustiprino šį darnų koncertą.

Tik Edvardas Glenarvanas nemiegojo. Jį kankino slaptas nerimas. Jie niekaip negalėjo išmesti iš galvos tos kaimenės, pagautos neišaiškinamo išgąščio ir bėgančios viena kryptimi. Laukiniai žvėrys negalėjo vytis guanakų. Tokiame aukštyje nebūna nei žvėrių, nei juo labiau medžiotojų. Kokia baimė juos ginė į Antuko bedugnes, kaip visa tai suprasti? Glenarvanas pradėjo jausti pavojų.

Tačiau snaudulys ir jį pamažu ėmė marinti, mintys aprimo, būgštavimus pakeitė viltis. Rytoj jie jau bus Andų slėnyje. Ten prasidės tikrieji ieškojimai, ir galbūt sėkmė jau nebetoli. Jis galvojo apie kapitoną Grantą ir du jūrininkus, išvaduotus iš žiaurios nelaisvės. Tie vaizdai žaibišku greičiu slinko jo galvoje, dėmesį išblaškydavo tai ugnies spragsėjimas, tai iššovusi kibirkštis ar liepsnos liežuvis, kuris nušviesdavo miegančių draugų veidus ir šešėliais sumirgėdavo ant kasuotos sienų.

Bet netrukus vėl apnikdavo negera nuojauta. Glenarvanas snūduriuodamas klausėsi bildesio, sunkiai paaiškinamo tose vienišose viršūnėse.

Akimirką jis lyg išgirdo kažkokį tolimą, duslų ir grėsmingą griausmą, tarsi perkūnijos dundesį, bet ne iš dangaus. Matyt, kur nors kalnų atšlaitėse, keli tūkstančiai pėdų žemiau jų viršūnės, šėlo audra. Norėdamas tuo įsitikinti, Glenarvanas išėjo į lauką.

Tekėjo mėnulis. Oras buvo giedras ir ramus. Nė vieno debesėlio nei viršuje, nei apačioje. Tik kur ne kur šmėkščiojo Antuko ugnikalnio liepsnų atspindžiai. Audros nebuvo, nežaibavo. Aukštai virš galvos mirgėjo tūkstančiai žvaigždžių. Dundesys nesiliovė. Rodės, kad jis artėdamas slenka išilgai Andų kalnyno. Glenarvanas grįžo į vidų dar neramesnis, klausdamas savęs, kas yra bendro tarp šio požeminio dundesio ir bėgančios guanakų kaimenės. Ar tik ne tai priežastis ir pasekmė? Jis pažvelgė į laikrodį: buvo antra valanda ryto.

Greito pavojaus jis nesitikėjo, todėl nežadino savo draugų, kurie iš nuovargio buvo kietai įmigę, ir pats kelioms valandoms prisnūdo.

Netrukus jis pašoko nuo baisaus bildesio. Rodės, nelygiu grindiniu darda daugybė artilerijos vežimų su šoviniais. Staiga Glenarvanas pajuto, kad žemė slysta iš po kojų, pamatė, jog kasuči siūbuoja.

– Pavojus! – sušuko jis.

Jo draugai, jau nubudę ir suvirtę krūvon, riedėjo žemyn stačia atkalne. Aušo, ir reginys buvo pasibaisėtinas. Kalnynas akies mirksniu keitėsi: kūgiškas viršūnes lyg kas pjaute pjovė; smailūs gūbriai sverdėdami smego skradžiai žemėn. Šis Kordiljeroms²³ būdingas gamtos reiškinys išjudino keliolikos tūkstančių mylių pločio masyvą ir šis nušliaužė į pakalnę.

– Žemės drebjimas! – sušuko Paganelis.

Jis neapsiriko. Žemė tikrai drebėjo. Tokie kataklizmai kalnuotoje Čilės srityje gana dažni; kaip tik toje apylinkėje Kopjapas buvo dukart sunaikintas, o Santjagas per keturiolika metų išvartytas keturis sykius. Šioje Žemės rutulio dalyje ypač jaučiama požeminė ugnies veikla, o ugnikalnių krateriai palyginti neseniai atsiradusiame kalnagūbryje nepakankamai platūs, kad

pro juos galėtų prasiveržti požeminiai garai. Dėl to čia nesiliauja žemės drebėjimai.

Plokščiakalnis su septyniais keleiviais, kurie, apkvaišę ir išgąsdinti, laikėsi įsikibę į samanas, lėkė lyg koks greitasis traukinys, tai yra penkiasdešimt mylių per valandą. Nei rėkti, nei bėgti, nei kaip nors susilaikyti. Susikalbėti taip pat neįmanoma. Požeminis dundesys, slenkančios lavinos griausmas, trankiai krintančios granito ir bazalto uolos, dulkančio sniego sūkuriai nutraukė bet kokią ryšį. Masyvas čia šliuožė žemyn lygiai, nešokinėdamas, čia, tartum laivo denis šėlstančioje jūroje, siūbavo į visas puses, slinko per prarajas, kur garmėjo uolų luitai, ir guldė šimtamečius medžius, lyg dalgiu kirsdamas rytinius šlaito kyšulius.

Įsivaizduokite jėgą keliolikos milijardų tonų masyvo, riedančio tolydžio didėjančiu greičiu penkiasdešimties laipsnių nuožulnuma!

Kiek laiko truko šis siaubingas kritimas, niekas nebūtų galėjęs apskaičiuoti. Niekas nebūtų drįsęs spėlioti, į kokią bedugnę nugarmės. Ar visi dar gyvi, ar vienas kuris jau bedugnėje, – niekas nežinojo. Uždusę nuo greito leidimosi, sustingę nuo žvarbaus šalčio, apakinti sniego pūgos, jie vos alsavo. Kone be sąmonės, leisgyviai, kabinosi į uolas tik iš savisaugos instinkto, kuris yra gajausias.

Staiga nepaprastai smarkus smūgis juos ištrenkė iš to žemyn čiuožiančio važio, nusviedė į priekį, ir jie nuriudėjo paskutinėmis kalno paskliundomis. Plokščiakalnis iš karto sustojo.

Kelias akimirkas niekas nejudėjo. Pagaliau vienas, kad ir smūgio apkvaitintas, bet vis dar tvirtas, atsikėlė. Tai buvo majoras. Jis prasikrapštė sniegais užlipdytas akis ir apsižvalgė. Aplinkui, sukritę tartum iš iššautos tūtos, gulėjo jo draugai.

Majoras suskaičiavo. Trūko Roberto Grant.

KETURIOLIKTAS SKYRIUS IŠGANINGAS ŠŪVIS

Rytinis Andų Kordiljerų šlaitas driekiasi nuolaidžiomis atkalnėmis, kurios nežymiai susilieja su lyguma. Čia staiga ir susilaikė atskilusi kalno dalis. Tai visai naujas kraštas: vešlios ganyklos, dideli medžiai, ištisi miškai obelių, pasodintų dar žemyno užkariavimo laikais, su saulėje spindinčiais auksiniais vaisiais. Tarsi derlingosios Normandijos kampelis, nublokštas į daubą. Kitokiomis aplinkybėmis čia patekęs keleivis nustebtų, kad taip staigiai dykuma gali virsti oaze, snieguotos viršūnės – žaliuojančiomis pievomis, o žiema – vasara.

Žemės paviršius vėl buvo visiškai nejudrus. Drebinimas liovėsis, bet požeminės jėgos, ko gero, dirbo naikinamąjį darbą kur nors toliau, nes Andai visą laiką juda arba dreba. Šį kartą sukrėtimas buvo labai stiprus. Kalnų pavidalas visiškai pasikeitė. Dangaus žydrynėje įsirėžė nauja viršūnių, keterų, gūbrių panorama, ir pampų vadovas veltui joje būtų ieškojęs įprastų orientyrų.

Rodėsi, kad bus puiki diena. Saulės spinduliai, pakilę iš Ramiojo vandenyno guolio, sliuogė Argentinos lygumomis ir niro į kito vandenyno vilnis. Buvo aštunta valanda ryto.

Edvardas Glenarvanas ir jo draugai, majoro atgaivinti, pamažu atsipeikėjo. Jie buvo tik smarkiai sutrankyti, ne daugiau. Jie nusileido nuo Andų Kordiljerų ir būtų džiaugęsi, kad gamta sumokėjo visas persikėlimo išlaidas, jeigu nebūtų pasigedę silpniausiojo – Roberto Grantto.

Visi mylėjo drąsų berniuką: ir Paganelis, kuris ypač buvo prisirišęs prie jo, ir majoras, nors atrodė esąs šaltas, o labiausiai – Glenarvanas. Jis nusiminė sužinojęs, kad Robertas dingio. Įsivaizdavo vargšą vaiką bedugnėje, veltui šaukiantį tą, kurį vadino savo antruoju tėvu.

– Mano bičiuliai, – tarė jis, vos sulaikydamas ašaras, – reikia ieškoti, būtinai turime jį surasti! Negalime jo taip palikti! Tenelieka nė vieno neapžiūrėto slėnio, nė vienos prarajos, nė vienos bedugnės! Jūs mane priiškite virve ir ten nuleisite! Aš to noriu, girdite! Aš to noriu! O, kad tik Robertas dar kvėpuotų! Kaip drįstume be jo ieškoti tėvo! Argi turėtume teisę gelbėti kapitoną Grantą, pražudę jo vaiką!?

Draugai, tylėdami ir nuleidę akis, klausėsi Glenarvano, nes jautė, kad jų žvilgsniuose jis ieško bent mažiausios vilties.

– Na, – pridūrė Glenarvanas, – jūs girdėjote, ką sakiau, bet visi tylite! Vadinasi, nebesitikite jo rasti, nebesitikite!

Valandėlę visi tylėjo. Paskui prabilo Maknabsas:

– Kas iš jūsų prisimena, kuriuo momentu dingio Robertas?

Į tą klausimą niekas negalėjo atsakyti.

– Tai gal pasakytumėte, – toliau kamantinėjo majoras, – kuris buvote šalia berniuko, kai leidomės nuo Kordiljerų?

– Aš, – atsakė Vilsonas.

– Iki kurio momento jį matei šalia savęs? Pasistenk prisiminti. Na?

– Štai viskas, ką prisimenu, – atsakė Vilsonas. – Mažiausiai prieš dvi minutes, kai, smarkiai trinktelėjus, kalnynas sustojo, Robertas Grantas dar buvo šalia manęs, ranka įsikibęs į samanų kuokštą.

– Mažiausiai prieš dvi minutes? Gerai pagalvok, minutės galėjo atrodyti labai ilgos! Ar neapsirinki?

– Nemanau... Kaip tik taip... Mažiausiai prieš dvi minutes!

– Gerai! – tarė Maknabsas. – Ar Robertas tau buvo iš dešinės, ar iš kairės?

– Iš kairės. Aš prisimenu, kad jo pončo skvernas plakė man veidą.

– O tu kurioje pusėje buvai nuo mūsų?

– Irgi kairėje.

– Vadinasi, Robertas galėjo dingti tik toje pusėje, – tarė majoras, pasisukdamas į kalnus ir rodydamas į dešinę. – Pridursiu, jog, turint galvoje dingimo laiką, vaikas tikriausiai nukrito tame taške, kur aukščio dvi mylios, dar mums nepasiekus lygumos. Ten ir reikia ieškoti.

Pasiskirstę barais turėtume ten jį rasti.

Niekas ne pridūrė nė žodžio. Šeši žmonės, užkopę Kordiljerų šlaitais, pasiskirstė įvairiais aukščiais ir ėmė kruopščiai ieškoti. Jie nenukrypdami laikėsi nusileidimo linijos dešinėje, išžiūrinėjo mažiausius tarpeklius, leidosi į prarajas, priverstas masyvo nuolaužų, ir ne vienas lipo iš ten sudraskytais drabužiais, kruvinomis rankomis ir kojomis, rizikuodamas gyvybe. Visa toji Andų Kordiljerų dalis, išskyrus keletą nepasiekiamų plokščiakalnių, per keliolika valandų buvo rūpestingai apžiūrėta, ir niekas negalvojo apie poilsį. Visos pastangos buvo bevaisės. Vaikas kalnuose turbūt rado ne tik mirtį, bet ir kapą, o antkapį jam atstojo milžiniška uola.

Apie pirmą valandą Glenarvanas ir jo draugai, pervargę, prislėgti, vėl susirinko slėnyje. Glenarvanas baisiai kankinosi. Jis vos kalbėjo ir dūšaudamas kartojo:

– Aš neisiu iš čia! Neisiu iš čia!

Visi suprato, kad Glenarvanas užsispyrė ne šiaip sau, kad jis negali atsikratyti kažkokios įkyrios minties, ir žiūrėjo į jį su pagarba.

– Palaukite, – tarė Paganelis majorui ir Tomui Ostinui. – Truputį pailsėkime ir atgaukime jėgas. Jų mums labai reikia, nesvarbu, ar ieškotume iš naujo, ar žygiuotume pirmyn.

– Taip, – atsakė Maknabsas, – pasilikime, nes Edvardas nori pabūti. Jis dar kažko tikisi. Bet ko gi galima tikėtis?

– Dievai žino, – tarė Tomas Ostinas.

– Vargšas Robertas, – atsakė Paganelis, šluostydamasis akis.

Slėnyje augo labai daug medžių. Majoras nužiūrėjo grupelę aukštų šv. Jono medžių ir po jais įrengė laikiną stovyklą. Keli apklotai, ginklai, truputis džiovintos mėsos, ryžių – tai viskas, kas buvo likę keliautojams. Iš netoliese tekančio upelio jie atsinešė vandens, dar drumsto po žemės drebjimo. Malredis sukūrė žolėje ugnį ir netrukus pasiūlė Glenarvanui šilto ir stiprinančio gėrimo. Glenarvanas atsisakė ir nusiminęs liko gulėti išsitiesęs ant savo pončo.

Taip praslinko diena. Užėjo naktis, rami ir tyli kaip vakar. Tuo metu, kai jo draugai gulėjo nejudėdami, nors ir nemiegojo, Glenarvanas atsikėlė ir vėl ėmė laiptoti Kordiljerų šlaitais. Jis klausėsi ištempęs ausis, tikėdamasis išgirsti paskutinį Roberto šauksmą. Jis nuklydo toli, vienas atsidūrė aukštai kalnuose, dažnai guldavo ant žemės ir, pridėjęs ausį, sulaukęs kvapą, klausydavosi arba beviltišku balsu šaukdavo.

Vargšas Glenarvanas visą naktį klaidžiojo po kalnus. Tai Paganelis, tai majoras jį lydėjo, pasiruošę pagelbėti, jam lipant slidžiais kriaušiais ar prie bedugnės krašto, kur jis visiškai nesisaugojo. Bet ir tos paskutinės jo pastangos nedavė rezultato, į graudžiai kartojamą šauksmą: „Robertai! Robertai!“, – atsiliepdavo tik aidas.

Išaušo diena. Reikėjo eiti ant tolimų plokščiakalnių ieškoti ir parsivesti į stovyklą Glenarvano. Jo neviltis buvo baisi. Kas būtų drįsęs prasižioti apie tolesnę kelionę ir pasiūlyti palikti pražūtingąjį slėnį? Tačiau maisto ištekliai baigėsi. Tikriausiai nebetoli tie katapaso minėti argentiniečiai vadovai ir arkliai. Grįžti atgal būtų buvę daug sunkiau, negu žygiuoti pirmyn. Be

to, juk buvo susitarta, kad „Dunkanas“ jų lauks Atlanto vandenyne. Visos tos rimtos priežastys neleido ilgiau užtrukti ir atidėlioti išvykimo valandos.

Maknabsas pamėgino išjudinti Glenarvaną iš sielvarto. Jis ilgokai įtikinėjo, bet bičiulis, rodės, negirdėjo ir tik kratė galvą.

Pagaliau jis sumurmėjo:

– Jau metas į kelionę?

– Taip, metas!

– Dar valandėlę!

– Gera, dar palauksime! – sutiko orusis majoras.

Po valandos Glenarvanas išmeldė dar valandą. Galima buvo pamanyti, kad tai pasmerktasis, maldaujantis pratęsti paskutines gyvenimo akimirkas. Tai truko iki vidurdienio. Tada Maknabsas visų vardu ryžtingai pareiškė Glenarvanui, kad reikia keliauti, kad nuo greito apsisprendimo priklausys jo draugų gyvybė.

– Taip, taip, – tarė Glenarvanas, – keliaukime!

Tai sakydamas, jis nebežiūrėjo į Maknabsą. Jo akys buvo įsmigusios į kažkokį juodą tašką danguje. Staiga ranka kilstelėjo ir liko lyg suakmenėjusi.

– Ten, ten! – sušuko jis. – Žiūrėkite! Žiūrėkite!

Visų žvilgsniai nukrypo į dangų nurodyta kryptimi. Juodas taškas beregint didėjo. Neišmatuojamoje aukštybėje sklandė kažkoks paukštis.

– Kondoras, – tarė Paganelis.

– Taip, tai kondoras, – atsakė Glenarvanas. – Kas žino? Jis artėja! Jis leidžiasi! Palaukime!

Ko Glenarvanas tikėjosi? Gal jis pamišo? „Kas žino?“ – pasakė jis. Paganelis neapsiriko. Kondorą kiekvieną akimirką galima buvo matyti vis aiškiau. Šis didingas paukštis, kadaise garbintas inkų, – pietinių Andų karalius. Jis be galo stiprus: dažnai nustumia jaučius į bedugnę. Puola avis, ožiukus, veršiukus, besiganančius lygumose, ir, įsikirtęs nagais į auką, pakyla neapsakomai aukštai. Neretai jis sklando dvidešimties tūkstančių pėdų aukštyje – tokiam, kokio žmogus nepasiekia. Iš ten, nematomas net geriausiai akiai, šis erdvių karalius aštriu žvilgsniu apžiūrinėja žemę ir pastebi smulkiausius daiktus; jo akylumas stebina gamtininkus.

Ką gi pamatė kondoras? Gal Roberto Granto lavoną!

– Kas žino? – kartojo Glenarvanas, nenuleisdamas akių.

Milžiniškas paukštis leidosi tai sklęsdamas, tai krisdamas žemyn lyg paleistas inertiškas kūnas erdvėje. Netrukus maždaug šimto tuazų aukštyje jis ėmė brėžti didžiulius ratus. Dabar jį kuo puikiausiai galėjai įžiūrėti. Išskėstų galingų sparnų ilgis buvo daugiau negu penkiolika pėdų. Jis beveik jais neplasnojo; tai didelių paukščių savybė: jie skraido tyliai ir didingai, o vabzdžiai, kad išsilaikytų ore, turi sumojuoti sparneliais tūkstantį kartų per sekundę.

Majoras ir Vilsonas čiupo karabinus. Glenarvanas rankos mostu sulaukė draugus. Kondoras sklandė virš nepasiekiamo plokščiakalnio už kokio ketvirčio mylios. Jis skriejo svaiginamu

greičiu, tai išskėsdamas, tai vėl suriesdamas baisius nagus ir purtydamas kremzlėtą skiauterę.

- Ten, ten! - sušuko Glenarvanas.

Paskui akimirksniu jam šovė mintis.

- Jei Robertas dar gyvas, - siaubingu balsu sušuko jis, - tai paukštis... Šaukite, mielieji! Šaukite!

Bet jau buvo per vėlu. Kondoras dingo už aukštų uolos kyšulių. Praėjo sekundė, ilga lyg šimtmetis, ir milžiniškas paukštis pasirodė nešinas sunkiu grobiu, daug lėčiau mojuodamas sparnais.

Pasigirdo išgąstingas riksmas. Kondoro naguose buvo Roberto Granto kūnas. Grobuonis buvo pastvėręs jį už drabužių ir pakilęs apie šimtą penkiasdešimt pėdų virš stovyklos. Jis pastebėjo keleivius ir, stengdamasis pasprukti su sunkiu grobiu, ėmė smarkiai plasnoti sparnais.

- Ak! - sušuko Glenarvanas. - Geriau tegu Roberto kūnas ištykšta į uolas, negu...

Jis nebaigė ir, stvėręs iš Vilsono karabiną, mėgino nusitaikyti į kondorą. Ranka drebėjo ir jis nejstengė nulaikyti šautuvo. Akyse mirguliavo.

- Leiskite man, - tarė majoras.

Ir tvirta ranka, ramiai, nejudėdamas nusitaikė į paukštį, kuris jau buvo trijų šimtų pėdų aukštyje.

Bet jam dar nespėjus paspausti karabino gaiduko, per slėnį nuaidėjo trenksmas. Baltas dūmelis iškilo tarp dviejų bazalto masyvų, ir kondoras pašauta galva palengva ėmė leistis žemyn, tarsi parašiotą išskleidęs didelius sparnus. Jis nepaleido grobio ir dribtelėjo su juo ant žemės, dešimt žingsnių nuo upelio kranto.

- Šen, šen! - suriko Glenarvanas.

Jis, visai nesidomėdamas, iš kur tas išgąstingas šūvis, šoko bėgti prie kondoro. Draugai pasileido jam iš paskos.

Kai jie atbėgo, paukštis buvo nebegyvas, Roberto kūną dengė platūs jo sparnai. Glenarvanas puolė prie vaiko kūno, išplėšė jį iš paukščio nagų, paguldė ant žolės ir pridėjo ausį prie krūtinės.

Dar niekada žmogus taip džiaugsmingai nebuvo surikęs, kaip Glenarvanas tą akimirką:

- Jis gyvas! Gyvas!

Greit visi supuolę nurengė Robertą ir suvilgė šaltu vandeniu jam veidą. Robertas atmerkė akis, pažvelgė ir sušnibždėjo:

- A, tai jūs, sere!.. Mano tėve!

Glenarvanas negalėjo ištarti nė žodžio. Susijaudinimas jam atėmė žadą, jis suklupo prie stebuklingai išgelbėto vaiko ir pravirko.

ŽAKAS PAGANELIS KALBA ISPANIŠKAI

Robertas, ką tik išsigelbėjęs iš didžiulio pavojaus, tuojau pateko į kitą: jo vos neužkankino beglamonėdami. Nors berniukas dar buvo silpnas, nė vienas tų šaunių vyrų neatsispyrė troškimui prispausti jį prie krūtinės. Reikia manyti, kad nuoširdūs glėbesčiavimai nekenkia ligoniams, nes vaikas nuo jų nemirė.

Apsidžiaugę išgelbėtuju, prisiminė ir išgelbėtoją; majorui pirmiausia toptelėjo mintis apsidairyti aplinkui. Už penkiasdešimties žingsnių nuo upelio jis išvydo labai aukštą žmogų, stovintį ant uolos kalno papėdėje. Prie kojų jis laikė ilgą šautuvą. Šis taip netikėtai pasirodęs žmogus buvo plačiapetis, ilgais šikšnele perrištais plaukais. Daugiau kaip šešių pėdų ūgio. Bronzinis veidas visas išmargintas: kakta baltai, tarpuakis raudonai, vokai juodai. Drabužiai kaip pasienio patagoniečių: puikus guanako kailio apsiaustas šilkavilne į viršų, puoštas raudonomis arabeskomis, susiūtas stručio sausgyslėmis, maunamas per galvą ir pakaklėje surišamas kojėlėmis. Strėnas juosė lapės kailis, priekyje susieinąs trikampių. Prie juostos kabojo maišelis su veido dažais. Jaučio odos apavas aplink kulkšnis kryžmai suvarstyti dirželiais.

Patagonietis, nors ir margai nutepliotu veidu, buvo išdidus bei protingas. Jis kilniai stovėjo ant uolos ir laukė. Tarsi statula, vaizduojanti šaltakraujiškumą.

Majoras, pastebėjęs patagonietį, parodė Glenarvanui, ir šis tuojau nubėgo prie jo. Patagonietis žengė du žingsnius į priekį. Glenarvanas čiupo jo ranką ir suspaudė. Glenarvano žvilgsnyje, šypsenoje, pralinksminėjusiame veide buvo tiek dėkingumo, kad čiabuvis negalėjo apsirikti. Jis linktelėjo galvą ir ištare kelis žodžius, tačiau jų nei majoras, nei Glenarvanas nesuprato.

Tada patagonietis, atidžiai apžiūrėjęs nepažįstamuosius, prabilo kita kalba, bet jie ne ką daugiau suprato. Tačiau keli čiabuvis ištarti posakiai patraukė Glenarvano dėmesį. Jam pasirodė, kad tai ispanų kalba, kurios vieną kitą kasdienį žodį jis mokėjo.

– *Español?* – paklausė jis.

Patagonietis linktelėjo galvą – taip visos tautos išreiškia teigimą.

– Gerai, – tarė majoras, – čia be Paganelio neapsieisime. Kokia laimė, kad jam šovė mintis mokytis ispaniškai!

Jie pašaukė Paganelį. Jis tučtuojau prisistatė ir pasveikino patagonietį maloniai kaip tikras prancūzas; anas, be abejo, apie tai nieko nenusimanė. Glenarvanas paaiškino geografiui, kas yra.

– Puiku, – apsidžiaugė šis ir, plačiai išsižiodamas, kad aiškiau tartų, pasakė:

– *Vos sois um homem de bem!*[24](#)

Indėnas ištempė ausis, bet nieko neatsakė.

– Jis nesupranta, – tarė geografas.

– Galbūt neteisingai tariate? – įsiterpė majoras.

– Tikrai. Prakeikta tartis.

Ir Paganelis pakartojo savo komplimentą. Tas pat.

– Imsiu kitą sakinį, – tarė jis ir, tęsdamas žodžius lyg mokytojas, pasakė:

– *Sem duvida, um Patagão!*[25](#)

Tas tylėjo, kaip ir anksčiau.

– *Dezeime!*[26](#)

Patagonietis vis tiek nieko neatsakė.

– *Vos compriendeis?*[27](#) – šūktelėjo Paganelis taip garsiai, kad jam vos netrūko balso stygos.

Buvo aišku, kad indėnas nesuprato, nes atsakė ispaniškai:

– *No comprendo*[28](#).

Dabar Paganelis nustebo; jis skubiai nuo kaktos ant nosies perdėjo akinius ir buvo matyti, kad pradeda irzti.

– Tegu mane pakaria, – tarė jis, – jei suprantu nors vieną šios prakeiktos kalbos žodį! Tai, matyt, araukanų kalba.

– O ne, – atsakė Glenarvanas, – tas žmogus iš tikrųjų atsakė ispaniškai.

Atsigręždamas į patagonietį, pakartojo:

– *Español?*

– *Sí, sí!*[29](#) – atsakė čiabuvis.

Paganelis net apstulbo iš nuostabos. Majoras ir Glenarvanas susižvelgė.

– Štai kas, mano brangus mokslininke, – tarė majoras, ir vos pastebima šypsena iškreipė jo lūpas, – ar tik čia nebus vienas tų išsiblaškymų, kurių monopolį, man rodos, būsite įsteigę?

– Ką! – įdėmiai klausydamasis tarė geografas.

– Na, taip! Aišku, kad šis patagonietis kalba ispaniškai...

– Jis?

– Taip, jis! Ar kartais per apsirikimą neišmokote kitos kalbos, manydamas...

Maknabsas nebaigė. Mokslininkas, gūžtelėjęs pečiais, jį pertraukė.

– Majore, jūs per daug sau leidžiate, – šalta tarė Paganelis.

– Bet jūs jo nesuprantate! – atsakė Maknabsas.

– Aš nesuprantu, nes tas čiabuvis blogai kalba ispaniškai! – nekantraudamas atsikirto geografas.

– Jūs jo nesuprantate, todėl jums atrodo, kad jis blogai kalba, – ramiai postringavo majoras.

– Maknabsai, – tada tarė Glenarvanas, – jūsų prielaida nepriimtina. Nors mūsų bičiulis Paganelis ir labai išsiblaškęs, vis dėlto nedera manyti, kad jis, užuot išmokęs vieną kalbą, būtų išmokęs kitą!..

– Tada, brangusis Edvardai, arba jūs, šaunusis Paganeli, paaiškinkite, kas čia atsitiko.

– Aš nieko neaiškinu, tik konstatuoju, – atsakė Paganelis. – Štai knyga, iš kurios kasdien mokiausi ispanų kalbos. Paklausinėkite, majore, ir pamatysite, ar aš suklysiu.

Tai pasakęs, Paganelis ėmė raustis kišenėse. Valandėlę paieškojęs, ištraukė gerokai aptrintą knygą ir džiugiai padavė majorui. Šis paėmė ir pažvelgė į ją.

– Koks čia veikalas? – paklausė jis.

– „Luziada“, – atsakė Paganelis, – nuostabi epopėja, kuri...

– „Luziada“! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Taip, mielas, didžiojo Kamoinso „Luziada“.

– Kamoinso? – pakartojo Glenarvanas. – Bet, nelaimingasis bičiuli, Kamoinso – portugalas! Tai jūs ištisas šešias savaites mokėtės portugalų kalbos!

– Kamoinso! „Luziada“! Portugalų kalba!..

Paganelis daugiau nieko neįstengė ištarti. Jam net akyse pasidarė tamsu; nuskambėjo homeriškas aplink sustojusių draugų juokas.

Patagonietis net antakių nesuraukė. Jis kantriai laukė, kol kas nors paaiškins tą jam visiškai nesuprantamą įvykį.

– Aš patrakėlis, beprotis! – pagaliau tarė Paganelis. – Kaip! Argi galėjo taip atsitikti? Argi tai ne prasimanymas, ne juokas? Ar aš taip padariau? Ak, mielieji! Išplaukiau į Indiją, o atsidūriau Čilėje! Mokiausi ispanų kalbos, o kalbu portugališkai – to jau per daug, ir jei taip bus ir toliau, vieną gražią dieną, užuot išmetęs cigarą, pats iššoksiu pro langą!

Matant komišką Paganelio nesėkmę ir girdint, kaip jis aiškina nelaimingą nuotykį, buvo sunku susilaikyti nesijuokus. Beje, jis pirmas parodė pavyzdį.

– Juokitės, mano mielieji, juokitės iš visos širdies! – kalbėjo jis. – Aš pats iš savęs juokiuosi!

Ir jis ėmė kvatoti, kaip turbūt nebuvo kvatojęs nė vienas mokslininkas.

– Juokas juoku, bet mes likome be vertėjo, – tarė majoras.

– O, nenusiminkite, – atsakė Paganelis. – Portugalų ir ispanų kalbos tokios panašios, kad net aš apsirikau. Bet tas panašumas padės man ištaisyti klaidą, ir tuojau padėkosiu tam kilniam patagoniečiui ta pačia kalba, kuria jis taip gražiai kalba.

Paganelis sakė tiesą; netrukus jis pasikeitė su čiabuviu keliais žodžiais. Net sužinojo, kad patagonietis vardu Talkavas – araukanų kalba šis žodis reiškia „griausmavaldis“.

Pravardę jis, matyt, buvo gavęs už miklų šaunamųjų ginklų naudojimą.

Bet Glenarvanas ypač nudžiugo sužinojęs, kad patagonietis – pampų vadovas. Šis susitikimas atrodė stebuklingas ir žygio sėkmė buvo tarsi garantuota; niekas nedrįso suabejoti kapitono Granto išgelbėjimu.

Keliautojai su patagoniečiu grįžo prie Roberto. Berniukas ištiesė rankas į čiabuvį, o šis, netardamas nė žodžio, uždėjo ranką jam ant galvos. Jis apžiūrėjo vaiką ir pačiupinėjo sumuštus sąnarius. Paskui šypsodamasis nuėjo į paupį ir, prisiskynęs laukinio saliero, ištrynė ligoniui kūną. Po šio švelniai atlikto masažo vaikas pasijuto geriau; visiems buvo aišku, kad keletas

valandų poilsio – ir jis atsigaus.

Buvo nutarta tą dieną ir kitą naktį praleisti stovykloje. Be to, reikėjo išspręsti du svarbius klausimus: kur gauti maisto ir transportą. Nei valgio, nei mulų jie neturėjo. Laimė, čia buvo Talkavas. Jis, vienas sumaniausių čionykščių vadovų, pratęs vedžioti keleivius per Patagonijos sieną, apsiėmė parūpinti Glenarvanui visko, ko trūko jo būreliui. Pasisiūlė nuvesti juos į vieną indėnų tolderiją, kaimą už kokių keturių mylių, kur jie galėtų gauti ekspedicijai reikalingų daiktų. Visa tai jis aiškino pusiau mostais, pusiau ispaniškais žodžiais, kuriuos Paganelis šiaip taip suprato. Pasiūlymas buvo priimtas. Nieko nelaukdami Glenarvanas su mokslininku paliko savo kelionės draugus ir, patagoniečio vedami, nuėjo paupiu.

Jie sparčiai žygiavo pusantros valandos, stengdamiesi neatsilikti nuo milžino Talkavo. Viena už kitą vešlesnės traukėsi didžiulės ganyklos; jose būtų galėjusi išsimaitinti šimto tūkstančių galvijų kaimenė. Plačios balos, susijungusios išsišakojusiais intakais, gausiai teikė drėgmės žaliuojančioms lygumoms. Krykštė, nardė juodagalvės gulbės, varžydamosi dėl vandens karalystės su stručiais, kurių daugybė bėgiojo lianose. Paukščių viešpatija buvo nepaprastai marga, triukšminga ir neapsakomai įvairi. Izakai – grakštūs pilki baltadryžiai turkliai – ir geltoni kardinolai ant medžių šakų atrodė lyg gyvos gėlės; keliaujantieji karveliai skraidė ore, o žvirbliai – čingolai, ilčuerai, monchitai – čirkšdami vaikėsi vienas kitą.

Žakas Paganelis negalėjo atsigėrėti. Jis nuolat džiaugsmingai sušukdavo ir tuo labai nustebindavo patagonietį, kuriam atrodė visiškai natūralu, kad ore skraido paukščiai, balose plaukioja gulbės, o pievose auga žolė. Mokslininkas nesigailėjo išėjęs, ir kelionė jam neprailgo. Kai išvydo indėnų stovyklą, atrodė, kad jie ką tik iškeliaavę.

Tolderija buvo pačiame slėnyje, įsiterpusiame tarp kalnų. Ten šakų palapinėse gyveno apie trisdešimt klajoklių indėnų, ganančių didžiules karvių, jaučių ir arklių kaimenes. Iš vienos ganyklos jie traukia į kitą, ir visada randa užtektinai pašaro savo keturkojams augintiniams.

Andų perujiečiai yra mišrios – araukanų, peuenčių, aukų – kilmės. Jie tamsiaodžiai, vidutinio ūgio, kresni, žemakakčiai, beveik apvalaus moteriško veido, siauromis lūpomis, išsišovusiais skruostikauliais, atšiaurios išvaizdos. Antropologas iš karto būtų pasakęs, kad tai negryna rasė. Taigi čiabuviai nebuvo labai įdomūs. Bet Glenarvanui rūpėjo ne jie, o jų kaimenės. Kadangi jie turėjo jaučių ir arklių, jam daugiau iš jų nieko ir nereikėjo.

Talkavas su jais greitai susiderėjo. Septynis nedidukus Argentinos arklius su visais kinkymais, šimtą svarų džiovintos mėsos, kelis saikus ryžių ir odinius vandens maišus indėnai sutiko atiduoti už dvidešimt aukso uncijų, nors būtų geriau mainę į vyną ar romą; dar siūlė aštuntą arklį patagoniečiui, bet šis ženklais parodė, kad nereikia.

Apsipirkęs Glenarvanas greičiau negu per pusvalandį grįžo į stovyklą. Jis buvo sutiktas džiaugsmingais šūksniais: teisingiau ne jis, o jo atgabentas maistas ir arkliai. Visi su apetitu pavalgė. Robertas taip pat užkando. Jis jau beveik buvo atgavęs jėgas.

Likusią dienos dalį jie paskyrė poilsiui. Šnekučiavosi apie viską: apie nesančius brangius kelionės draugus, apie „Dunkaną“, kapitoną Džoną Menglą, šauniąją jo komandą, Harį Grantą, kuris galbūt jau nebetoli.

O Paganelis niekur nesitraukė nuo indėno, jis tapo tarsi jo šešėliu. Ir netvėrė džiaugsmu: pagaliau išvydo tikrą patagonietį, prieš kurį atrodė kaip nykštukas, – patagonietį, ne mažesni už imperatorių Maksimilianą ir tą Kongo negra, kurį matęs mokslininkas Van der Brokas. O juodu buvę aštuonių pėdų ūgio! Paganelis įkyriai klausinėjo rimtąjį indėną ispaniškai, o tas jam atsakinėjo. Šį kartą geografas mokėsi be knygos. Buvo galima girdėti, kaip jis lavina balso stygas, liežuvį ir žandikaulius, tardamas skambius ispaniškus žodžius.

– Jei neišmoksiu taisyklingai tarti, – kartojo jis majorui, – nepykite ant manęs! Bet kas būtų man pasakęs, kad patagonietis mokys mane ispanų kalbos?

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS

RIO KOLORADAS

Kitą dieną, spalio 22-ąją, aštuntą valandą ryto, Talkavas davė ženklą keliauti. Argentinos lyguma tarp dvidešimt antro ir keturiasdešimt antro laipsnio žemėja iš vakarų į rytus, tad keliautojams tereikėjo nusileisti prie jūros nestačiu šlaitu.

Kai patagonietis atsisakė arklio, Glenarvanas pamanė, kad indėnas verčiau nori eiti pėsčiomis, kaip yra pratę kai kurie vadovai; tokiam ilgakojui – tai vieni juokai.

Tačiau Glenarvanas apsiriko.

Prieš pat išvykstant, Talkavas kažkaip ypatingai sušvilpė. Tučtuojau iš netolimo miškelio išbėgo puikus Argentinos žirgas. Tokio gražuolio juodbėrio dar nebuvo tekę matyti: ištvermingas, išdidus, drąsus, eiklus, maža dailia galva, laibakaklis, išsipūtusiomis šnervėmis, ugningomis akimis, plačiais pakinkliais, tiesia guga, aukšta krūtine, ilgomis kulkšnėmis – visa jėga ir grakštumas. Majoras, arklių žinovas, negalėjo atsigerėti tuo veisliniu pampų žirgu, kuris jam truputį priminė Anglijos hunterį. Jis buvo pavadintas Tauka, patagonietiškai tai reiškė paukštį, ir vardas jam iš tiesų tiko.

Kai Talkavas užsėdo, žirgas pašoko piestu. Patagonietis, įgudęs jojikas, atrodė didingai. Prie balno buvo prišti du medžioklės ginklai, naudojami Argentinos lygumose: bola ir lasas. Bola – ilgas diržas su gale prištu akmeniu, aptrauktu oda. Indėnas iš šimto žingsnių sviedžia bolą į gyvulį ar priešą, kurį vejasi, ir taip taikliai, kad ji apsvynioja aukai apie kojas ir parbloškia žemėn. Bola indėnų rankose – baisus ginklas, kuriuo jie labai vikriai moka naudotis. O laso, priešingai, metantysis niekada nepaleidžia iš rankų. Tai trisdešimtys pėdų ilgio kilpinė, tvirtai supinta iš dviejų šikšnų. Geležiniame žiede slankiojanti kilpa sviedžiama dešine ranka, o kaire laikomas pats lasas, kurio galas stipriai pritvirtintas prie balno. Be šių ginklų, patagonietis dar

turėjo ilgą, per petį pakabintą karabiną.

Talkavas, nepastebėdamas susižavėjimo, kurį sukėlė jo įgimtas grakštumas, laisvumas ir didingas stotas, užjojo būriui iš priešakio, ir visi leidosi į kelionę. Argentinos arkliai tai lėkė šuoliais, tai ėjo žingsniu, nes, matyt, risčia bėgti nepratę. Robertas drąsiai sėdėjo balne ir galutinai įtikino Glenarvaną, kad moka joti.

Pampos prasideda Kordiljerų papėdėje. Jos skirstomos į tris dalis. Pirmoji dalis tęsiasi du šimtus penkiasdešimt mylių nuo Andų; joje auga žemi medeliai ir krūmokšniai. Antroji – keturių šimtų penkiasdešimt mylių pločio, apaugusi vešlia žole, baigiasi šimtas aštuoniasdešimt mylių prieš Buenos Aires. Nuo šios vietos iki pat jūros keliautojas žengia bekraštėmis liucerna ir dagiais apaugusiomis prerijomis. Tai – trečioji pampų dalis.

Glenarvano būrelis, išjojęs iš Kordiljerų tarpeklių, pirmiausia susidūrė su daugybe smėlio kopų, vadinamų medianomis, kurios, pučiant vėjui, be paliovos vilnija tartum bangos, nes augalų šaknys jų nelaiko. Smėlis smulkus; mažiausias vėjelis pakelia lengvus smėlio debesis ar susuka tikrus stulpus, kurie į orą iškyla gana aukštai. Keliautojo akiai šis reginys ir malonus, ir nemalonus; malonu ir be galo įdomu stebėti, kaip po lygumą klaidžioja šie stulpai, kaip susiduria, suyra, vėl stojasi iš sūkurio; nemalonu, nes nuo kopų nešamos dulkelės lenda į akis net užsimerkus.

Šiaurys smėlį pustė beveik ištisą dieną. Tačiau keleiviai greitai jojo pirmyn, ir apie šeštą valandą Kordiljeros, likusios už keturiasdešimt mylių, vos juodavo vakaro rūke.

Po gerų trisdešimt aštuonių mylių kelio žmonės šiek tiek pavargo. Todėl apsidžiaugė, kai atėjo metas gulti. Jie apsistojo prie sraunaus šniokščiančio ir drumsto Neukeno, kuris tekėjo tarp aukštų raudonų uolų. Neukenas išteka iš ežerų, kurie žinomi tik indėnams.

Naktį ir rytojaus dieną nieko ypatingo neatsitiko. Būrelis jojo greitai ir sėkmingai. Kelionę lengvino lygus paviršius ir pakenčiama temperatūra. Tačiau apie vidurdienį saulė ėmė smarkiai kepinti. Vakare debesis aptraukė horizontą pietvakariuose – tikras ženklas, kad keisis oras. Patagonietis iškart pastebėjo, kas dedasi, ir pirštu parodė geografui į vakarus.

– Taip, žinau, – atsakė Paganelis ir kreipėsi į kelionės draugus: – Netrukus keisis oras. Teks susipažinti su pamperu.

Ir paaiškino, kad pamperas – dažnas reiškinys Argentinos lygumose. Tai pietvakarių sausrėjis. Talkavas neapsiriko: naktį pakilo be galo smarkus pamperas, ir keleiviai, įsisupę tik į pončius, gerokai nuo jo prisikentėjo. Arkliai sugulė ant žemės, o žmonės glaudžiai išsitiesė ratu šalia jų. Glenarvanas baiminosi, kad uraganas juos sugaišins, bet Paganelis, pažiūrėjęs į barometrą, jį nuramino.

– Paprastai pamperas šėlsta kokias tris dienas. Tada barometro stulpelis krinta. O kai barometras kyla, kaip dabar, vėtra, pasiautėjusi keletą valandų, liaujasi. Nusiraminkite, brangusis, rytoj auštant dangus vėl bus giedras.

– Jūs kalbate tartum iš knygos, Paganeli, – atsakė Glenarvanas.

– Aš ir esu knyga, – atkirto Paganelis. – Galite mane sklaidyti, kada tik norite.

Knyga neapsiriko. Pirmą valandą nakties vėjas staiga nurimo, ir keleiviai užmigo. Rytą visi atsikėlė žvalūs ir guvūs, ypač Paganelis, nes rąžėsi kaip šunytis.

Buvo spalio 24-oji, dešimta diena, kai būrelis išvyko iš Talkahuano uosto. Iki tos vietos, kur Rio Koloradas kerta trisdešimt septintą lygiagrečę, dar dvidešimt trys mylios, kitaip sakant, trys dienos kelio. Žygio per Amerikos žemyną metu Glenarvanas nekantraudamas laukė, kada jie pagaliau sutiks čiabuvius. Jam rūpėjo sužinoti ką nors apie kapitoną Grantą, tarpininkaujant patagoniečiui, su kuriuo Paganelis jau gana neblogai susikalbėdavo. Tačiau jie vyko tuo ruožu, kur indėnai užklysta retai, nes pampų keliai per Argentinos Respubliką į Kordiljeras yra labiau šiaurėje. Nepasitaikė nei klajoklių indėnų, nei kasikų valdomų sėslųjų genčių. Tolumoje pasirodantis koks nomadas raitelis greit dingdavo, nesistengdamas užmegzti santykių su nepažįstamaisiais. Būrys, matyt, atrodydavo įtartinas bet kam, kas vienas jojo lyguma: tiek banditui, kuris iš atsargumo pasišalindavo, išvydęs aštuonis gerai ginkluotus ir gerais arkliais jojančius žmones, tiek keleiviui, kuris tose dykynėse turbūt palaikydavo juos piktadariais. Todėl buvo neįmanoma pasikalbėti nei su dorais žmonėmis, nei su plėšikais. Glenarvanas apgailestavo, kad neteko susidurti nė su kokia nors rastreadorų³⁰ gauja, nors pokalbį ir būtų reikėję pradėti šūviais.

Nors Glenarvanui buvo labai gaila, kad nesutiko nė vieno indėno, iš kurio būtų galėjęs ką nors patirti, vienas atsitikimas visai netikėtai patvirtino dokumento aiškinimą.

Ekspedicija ne kartą prajojo, nuošalyje palikdama pampų kelius, tarp jų gana svarbų kelią iš Karmeno į Mendosą: jis lyg gairėmis nužymėtas naminių gyvulių – mulų, arklių, avių, jaučių – kaulais. Maitą sukapojo grobuonys paukščiai, saulė ir vėjai išbalino kaulus. Jų ten buvo tūkstančiai, ir, be abejo, tarp gyvulių kaulų dūlėjo ne vieno žmogaus griaučiai.

Iki šiol Talkavas nepareiškė jokios pastabos dėl maršruto, kurio jie griežtai laikėsi. Tačiau suprato, kad, vengdami pampų takų, nepasieks nei miestų, nei kaimų, nei sodybų Argentinos provincijose. Kas rytą kelio kryptį jiems rodė tekanti saulė, ir jie jojo tiesiai pirmyn. Kas vakarą saulė leidosi už jų, kitame tos linijos gale. Taigi Talkavas, kaip vadovas, turėjo nustepti, matydamas, kad ne jis veda keleivius, o keleiviai jį veda. Tačiau stebėjosi santūriai, kaip visi indėnai, ir iki šiol nieko nesakė, kai jie aplenkėdavo paprastus keliukus. Bet tą dieną, prijojęs minėtąjį kelią, sustabdė arklių ir, atsigręžęs į Paganelį, tarė:

– Kelias į Karmeną.

– Taip, šaunusis patagonieti, – atsakė geografą, stengdamasis aiškiai tarti, – kelias iš Karmeno į Mendosą.

– Mes juo nejosime? – paklausė Talkavas.

– Ne, – atsakė Paganelis.

– O kur vykstame?

– Į rytus.

– Vadinasi, niekur nenuvyksime.

– Kažin?

Talkavas nutilo ir, labai nustebęs, pažvelgė į geografa. Tačiau nemanė, kad Paganelis juokautų. Visada rimti indėnai neįsivaizduoja, kad kas nors galėtų kalbėti nerimtai.

– Vadinasi, vykstate ne į Karmeną? – pridūrė jis patylėjęs.

– Ne, – atsakė Paganelis.

– Ir ne į Mendosą?

– Ne.

Tą valandėlę Glenarvanas, prijojęs prie Paganelio, paklausė, ką sakė Talkavas ir kodėl sustojo.

– Jis manęs klausė, kur vykstame, ar į Karmeną, ar į Mendosą, – atsakė Paganelis, – ir labai nustebė, kai į abu jo klausimus atsakiau neigiamai.

– Iš tikrųjų mūsų maršrutas jam turi atrodyti labai keistas, – tarė Glenarvanas.

– Aš manau. Jis sako, kad mes niekur nenuvyksime.

– Klausykite, Paganeli, ar negalėtumėte jam paaiškinti mūsų ekspedicijos tikslo ir kodėl keliamume į rytus?

– Bus labai sunku, – atsakė Paganelis, – nes indėnas nieko nenutuokia apie geografinius laipsnius, ir dokumento istorija jam pasirodys fantastiška.

– Ar jis nesupras pasakojimo, ar pasakotojo? – rimtai paklausė majoras.

– Ak Maknabsai, tai jūs vis dar abejojate, ar aš moku ispaniškai!

– Na, pabandykite, gerbiamasis.

– Gerai, pabandysiu.

Paganelis vėl prijojo prie patagoniečio ir ėmė su juo kalbėtis. Jis dažnai nutildavo: tai pritrūkdavo žodžių, tai nesugebėdavo kai kurių sunkesnių išversti, tai nežinodavo, kaip išaiškinti puslaukiniui sunkiai suprantamas smulkmenas. Buvo įdomu žiūrėti į mokslininką. Jis mosikavo, tiesiog nėrėsi iš kailio, o prakaitas čiurkšlėmis liejosi jam nuo kaktos ant krūtinės. Kai liežuvis ėmė painiotis, į pagalbą atėjo rankos. Paganelis nulipo nuo arklio ir smėlyje nubraižė žemėlapi su lygiagretėmis ir dienovidiniais, abu vandenynus ir Karmeno kelią. Joks profesorius nebuvo atsidūręs tokioje keblioje padėtyje, kaip jis. Talkavas žiūrėjo į visa tai ramiai veidu ir buvo neaišku, ar jis ką nors supranta.

Geografo pamoka truko kiek ilgiau nei pusvalandį. Paskui jis nutilo, nusišluostė nuo veido žliaugiantį prakaitą ir pažvelgė į patagonietį.

– Ar jis suprato? – paklausė Glenarvanas.

– Tuoju pamatysime, – atsakė Paganelis, – bet jei nesuprato, aš atsisakau daugiau aiškinti.

Talkavas nė nekrustelėjo. Nepratarė nė žodžio. Jo akys buvo įbestos į brėžinį smėlyje, kurį vėjas pamažu baigė užpustyti.

Talkavas tarsi negirdėjo. Paganelis jau matė ironišką šypseną majoro lūpose ir, norėdamas apginti savo garbę, buvo bepradedęs vaizdingai dėstyti geografiją, bet patagonietis rankos mostu jį sulaikė.

– Jūs ieškote belaisvio? – tarė jis.

– Taip, – atsakė Paganelis.

– Ir ieškote jo nuo ten, kur saulė teka, iki ten, kur leidžiasi, – pridūrė Talkavas, norėdamas patikslinti kelią iš rytų į vakarus indėnams įprastu palyginimu.

– Taip, taip.

– Tai jūsų Dievas patikėjo plačiojo vandenyno bangoms belaisvio paslaptį?

– Taip, pats Dievas.

– Tebūnie Jo valia, – iškilmingai pareiškė Talkavas, – mes eisime į rytus, jei reikės, net iki saulės.

Paganelis, džiaugdamasis savo mokiniu, tuojau išvertė draugams indėno žodžius.

– Kokia protinga gentis! – pridūrė jis. – Iš dvidešimties mano krašto kaimiečių devyniolika tikrai nebūtų supratę mano aiškinimų!

Glenarvanas paprašė Paganelio paklausti, ar kartais patagonietis nėra girdėjęs apie svetimšalius, patekusius pampų indėnams į rankas.

Paganelis paklausė ir laukė atsakymo.

– Lyg ir girdėjau, – tarė patagonietis.

Išvertus tuos žodžius, septyni keliautojai apspito Talkavą. Visų klausiami žvilgsniai susmigo į jį.

Paganelis, susijaudinęs, vos sugrabaliodamas žodžius, klausinėjo toliau ir akimis stengėsi išskaityti atsakymą iš rimto indėno veido pirma, negu ištars lūpos.

Kiekvieną patagoniečio žodį, pasakytą ispaniškai, jis pakartodavo angliškai, ir jo draugai galėjo klausytis indėno, lyg jis būtų kalbėjęs jų gimtąja kalba.

– Kas buvo šis belaisvis? – paklausė Paganelis.

– Svetimšalis, – atsakė Talkavas, – europietis.

– Jūs jį matėte?

– Ne, girdėjau indėnus kalbant apie jį. Tai narsuolis buivolo širdimi!

– Buivolo širdimi! – pakartėjo Paganelis. – Ak, kokia vaizdinga patagoniečių kalba! Jūs suprantate, bičiuliai! Drąsus vyras!

– Mano tėvas! – sušuko Robertas Grantas.

Paskui kreipėsi į Paganelį:

– Kaip ispaniškai pasakyti: tai mano tėvas?

– *Es mio padre*, – atsakė geografas.

Robertas paėmė Talkavo ranką ir švelniu balsu tarė:

– *Es mio padre!*

– *Suo padre*³¹, – atsakė patagonietis, ir jo žvilgsnis nušvito.

Jis apkabino vaiką, nukėlė nuo arklio ir ėmė apžiūrinėti labai smalsiai ir su užuojauta. Protingas, ramus jo veidas buvo susijaudinęs.

Bet Paganelis dar nebaigė klausinėti. Kur buvo tas belaisvis? Ką jis veikė? Kada Talkavas girdėjo apie jį kalbant? Visi šie klausimai spietėsi jo galvoje.

Atsakymų ilgai laukti nereikėjo, ir Paganelis sužinojo, kad europietį buvo paėmusi į nelaisvę viena indėnų gentis, klajojanti tarp Rio Kolorado ir Rio Negro.

– O kur jis buvo pastaruoju metu? – paklausė Paganelis.

– Pas kasiką Kalfukurą, – atsakė Talkavas.

– Ir mums reikia toliau joti ta pačia kryptimi?

– Taip.

– O kas jis toks?

– Indėnų pojučių vadas, vyras su dviem liežuviais ir dviem širdimis!

– Vadinasi, veidmainis žodžiais ir darbais, – tarė Paganelis, išvertęs draugams taiklų patagoniečių kalbos posakį. – Ar galėsime jį išvaduoti? – pridūrė jis.

– Galbūt, jei jis tebėra indėnų rankose.

– O kada girdėjote apie jį kalbant?

– Jau senokai, ir nuo to laiko pampų danguje dukart švietė vasaros saulė!

Neįmanoma apsaityti Glenarvano džiaugsmo. Šis atsakymas tiksliai sutapo su dokumento data. Reikėjo užduoti dar vieną klausimą Talkavui, ir Paganelis nieko nelaukdamas tai padarė.

– Jūs kalbate tik apie vieną belaisvį, – tarė jis. – O gal jų buvo trys?

– Nežinau, – atsakė Talkavas.

– Ir nieko nežinote, kas jam atsitiko?

– Nieko.

Tuo pokalbis ir baigėsi. Galimas daiktas, kad belaisviai jau seniai buvo vienas nuo kito atskirti. Bet iš patagoniečio parodymų buvo galima daryti išvadą, kad vienas europietis yra indėnų rankose. Laikas, kada jis buvo paimtas, ir vieta, kur jis turėjo būti, – viskas, net ir patagoniečio posakis apie jo narsumą, leido spręsti, jog tikrai minimas kapitonas Haris Grantas.

Rytojaus dieną, spalio 25-ąją, keleiviai su nauja energija vėl patraukė į rytus. Nyki ir vienoda lyguma, čia vadinama travesija, traukėsi be galo, be krašto. Molėtas dirvožemis, vėjų šluojamas, buvo neapsakomai lygus; jokio akmens, net mažiausio akmenėlio, nebent tik išdžiūvusiuose nederlinguose duburiuose arba indėnų iškastų kūdrų pakraščiuose. Kur ne kur augo žemi, nudžiūvusiomis viršūnėmis miškai, kuriuose bolavo šv. Jono duonmedžiai. Jų ankštys – pilnos saldaus, skanaus, gaivinančio minkštimo. Buvo ir terpentinių medžių – čanarų, laukinių prožirnių ir visų rūšių dygliuotų augalų; jų nusususi išvaizda bylojo, kad žemė čia nederlinga.

Spalio 26-oji buvo varginanti. Reikėjo pasiekti Rio Koloradą. Arkliai, raitelių genami, skriste skrido ir dar tą patį vakarą 69°45' ilgumoje pasiekė gražiąją pampų upę. Indėnai ją vadina Kobu Lebu – Didžiąja upe. Ji ilga ir įteka į Atlanto vandenyną. Netoli jos žiočių pastebimas keistas reiškiny, galutinai dar neištirtas: vandens ne padaugėja, o sumažėja – nežinia, ar jis išgaruoja, ar susigeria į žemę.

Atvykęs prie Rio Kolorado, Paganelis – nebūtų buvęs geografas – pirmiausia išsimaudė rausvame nuo molio vandenyje. Jis labai nustebė, kad upė yra tokia gili; užkaitinus pirmiems saulės spinduliams, ėmė tirpti sniegas. Upė buvo per plati, kad arkliai galėtų ją perplaukti. Laimė, už kelių šimtų tuazų, aukštupyje, keleiviai aptiko indėnišką kabantį tiltą iš liaunų šakų, perpintą šikšnomis. Būrelis persikėlė per upę ir apsistojo kairiajame krante.

Prieš guldamas Paganelis nustatė tikslas Rio Kolorado koordinatas ir labai kruopščiai jas pažymėjo žemėlapyje, nes jam taip ir neteko nuvykti prie Jaru Džangbo Ču, kuri, dar neištirta, tekėjo Tibeto kalnuose.

Kitas dvi dienas, spalio 27-ąją ir 28-ąją, neatsitiko nieko ypatingo. Ta pati nuobodi ir nederlinga žemė. Sunku įsivaizduoti vienodesnį peizažą ir nuobodesnę panoramą. Tačiau dirvožemis kuo tolyn darėsi vis drėgnesnis. Teko pereiti kanjadas – apsemtas žemumas, esteras – niekada neišdžiūstančias lagūnas, priaugusias vandens žolių. Vakare arkliai sustojo prie didžiulio Lankemo ežero; jo vanduo turi daug mineralinių druskų, dėl to indėnai jį vadina Karčiuoju ežeru. 1862 metais šis ežeras matė, kaip žiauriai Argentinos kariuomenės būriai susidorojo su čiabuviais. Kaip įprastai, keleiviai pasiruošė nakvynei; naktis būtų praėjusi ramiai, jei ne beždžionės sapažu ir laukiniai šunys. Šie triukšmingi padarai, be abejo, keleivių garbei, nors tai ir labai nepatiko europiečių ausiai, atliko vieną tų laukinių simfonijų, kurias galėtų įvertinti nebent koks ateities kompozitorius.

SEPTYNIOLIKTAS SKYRIUS

PAMPOS

Argentinos pamos traukiasi nuo trisdešimt ketvirto iki keturiasdešimto pietų platumos laipsnio. Žodis „pamos“ – araukanų kalba „žolėtos lygumos“ – tiksliai apibūdina šią apylinkę. Nedidelės mimozos vakarinėje dalyje ir vešli žolė rytinėje dalyje joms teikia ypatingą išvaizdą. Ši augmenija šaknijasi dirvožemyje, po kuriuo eina smėlio ar molio – raudonos ar geltonos spalvos – podirvis. Jeigu geologai imtųsi tirti šiuos terciaro periodo klodus, rastų neišsemiamų turtų. Čia aptinkama daugybė kaulų; indėnai mano, kad tai tatu – milžiniškos, jau išnykusios padermės gyvūnų – kaulai. Po šia augmenija slypi visa šių kraštų pirmykštė istorija.

Amerikos pamos – tas pat kaip Didžiųjų Ežerų savanos arba Sibiro taiga. Pampų klimatas kontinentinis: žiemos šaltesnės, o vasaros karštesnės nei Buenos Airių provincijoje. Kaip

aiškina Paganelis, šiluma, kurią vandenynas sukaupia per vasarą, žiemą palengva grąžinama sausumai. Dėl to salose temperatūra vienodesnė negu žemynų viduryje³². Tad vakarinės pampų dalies klimatas nėra toks lygus kaip Atlanto vandenyno pakrantėse. Čia būna staigių svyravimų, ir termometro stulpelis tai pakyla, tai nukrinta. Rudenį, tai yra balandžio ir gegužės mėnesiais, dažnai užaina liūtys. Bet šiuo metų laiku buvo labai sausa ir karšta.

Keleiviai išvyko auštant, tiksliai nustatę kelio kryptį. Žemaūgių medžių ir krūmokšnių šaknų priraizgytas dirvožemis buvo visiškai tvirtas. Nei smėlio, nei supustytų kopų, nei dulkių sukurių ore.

Arkliai sparčiai žingsniavo aukšta ir vešlia pampų žole; vis rečiau ir rečiau pasitaikydavo telkšančių lomų, kur augo gluosniai ir savotiškas augalas *gygnerium argenteum*, mėgstantis gėlą vandenį. Arkliai taip pat jį godžiai gėrė, kur tik aptikdami. Talkavas, jodamas priešakyje, daužė krūmus. Jis baidė čolinas – labai pavojingas gyvates, kurių įgeltas jautis nugaišta nepraėjus nė valandai. Žvalusis Tauka šokinėjo per krūmokšnius, padėdamas savo šeimininkui skinti kelią jojantiems iš paskos.

Kelionė vienodomis lygumomis buvo greita ir lengva. Prerijų gamtovaizdis nesikeitė: šimtą mylių aplinkui nei uolos, nei akmenėlio. Niekur kitur nėra tokios nesibaigiančios vienodybės. Peizažų, nuotykių, kokių nors netikėtumų čia negalėjai nė tikėtis. Reikėjo būti, kaip Paganelis, entuziastu mokslininku, matančiu net ten, kur nieko nėra, kad domėtumeisi visomis kelio smulkmenomis. Tačiau net jis nebūtų galėjęs pasakyti, kas čia jį džiugino; nebent koks krūmas ar žolės daigelis. Mokslininkas vos pasitaikius progai leisdavosi į nepabaigiamas kalbas, nes savo žinias norėjo perteikti Robertui, o šis mielai jo klausėsi.

Visą spalio 29-ąją prieš keleivių akis traukėsi begalinė vienoda lyguma. Apie antrą valandą ant žemės po arklių kojomis jie pastebėjo kažkokių gyvulių kaulų. Bolavo sudūlėję didžiulės jaučių kaimenės griaučiai; ne pavieniui, kaip paprastai būna, kai kelyje krinta nusilpę gyvuliai. Todėl niekas, net Paganelis, negalėjo paaiškinti, kodėl griaučiai buvo tarsi surinkti palyginti nedideliame plote. Jis paklausė Talkavo, ir tas bematant atsakė.

Mokslininko šūktelėjimas: „Negali būti!“, – ir patvirtinantis patagoniečio mostas labai suintrigavo kelionės draugus.

- Kas tai padarė? – paklausė jie.
- Dangaus ugnis, – atsakė geografas.
- Ką? Negi taip galėtų padaryti žaibas? – tarė Tomas Ostinas. – Išguldyti penkis šimtus galvijų!

- Talkavas tvirtina ir neapsirinka. Beje, aš tuo tikiu, nes audros pampose tikrai labai smarkios. Kad tik jos kurią nors dieną mūsų neužkluptų!

- Labai tvanku, – tarė Vilsonas.

- Termometras, – atsakė Paganelis, – pavėsyje tikriausiai rodo 30°.

- Nesistebiu, - tarė Glenarvanas, - nes jaučiu, kaip mano kūnu teka elektros srovės. Tikėkimės, kad tokia kaitra truks neilgai.

- O, o! - tarė Paganelis. - Nėra ko tikėtis oro permainų, nes horizontas nė kiek nepadūmavęs.

- Juo blogiau, - atsakė Glenarvanas, - nes mūsų arkliai nuo karščio labai kenčia. Tau ne per karšta, mano berniuk? - pridūrė jis, kreipdamasis į Robertą.

- Ne, sere, - atsakė berniukas. - Aš mėgstu šilumą.

- Ypač žiemą, - išmintingai atsiliepė majoras, išpūsdamas cigaro dūmų kamuolį.

Vakare būrelis sustojo prie apleistos rančos - drėbtinės šiaudais dengtos pirkelės. Statinių tvora palūžusi, bet dar galėjo naktį apsaugoti arklius nuo lapių, nes jos, gudruolės, nugraužia kamanas, ir arkliai, tuo pasinaudoję, pabėga.

Už keleto žingsnių nuo rančos išrausta ugniavietė buvo pilna šaltų pelenų. Rančos viduje buvo suolas, skurdus guolis - patiesta jaučio oda, - puodas, iešmas ir virdulys matei virti. Matė - Pietų Amerikoje labai paplitęs gėrimas. Tai indėnų arbata. Lapus, sudžiovintus prieš ugnį, jie užpliko ir geria kaip visus amerikietiškus gėrimus - pro šiaudelį. Paganelio paprašytas Talkavas paruošė keletą puodelių arbatos; keleiviai po savo įprastos vakarienės ją pripažino puikia.

Kitą dieną, spalio 30-ąją, pro raudoną įkaitusį rūką patekėjusi saulė ėmė svilinti žemę. Kaitra žadėjo būti nepakeliama, o nelaimė ta, kad lygumoje nebuvo jokio prieglobsčio. Tačiau keleiviai drąsiai leidosi į rytus. Retkarčiais jie pamatydavo didžiules kaimenes gyvulių, kurie, nebegalėdami tokiam karštyje ganytis, gulėjo tingiai išsitiesę. Piemenų nebuvo; šias didžiules karvių, jaučių ir bulių kaimenes ganė vieni šunys, kurie ištroškę žinda avis. Beje, buliai ir jaučiai čia labai ramūs ir nesibaido raudonos spalvos, kaip jų giminaičiai Europoje.

- Matyt, todėl, kad ganosi respublikinėse ganyklose! - pajuokavo Paganelis, patenkintas grynai prancūzišku savo sąmoju.

Apie vidurdienį pampas kiek pasikeitė, ir nuo vienodybės nuvargusios akys netruko pastebėti pokytį. Javažolių jau buvo rečiau. Vietoj jų augo skurdžios dirvuolės ir milžiniški devynių pėdų aukščio dagiai: jų būtų pakakę viso pasaulio asilams. Kur ne kur augo mažutės čanaros ir kiti tamsiai žali erškėtiniai - brangūs augalai šiame išdžiūvusiam dirvožemyje. Iki šiol drėgmės, kurios susikaupia molėtame podirvyje, užteko ganykloms. Žolės kilimas buvo tankus ir vešlus. Bet dabar pliušas vietomis buvo išsitrynęs, išpešiotas, ir galėjai matyti metmenis ir visą žemės skurdą. Talkavas atkreipė keleivių dėmesį į vis labiau ryškėjančius sausros ženklus.

- Aš džiaugiuosi šia permaina, - tarė Tomas Ostinas. - Visą laiką žolė ir žolė, darosi šlykštu.

- Taip, bet kur žolė, ten ir vanduo, - atsakė majoras.

- Vandens nepritrūks, - tarė Vilsonas, - keliaudami dar rasime ne vieną upę.

Jei Paganelis būtų girdėjęs jo atsakymą, būtų perspėjęs, kad upių tarp Rio Kolorado ir Argentinos provincijos kalnų labai mažai; bet tą akimirką jis aiškino Glenarvanui vieną reiškinį, į kurį tas buvo atkreipęs dėmesį.

Jau kurį laiką ore tvyrojo dūmų kvapas. Tačiau horizonte nebuvo nei ugnies, nei dūmų, iš ko būtų galima spręsti, kad kažkur toli kilo gaisras. Taigi paprastai šio reiškinių niekas negalėjo paaiškinti. Netrukus taip smarkiai padvelkė degančia žole, kad visi keleiviai nustebo, žinoma, tik ne Paganelis ir ne Talkavas. Geografas, kuris geba išaiškinti kiekvieną gamtos reiškinį, savo draugams atsakė:

– Ugnies nematome, tačiau užuodžiame dūmus. Bet sakoma, kad nėra dūmų be ugnies, vadinasi, kažkur dega. Pampos tokios lygios, kad oro srovės nesutinka čia jokių kliūčių, ir todėl dažnai degančios žolės kvapą galima užuosti už septyniasdešimt penkių mylių.

– Už septyniasdešimt penkių mylių? – abejodamas perklausė majoras.

– Taip, taip, – patvirtino Paganelis. – Dar pridursiu, kad gaisrai išsiplečia ir neretai nušluoja didžiulius plotus.

– O kas padega prerijas? – paklausė Robertas.

– Kartais žaibas, kai nuo kaitros būna išdžiūvusi žolė, o kartais indėnų ranka.

– Kodėl jie taip daro?

– Aš nežinau, kiek tai pagrįsta, bet jie tvirtina, kad po gaisro geriau auga javažolės. Tai būtų lyg žemės tręšimas pelenais. Aš pats linkęs manyti, kad jie padega žolę, norėdami sunaikinti milijardus erkių – parazitų, ypač puolančių bandas.

– Bet tokia veiksminga priemonė, – tarė majoras, – atima gyvybę ne vienam lygumoje klajojančiam gyvuliui.

– Žinoma, bet ką tai reiškia, palyginti su tokia daugybe?

– Gyvuliai man nerūpi, – kalbėjo Maknabsas, – bet aš turiu mintyje žmones, keliaujančius per pampas. Argi neatsitinka taip, kad ugnis juos užklumpa ir apsupa?

– O kaipgi! – šūktelėjo Paganelis, neslėpdamas pasitenkinimo. – Atsitinka, ir aš, prisipažinsiu, norėčiau išvysti tokį reginį.

– Štai koks mūsų mokslininkas! – tarė Glenarvanas. – Iš meilės mokslui jis net šoktų į ugnį.

– Visai ne, brangus Glenarvanai. Mes juk esame skaitę Kuperį, ir jo Odinė Kojinė mus išmokė apsiginti nuo liepsnos: pakanka aplink save kelių tuazų spinduliu nurauti žolę. Todėl aš nė kiek nebijau galimo gaisro, priešingai, labai trokštu jį pamatyti.

Tačiau Paganelio troškimams nebuvo lemta išsipildyti, o apsvilti gavo tik nuo saulės spindulių, kurie deginte degino. Arkliai duso nuo tropinės kaitros. Pavėsio nebuvo ko tikėtis, nebent kai kada debesis uždengdavo liepsnojančią diską; tada lygiu žemės paviršiumi perbėgdavo šešėlis, ir raiteliai, paspaudę arklius, stengdavosi joti tuo vėsiu ruožu, kurį ginė vakarų vėjai. Bet arkliai greitai atsilikdavo nuo debesis, ir išlindęs šviesulys vėl liedavo į suskeldėjusią pampą tikrą ugnies lietų.

Vilsonas, sakydamas, kad vandens maišuose nepritrūks, nenumatė, kad tą dieną keleivius smarkiai kankins troškulys; ir per anksti jis paskubėjo pridurti, kad kelyje pasitaikys koks nors upelis. Čia ne tik nebuvo upelių, nes lygus žemės paviršius vagai netinkamas, bet net ir indėnų

iškastos kūdros buvo visiškai išdžiūvusios. Paganelis, matydamas vis daugiau ir daugiau sausros žymių, keletą kartų užsiminė apie tai Talkavui ir paklausė, kur jis tikisi rasti vandens.

– Salino ežere, – atsakė indėnas.

– O kada jį prijosime?

– Rytojaus vakarą.

Paprastai argentiniečiai, keliaudami per pampas, išsikasa šulinius ir kelių tuazų gilumoje randa vandens. Bet mūsų keleiviai neturėjo reikalingų įrankių. Tad buvo nutarta geriamojo vandens duoti porcijomis; troškulio niekas nekontroliavo, bet ir atsigerti kaip reikiant negavo.

Vakare, nukeliavę apie trisdešimt mylių, jie sustojo pailsėti. Visi tikėjosi ramios nakties, o kaip tyčia naktis buvo labai nerami, aplinkui įkyriai zujo būriai moskitų ir maringinų. Vabzdžiai ima siausti prieš vėjo permainą. Ir iš tikrųjų po ketvirčio valandos papūtė šiaurys. Prakeiktus vabzdžius paprastai išvaiko tik pietų ar pietvakarių brizai.

Majoras ramiai pakentė visas gyvenimo negandas, o Paganelį, priešingai, visos likimo patyčios tiesiog erzino. Jis keikė moskitus ir maringinus, labai apgailestavo, kad nėra parūgštinto vandens, kuris numalšintų deginantį skausmą. Nors majoras bandė jį raminti, sakydamas, kad iš trijų šimtų tūkstančių gamtininkams žinomų vabzdžių rūšių, laimė, juos puola tik dviejų rūšių, mokslininkas pabudo labai blogai nusiteikęs.

Tačiau prašvitus jo nereikėjo raginti, nes tą pačią dieną jie žūtbut turėjo pasiekti Salino ežerą. Arkliai buvo labai nuvargę. Jie leipo iš troškulio, ir, nors raiteliai jų labai sumažino savo vandens davinį, jiems vis tiek nepakako. Sausra pasidarė dar didesnė, o karštis beveik nebepakeliamas, kai iš šiaurės ėmė pūsti dulkių debesys nešantis vėjas, tikras pampų samumas.

Tą dieną kelionės monotonija valandėlę buvo sutrikdyta. Priešakyje jojantis Malredis grįžo atgal ir pranešė, kad artinasi būrys indėnų. Į šį susitikimą kiekvienas pažiūrėjo savaip. Glenarvanas pamanė, kad galbūt iš šių čiabuvių ką nors sužinos apie išsigelbėjusius „Britanijos“ jūrininkus. Talkavas nė kiek neapsidžiaugė atjojančiais klajokliais indėnais; jis laikė juos vagimis, plėšikais ir jų vengė. Dėl visa ko liepė būreliui susitelkti ir užsitaisyti šautuvus.

Netrukus jie pastebėjo būrį indėnų. Jų buvo ne daugiau kaip dešimt, ir patagonietis nusiramino. Indėnai prisiartinė maždaug per šimtą žingsnių. Dabar juos buvo galima lengvai matyti. Tai buvo senbuviai tos pampų genties, kurią 1833 metais išnaikino generolas Rosas. Augaloti, žalsvai tabakinio gymio, ne nuožulniomis, o aukštomis iškiliomis kaktomis – puikūs indėnų rasės atstovai. Jie vilkėjo guanakų ar skunkų kailiais ir, be ilgų, dvidešimties pėdų iečių, turėjo peilius, mėtykles, bolas ir lasus. Iš to, kaip mitriai valdė arklius, galima buvo spręsti, kad tai yra puikūs raiteliai.

Jie sustojo per šimtą žingsnių ir lyg ėmė tartis, rékdami bei skeryčiodami rankomis. Glenarvanas spustelėjo arklių jų link. Bet, jam nespėjus nujoti nė dviejų tuazų, būrys staiga apsigrėžė ir neįtikimu greičiu dingo iš akių. Nuilsinti keleivių arkliai nebūtų jų paviję.

– Bailiai! – sušuko Paganelis.

– Dori žmonės taip nedumia, – tarė Maknabsas.

– Kas šitie indėnai? – paklausė Paganelis Talkavą.

– Gaučai! – atsakė patagonietis.

– Gaučai! – pakartojo Paganelis ir atsisuko į kelionės draugus. – Gaučai! Be reikalo buvome tokie atsargūs! Jų nėra ko bijoti!

– Kodėl? – pasiteiravo majoras.

– Gaučai – taikūs piemenys.

– Taip manote, Paganeli?

– Žinoma. Jie mus palaikė vagimis ir paspruko.

– O aš manau, kad jie nedrįso mūsų pulti, – tarė Glenarvanas, labai nusiminęs, kad nepavyko užmegzti ryšių su indėnais, nors ir kažin kas jie būtų.

– Ir aš taip manau, – tarė majoras. – Gaučai, jei neapsirinku, toli gražu nėra taikūs žmonės. Priešingai, tai įžūlūs ir baisūs plėšikai.

– Ką jūs! – šūktelėjo Paganelis.

Ir jis ėmė taip karštai ginčytis šia etnologine tema, kad išjudino net majorą, kuris, šiaip linkęs pritarti kito nuomonei, pasakė:

– Manau, kad klystate, Paganeli.

– Klystu? – pakartojo mokslininkas.

– Taip. Pats Talkavas palaikė tuos indėnus vagimis, o Talkavas žino, ką sako.

– Na, ką gi, Talkavas šį sykį apsiriko, – apmaudžiai atkirto Paganelis. – Gaučai yra žemdirbiai, piemenys, bet ne vagys. Aš pats rašiau apie tai savo gana žinomoje brošiūroje „Pamų gyventojai“.

– Na, tai jūs suklydote, pone Paganeli.

– Aš suklydau, pone Maknabsai?

– Ir vis per savo išsiblaškymą, jei norite žinoti, – nenusileido majoras, – ir kitame leidime turėsite įdėti klaidų taisymą.

Paganelis, labai įžeistas, kad jo geografinėmis žiniomis abejojama ir iš jų net šaipomasi, pajuto kylantį apmaudą.

– Žinokite, pone, – tarė jis, – kad mano knygoms nereikia klaidų taisymų!

– Tik ne šiuo atveju, – atkirto Maknabsas, kurį irgi pagavo atkaklumas.

– Pone, jūs šiandien esate labai priekabus, – tarė Paganelis.

– O jūs surūgęs! – atšovė majoras.

Ginčas įsiliepsnojo dėl tokio dalyko, dėl kurio visai neverta buvo ginčytis. Nusprendė įsikišti Glenarvanas.

– Iš tikrųjų, – tarė jis, – vienas priekabus, o kitas irzlus, ir aš tiesiog jūsų nebeatpažįstu.

Patagonietis, nors ir nesuprato, dėl ko du draugai ginčijasi, lengvai atspėjo, kad jie kertasi. Jis nusišypsojo ir ramiai tarė:

– Šiaurys.

– Šiaurys! – šūktelėjo Paganelis. – Ką bendra čia turi šiaurys?

– Kaip tik turi, – atsakė Glenarvanas, – jūsų blogos nuotaikos priežastis – šiaurys. Aš esu girdėjęs, kad Pietų Amerikoje jis ypač dirgina nervų sistemą.

– Prisiekiu šventuoju Patriku, pone Glenarvanai, jūsų teisybė! – tarė majoras ir garsiai nusikvatojo.

Bet Paganelis, tikrai susijaudinęs, nenorėjo nusileisti ir užsipuolė Glenarvaną, kurio įsikišimas jam pasirodė per daug pašaipus.

– A! Vadinasi, sere, mano nervų sistema sudirginta? – tarė jis.

– Taip, Paganeli. Šiaurys pampose, kaip tramontana Kampanijoje, ne vieną žmogų pastūmėja į nusikaltimus!

– Į nusikaltimus! – pakartojo mokslininkas. – Vadinasi, aš atrodau kaip žmogus, galintis padaryti nusikaltimą?

– Aš to nesakau.

– Dar pasakykite, kad aš noriu jus nužudyti!

– O, – atsakė Glenarvanas, negalėdamas susilaikyti iš juoko. – Aš bijau. Laimė, šiaurys pučia tik vieną dieną!

Po Glenarvano atsakymo visi choru nusikvatojo. Tada Paganelis pentiniais spūstelėjo arklį ir nudūmė pirmyn, norėdamas išblaškyti savo blogą nuotaiką. Po ketvirčio valandos jis apie tai jau nebegalvojo.

Tai taip geraširdis mokslininkas susierzino. Bet, kaip teisingai pasakė Glenarvanas, dėl to buvo kaltos išorinės priežastys.

Aštuntą valandą vakaro priešakyje jojantis Talkavas pranešė, kad nebetoli ežeras. Po ketvirčio valandos būrelis nusileido prie Salino ežero krantų, bet čia jų laukė didelis nusivylimas. Ežeras buvo išdžiūvęs.

AŠTUONIOLIKTAS SKYRIUS VANDENS BEIEŠKANT

Salino ežeru baigėsi virtinė lagūnų, įsiremusių į Siera Ventaną ir Siera Guaminį. Anksčiau iš Buenos Airių čia atvykdavo daugybė ekspedicijų kasti druskos; ežere yra natrio chlorido. Bet nuo smarkios kaitros vanduo išgaravo, o visa druska liko, ir ežeras atrodė lyg didelis žibantis veidrodis.

Kai Talkavas pranešė, kad Salino ežere yra geriamojo vandens, jis turėjo galvoje gėlo vandens upeliukus, įtekančius į jį iš daugelio vietų. Bet šiuo metu intakai, kaip ir pats ežeras, buvo išdžiūvę. Viską išgėrė deginanti saulė. Kaip nusiminė ištroškęs būrys, radęs išdžiūvusį ežerą!

Reikėjo nuspręsti, ką daryti toliau. Vandens likutis odiniuose maišuose sugedo ir nebetiko gerti. Vis labiau ėmė kankinti troškulys; palyginti su juo alkis ir nuovargis buvo niekai. Nusikamavę keleiviai rado prieglobstį rukoje – odinėje palapinėje, kuri buvo pastatyta ant kauburio ir, matyt, palikta čiabuvių; ant pakrantės dumblo sugulę arkliai šlykštėdamiesi kramsną vandens augalus ir sudžiūvusias nendres.

Kai visi sulindo į ruką, Paganelis paklausė Talkavo, ką, jo nuomone, dabar reikėtų daryti. Nors geografas ir indėnas kalbėjo greitai, Glenarvanas keletą žodžių suprato. Talkavo kalbėjimas buvo ramus. Paganelis mosikavo už du. Dialogas truko keletą minučių, paskui patagonietis susidėjo ant krūtinės rankas.

– Ką jis sakė? – paklausė Glenarvanas. – Atrodo, jis mums pataria persiskirti.

– Taip, į du būrius, – atsakė Paganelis. – Tie, kurių arkliai iš nuovargio ir troškulio vos laikosi ant kojų, kaip nors palengva trauks toliau trisdešimt septinta lygiagrete. Tie, kurių arkliai stipresni, priešingai, aplenkę pirmą būrį, jos ieškoti Guaminio upės, kuri įteka į San Luko ežerą už trisdešimt vienos mylios nuo čia. Jei vandens bus pakankamai, jie palauks draugų prie Guaminio krantų. Jei vandens nebus, grįš pasitikti atsilikusiųjų, kad tiems nereikėtų veltui žygiuoti.

– O kas tada? – paklausė Tomas Ostinas.

– Tada leisimės septyniasdešimt penkias mylias į pietus, iki pirmųjų Siera Ventanos kalnagūbrių, kur yra daug upių.

– Geras patarimas, – atsakė Glenarvanas, – nieko nelaukdami mes taip ir padarysime. Mano arklys stipriausias, ir aš siūlausi lydėti Talkavą.

– O, sere, imkite ir mane, – tarė Robertas, lyg čia būtų buvę kalbama apie pramogą.

– Bet ar tu pajėgsi joti su mumis, vaike?

– Taip, mano arklys stiprus, jis veržte veržiasi pirmyn. Jūs sutinkate... Prašau jūsų.

– Ką gi, jok, mano berniuk, – tarė Glenarvanas ir kartu labai nudžiugo, kad nereikės skirtis su Robertu. – Mes visi trys būsime tikri nevykėliai, jei nerasime gaivaus ir tyro šaltinio.

– Na, o aš? – paklausė Paganelis.

– O jūs, brangusis, – atsakė majoras, – liksite su atsarginiu būriu. Jūs gerai pažįstate trisdešimt septintą lygiagretę, Guaminio upę ir pampas, taigi negalite mūsų palikti. Nei Malredis, nei Vilsonas, nei aš nesugebėsime atvykti į Talkavo nurodytą vietą, o šauniojo Žako Paganelio vadovaujami su pasitikėjimu žygiuosime pirmyn.

– Aš nusileidžiu, – atsakė geografą, kurio savimeilei buvo labai malonus šis aukštas paskyrimas.

– Tik nepraraskite budrumo! – pridūrė majoras. – Nenuveskite į tokią vietą, kur mums nebus ką veikti, pavyzdžiui, atgal prie Ramiojo vandenyno krantų.

– Jūs to vertas, nepakenčiamasis majore, – juokdamasis atsakė Paganelis. – Tik pasakykite, brangus Glenarvanai, kaip susikalbėsite su Talkavu?

– Manau, kad su patagoniečiu nebus ko kalbėtis, – atsakė Glenarvanas. – Beje, moku kelis ispaniškus žodžius ir prireikus kaip nors sugebėsiu išreikšti savo mintį ir suprasti jo žodžius.

– Tuomet į kelionę, mano kilnūs bičiuli! – sušuko Paganelis.

– Pirma pavakarieniaukime, – pasiūlė Glenarvanas, – ir numikime, kol reikės išvykti.

Sausas užkandis, rodės, ne kažin kiek sustiprino keleivius, ir jie sugulė. Paganelis sapnavo srautus, krioklius, upes, upelius, tvenkinius, šaltinius, grafinus – visa, kur tik yra geriamojo vandens. Tai buvo tikras košmaras.

Rytojaus dieną, šeštą valandą, Talkavo, Glenarvano ir Roberto Grantto arkliai buvo pabalnoti. Jiems sugirdė paskutinį vandenį; arkliai gėrė godžiai, nors vanduo buvo smarkiai pašvinkęs. Paskui trys raiteliai sėdo į balnus.

– Iki pasimatymo, – tarė majoras, Ostinas, Vilsonas ir Malredis.

– Stenkitės, kad nereikėtų grįžti nieko neradus, – pridūrė Paganelis.

Netrukus patagonietis, Glenarvanas ir Robertas suspausta širdimi paliko Paganeliui patikėtą būrelį.

Desierto de las Salinas – Salino ežero tyrai, kuriais jojo keleiviai, – molėta lyguma, apaugusi nedideliais, dešimties pėdų aukščio, krūmokšniais, žemomis mimozomis, indėnų vadinamomis kura mamelėmis, ir jumais – išsikerojusiais krūmais, kurių medienoje yra daug sodos. Kur ne kur pasitaikantys didžiuliai druskos klodai neapsakomai ryškiai atspindėjo saulės spindulius. Akis lengvai galėjo palaikyti tuos barerus³³ smarkaus šalčio sukaustytu vandens paviršiumi. Tačiau deginanti saulė greitai išsklaidydavo tą iliuziją. Šiaip ar taip, nederlingos, išdegintos žemės ir žvilgančių plotų kontrastas teikė dykumai savotišką išvaizdą, kuri traukė žvilgsnį.

Visiškai kitokia Siera Ventana aštuoniasdešimt mylių piečiau, kurios kryptimi būtų tekę joti keleiviams, jei Guaminio upė būtų išdžiūvusi. Šis kraštas, 1835 metais ištirtas kapitono Ficrojaus, vadovavusio „Byglio“ ekspedicijai, yra labai derlingas. Čia geriausios indėnų ganyklos: niekur kitur tokių nėra. Šiaurės vakarų šlaitas apžėlęs vešlia sultinga žole, apačioje – miškai, pilni įvairių rūšių medžių; čia auga algarobas, giminingas šv. Jono duonmedžiui; iš jo sudžiovintų ir smulkiai sumaltų ankščių kepama indėnų mėgstama duona; baltasis kvebrachas, ilgomis liaunomis šakomis primenantis Europos svyruoklį gluosnį; itin kietos medienos raudonasis kvebrachas, naudubas, kuris lengvai užsidega ir todėl labai dažnai būna baisių gaisrų priežastimi; viraras lyg piramidės violetiniais žiedais; pagaliau aštuoniasdešimties pėdų aukščio išlakusis timbas; po jo lapų skėčiu nuo kaitrių saulės spindulių gali pasislėpti ištisa kaimenė. Argentiniečiai ne kartą bandė kolonizuoti šį turtingą kraštą, bet jiems nepasisekė nugalėti indėnų priešiškumo.

Reikia manyti, kad kalno šlaitais teka daug vandeningų upių, nes tokie derlingi plotai aprūpinti drėgme. Ir iš tikrųjų net per didžiausias sausras tos upės neišdžiūdavo; bet, norint jas pasiekti, reikėtų pasiduoti šimtą trisdešimt mylių į pietus. Taigi Talkavas pasielgė protingai, jodamas pirma prie Guaminio upės, kuri buvo ir gerokai arčiau, ir pakeliui.

Visi trys arkliai smagiai šuoliavo. Jie instinktyviai jautė, kur joja jų šeimininkai. Ypač drąsus buvo Tauka: jo negalėjo įveikti nei nuovargis, nei troškulys. Jis kaip paukštis skrido per išdžiūvusius upelius linksmi žvengdamas. Glenarvano ir Roberto arkliai, nors ir ne taip lengvai, Taukos pavyzdžio skatinami, taip pat drąsiai bėgo pirmyn. Talkavas, tartum įkaltas balne, tokį pat pavyzdį rodė savo kelionės draugams. Patagonietis dažnai atsigręždavo į Robertą Grantą.

Matydamas tvirtai ir taisyklingai sėdintį berniuką, jo lankstų liemenį, laisvai nuleistas kojas, prie balno prispaustus kelius, jis patenkintas šūksniu pagirdavo vaiką. Iš tiesų Robertas buvo tapęs puikiu raiteliu ir vertas patagoniečio pagyrų.

– Gerai, Robertai, – sakydavo Glenarvanas. – Talkavas, rodos, tave sveikina. Jis tave giria, mano berniuk!

– Už ką, sere?

– Už tai, kad gerai sėdi balne.

– Ak, aš tik stipriai laikausi, daugiau nieko, – atsakė Robertas ir nuraudo iš džiaugsmo.

– Tai ir yra svarbiausia, Robertai, – atsakė Glenarvanas, – tikrai tu per daug kuklus, bet aš sakau, kad netrukus būsi puikus sportininkas.

– Gerai, – juokdamasis tarė Robertas, – tačiau ką pasakys tėtis, kuris nori, kad aš būčiau jūrininkas?

– Tai vienas kitam netrukdo. Nors ne visi geri raiteliai yra geri jūrininkai, bet kiekvienas geras jūrininkas gali būti geras raitelis. Ant rėjų tvirtai laikytis įprantama. Suvaldyti arklių, apsigręžti, pasisukti išmokstama savaime, ir tai nėra nieko sunkaus.

– Vargšas tėtis! – sušuko Robertas. – Koks jis bus jums dėkingas už išgelbėjimą!

– Tu jį labai myli, Robertai?

– Taip. Jis buvo toks geras man ir seseriai! Jis galvojo tik apie mus! Iš kiekvienos kelionės mums parveždavo dovanų, o svarbiausia, grįžęs meiliai su mumis šnekėdavo, mus glamonėdavo. Jūs taip pat jį pamilsite, kai susipažinsite! Merė į jį labai panaši. Jos balsas toks pat švelnus kaip ir tėčio! Keista, kad jūreivio toks balsas, ar ne?

– Taip, Robertai, labai keista, – atsakė Glenarvanas.

– Aš jį tebematau kaip gyvą, – postringavo vaikas, lyg kalbėdamasis pats su savimi. – Geras ir puikus tėtis! Kai buvau mažas, jis mane užmigdydavo ant savo kelių, niūniuodamas seną škotišką dainelę apie mūsų ežerus. Kartais lyg ir prisimenu jos melodiją, bet neaiškiai. Ir Merė. O, mes taip jį mylėjome! Manau, reikia būti mažu vaiku, kad taip mylėtum savo tėvą!

– Ir būti dideliu, kad jį gerbtum, mano vaikelį, – atsakė Glenarvanas, labai sugraudintas žodžių, išsiveržusių iš jaunos krūtinės.

Jiems kalbantis, arkliai liovėsi bėgę ir pradėjo žingsniuoti.

– Juk mes jį rasime, tiesa? – kiek patylėjęs paklausė Robertas.

– Taip, mes jį rasime, – patvirtino Glenarvanas. – Talkavas mus nukreipė teisingu keliu, aš juo pasitikiu.

– Talkavas – šaunus indėnas, – tarė vaikas.

– Tikrai.

– Žinote, sere?

– Ką, Robertai?

– Aplink mus vien geri žmonės. Ledi Elena, – labai ją myliu, – šaltakraujis majoras, kapitonas Menglas, Paganelis, tokie drąsūs ir atsidavę „Dunkano“ jūrininkai!

– Taip, žinau, mano berniuk, – atsakė Glenarvanas.

– O ar žinote, kad esate geriausias iš visų?

– Ne, šito nežinau!

– Tai žinokite, – atsakė Robertas ir, paėmęs jo ranką, prispaudė prie lūpų.

Glenarvanas švelniai papurtė galvą, o pokalbis nutrūko tik todėl, kad Talkavas mostu pašaukė atsilikėlius. Negalima gaišti, reikia galvoti apie tuos, kurie pasiliko.

Raiteliai vėl leidosi šuoliais, bet netrukus paaiškėjo, kad arkliai, išskyrus Tauką, ilgiau neištvers. Vidurdienį turėjo jiems leisti valandą pailsėti. Jie buvo visiškai nusivirę ir nenorėjo būti alfafaros, į liucerną panašios žolės, liesos ir išdegintos karštų saulės spindulių.

Glenarvanas pradėjo nerimauti. Sausros žymių nemažėjo, vandens trūkumas keleiviams galėjo baigtis liūdnai. Talkavas tylėjo, turbūt manė, jog dar bus laiko nusiminti, jei pasirodys, kad Guaminis išdžiūvęs, jei apskritai indėnas kada nors nusimena.

Taigi jie vėl leidosi į kelionę, ir arkliai norom nenorom, rimbais ir pentiniais raginami, žingsniavo pirmyn. Greičiau jie nebeįstengė.

Talkavas jau būtų buvęs toli, nes Tauka per keletą valandų jį būtų nunešęs prie upės krantų. Be abejo, Talkavas apie tai pagalvojo. Bet, nenorėdamas palikti savo kelionės draugų dykumos vidury, prilaikė Tauką.

Tauka ilgai priešinosi, stojo piestu, nirtulingai žvengė, kol pagaliau sulėtino žingsnį. Jį sutramdyti pavyko ne tiek jėga, kiek žodžiais. Talkavas iš tiesų kalbėdavosi su Tauka, ir šis jį suprastavo. Reikia manyti, kad patagonietis paveikė jį gražiais žodžiais, nes po valandėlės „ginčo“ Tauka sutiko su jo argumentais ir, kramtydamas žąslus, pradėjo žingsniuoti.

Tauka suprato Talkavą, o Talkavas nė kiek ne blogiau suprato Tauką. Protingas gyvulys, apdovanotas nuostabia uosle, užuodė drėgmę. Jis godžiai traukė orą, mataruodamas ir pliaukšėdamas liežuviu, lyg jau būtų jį pavilgęs išganingame gėrime. Patagoniečiui buvo aišku, kad vanduo jau netoli.

Jis padrąsino keleivius, paaiškinęs, ko Tauka nerimauja. Netrukus vandenį pajuto ir kiti arkliai. Sukaupę paskutines jėgas, jie nušuoliavo paskui indėną.

Apie trečią valandą lomoje sužibo balta juosta. Ji mirgėjo saulės spinduliuose.

– Vanduo! – tarė Glenarvanas.

– Vanduo! Vanduo! – sušuko Robertas.

Arklių nebereikėjo raginti. Vargšai, pajutę atgyjančias jėgas, nudūmė, kiek pajėgdami. Po valandėlės jie jau buvo prie Guaminio ir, nelaukdami, kol juos nubalnos, puolė iki krūtinės į gaivinantį vandenį.

Jais pasekė, nors ir ne visai savo noru, raiteliai, kuriems net į galvą neatėjo skūstis netikėta maudyne.

– O, kaip gera! – kalbėjo Robertas, malšindamas troškulį srauniausioje upės vietoje.

– Negerk per daug, mano berniuk, – patarė Glenarvanas, nors pats nerodė pavyzdžio.

Kurį laiką tik ir buvo girdėti srebiant vandenį.

Talkavas gėrė ramiai, neskubėdamas, mažais, bet, anot patagoniečių, ilgais gurkšniais. Gėrė be galo ilgai, ir keleivius turbūt ėmė baimė, kad jis išgers visą upę.

– Mūsų bičiuliai nebus apvilti, – tarė Glenarvanas. – Atjoję prie Guaminio, jie tikrai ras tyro vandens, jei Talkavas viso neišgers!

– Ar negalėtume jų pasitikti? – paklausė Robertas. – Kelioms valandoms sutrumpėtų jų nerimas ir kančios.

– Žinoma, galėtume, mano berniuk, bet kaip nugabensime jiems vandens? Maišai liko pas Vilsoną. Ne, verčiau palauksime, kaip buvo sutarta. Sprendžiant iš nuotolio ir žinant, kad arkliai eis tik žingine, mūsų bičiuliai čia atvyks naktį, todėl paruoškime jiems gerą naktigultą ir vakarienę.

Talkavas nelaukė, kol Glenarvanas pasiūlys paieškoti nakvynei vietos. Ant upės kranto jis rado ramadą – iš trijų pusių statiniais aptvertą žardą, kur suvaromos bandos. Puikiausia vieta apsistoti, jei nebijai miegoti po atviru dangumi. Talkavo kelionės draugų tai negąsdino. Jie nieko geriau nebeieškojo ir išsitiesė saulėje, norėdami išsidžiovinti sušlapusius drabužius.

– Kai jau turime nakvynę, pagalvokime ir apie vakarienę, – tarė Glenarvanas, – kad mūsų bičiuliai būtų tikrai patenkinti. Manau, jiems neteks mumis skūstis. Ne pro šalį būtų valandėlę pamedžioti. Kaip manai, Robertai?

– Mielai, sere, – su šautuvu rankose stodamasis atsakė berniukas.

Mintis pamedžioti Glenarvanui dingtelėjo žiūrint į Guaminio pakrantes, kurios atrodė esančios visų aplinkinių lygumų žvėrių ir paukščių susibūrimo vieta. Pulkais kilo tinamu – raudonosios kurapkos, juodosios jerubės, vadinamos teru teru, geltonosios griežlės ir nepaprastai gražios žaliaplunksnės vandens vištytės.

Keturkojų jis nepastebėjo; Talkavas, rodydamas į aukštą žolę ir tankius krūmokšnius, norėjo pasakyti, kad jie ten slepiasi. Medžiotojai, žengę keletą žingsnių, atsidūrė gyvulių ir paukščių

kone turtingiausiame pasaulio krašte.

Jie ėmėsi medžioti ir iš pradžių, niekindami plunksnas ir labiau vertindami kailį, taikėsi į stambiuosius pampų gyvulius. Pamatė šimtus ožkų ir guanakų, panašių į tuos, kurie taip staigiai užklupo juos Kordiljerų viršūnėje. Bet jie buvo tokie baikštūs ir taip greit nudumdavo, kad buvo neįmanoma prie jų prisiartinti per šūvio nuotolį. Tada medžiotojai savo dėmesį nukreipė į ne tokius greitakojus, kurių mėsa taip pat labai vertinama. Nušovė apie dvylika kurapkų ir griežlių, o Glenarvanas taikliai paklojo pekarį taitetrą – storaodį, rausvais šeriais gyvulį, kurio mėsa labai garsi. Tokiam ir kulkos negaila.

Mažiau nei per pusvalandį medžiotojai, nė kiek nepavargę, jau buvo apsirūpinę maistu. Robertas nušovė keistą bedantį, pusantros pėdos ilgio, judančiu kiautu gyvūną – šarvuotį. Anot patagoniečio, jo mėsa labai riebi – bus puikus kepsnys. Robertas savo laimikiu buvo labai patenkintas.

O Talkavas kelionės draugams parodė, kaip medžiojamas nandu – neapsakomai greitas pampų strutis.

Indėnas nesigriebė jokios klastos tam greitų kojų paukščiui sugauti. Jis paleido Tauką šuoliais tiesiai ant jo, norėdamas prisivyti iš karto, nes, pirmam puolimui nepavykus, nandu, mėtydamasis į šalis, netrukus būtų nuvarginęs ir arklių, ir medžiotoją. Iš tam tikro atstumo Talkavas stipria ranka vikriai metė bolą; ši apšivyniojo stručiui aplink kojas ir jį supančiojo. Kelios sekundės – ir paukštis gulėjo ant žemės.

Ne iš tuščio medžiotojo džiaugsmo indėnas sugavo paukštį. Nandu mėsa labai vertinama, ir Talkavas savo laimikiu norėjo prisidėti prie bendros puotos.

Taigi į ramadą medžiotojai atsinešė virtinę kurapkų, Talkavo strutį, Glenarvano pekarį ir Roberto šarvuotį. Strutį ir pekarį tuojau išdarė, supjaustė plonais gabalėliais. Šarvuotį, kuris nešiojasi keptuvę, su visu kiautu padėjo ant karštų žarijų.

Per vakarienę medžiotojai sukirto kurapkas, o gardesnius ir maistingesnius patiekalus paliko draugams. Valgė užgerdami tyru vandeniu, kuris jiems pasirodė skanesnis už visus pasaulio portveinus, net už taip mėgstamą škotišką uskebą³⁴.

Nepamiršo ir arklių. Ramadoje buvo tiek daug šieno, kad ir arkliams užteko, ir dar liko pasikloti.

Viską sutvarkę, Glenarvanas, Robertas ir indėnas susisupo į savo pončius ir išsitiesė alfafaros pataluose, įprastame pampų medžiotojų guolyje.

DEVYNIOLIKTAS SKYRIUS

RAUDONIEJI VILKAI

Atėjo naktis. Patekėjęs jaunas mėnulis pasislėpė už horizonto. Tik blyškios žvaigždės apšvietė lygumą. Ūkanotame horizonte vos mirgėjo Zodiako žvaigždynai. Guaminio vandenys tekėjo tyliai lyg aliejaus latakas marmurine plokštuma. Paukščiai, žvėrys ir ropliai ilsėjosi po dienos vargų, ir didžiulę pampų teritoriją gaubė gūdi tyla.

Glenarvanas, Robertas ir Talkavas pakluso bendram gamtos dėsniui. Išsitiesę vešlios liucernos patale, jie kietai miegojo. Nuovargio nukamuoti arkliai sugulė ant žemės: tik vienas Tauka, kaip tikras grynakraujis žirgas, miegojo stačias, tiesiomis kojomis, toks pat išdidus kaip ir kelionėje, pasiruošęs kiekvieną akimirką, vos šūktelėjus šeimininkui, lėkti šuoliais. Visiška tyla viešpatavo aptvaro viduje, ir gėstančios per naktį palikto ugniakuro žarijos vos žaižaravo.

Maždaug dešimtą valandą indėnas, trumpai numigęs, pabudo. Jis įsmeigė primerktas akis į tamsą, o ausį pakreipė lygumos link. Matyt, norėjo pagauti kažkokį vos girdimą garsą. Netrukus jo veide, kuris visada būdavo ramus, pasirodė nerimas. Bene artinasi klajokliai indėnai arba sėlina jaguarai, tigras ar kiti pavojingi žvėrys, dažnai sutinkami netoli upių? Paskutinis spėjimas atrodė teisingiausias, nes Talkavas dirstelėjo į aptvarą, kiek čia to kuro, ir dar labiau sunerimo. Sudžiūvusios alfafaros guolis bematant sudegtų ir neilgam sulaikytų plėšrūnus.

Talkavui neliko nieko kita, tik laukti, kas bus toliau, ir jis lūkuriavo pusiau atsigulęs, rankomis susiėmęs galvą, alkūnėmis atsirėmęs į kelius, įsmeigęs akis, kaip staigaus nerimo pažadintas žmogus.

Praėjo valanda. Kitas Talkavo vietoje, pasiklausęs, kad visur tylu, būtų vėl atsigulęs. Svetimšalis nieko nebūtų įtaręs, bet indėnas, labai jautrus, instinktyviai nujautė besiartinantį pavojų.

Tuo metu, kai jis klausėsi ir žvalgėsi aplinkui, Tauka, pasukęs galvą ramados link, dusliai sužvengė. Patagonietis kilstelėjo.

– Tauka pajuto priešą, – tarė jis.

Jis atsikėlė ir išėjo apžiūrėti lygumos. Aplinkui vis dar buvo tylu, bet ne taip ramu. Pro krūmus Talkavas pastebėjo be garso judančius šešėlius. Tai vienur, tai kitur spingsėjo žiburiai, kryžjavosi visomis kryptimis, geso ir vėl žiebėsi. Buvo galima pamanyti, kad tai fantastinių žibintų šokis ant veidrodinio didžiulės lagūnos paviršiaus. Svetimšalis, be jokios abejonės, būtų palaikęs klaidžiojančias švieses jonvabaliais, kurie naktį žybčioja pampose. Bet tik ne Talkavas. Jis suprato, su kokiais priešais reikės grumtis, užsitaikė karabiną ir atsistojo prie aptvaro angos.

Neilgai jam teko laukti. Staiga nuskardeno keistas lojimas ir staugimas. Nuaidėjo šūvis, o į jį atsiliepė baisiausi riksmi.

Glenarvanas ir Robertas, netikėtai pažadinti, pašoko iš guolio.

– Kas atsitiko? – paklausė jaunas Grantas.

– Indėnai? – pasiteiravo Glenarvanas.

– Ne, – atsakė Talkavas, – aguarai.

Robertas pažvelgė į Glenarvaną.

– Aguarai? – paklausė jis.

– Taip, – atsakė Glenarvanas, – raudonieji pampų vilkai.

Abu nieko nelaukę stvėrė šautuvus ir pribėgo prie indėno. Tas parodė į lygumą, iš kur sklido baisus stūgavimas.

Robertas nenoromis žingtelėjo atgal.

– Ar nebijai vilkų, mano berniuk? – paklausė Glenarvanas.

– Ne, sere, – atsakė Robertas tvirtu balsu. – Aš nieko nebijau, kai esu šalia jų.

– Gerai. Tie aguarai nelabai baisūs, ir, jeigu jų nebūtų tiek daug, aš į juos visai nekreipčiau dėmesio.

– Tiek to! – atsakė Robertas. – Mes gerai ginkluoti, tegul jie tik pabando įsti!

– Mes jiems parodysime!

Taip kalbėdamas, Glenarvanas norėjo nuraminti berniuką, bet pats su baime galvojo apie šį nakčia įsisiautėjusių plėšrūnų legioną. Gal ten jų šimtai, ir trys žmonės, nors ir gerai apsiginklavę, su tokia žvėrių daugybe negalėtų sėkmingai grumtis.

Vos tik patagonietis ištarė žodį „aguarai“, Glenarvanas prisiminė, kad raudonasis vilkas, gamtininkų vadinamas *canis jubatus*, yra šuns didumo, lapės galva, geltonai raudonu kailiu su juodais gaurais išilgai nugaros. Tai labai vikrus ir stiprus žvėris. Paprastai jis gyvena pelkėtose vietose ir plaukiodamas persekioja vandenų gyventojus. Naktis išveja jį iš guolio, kur jis miega visą dieną. Ypač jo bijomasi estansijose³⁵. Alkanas aguaras puola net stambius galvijus ir pridaro daug žalos. Pavieniai aguarai nepavojingi, bet kas kita tų išbadėjusių žvėrių gauja. Daug geriau susidurti su kuguaru arba jaguaru, su kuriuo gali grumtis akis į akį.

Iš staugimo ir šokinėjančių lygumoje šešėlių Glenarvanas suprato, kad Guaminio pakrantėse susibūrė galybė raudonųjų vilkų. Jie užuodė tikrą grobį, arklieną ar žmogieną, ir nė vienas negrįš į olą, negavęs savo dalies. Taigi būklė buvo labai kritiška.

Juos supantis žvėrių ratas pamažu siaurėjo. Nubudę arkliai draskėsi iš siaubo. Tik vienas Tauka trypė kanopomis, timpčiojo apynasrį, norėdamas nusitraukti ir dumti. Talkavas švilpdamas jį ramino.

Glenarvanas ir Robertas atsistojo ginti ramados angos. Užsitaęs karabinus, jie jau norėjo šauti į pirmą vilkų eilę, bet Talkavas ranka kilstelėjo nutaikytus šautuvų vamzdžius.

– Ko nori Talkavas? – paklausė Robertas.

– Jis mums draudžia šauti! – atsakė Glenarvanas.

– Kodėl?

– Turbūt mano, kad dar ne laikas.

Daug svarbesnė priežastis indėną vertė taip pasielgti, ir Glenarvanas tai suprato, kai Talkavas, pakėlęs ir apžiūrėjęs savo parakinę, parodė, kad ji beveik tuščia.

– Kas yra? – paklausė Robertas.

– Reikia taupyti amuniciją. Šiandienė medžioklė brangiai kainavo: mažai beliko švino ir parako. Vos dvidešimčiai šūvių.

Berniukas nieko neatsakė.

– Tu nebijai, Robertai?

– Ne.

– Gerai, vaikeli.

Tą akimirką vėl nuaidėjo šūvis. Talkavas paguldė vieną pernelyg įsidrąsinusį priešą. Vilkai atsitraukė ir susibūrė per šimtą žingsnių nuo aptvaro.

Indėnas mostelėjo Glenarvanui stoti į jo vietą, o pats sugriebęs viską, kas dega, sunešė krūvon prie ramados angos ir užmetė ant žarijų. Netrukus juodame danguje pasirodė liepsnos užuolaida, ir pro jos properšas buvo matyti švytuojančios pašvaistės nutvieksta lyguma. Tada Glenarvanui paaiškėjo, su kokia daugybe žvėrių jiems teks grumtis. Vargu ar kas nors buvo susidūręs su tokia didžiule kraugerių vilkų ruja. Ugnies užtvaros sulaikyti, jie dar labiau įsiuto. Kai kurie, užpakalinių eilių stumiami, prisiartino prie pat liepsnojančio laužo ir apdegė letenas.

Kartkartėmis į staugiančią ordą reikėdavo paleisti vieną kitą šūvį. Po valandos prerijose tįsojo apie penkiolika vilkų.

Apsuptųjų būklė dabar buvo palyginti nepavojinga. Kol užteks šovinių ir ugnies užtvara saugos ramados angą, vilkų užpuolimo nėra ko bijoti. Bet ką reikės daryti, kai užges ugnis, ir jie nebeturės kuo šaudyti?

Glenarvanas pažvelgė į Robertą, ir jam suspaudė širdį. Jis visiškai pamiršo save ir tegalvojo apie vargšą, ne pagal savo metus drąsų vaiką. Robertas buvo išblyškęs, bet nepaleido iš rankų šautuvo ir ryžtingai laukė įerzintų vilkų antpuolio. Glenarvanas, šaltai apsvarstęs padėtį, nusprendė veikti.

„Po valandos, – galvojo jis, – nebeturėsime nei parako, nei švino, nei ugnies. Nėra ko laukti tos akimirkos, tuojau pat reikia kažką daryti.“

Jis atsigręžė į Talkavą ir, stengdamasis prisiminti visus žinomus ispaniškus žodžius, ėmė kalbėtis su indėnu. Šūviai dažnai jį pertraukdavo.

Nelengva jiems buvo susikalbėti. Laimė, Glenarvanas žinojo raudonųjų vilkų įjunkį. Kitaip nebūtų supratęs nei patagoniečio žodžių, nei mostų.

Vis dėlto praėjo ketvirtis valandos, kol jis galėjo perduoti Robertui Talkavo atsakymą. Glenarvanas teiravosi indėno, ką daryti, nes būklė buvo kone beviltiška.

– Na, o ką jis atsakė? – paklausė Robertas Grantas.

– Jis sakė, kad reikia laikytis iki aušros. Aguaras medžioja tik naktį, rytą vėl grįžta į savo olą. Tai patamsių vilkas, bailus žvėris, bijantis dienos šviesos, keturkojis apuokas!

– Tai ir ginsimės iki aušros!

– Taip, mano berniuk, o kai nebegalėsime atsiginti šautuvais, ginsimės peiliais.

Talkavas jau parodė pavyzdį: kai tik kuris vilkų prisiartindavo prie laužo, patagonietis trenkdavo jam šautuvo buože, ir ši tuoju aptikšdavo krauju.

Tačiau visos gynimosi priemonės baigėsi. Apie antrą valandą ryto Talkavas įmetė į ugnį paskutinį žabų glėbį, o šaudmenų apsuptiesiems buvo likę tik penkiems užtaisams.

Glenarvanas beviltiškai apsidairė aplinkui.

Jis pagalvojo apie berniuką, stovintį šalia, apie draugus ir visus mylimus žmones. Robertas tylėjo. Galbūt pasitikėjimo kupinai jo vaizduotei šis pavojus neatrodė toks grėsmingas? Bet Glenarvanas nerimavo už du. Jį gąsdino siaubinga mintis būti suėstiems vilkų! Jis nebegalėjo susitvardyti, pritraukė berniuką, prispaudė prie širdies ir su ašaromis akyse pabučiavo jam kaktą.

Robertas šypsodamasis pažvelgė į jį.

– Aš nebijau! – tarė jis.

– Nebijok, nebijok, mano vaikeli, – atsakė Glenarvanas. – Po poros valandų pradės švisti, ir mes būsimė išgelbėti. Puiku, Talkavai, puiku, narsusis patagonietis! – šūktelėjo jis, pamatęs, kad indėnas šautuvo buože nudėjo du didžiulius žvėris, bandžiusius prasigauti pro ugnies užtvarą.

Bet tą pačią akimirką gėstančio laužo šviesoje jis pamatė rują aguarų, glaudžiomis eilėmis slenkančių prie ramados.

Artinosi šios kruvinos dramos pabaiga. Ugnis geso, kuro nebebuvo. Liepsna vos vos blykčiojo. Iki šiol apšviesta lyguma paskendo tamsoje, vėl sužibo fosforinės raudonųjų vilkų akys. Dar valandėlė, ir visa orda įsiverš į aptvarą.

Talkavas iššovė paskutinį užtaisą, dar vieną vilką paklojo ant žemės ir susidėjo rankas. Galva nusviro jam ant krūtinės; jis atrodė didžiai susimąstęs. Gal ieškojo kokio nors drąsaus, negalimo, tiesiog beprotiško būdo tai įsiutusiai vilkų gaujai nuvyti? Glenarvanas nedrįso klausinėti.

Kaip tik tuo metu vilkai nustojo puolę. Jie tarytum ėmė trauktis, kurtinantis staugimas staiga liovėsi. Gūdi tyla apgaubė lygumą.

– Jie traukiasi! – tarė Robertas.

– Tikriausiai, – atsakė Glenarvanas įsiklausydamas.

Bet Talkavas, atspėjęs jo mintį, papurtė galvą. Jis gerai žinojo, kad žvėrys nepaliks grobio ir iki ryto aušra nugins juos į tamsias olas.

Tačiau prieš taktiką aiškiai pasikeitė.

Jis jau nemėgino pulti ramados iš priekio, bet naujasis manevras grėsė dar didesniu pavojumi.

Aguarai, nepatekę į ramadą pro angą, kurią atkakliai gynė geležis ir ugnis, apėjo ją ir sutartinai bandė pulti iš priešingo šono.

Netrukus žvėrys nagais ėmė draskyti patrešusį medį. Pro išjudintų stulpų tarpus jau kyščiojo stiprios letenos ir kruvini snukiai. Išsigandę arkliai atsitraukė ir, beprotiško siaubo pagauti, blaškėsi po aptvarą.

Glenarvanas stvėrė į glėbį berniuką, pasiryžęs ginti jį iki galo. Gal jis net ketino bėgti, nepaisydamas, kad tai beviltiška, ir metė žvilgsnį į indėną.

Talkavas, puldinėjęs po ramadą tartum laukinis žvėris, staiga prišoko prie savo arklio, kuris drebėjo iš nekantrumo, ir ėmė rūpestingai balnoti, nepamiršdamas nė vienos šikšnelės, nė vienos sagties. Rodė, kad jis nebekreipia dėmesio į vis didėjantį staugimą. Glenarvanas paniūręs su baime jį stebėjo.

– Jis mus palieka! – sušuko pamatęs, kad Talkavas čiupo pavadžius ir rengiasi sėsti ant arklio.

– Niekados! – tarė Robertas.

Iš tikrųjų indėnas norėjo ne palikti, o išgelbėti juos savo gyvybės kaina.

Pabalnotas Tauka kramtė žąslus, trypčiojo. Jo akys, pilnos išdidumo ugnies, mėtė žaibus. Jis suprato savo šeimininką.

Tą akimirką, kai indėnas įsikibo arkliui į karčius, Glenarvanas drebančia ranka pagriebė jo ranką.

– Tu išjoji? – tarė jis, parodęs jam laisvą lygumą.

– Taip, – atsakė indėnas, supratęs Glenarvano mostą.

Paskui ispaniškai pridūrė:

– Tauka! Puikus arklys. Greitas. Nuvilios vilkus.

– O Talkavai! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Greičiau! Greičiau! – paragino indėnas, kai Glenarvanas, iš susijaudinimo užsikirsdamas, kalbėjo Robertui:

– Robertai! Mano vaikeli! Girdi? Jis nori pasiaukoti dėl mūsų! Jis ketina dumti į pampas ir nuvilioti įsiutusius vilkus!

– Talkavai, bičiuli! – tarė Robertas, puldamas patagoniečiui po kojų. – Talkavai, bičiuli, nepalik mūsų!

– Ne! – tarė Glenarvanas. – Jis mūsų nepaliks!

– Jokime drauge, – tarė jis indėnui, rodydamas į išsigandusius arklius, kurie spaudėsi prie aptvaro stulpų.

– Ne, – atsakė indėnas, supratęs jo žodžius. – Blogi arkliai. Persigandę. Tauka – geras arklys.

– Tebūnie taip! – tarė Glenarvanas. – Talkavas tavęs nepaliks, Robertai! Jis nurodė, ką turiu daryti! Aš privalau joti! O jis privalo pasilikti su tavimi!

Paskui, griebdamas Tauką už pavadžių, tarė:

– Aš joju!

– Ne, – ramiai atkirto patagonietis.

– O aš saku, kad joju, – sušuko Glenarvanas, ištraukdamas jam iš rankų pavadžius, – aš joju! Gelbėk vaiką! Aš jį pavedu tau, Talkavai!

Glenarvanas iš susijaudinimo painiojo ispaniškus žodžius su angliškais. Bet argi tai svarbu! Tokiais siaubingais atvejais vienas mostas pasako viską, ir žmonės iš karto vienas kitą supranta.

Tačiau Talkavas priešinosi. Ginčas tebesitęsė, pavojus kas akimirką didėjo. Nuo vilkų dantų ir nagų braškėjo pragrauzti basliai.

Nei Glenarvanas, nei Talkavas, rodė, nenorėjo nusileisti. Indėnas nutempė Glenarvaną prie aptvaro angos. Jis jam parodė lygumą, kur jau nebuvo nė vieno vilko. Paskubomis berdamas žodžius, įtikinėjo, kad negalima delsti nė akimirkos, kad, jei nepavyks nuvilioti vilkų, pasilikusiesiems grės dar didesnis pavojus, pagaliau, kad tik jis pažįsta Tauką ir, gelbėdamas juos, privers jį lėkti kaip vėjas. Glenarvanas lyg aklas spyrėsi, norėdamas pasiaukoti, tik staiga jį kažkas smarkiai pastūmė. Tauka nebetrypčiojo, nebesistojo piestu, bet staiga vienu šuoliu peršoko ugnies užkardą ir vilkų lavonus, o vaikiškas balsas šūktelėjo:

– Tesaugo jus Dievas, sere!

Pro Glenarvaną ir Talkavą šmėstelėjo Robertas, įsikibęs Taukai į karčius, ir dingo tamsoje.

– Robertai! Nelaimingasis! – sušuko Glenarvanas.

Bet jo žodžių neišgirdo net patagonietis. Baisus staugimas sudrebino orą. Raudonieji vilkai puolė paskui arklių ir tiesiog pasakišku greičiu nudūmė į vakarus.

Talkavas ir Glenarvanas išbėgo iš ramados. Lygumoje vėl pasidarė tylu, ir toli nakties tamsoje vos buvo galima įžiūrėti judančią liniją.

Glenarvanas krito ant žemės, susisielojęs, nusiminęs, laužydamas rankas. Jis pažvelgė į Talkavą. Indėnas buvo ramus ir šypsojosi.

– Tauka! Geras arklys! Narsus vaikas! Jis išsigelbės! – kartojo pritariamai linguodamas galvą.

– O jei nukris? – tarė Glenarvanas.

– Nenukris!

Nors Talkavas buvo tvirtai tuo įsitikinęs, bet vargšas Glenarvanas visą naktį baisiai kankinosi. Jis nė nebegalvojo, koks pavojus nuslinko vilkams pasitraukus. Jis norėjo bėgti ieškoti Roberto, bet indėnas neleido; paaiškino, kad tie arkliai nepavys Taukos, kuris tikriausiai paspruko nuo priešų, ir tik prašvitus bus galima ieškoti Roberto.

Apie ketvirtą valandą ryto pradėjo švisti. Tirštas rūkas dangaus pakraštyje netrukus nusidažė blyškiomis spalvomis. Lyguma sublizgėjo skaidriais rasos lašais, ir žolė, pūstelėjus švelniam ryto vėjeliui, ėmė siūbuoti.

Atėjo metas joti.

– Į kelionę! – tarė indėnas.

Glenarvanas, nieko neatsakęs, šoko ant Roberto arklio. Netrukus abu raiteliai šuoliais lėkė tiesiai į vakarus, iš ten turėjo atvykti jų atsilikę draugai.

Kokią valandą jie lėkė lyg vėjas, akimis ieškodami Roberto, kiekviena žingsnyje bijodami išvysti jo kruviną lavoną. Glenarvanas visą laiką pentiniais ragino arklių. Pagaliau jie išgirdo vieną po kito kelis šūvius – lyg sutartinį ženklą.

– Tai jie! – sušuko Glenarvanas.

Abu paspaudė arklius ir po kelių akimirkų prisijungė prie Paganelio vadovaujamo būrio. Iš Glenarvano krūtinės išsiveržė riksmas. Robertas, gyvas ir sveikas, sėdėjo ant puikiojo Taukos, o šis, pamatęs savo šeimininką, iš džiaugsmo sužvengė.

– Ak, mano vaikeli! – neapsakomai švelniai sušuko Glenarvanas.

Robertas ir jis, nušokę nuo arklių, puolė vienas kitam į glėbį. Paskui indėnas prispaudė prie krūtinės drąsųjį kapitono Grantso sūnų.

– Jis gyvas, jis gyvas! – šaukė Glenarvanas.

– Taip, – atsakė Robertas, – Tauka mane išgelbėjo!

Indėnas, nelaukdamas Roberto pagyrimų, padėjojo savo arkliui: kalbino jį, glamonėjo, lyg to išdidaus gyvulio gyslomis būtų tekėjęs žmogaus kraujas.

Paskui, atsisukęs į Paganelį, parodė jam Robertą:

– Narsuolis!

Ir pridūrė indėnišką metaforą drąsumui pažymėti:

– Jo pentinai nedrebėjo!

O Glenarvanas, apkabinęs Robertą, klausinėjo:

– Kodėl, mano sūnau, tu neleidai man arba Talkavui išbandyti paskutinės galimybės tave išgelbėti?

– Misteri Glenarvanai, – su didžiausiu dėkingumu atsakė vaikas, – argi šį kartą nebuvo mano eilė aukotis? Talkavas jau sykį išgelbėjo man gyvybę! O jūs ketinate išgelbėti mano tėvą.

DVIDEŠIMTAS SKYRIUS ARGENTINOS LYGUMOS

Apsidžiaugę, kad susitiko draugus, Paganelis, Ostinas, Vilsonas, Malredis, – visi tie, kurie buvo atsilikę, išskyrus galbūt vieną majorą Maknabsą, pasijuto mirštantys iš troškulio. Laimė, jau nebetoli buvo iki Guaminio. Būrelis vėl leidosi į kelionę, ir septintą valandą ryto atvyko prie ramados. Iš tįsančių prie angos negyvų vilkų lengva buvo įsivaizduoti puolimo smarkumą ir gynėjų narsą. Netrukus keleiviai, kaip reikiant atsigaivinę, susėdo ramadoje valgyti atmintinų pusryčių. Nandu kepsnys buvo be galo išgirtas, o tatu, iškeptas kiaute, pripažintas skaniausiu patiekalu.

– Tokio kepsnio suvalgyti tik gabalėlį, – pareiškė Paganelis, – būtų didžiausias Apvaizdos įžaidimas, reikia valgyti, kiek lenda.

Ir jis tikrai kirto, o nesusirgo tik dėl to, kad tyras Guaminio vanduo, anot jo, turi puikių virškinimą žadinančių savybių.

Dešimtą valandą ryto Glenarvanas, nenorėdamas pakartoti Hanibalo klaidos, padarytos Kapujoje, davė ženklą vykti. Prisipylę pilnus maišus vandens, keleiviai išjojo. Gera pailsėję ir pasiganę arkliai buvo labai žvalūs ir beveik visą laiką jojo medžioklės riste. Apylinkės buvo drėgnesnės ir todėl derlingesnės, bet vis tokios pat negyvenamos. Lapkričio 2-ąją ir 3-iąją nieko ypatingo neįvyko, ir vakare keleiviai, jau įpratę prie ilgų žygių, sustojo pailsėti pampų bei Buenos Airių provincijos pasienyje.

Iš Talkahuano įlankos jie išvyko spalio 14-ąją, vadinasi, per dvidešimt dvi dienas laimingai nukeliavo keturis šimtus penkiasdešimt mylių, tai yra beveik du trečdalius kelio.

Rytojaus rytą jie prajojo sutartinę sieną, skiriančią Argentinos lygumas nuo pampų. Čia Talkavas vylėsi sutikti kasikus, kurių rankose, jo manymu, turėjo būti Haris Grantas ir jo nelaisvės draugai.

Iš keturiolikos Argentinos Respublikos provincijų didžiausia ir tankiausiai gyvenama – Buenos Airių provincija. Pietuose tarp šešiasdešimt ketvirto ir šešiasdešimt penkto laipsnio ji ribojasi su indėnų žemėmis. Kraštas neįtikimai derlingas. Ypač sveikas klimatas toje javažolėmis ir ankštiniais apaugusioje lygumoje, kurios beveik tobulai lygus paviršius traukiasi iki pat Siera Tandilio ir Siera Tapalkemo papėdžių.

Keleiviai, toldami nuo Guaminio upės, su dideliu pasitenkinimu konstatavo, kad temperatūra mažėja. Dėl stiprių ir šaltų Patagonijos vėjų, kurie nuolat judina atmosferos sluoksnius, vidutinė temperatūra čia būna ne aukštesnė kaip 17° Celsijaus. Gyvuliai ir žmonės, kentę karštį ir sausrą, dabar nebeturėjo kuo skųstis. Jie jojo pirmyn žvalūs ir pilni pasitikėjimo. Tačiau kraštas atrodė visiškai negyvenamas, arba, tiksliau sakant, nebegyvenamas.

Keliaudami į vakarus trisdešimt septinta lygiagrete, jie dažnai prijo davė nedideles tai gėlo, tai sūroko vandens lagūnas. Jų pakrantėse ir krūmuose šokinėjo judrūs karaliukai nykštukai, čiulbėjo linksmi vieversiai, tangarai, plunksnų gražumu ir spalvingumu rungtyniaujantys su kolibriais. Šie gražūs paukščiai smagiai plasnojo, nekreipdami dėmesio į varnėnus su raudonais antpečiais, kariškai atstatytomis raudonomis krūtinėmis, paraduojančius ant kranto. Dygliuotuose krūmuose lyg kreolės hamakas suposi kabantis anubių lizdas, o lagūnų pakrantėse būriais stipinėjo puikūs flamingai, išskėtę vėjyje raudonus kaip ugnis sparnus. Čia pat buvo matyti ir jų lizdai: nupjauto kūgio formos, pėdos aukščio, vienas prie kito tarsi ištisas miestelis. Flamingai nesibaidė besiartinančių keleivių. Šito mokslininkas Paganelis nebuvo numatęs.

- Žinote, majore, jau seniai norėjau pamatyti skrendantį flamingą, – tarė Paganelis majorui.
- Puiku! – atsakė majoras.
- Tad, sulaukęs progos, ja ir pasinaudosiu.
- Būtinai pasinaudokite, Paganeli.

– Eikite su manimi, majore. Ir tu, Robertai. Man reikia liudininkų.

Ir Paganelis, praleidęs kitus, Roberto Granto ir majoro lydimas, pasuko flamingų būrio link.

Prisiartinęs per gerą šūvio nuotolį, jis šovė iš tuščio šautuvo, nes niekada nebūtų praliejęs be reikalo net ir paukščio kraujo, ir visi flamingai lyg pagal komandą pakilo, o Paganelis įdėmiai žiūrėjo į juos pro savo akinius.

– Na, – tarė jis majorui, kai būrys dingo iš akių, – matėte, kaip jie skrenda!

– Taip, mačiau, – atsakė Maknabsas, – to nematyti galėčiau, tik jei būčiau aklas.

– Ar jums neatrodė, kad skrisdami jie panašūs į plunksnuotą strėlę.

– Anaipol.

– Nė kiek, – pridūrė Robertas.

– O aš buvau tuo tikras! – tarė patenkintas mokslininkas. – Vienas didžiausių rašytojų, mano žymusis tėvynainis Šatobrianas, flamingą nevykusiai palygino su strėle! Ak, Robertai, pats matai, kad palyginimas – pavojingiausia iš visų man žinomų retorinių figūrų. Visada jo venk ir vartok jį tik tuomet, jei neturi kitos išeities.

– Vadinasi, jūs savo stebėjimu patenkintas? – paklausė majoras.

– Sužavėtas.

– Aš taip pat, bet paraginkime arklius, nes dėl jūsų garsiojo Šatobriano atsilikome visą mylią.

Pasivijęs kelionės draugus, Paganelis pamatė, kad Glenarvanas kalbasi su indėnu, o šis, rodė, jo nesuprato. Talkavas dažnai nutildavo ir nusteбęs apsidairydavo.

Glenarvanas, nematydamas šalia savęs nuolatinio vertėjo, pats pamėgino indėno pasiteirauti, bet veltui. Todėl, iš toli pastebėjęs mokslininką, jam šūktelėjo:

– Greičiau čia, Paganeli, aš niekaip negaliu susikalbėti su Talkavu.

Paganelis, valandėlę kalbėjęsis su patagoniečiu, atsigręžė į Glenarvaną:

– Talkavą stebina vienas keistas reiškinys, – tarė jis.

– Koks?

– Kad šioje lygumoje nesutinkame nei indėnų, nei jų pėdsakų. Paprastai indėnai bastosi gaujomis: varosi pavogtus iš estansijų gyvulius ar traukia iki Andų parduoti sorilio kilimų ir pintų šikšninių botagų.

– O kaip jų išnykimą aiškina Talkavas?

– Jis pats nieko nesupranta. Stebisi, ir viskas.

– O kokius indėnus jis vylėsi sutikti šioje pampų dalyje?

– Kaip tik tuos, į kurių rankas yra patekę belaisviai: čionykštes gentis, kurioms vadovauja kasikiai Kalfukuras, Katrielis ar Jančetrusas.

– Kas šie žmonės?

– Gaujų vadai, kurie prieš trisdešimt metų buvo visagaliai, kol juos nuvijo anapus kalnų. Nuo to laiko jie pasidarė nuolankūs, kiek gali būti nuolankus indėnas, ir bastosi po pampas bei Buenos Airių provinciją. Ir aš stebiuosi, kad neaptinkame jokių pėdsakų, nors indėnai paprastai

čia plėšikauja.

– Ką gi mums daryti? – paklausė Glenarvanas.

– Tuoju sužinosiu, – atsakė Paganelis.

Pasitaręs su Talkavu, jis pranešė:

– Būtų išmintinga keliauti į rytus iki Nepriklausomybės tvirtovės – mums bus pakeliui – ir, jeigu ten nieko nesužinosime apie kapitoną Grantą, bent išsiaiškinsime, kas ištiko Argentinos lygumų indėnus.

– Ar toli ta Nepriklausomybės tvirtovė? – paklausė Glenarvanas.

– Prie Siera Tandilio, maždaug už šešiasdešimties mylių.

– Ir kada mes ten būsime?..

– Poryt vakare.

Dėl šio įvykio Glenarvanas sunerimo. Nesitikėjo, kad pampose nesutiks nė vieno indėno. Paprastai jų čia būna daug. Matyt, juos privertė pasitraukti kokios nors ypatingos aplinkybės. Jei Haris Grantas buvo vienos šių genčių nelaisvėje, svarbu sužinoti, kur jis atsidūrė: šiaurėje ar pietuose? Ta nežinia nedavė Glenarvanui ramybės. Reikėjo būtinai susekti kapitono pėdsakus, todėl geriausia paklausti Talkavo patarimo ir keliauti į Tandilio kaimą. Ten bent bus su kuo pasikalbėti.

Apie ketvirtą valandą horizonte iškilo kalva, kurią šiame lygumų krašte galima buvo pavadinti kalnu.

Tai buvo Siera Tapalkemas. Jo papėdėje keleiviai praleido naktį.

Kitą dieną be jokio vargo jie perėjo Siera Tapalkemą. Jojo nuolaidžiais smėlėtais šlaitais. Žmonėms, persiritusiems per Andų Kordiljeras, tokia kalva buvo vieni juokai, ir arkliams beveik neteko sulėtinti bėgimo. Vidurdienį jie prijojo apleistą Tapalkemo tvirtovę – pirmą grandį fortų grandinėje pietinei sienai saugoti nuo čionykščių plėšikų. Talkavas vis labiau stebėjosi, kad ir čia nėra nė vieno indėno. Apie vidurdienį lygumoje pasirodė trys puikiais arkliais ir gerai apsiginklavę raiteliai. Jie stabtelėjo norėdami apžiūrėti būrelį, tačiau artyn nesileido ir nepaprastu greičiu nudūmė. Glenarvanas buvo įsiutęs.

– Gaučai, – tarė patagonietis, pavadindamas indėnus vardu, dėl kurio majoras ir Paganelis kartą jau buvo susiginčiję.

– A, gaučai, – atsiliepė Maknabsas. – Na, Paganeli, šiandien šiaurys nepučia. Ką manote apie šiuos padarus?

– Manau, kad jie panašūs į tikrus plėšikus, – atsakė Paganelis.

– Nuo „manau“ iki „iš tiesų“ toli, brangus mokslininke?

– Tik vienas žingsnis, brangus majore!

Paganelio prisipažinimas visus prajuokino, bet jis dėl to nė kiek neišžeidė, o priešingai, net pareiškė labai įdomią mintį:

– Kažkur esu skaitęs, kad arabų itin žiauri burna, bet geras žvilgsnis. Amerikos laukinių – priešingai: ypač piktos akys.

Net fizionomistas profesionalas nebūtų geriau apibūdinęs indėnų rasės.

Talkavo nurodymu būrelis jojo glaustai; kad ir kokia dykynė būtų šis kraštas, reikia saugotis netikėtumų: bet tą patį vakarą nieko blogo neatsitiko, ir jie apsistojo erdvioje negyvenamoje tolderijoje, kur kasikas Katrielis paprastai sukviesdavo savo gaujas. Apžiūrėjęs apylinkes ir neaptikęs jokių pėdsakų, patagonietis nusprendė, kad tolderijoje ilgai niekas nesilankė.

Kitą dieną Glenarvanas su savo kelionės draugais vėl jojo lyguma; netrukus jie pastebėjo pirmas estansijas Siera Tandilo apylinkėse, bet Talkavas patarė čia nestoti, o vykti tiesiai į Nepriklausomybės tvirtovę; ten jis sužinosiąs, kas atsitikę, kad indėnai dingę iš šio krašto.

Vėl pagausėjo medžių; nuo Kordiljerų jų pasitaikydavo retokai. Dauguma buvo pasodinti po to, kai Ameriką apgyveno europiečiai. Azedarakai, persikai, tuopos, akacijos, gluosniai augo gerai ir greitai, niekieno neprižiūrimi. Daugiausia jie supo „koralus“ – erdvius mietais aptvertus bandodaržius. Ten ganėsi ir penėjosi tūkstančiai jaučių, avinų, karvių ir arklių, paženklintų savininko įdagu. Juos saugojo didžiuliai budrūs šunys. Druskingame dirvožemyje kalnų papėdėse auganti žolė – puikus galvijų pašaras, todėl tokios vietos ir parenkamos estansijoms. Jas prižiūri vedėjas su padėjėju, kurio žinioje peonai, po keturis kiekvienam tūkstančiui galvų.

Šie žmonės čia gyvena kaip Biblijos piemenys. Jų bandos tokios pat gausios, o gal net gausesnės už kažkada besiganiusias Mesopotamijos lygumose. Tik šie piemenys neturi šeimos; stambieji gyvulių augintojai pampose, vadinami estanserais, daugiau turi bendro su storžieviais jaučių pirkliais negu su biblinių laikų patriarchais.

Visa tai Paganelis labai gerai išaiškino savo kelionės draugams ir davė antropologijos požiūriu įdomų rasių palyginimą. Net majoras klausėsi susidomėjęs.

Be to, Paganeliui pasitaikė proga stebėti keistą mirazą – dažną reiškinį šioje lygumoje: estansijos iš tolo atrodo kaip didelės salos, o aplink jas augantys gluosniai ir tuopos tarsi atsispindi tyrame vandenyje, kuris, keleiviams artinantis, tolsta; iliuzija tokia tobula, kad akis negali atskirti apgaulės.

Tą dieną, lapkričio 6-ąją, jie prajojo keletą estansijų ir vieną ar dvi saladeras. Vešliose ganyklose atsiganę galvijai čia pakiša kaklus po skerdiko peiliu. Saladeros, kaip sako pats vardas, – vieta, kur sūdoma skerdiena. Šie šlykštūs darbai prasideda pavasario pabaigoje. Saladerai tada išvyksta į ganyklas; jie vikriai sugaudo galvijus lasais ir nusivaro į saladeras; ten skerdžiama šimtai jaučių, bulių, karvių, avinų, lupama oda, darinėjama. Bet dažnai buliai nesiduoda papjaunami. Tada kailialupiai virsta toreadorais ir šį pavojingą darbą atlieka skubiai ir žiauriai. Apskritai šiose skerdyklose reginys siaubingas. Niekas nėra šlykštesnio už saladeros apylinkes; iš baisiųjų aptvarų sklinda ne tik smarvė, bet ir laukiniai kailialupių riksmas, gūdus šunų lojimas, pastovus besibaigiančių gyvulių baubimas; urubai ir aurai, didžiuliai Argentinos lygumų vanagai, čia suskridę iš už dvidešimties mylių, tiesiog plėšte plėšia mėsiniams iš

rankų dar trūkčiojančius nelaimingų aukų vidurius.

Bet šiuo metu saladerose buvo tylu, ramu ir tuščia. Masinio skerdimo laikas dar nebuvo atėjęs.

Talkavas paskubino būrelį: dar tą patį vakarą norėjo pasiekti Nepriklausomybės tvirtovę; raitelių spaudžiami, Taukos pavyzdžio skatinami, arkliai tiesiog skrido aukšta žole. Keleiviai matė ne vieną fermą dantytomis sienomis ir su giliais gynimosi grioviais; nuo gyvenamųjų namų terasų kariškai susiorganizavę gyventojai gali šaudyti į lygumų plėšikus. Šiose fermose Glenarvanas gal ir būtų ką nors sužinojęs rūpimu klausimu, bet daug geriau buvo joti tiesiog į Tandilio kaimą. Todėl keleiviai čia nė nesustojo. Brasta persikėlė per Uesą, už keleto mylių nuo Čapaleofu. Netrukus jie jau jojo Tandilio kalnagūbrio žaliuojančiais šlaitais, o po valandos siaurame tarpeklyje išvydo patį kaimą bei aukštas dantytas Nepriklausomybės tvirtovės sienas.

DVIDEŠIMT PIRMAS SKYRIUS

NEPRIKLAUSOMYBĖS TVIRTOVĖ

Siera Tandilis iškilęs tūkstantį pėdų virš jūros lygio; kalnų grandinė – pirmą kartą kilmės, atsiradusi žemėje anksčiau už gyvybę; jos sąranga ir sudėtis pamažu keitėsi veikiamą požeminio karščio. Tai pusapvalės žolė apaugusios gneisinės kalvos. Tandilio apygarda, pavadinta kalno vardu, apima visą pietinę Buenos Airių provincijos dalį ir baigiasi atšlaite, kuria šiaurės kryptimi teka daugybė upelių.

Šioje apygardoje yra apie keturis tūkstančius gyventojų, jos centras – Tandilio kaimas, įsikūręs šiaurinių kalnų papėdėje ir saugomas Nepriklausomybės tvirtovės. Netoliese teka Čapaleofu, tad geografinė padėtis gana patogi. Šis kaimas ypatingas, ir Paganelis to negalėjo nežinoti: jame gyvena vien tik Prancūzijos baskai ir italų kolonistai. Iš tikrųjų Prancūzija įkūrė pirmąsias europiečių kolonijas žemutinėje La Platos dalyje. Nepriklausomybės tvirtovė gintis nuo indėnų antpuolių buvo pastatyta 1828 metais prancūzo Paršapo rūpesčiu. Jam padėjo pirmaeilis mokslininkas Alsidas d’Orbinji, geriausiai pažinęs, ištyręs ir aprašęs visus Pietų Amerikos pietinius kraštus.

Tandilio kaimas – gana svarbus punktas. Galeromis – tai dideli jaučiais kinkyti vežimai, labai patogūs važiuoti lygumos keliais, – per dvyliką dienų susisiekiama su Buenos Airėmis; todėl čia vyksta gyva prekyba: kaimas veža parduoti į miestą iš savo estansijų galvijus, saladerose sūdytą mėsą ir labai įdomius indėnų gaminius, tokius kaip medvilninės medžiagos, vilnoniai audiniai, neapsakomai dailūs odos pynėjų dirbiniai ir t. t. Tandilyje gana daug jaukių namų; taip pat veikia viena kita mokykla ir bažnyčia, kad žmonės nebūtų nemokšos tiek čia, žemėje, tiek aname pasaulyje.

Paganelis, papasakojęs šias smulkmenas, pridūrė, kad Tandilio kaime jie tikrai turėtų kažką sužinoti, juo labiau kad tvirtovėje nuolatos stovi tautinės gvardijos įgula. Glenarvanas liepė pastatyti arklius į dar neblogai atrodančios fondos³⁶ arklides; paskui Paganelis, majoras, Robertas ir jis, Talkavo lydimi, nuėjo Nepriklausomybės tvirtovės link.

Palypėję į kalną, po valandėlės jie atsidūrė prie tvirtovės vartų, nerūpestingai saugomų vieno argentiniečio sargybinio. Jie priėjo be jokių kliūčių; tai rodė didelį apsileidimą arba visišką saugumą.

Keletas kareivių tuo metu atlikinėjo pratimus tvirtovės aikštėje; vyriausiam galėjo būti dvidešimt metų, jauniausiam – vos septyneri. Tiesą sakant, tai buvo tuzinas vaikų ir paauglių, kurie fechtavosi gana pakenčiamai. Jų uniforma buvo dryžuoti odiniu diržu sujuosti marškiniai; apie kelnes, trumpas kelnaites ar škotišką sijonėlį nebuvo nė kalbos. Beje, šiltas oras pateisino tokį lengvą apdarą. Paganelis iš karto susidarė gerą nuomonę apie valdžią, kuri neeikvoja pinigų tušties blizgučiams. Kiekvienas vaikėzas turėjo šautuvą ir kalaviją. Kalavijai buvo per ilgi, o šautuvai per sunkūs tokiems pipirams. Visų veidai buvo įdegę ir kažkuo panašūs. Jiems vadovavo kapralas instruktorius, taip pat į juos panašus. Rodės, lyg visi būtų broliai. Ir iš tiesų taip buvo: dvylika brolių mokė rikiuotės tryliktasis.

Paganelis nenustebo; jis gerai žinojo Argentinos statistiką, kad vidutiniškai kiekviena šeima turi devynetą vaikų; bet labai nustebo pamatęs, kad tie kareiviai marširuoja kaip prancūzų kareiviai, tiksliai atlikinėja pagrindinius dvylika judesių užtaisant šautuvą. Kapralas net komandavo geografo gimtąja kalba.

– Štai kas nepaprasta! – tarė Paganelis.

Bet Glenarvanas į Nepriklausomybės tvirtovę atvyko ne pasižiūrėti pratimus atlikinėjančių vaikigalių; dar mažiau jį domino jų tautybė ar kilmė. Tad jis nedavė Paganeliui ilgiau stebėtis ir paprašė jį pakviesti įgulos viršininką. Paganelis įvykdė jo pageidavimą, ir vienas argentinietis kareivis nuėjo į namelį, kuris atstojo kareivines.

Po valandėlės pasirodė pats komendantas. Tai buvo penkiasdešimties metų vyras, stiprus, kariškos išvaizdos, šiurkščiais ūsais, atsikišusiais skruostikauliais, žilstelėjusiais plaukais, valdingų akių, – bent taip jis atrodė pro dūmų kamuolius, kurie vertėsi iš trumpos jo pypkės. Jo eisena ir stotas Paganeliui labai priminė *sui generis*³⁷ senus prancūzų puskarininkius.

Talkavas, kreipdamasis į komendantą, pristatė jam Glenarvaną ir jo kelionės draugus. Kol jis kalbėjo, komendantas taip žiūrėjo į Paganelį, kad tam net tapo nejauku. Mokslininkas, nesuprasdamas, ko iš jo nori senas karys, jau buvo beklausiąs jį, bet tas be ceremonijų čiupo jam už rankos ir džiugiu balsu paklausė geografo gimtąja kalba:

– Jūs prancūzas?

– Taip, prancūzas! – atsakė Paganelis.

– Labai džiaugiuosi! Sveikas atvykęs! Aš taip pat prancūzas, – kartojo komendantas, smarkiai purtydamas mokslininkui ranką.

– Tai jūsų draugas? – paklausė majoras Paganelį.

– Po šimts! – atsakė šis su tam tikru pasididžiavimu. – Draugų yra visose penkiose pasaulio šalyse!

Vargais negalais ištraukęs savo ranką iš gyvų replių, Paganelis ėmė kaip pridera kalbėtis su stipriuoliu komendantu. Glenarvanas norėjo įterpti kokį žodį rūpimu klausimu, bet karys pasakojo savo istoriją ir neketino jos pertraukti. Buvo matyti, kad žmogėnas seniai išvykęs iš Prancūzijos; gimtoji kalba jam jau nebebuvo kasdienė šnekamoji kalba, jis ją buvo primiršęs ir, nors žodžius dar atsiminė, sakinių sudaryti jau nebemokėjo. Jis kalbėjo lyg koks Prancūzijos kolonijų negras.

Iš tikrųjų, kaip keleiviai netrukus sužinojo, tvirtovės komendantas buvo prancūzas seržantas, Paršapo kelionių draugas.

Jis čia gyvenęs nuo pat tvirtovės įsteigimo, tai yra nuo 1828 metų, ir dabar Argentinos vyriausybės sutikimu esąs tvirtovės komendantas. Jis baskas, penkiasdešimties metų, pavarde Manuelis Ifarageras, tik atsitiktinai netapęs ispanu. Išgyvenęs šiame krašte vienerius metus, seržantas Manuelis priėmęs Argentinos pilietybę, įstojęs į armiją ir vedęs dorą indėnę, kuri šiuo metu žindo šešių mėnesių dvynukus, žinoma, berniukus; pagarbioji gyvenimo draugė nebūtų drįsusi jam gimdyti dukterų. Manuelis nepripažįstąs jokios kitos profesijos, tik kario, ir tikįs, laikui bėgant, išauginti respublikai kuopą jaunų kareivių.

– Matėte! – tarė jis. – Žavingi! Geri kareiviai! Chosė, Chuanai, Migeli, Pepe! Pepei septyneri metai, ir jau moka šaudyti!

Pepė, išgirdęs, kad jį giria, suglaudė kojas ir grakščiai pagerbė ginklu.

– Jis aukštai kils, – pridūrė seržantas. – Taps pulkininku arba brigados generolu!

Seržantas Manuelis kalbėjo su tokiu užsidegimu, kad nebuvo įmanoma prieštarauti jam nei dėl kario profesijos pranašumo, nei dėl jo numatytos karingų palikuonių ateities. Jis buvo laimingas, o, anot Gėtės: „Visa, kas daro mus laimingus, nėra iliuzija.“

Kol komendantas viską išpasakojo, praėjo geras ketvirtis valandos. Talkavas buvo nustebęs; jis negalėjo suprasti, kaip viena burna gali ištarti tiek žodžių. Niekas nepertraukė komendanto, bet kadangi kiekvienas seržantas, net ir prancūzas, kada nors turi nutilti, Manuelis pagaliau nutilo; prieš tai spėjo nusivesti svečius į savo namus. Nuolankūs keleiviai buvo supažindinti su ponia Ifarager, kuri jiems pasirodė maloni moteris, jei tik šis Senojo Pasaulio posakis vartotinas kalbant apie indėnę.

Tik po to seržantas svečių paklausė, kokių reikalų jie teikęsi jį aplankyti. Buvo palankiausias laikas – dabar arba niekada – išsiaiškinti.

Paganelis prancūziškai papasakojo apie kelionę per pampas ir baigdamas paklausė, kodėl indėnai apleido kraštą.

– A... Nė vieno! – atsakė seržantas, gūžtelėdamas pečiais. – Iš tikrųjų nė vieno!.. Mes sėdime sudėję rankas... Nėra ką veikti!

- O kodėl?
- Karas.
- Karas?
- Taip! Pilietinis karas...
- Pilietinis karas?.. – pakartojo Paganelis, kuris nejučiomis ėmė kalbėti „negriškai“.
- Taip, Paragvajus kariauja su Buenos Airėmis, – atsakė seržantas.
- Tai kas?
- Visi indėnai šiaurėje, generolo Floreso ariergarduose. Indėnai – plėšikai, jie plėšikauja.
- O kasikai?
- Kasikai su jais.
- Ką? O Katrielis?
- Katrielio nėra.
- O Kalfukuras?
- Ir Kalfukuro nėra.
- O Jančetrusas?
- Jančetruso taip pat nėra.

Talkavas linktelėjo galvą. Matyt, jis nežinojo ar buvo užmiršęs apie pilietinį karą, suskaldžiusį respubliką į dvi stovyklas. Į tą karą paskui turėjo įsikišti Brazilija. Indėnams tarpusavio vaidai labai naudingi, ir jie negalėjo praleisti tokios puikios progos pasiplėsti. Todėl seržantas neklydo sakydamas, kad indėnai paliko pampas dėl pilietinio karo šiaurinėse Argentinos provincijose.

Bet šis įvykis sumaišė visus Glenarvano planus. Jeigu Haris Grantas iš tikrųjų kasikų nelaisvėje, jis dabar kartu su jais bus atsidūręs respublikos šiaurėje. Tad kur ir kaip jį rasti? Ar verta leistis į pavojingą ir kone bergždžią kelionę iki šiaurinių pampos sienų jo beieškant? Tokį atsakingą klausimą reikėjo labai rimtai apsvarstyti.

Kai draugai tylėdami žvelgė vienas į kitą, majorui dingtelėjo mintis pasiteirauti, ar kartais seržantas negirdėjęs apie europiečius, patekusius pampos kasikams į nelaisvę?

Manuelis keletą minučių mąstė, tartum stengdamasis kažką prisiminti.

- Taip, – pagaliau atsakė jis.
- Ak! – sušuko Glenarvanas, kuriam sušvito nauja viltis.

Paganelis, Maknabsas, Robertas ir jis apsupo seržantą.

- Kalbėkite, kalbėkite, – šaukė jie nekantraudami.
- Prieš keletą metų, – atsakė Manuelis, – taip... belaisviai europiečiai... bet aš jų nemačiau...
- Prieš keletą metų, – pertraukė jį Glenarvanas, – jūs apsirinkate... Laivo katastrofos data tiksliai... „Britanija“ žuvo 1862 metų birželio mėnesį... Taigi dar nėra dvejų metų...

- O, daugiau, sere!
- Negali būti! – sušuko Paganelis.
- Iš tikrųjų! Tai buvo tais metais, kai gimė Pepė... Du vyrai...

- Ne, trys! – tarė Glenarvanas.
- Du, – patvirtino seržantas.
- Du? – labai nustebė Glenarvanas. – Du anglai?
- Ne, – atsakė seržantas. – Kas sako, kad anglai? Ne... vienas prancūzas, kitas italas.
- Italas, kurį nužudė pojučiai! – sušuko Paganelis.
- Taip! Paskui sužinojau... prancūzas... išsigelbėjo.
- Išsigelbėjo! – sušuko Robertas, kurio gyvenimas priklausė nuo seržanto atsakymo.
- Taip, ištrūko iš indėnų, – patvirtino Manuelis.

Visi pažvelgė į mokslininką, kuris nusiminęs daužė sau kaktą.

- A, suprantu, – pagaliau tarė jis, – viskas aišku!
- Bet kas gi atsitiko? – paklausė sunerimęs ir nekantraudamas Glenarvanas.
- Bičiuliai, – tarė Paganelis, imdamas Robertą už rankų, – reikia apsiprasti su mintimi, kad mums labai nepasisekė! Mes sekėme ne tomis pėdomis! Čia minimas ne kapitonas, o vienas mano tėvynainių. Jo draugą Marką Vazelą iš tikrųjų nužudė pojučiai, o jį patį žiaurieji indėnai keliskart buvo nusivarę prie Rio Kolorado krantų. Bet jam pavyko laimingai pabėgti ir grįžti į Prancūziją. Manydami, kad einame Hario Granto pėdomis, mesėjome jaunojo Ginaro [38](#) pėdomis!

Po šių Paganelio žodžių stojo kraupi tylą. Apsirikimas buvo aiškus. Seržanto papasakotos smulkmenos, belaisvio tautybė, jo draugo žuvimas, pabėgimas iš indėnų nelaisvės visa tai patvirtino. Glenarvanas sutrikęs žiūrėjo į Talkavą. Tada prabilo indėnas:

- Ar jūs niekada nesate girdėjęs apie tris anglus belaisvius? – paklausė jis prancūzą seržantą.
- Niekada, – atsakė Manuelis. – Tandilyje būtų žinojęs... Aš būčiau žinojęs... Ne, to nebuvo...

Po šio kategoriško atsakymo Glenarvanas nebeturėjo ką veikti Nepriklausomybės tvirtovėje. Padėkojęs seržantui ir paspaudęs jam ranką, išvyko su savo kelionės draugais.

Glenarvanas buvo nusiminęs, kad jo viltys sudužo. Robertasėjo greta tylėdamas, pilnomis ašarų akimis. Glenarvanas nerado žodžių jam paguosti. Paganelis mosikavo rankomis, kalbėdamas pats su savimi. Majoras nepravėrė lūpų. Rodė, ir Talkavas jautėsi nesmagiai: kentė jo savimeilė, kad suklaidino keleivius. Tačiau niekas nė nemanė jam priekaištauti dėl tokio atleistino apsirikimo.

Jie grįžo į fondą.

Vakariene buvo liūdna. Žinoma, nė vienas tų drąsių ir pasiaukojusių žmonių nesigailėjo veltui patyrę tiek vargų ir pavojų. Tačiau kiekvienam buvo aišku, kad akies mirksniu žlugo bet kokia sėkmės viltis. Iš tikrųjų ar galima rasti kapitoną Grantą tame plote tarp Siera Tandilio ir jūros? Ne. Jei koks nors belaisvis būtų patekęs indėnams į rankas prie Atlanto vandenyno krantų, seržantas Manuelis tikriausiai būtų apie tai žinojęs. Toks įvykis nebūtų likęs nepastebėtas čionykščių Tandilio gyventojų, kurie prekiauja su Karmeno miestu prie Rio Negro žiočių. Argentinos lygumų pirkliai viską žino ir vienas kitam viską pasisako. Todėl dabar liko viena

išeitis: nedelsiant grįžti į „Dunkaną“, kuris turėjo laukti prie Medano kyšulio.

Paganelis paprašė Glenarvano dokumento, kuriuo remdamiesi jie leidosi į kelionę ir patyrė tiek nesėkmių. Jis perskaitė jį kelis sykius su beveik neslepiaamu pykčiu, stengdamasis rasti naują aiškinimą.

– Tačiau šis dokumentas aiškus! – kartojo Glenarvanas. – Juodu ant balto pažymėta laivo sudužimo ir kapitono nelaisvės vieta!

– Ne, – atsakė geografas, trenkdamas kumščiu į stalą, – šimtą kartų ne! Jei Hario Grantas nėra pampose, vadinasi, jo nėra nė Amerikoje! O kur jis – turi pasakyti šis dokumentas, ir jis tai pasakys, mano mielieji, arba aš ne Žakas Paganelis!

DVIDEŠIMT ANTRAS SKYRIUS

POTVYNIS

Nuo Nepriklausomybės tvirtovės iki Atlanto vandenyno krantų – šimtas penkiasdešimt mylių. Jei neatsitiks kažko netikėto kelyje, Glenarvanas per keturias dienas tikriausiai pasieks „Dunkaną“. Bet grįžti į laivą be kapitono Grantas po tokio nesėkmingo ieškojimo buvo nelengva, ir jis niekaip negalėjo susitaikyti su šia mintimi. Todėl kitą dieną nė nemanė išvykti. Tada majoras liepė pabalnoti arklius, papildė maisto atsargas ir pasiteiravo kelio. Tik jo veiklumo dėka aštuntą valandą ryto būrelis jau leidosi žole apaugusiais Siera Tandilio šlaitais.

Glenarvanas jojo šalia Roberto ir nepratarė nė žodžio; būdamas drąsus ir ryžtingas, jis negalėjo ramiai priimti šios nesėkmės; širdis jam plyšo, galva degė lyg ugnyje. Paganelis, dėl viso to suirzęs, visaip dėliojo dokumento žodžius, norėdamas išgauti kokį nors naują nurodymą. Nekalbusis Talkavas leido Taukai pačiam risnoti. Tik visuomet savimi pasitikintis majoras laikėsi oriai, lyg nė nebūtų žinojęs, kas yra nusivylimas. Tomas Ostinas ir abu jūrininkai jautė savo šeimininką. Kai išbaidytas kiškis perbėgo jiems kelią, prietaringi škotai susižvalgė.

– Blogas ženklas, – tarė Vilsonas.

– Taip, kalnuotoje Škotijoje, – atsakė Malredis.

– Kas bloga Škotijoje, nėra gėris ir čia, – pamokomai atkirto Vilsonas.

Apie vidurdienį keleiviai nusileido nuo Siera Tandilio ir atsidūrė banguojančioje lygumoje, kuri traukiasi iki pat vandenyno. Gausybė tyrų upelių, pasislėpusių aukštoje ganyklų žolėje, drėkino šį derlingą kraštą. Žemės paviršius darėsi vis lygesnis, lyg vandenynas po audros. Paskutiniai Argentinos pampų kalnai liko užnugaryje, ir monotoniška prerija tiesė po arklių kojomis savo ilgą žaliuojantį kilimą.

Iki šiol oras buvo gražus. Bet tą dieną dangus ėmė niaukstyti. Per pastarąsias karštas dienas ore prisirinkę vandens garai susibūrė į tirštus debesis, grasinančius pratrūkti liūtimi.

Beje, dėl Atlanto vandenyno artumo ir vakarų vėjo, kuris čia be perstojo pučia, šio krašto klimatas ypač drėgnas. Tai matyti iš dirvos derlingumo, labai vešlių ganyklų ir sodrios žalumos. Tačiau dangų aptraukę debesys tą dieną nepratrūko, ir vakare arkliai, lengvai nujoję keturiasdešimt mylių kelio, sustojo prie gilių kanjadų – didžiulių natūralių vandens pilnų griovių. Nebuvo jokios pastogės. Pončai pavadavo ir palapines, ir apklotus – visi užmigo po grasinančiu dangumi, kuris, visa laimė, grasinimais ir pasitenkino.

Kitą dieną lyguma darėsi vis slėsnesnė, ir vis labiau buvo matyti, kad negiliai podirvyje yra vandens; drėgmė sunkėsi pro visas dirvožemio poras. Netrukus kelyje į rytus vis dažniau ėmė rasti gilių, vandens pilnų ar dar tik pilnėjančių tvenkinių. Lagūnas – telkšančio vandens daubas tvirtais krantais ir be pelkių augmenijos – arkliai lengvai perbrisdavo; bet buvo daug sunkiau, kai prijudavo aukšta žole apaugusius liūnus, vadinamus pentanais; kai apsižiūri, kur įklimpęs, būna vėlu.

Ne viena būtybė tose klampynėse gavo galą. Robertas, puse mylios pralenkęs būrį, šuoliais atlėkė atgal ir sušuko:

– Pone Paganeli! Pone Paganeli! Ten yra ragų miškas!

– Ką? – paklausė mokslininkas. – Tu aptikai ragų mišką?

– Taip, taip, jei ne miškas, bent atžalynas.

– Atžalynas! Tu klieidi, vaikeli, – atkirto Paganelis, gūžtelėdamas pečiais.

– Nekliedžiu, – atsakė Robertas, – pats pamatysite! Tai keistas kraštas! Čia sėja ragus, ir jie dygsta kaip javai! Aš labai norėčiau turėti tokių sėklų!

– Bet jis kalba rimtai, – tarė majoras.

– Taip, majore, jūs pamatysite.

Robertas neapsiriko, ir netrukus visi išvydo didžiulį, kiek akis užmato, lauką, nusėtą taisyklingomis ragų eilėmis. Tai buvo tikras atžalynas, nedidelis ir tankus, bet keistas.

– Na? – tarė Robertas.

– Labai keista, – atsakė Paganelis, atsigręždamas į indėną.

– Ragai kyšo, – tarė Talkavas, – o jaučiai po žeme.

– Ką? – suriko Paganelis. – Dumble įklimpo visa kaimenė?

– Taip, – atsakė patagonietis.

Iš tikrųjų didžiulė kaimenė bėgdama buvo gavusi galą šiame liūne; šimtai jaučių žuvo užtroškę klampynėje. Toks reiškinyš Argentinos lygumose pasitaiko neretai, ir Talkavas negalėjo to nežinoti; tai buvo įspėjimas, kad reikia joti labai atsargiai.

Jie aplenkė didžiulę hekatombą³⁹, kuri būtų patenkinusi kraugeriškesnius senovės dievus, ir po valandos ragų laukas baigėsi.

Talkavas nerimastingai stebėjo visus tuos neįprastus reiškinius. Dažnai sustabdydavo arklių ir pasistiebdavo kilpose. Būdamas aukšto ūgio, galėjo plačiai apžvelgti apylinkę, bet, nieko taip ir neišsiaiškinęs, jodavo toliau. Po kokios mylios jis vėl sustojo, pasuko į šalį pirma keletą mylių į

šiaurę, paskui į pietus, grįžo atgal prie būrio, bet nieko neprasitarė nei apie savo lūkesčius, nei apie būgštavimus. Paganelis susidomėjo, kodėl jis taip daro, o Glenarvanas sunerimo. Jis paprašė mokslininką pasiteirauti indėno, ir Paganelis pradėjo klausinėti.

Talkavas jam atsakė, kad stebisi matydamas tokią vandeniu pažliugusią lygumą. Kiek atsimenąs, nuo to laiko, kai verčiasi vadovo amatu, jo kojos nėra vaikščiojusios tokia įmirkusia žeme. Net per didžiąsias liūtis Argentinos lyguma visada būdavę galima eiti.

– Bet iš kur imasi ir vis daugėja to vandens? – paklausė Paganelis.

– Nežinau, – atsakė indėnas. – O kad žinočiau!..

– Ar kalnų upeliai nuo lietaus niekada nepatvinsta?

– Kartais.

– Galbūt ir dabar taip atsitiko?

– Galbūt! – atsakė Talkavas.

Paganelis turėjo pasitenkinti tokiu atsakymu ir atpasakojo Glenarvanui pokalbio turinį.

– O ką pataria Talkavas? – paklausė Glenarvanas.

– Ką mums daryti? – paklausė Paganelis patagoniečio.

– Greičiau joti pirmyn, – atsakė Talkavas.

Patarti lengviau, negu vykdyti. Arkliai veikiai pavargo klampodami drėgna dirva, slystančia iš po kanopų; lyguma darėsi vis slėsnė; ji buvo panaši į begalinę daubą, kur greitai turėjo subėgti visas vanduo. Tad buvo svarbu kuo greičiau prasigauti per šias lomas, kurios netrukus virs tyvuliuojančiais ežerais.

Jie suragino arklius. Bet, matyt, dar buvo negana, kad arkliai brenda vandeniu. Apie antrą valandą pratrūko dangus ir papliupo atogrąžų lietus. Geresnė proga pasirodyti filosofu kažį ar pasitaikys. Apsisaugoti nuo šio tvano buvo neįmanoma, tad beliko kantriai kęsti. Pončai varvėte varvėjo; nuo kepurų vanduo bėgo kaip užsikimšusiais stogvamzdžiais. Rekado kutai atrodė lyg iš vandens sruogų, ir raiteliai jojo taškomis purvo, kuris čiurkšlėmis tryško iš po arklių kanopų, merkiama ir iš viršaus, ir iš apačios.

Peršlapę, sužvarbę ir nukamuoti nuovargio, vakare jie atvyko prie skurdžios rančos. Tik labai kuklūs žmonės galėjo tai pavadinti pastoge, ir tik nepaprastai nuilsę keleiviai galėjo čia apsistoti. Bet Glenarvanui ir jo kelionės draugams nebuvo iš ko rinktis. Taigi jie sunkiai, bet tilpo apleistoje lūšnoje, kurią būtų paniekinęs net vargšas pampų indėnas. Vargais negalais pavyko iš žolių sukurti ugniakurą, bet jis daugiau rūko nei šildė. Lauke šėlo lietus ir pro išbyrėjusius stogo šiaudus stambiais lašais varvėjo į vidų. Dvidešimt kartų vos neužgeso ugnis, ir dvidešimt kartų Malredis su Vilsonu neleido vandeniui jos užlieti.

Gana menka ir nelabai maistinga vakarienė buvo liūdnoka. Niekas nenorėjo valgyti. Majoras vienas suteikė garbę sudrėkusiam kepsniui ir visą sukirto. Šaltakraujo Maknabso šie įvykiai nepaveikė. Paganelis, kaip prancūzas, bandė pralinksminėti kitus, bet jam prastai sekėsi.

– Mano juokai sušlapo, – pasakė, – jie nebetaiklūs.

Tačiau tokiais atvejais nėra nieko malonesnio už miegą; kiekvienas nori nors trumpam užmiršti visus savo vargus. Naktis buvo bjauri; rančos lentos taip braškėjo, kad atrodė tuoj išsiskės; ji siūbuote siūbavo nuo vėjo, smarkus gūsis ją galėjo visiškai nušluoti. Nelaimingi arkliai, palikti dangaus negailestingumui, žvengė lauke, o jų šeimininkai nė kiek ne mažiau kentėjo prastoje lūšnoje. Tačiau miegas vis tiek juos įveikė. Pirmas užsnūdo Robertas, pasidėjęs galvą Glenarvanui ant peties, netrukus sumigo ir kiti.

Matyt, juos saugojo Dievas, nes naktis praėjo be jokių įvykių. Ry tą juos pažadino Tauka, kuris, vis toks pat žvalus, žvengė ir daužė stipriai kanopą lūšnos sieną. Jis ir be Talkavo žinojo, kada duoti ženklą vykti. Keleiviai negalėjo neklausyti Taukos, ir išėjo.

Lijo jau nebe taip smarkiai, bet nelaidaus molio dirvožemis nesugėrė prilyto vandens; klanai, balos, tvenkiniai ištveno. Paganelis, pažiūrėjęs į žemėlapij, teisingai pagalvojo, kad Rio Grandė ir Rio Vivarota, kur paprastai subėga šios lygumos vandenys, susiliejo į vieną keliolikos mylių platumo vagą.

Tad joti reikėjo nepaprastai greitai. Nuo to priklausė visų išsigelbėjimas. Jeigu potvynis didės, kur rasti prieglobstį? Aplinkui iki pat horizonto nebuvo jokios pakilesnės vietos, ir šią plyną lygumą vanduo būtų greitai užpylęs.

Arklius jie paleido šuoliais. Tauka lėkė priešakyje, ir jam labiau negu kai kurioms amfibijoms su galingais pelekais tiko vadintis jūrų arkliu, nes taip nardė, tartum vanduo būtų buvusi gimtoji stichija.

Staiga apie dešimtą valandą ryto Tauka ėmė labai nerimauti. Jis gręžiojo galvą į begalines lygumas pietuose, be paliovos žvengė, smarkiai traukė šnervėmis gryną orą, stojo piestu. Talkavas, žinoma, iš balno neiškrito, bet vos įstengė jį suvaldyti. Jis įtempė žąslus, iš snukio drimbančios putos nusidažė krauju, tačiau karštas arklys nenurimo; raitelis gerai jautė, kad Tauka, pasijutęs laisvas, kiek tik kojos neša dumtų į šiaurę.

– Kas Taukai? – paklausė Paganelis. – Gal jį užpuolė besotės Argentinos vandenų dėlės?

– Ne, – atsakė indėnas.

– Tai gal jis bijo kokio nors pavojaus?

– Taip, jis nujaučia pavojų...

– Kokį?

– Nežinau.

Akis dar nematė pavojaus, kurį nujautė Tauka, o ausis jau išgirdo jį artėjant. Iš toli sklido duslus šniokštimas, panašus į kylančio jūros potvynio ūžesį. Gūsiomis pūtė drėgnas vėjas, nešdamas vandens purslus. Gelbėdamiesi nuo kažkokio nežinomo pavojaus, paukščiai lyg strėlės lėkė viena kryptimi; arkliai, iki kelių vandenyje, pajuto pirmą srovės siūbtelėjimą. Netrukus iš pietų už pusės mylios pasigirdo baisus triukšmas, mykimas, žvengimas, bliovimas – pasirodė didžiulės kaimenės galvijų, kurie, griūdami, stodamiesi, versdamiesi vienas per kitą, paklaikę iš baimės, lėkė siaubingu greičiu. Vos galėjai juos įžiūrėti jų sukeltuose vandens

sūkuriuose. Šimtas didžiausių banginių nebūtų įstengę taip sujudinti vandenyno.

– *Anda, anda!*⁴⁰ – griausmingu balsu sušuko Talkavas.

– Kas yra? – paklausė Paganelis.

– Potvynis! Potvynis! – atsakė Talkavas, pentiniais spustelėdamas arklių ir pasukdamas jį į šiaurę.

– Potvynis! – sušuko Paganelis, ir visi nudūmė paskui Tauką.

Ir kaip tik laiku. Iš pietų pusės, už penkių mylių, tikrai slinko aukšta ir plati vandens siena; ji paversdavo laukus vandenynu. Didžiulė žolė pradingo, tartum pakirsta dalgio. Su šaknimis išrauti mimozų krūmai plaukė pasroviui ir atrodė lyg plūduriuojančios salelės.

Vandens masė užgriuvo su nepaprasta jėga. Matyt, buvo pralaužtos didžiųjų pampos upių užtvankos, ir Rio Koloradas, tekantis šiaurėje, ir Rio Negras pietuose susiliejo į vieną vagą.

Talkavo pastebėta didžiulė banga artėjo labai greitai, lyg lenktynių arklys. Keleiviai bėgo nuo jos kaip debesys, genami audros vėjo. Veltui jų akys ieškojo kokio nors prieglobsčio. Horizonte susiliejo dangus ir vanduo. Mirtinai pavojaus išgąsdinti arkliai besiplaikstančiais karčiais lėkė kiek įkabindami, ir raiteliai vos laikėsi balnuose. Glenarvanas dažnai atsigręždavo atgal.

„Vanduo mus baigia pasivyti“, – galvojo jis.

– *Anda, anda!* – šaukė Talkavas.

Raiteliai nebeįstengė daugiau raginti gyvulių. Karštas kraujas tryško iš pentiniais subadytų šonų ir palikdavo vandens paviršiuje ilgas raudonas sroves. Arkliai klupdavo išgraužose, įsipainiodavo į apsemtas žoles, parpuldavo. Raiteliai juos pakeldavo, bet šie vėl parpuldavo. Juos nuolat reikėjo kelti ir kelti. Vandens lygis sparčiai kilo. Vilnijantis vanduo pranašavo, kad netrukus užgrius didžiulė banga, kurios putota ketera judėjo ne toliau kaip už dviejų mylių.

Ketvirtį valandos truko lemiamą kovą su viena baisiausių gamtos stichijų. Bėgliai nebūtų galėję pasakyti, kiek kelio jie nujojo, bet, sprendžiant iš greičio, nuotolis turėjo būti nemažas. Tačiau arkliams iki krūtinės vandenyje dabar buvo nepakeliamai sunku. Glenarvanas, Paganelis, Ostinas – visi tarėsi pražuvę ir pasmerkti mirti baisia į jūrą išmestų nelaimingųjų mirtimi. Arkliai vos siekė žemę; jei vanduo pakiltų iki šešių pėdų – jie žuvę.

Plunksna atsisako nupiešti tų aštuonių potvynio užkluptų žmonių baimę. Jie jautėsi bejėgiai kovoti su šia stichija, kuri pranoksta žmogaus jėgas. Ne nuo jų priklausė išsigelbėjimas.

Praėjo dar kelios minutės, ir arkliai jau plaukė. Nepaprastai stipri srovė juos nešė tokiu greičiu, kuris prilygsta šuoliuojančio arklio greičiui, tai yra daugiau nei dvidešimt mylių per valandą.

Išsigelbėti, rodėsi, buvo nebeįmanoma, tik staiga pasigirdo majoro balsas.

– Medis, – tarė jis.

– Medis? – sušuko Glenarvanas.

– Ten, ten! – atsiliepė ir Talkavas.

Jis pirštu rodė į maždaug už aštuonių šimtų sieksnių į šiaurę stūksantį milžinišką riešutmedį, kuris vienu vienas buvo iškilęs virš vandens.

Keliautojų raginti nebereikėjo. Jie turėjo bet kokia kaina pasiekti taip netikėtai pamatytą medį. Arkliai, žinoma, jo nepasieks, bet nors išsigelbės žmonės. Juos nešė pati srovė.

Tą akimirką Tomo Ostino arklys kimiai sužvengė ir dingo. Raitelis, ištraukęs kojas iš kilpų, ėmė smarkiai plaukti.

- Kabinkis į mano balną, – šūktelėjo jam Glenarvanas.
- Dėkui, sere, – atsakė Tomas Ostinas, – rankos stiprios.
- O tavo arklys, Robertai? – paklausė Glenarvanas, atsigręždamas į jaunąjį Grantą.
- Jis plaukia kaip žuvis!
- Dėmesio! – riktelėjo majoras.

Vos tik jis ištare šį žodį, bėglius prisivijo didžiulė, keturiasdešimties pėdų aukščio, banga ir su siaubingu triukšmu siūbtelėjo ant jų. Žmonės ir gyvuliai – visi dingo putų sūkuryje. Keliolikos tūkstančių tonų masė panardino juos įšėlusiam vandenyje.

Kai banga nusirito, žmonės išniro ir greit susiskaičiavo; bet arkliai, išskyrus Tauką, buvo amžinai dingę.

- Drąsiau, drąsiau, – kartojo Glenarvanas, viena ranka laikydamas Paganelį, o kita irdamasis.
- Gerai, gerai! – atsakė mokslininkas. – Aš net patenkintas...

Kuo jis buvo patenkintas, nepavyko sužinoti, nes vargšas nurijo sakinio galą su puse pintos dumblino vandens. Majoras ramiai yrėsi pirmyn, skrosdamas vandenį taisyklingais rankų kirčiais; jį būtų pagyręs kiekvienas plaukimo treneris. Jūrininkai nardė kaip dvi kregždės. O Robertas laikėsi įsikibęs Taukai į karčius. Tauka skrodė vandenį energingai ir instinktyviai, nešamas srovės, laikėsi tos krypties, kur buvo medis.

Iki jo liko dvidešimt sieksnių; po valandėlės jį pasiekė visas būrelis. Tai buvo didelė laimė, nes, jei ne tas prieglobstis, išsigelbėti būtų buvę nebeįmanoma ir būtų tekę žūti bangose.

Vanduo buvo apsėmęs visą kamieną iki apatinių šakų, tad buvo lengva į jį įlipti. Talkavas, palikęs savo arklį ir tempdamas Robertą, užsikorė pirmas ir netrukus galingos jo rankos paeiliui padėjo įsirangyti nusilpusiems plaukikams.

Tik Tauka, nešamas srovės, greitai tolo. Jis atsuko į šeimininką savo protingą galvą ir, papurtęs ilgus karčius, sužvengė, lyg šaukdamas jį.

- Tu jį palieki? – paklausė Paganelis Talkavą.
- Aš? – sušuko Talkavas.

Ir, nėręs į šėlstančius vandenį, iškilo už dviejų sieksnių nuo medžio. Po keleto akimirku ranka apsikabino Taukos kaklą, ir arklys su raiteliu drauge nuplaukė tolyn ūkanoto šiaurės horizonto kryptimi.

DVIDEŠIMT TREČIAS SKYRIUS

PAUKŠTIŠKAS GYVENIMAS

Medis, kuriame Glenarvanas su kelionės draugais rado prieglobstį, panėšėjo į riešutmedį. Jo lapai žvilgantys, viršūnė apvali. Iš tikrųjų tai buvo ombu, pavieniui augantis Argentinos lygumose. Gumbuotas didžiulis kamienas tvirtai laikėsi žemėje ne vien storomis šaknimis, bet ir stipriomis atžalomis, todėl jis ir atsispyrė bangos antpuoliui.

Medis siekė šimtą pėdų aukščio ir savo šešėliu galėjo pridengti šešiasdešimties tuazų apskritimą. Jo vainikas buvo išsidėstęs ant trijų storų šakų, išaugusių iš pat šešių pėdų storio kamieno. Dvi šakos kilo į viršų beveik statmenai ir prilaikė didžiulį lapų skėtį; visaip susikryžiavusios, susiraizgiusios, lyg krepšių pynėjo rankų supintos, šakos sudarė tankią priedangą. Trečioji šaka, priešingai, driekėsi beveik gulsčiai ties šniokščiančia srove; apatiniai jos lapai jau mirko vandenyje. Ji atrodė lyg į vandenyną išsišovęs tos žaliuojančios salos kyšulys. Milžiniškame medyje buvo pakankamai erdvės; lapai, ypač tankūs pakraščiais, arčiau kamieno buvo palikę didžiules properšas, atviras orui ir gaiviam vėjui. Matydamas debesis siekiančias šakas, apraizgytas lianomis, kai saulė pro lapus žeria savo spindulius, tikrai galėjai pamanyti, kad ant šio ombu kamieno auga ištisa giria.

Pabėgėliams sulipus, sparnuočių būriai pakilo ir sutūpė aukščiau, riksmis protestuodami prieš tokį įžūlų įsiveržimą į jų buveinę. Paukščių, kurie, kaip keleiviai, rado prieglobstį šiame vienišame medyje, čia buvo gausu: strazdų, varnėnų, izakų, ilguerų, o ypač pikaflorų, paukščių-musių skaisčiai raibomis plunksnomis; kai jie pakildavo, atrodydavo, kad smarkus vėjas nuo medžio nudraskė visus žiedus.

Tokį prieglobstį rado Glenarvanas su savo kelionės draugais. Jaunasis Grantas ir miklusis Vilsonas, vos tik įlipę į medį, įsikorė į jo viršūnę. Galvomis pramušė žalią kupolą. Iš tokio aukščio akis galėjo aprėpti didžiulį plotą. Nuo potvynio susidaręs vandenynas supo juos iš visų pusių, ir nebuvo matyti nei galo, nei krašto. Jokio medžio, tik vienas ombu vidury išsiliejusių vandenų virpėjo nuo bangų smūgių. Tolumoje, iš pietų į šiaurę galingos srovės nešami, plaukė su šaknimis išrauti medžiai, susivijusios šakos, šiaudiniai stogai, nuplėšti nuo suardytų rančų, sienojai, prigėrusių gyvulių lavonai, kruvinos odos, o ant vieno besisupančio medžio – šeima staugiančių jaguarų, nagais įsikibusių į netvirtą savo plaustą. Dar kiek toliau Vilsono dėmesį patraukė juodas, vos įžiūrimas taškas. Tai buvo Talkavas su ištikimuoju Tauga, kurie tolo nuo jų.

– Talkavai, brangus Talkavai! – sušuko Robertas, tiesdamas rankas drąsiojo patagoniečio link.

– Jis išsigelbės, Robertai, – atsakė Vilsonas, – mums metas leistis žemyn, pas serą Glenarvaną.

Vienu mirksniu Robertas su jūrininku nusliuogė šakomis tris aukštus ir atsidūrė pas draugus, įsitaisiusius ant apatinės šakos. Glenarvanas, Paganelis, majoras, Ostinas ir Malredis jau sėdėjo, kas apsižergęs šaką, kas patogiai nuleidęs kojas, – kaip kam patiko. Vilsonas papasakojo, ką matęs iš ombu viršūnės. Visi buvo tos pačios nuomonės, kad Talkavas išsigelbės. Tik nesutarė vienu klausimu: ar Talkavas išgelbės Tauką, ar Tauka – Talkavą.

Šiaip ar taip, ombu svečių būklė neginčijamai buvo pavojingesnė negu Talkavo. Medis tikrai atlaikys srovę, bet vis didėjantis potvynis gali apsemti aukštutines šakas, nes dauba šioje lygumos vietoje buvo virtusi giliu baseinu. Pirmas Glenarvano rūpestis – medyje stebėti vandens lygį. Potvynis, rodės, buvo pasiekęs aukščiausią tašką, nes vanduo nebekilo. Keleiviai truputį nurimo.

- O ką mes dabar veiksime? – paklausė Glenarvanas.
- Suksime lizdą, po šimts! – linksmi atsakė Paganelis.
- Suksime lizdą? – šūktelėjo Robertas.
- Žinoma, berniuk, ir gyvensime kaip paukščiai, jei negalime gyventi kaip žuvys.
- Gerai, – atsakė Glenarvanas, – bet kas mus lesins?
- Aš, – atsiliepė majoras.

Visų žvilgsniai nukrypo į Maknabsą; jis patogiai lyg tikrame krėsle sėdėjo tarpušakyje ir rankoje laikė sušlapusias, bet pilnas alforjas.

– O, Maknabsai, – sušuko Glenarvanas, – aš jus gerai pažįstu! Jūs apie viską pagalvojate net tada, kai leistina viską pamiršti.

- Jei nutarta nepaskęsti, – atsakė majoras, – nėra jokios prasmės mirti badu!
- Aš irgi būčiau apie tai pagalvojęs, – naiviai atsakė Paganelis, – bet esu labai išsiblaškęs!
- O kas tose alforjose? – paklausė Tomas Ostinas.
- Septynių žmonių maisto atsarga dviem dienoms, – atsakė Maknabsas.
- Puiku, – tarė Glenarvanas, – tikiuosi, kad potvynis per dvidešimt keturias valandas gerokai nuslūgs.

- Arba mes būsime radę būdą, kaip pasiekti sausumą, – įsiterpė Paganelis.
- Pirmiausia papusryčiaukime, – tarė Glenarvanas.
- Kai išsidžiovinsime, – atsiliepė majoras.
- O iš kur gausime ugnies? – paklausė Vilsonas.
- Reikia ją susikurti, – atsakė Paganelis.
- Kur?
- Medyje, po šimts!
- Kaip?
- Iš sausų šakų, tuojau jų prisipjausime.
- Bet kaip jas uždegime? – paklausė Glenarvanas. – Mūsų pintis panaši į sušlapusią kempinę!

– Apsieisime be jos! – tarė Paganelis. – Žiupsnis sausų samanų, saulės spindulys, mano žiūrono didinamasis stiklas, – ir pamatysite, kokią ugnį sukursiu! Kas eis į mišką malkų?

– Aš! – sušuko Robertas.

Ir lyg katinas su Vilsonu dingo medžio tankynėje. O Paganelis prisipešė sausų samanų, lengvai susigavo spindulį, nes saulė smarkiai kaitino, ir savo didinamuoju stiklu be vargo uždegė samanas, sudėtas ant drėgnų lapų sluoksnio medžio šakumoje. Puikiausias nuo gaisro pavojaus apsaugotas ugniakuras. Netrukus Vilsonas su Robertu atnešė po glėbį sausų šakų ir užmetė ant samanų. Kad ugnis greičiau įsidegtų, Paganelis panaudojo arabišką būdą: ilgomis kojomis apžergęs ugniakurą ir greit lankstydamasis, savo pončo skvernais sukėlė smarkų vėją. Šakos įsidegė, ir netrukus iš improvizuoto ugniakuro spragsėdama pakilo graži liepsna. Pončus sukabino ant šakų, kad prapūstų vėjas, o patys džiovinosi kaip įmanydami; paskui labai kukliai papusryčiavo, nes reikėjo galvoti ir apie rytojų; didžiulis baseinas galbūt nyslūgs ne taip greitai, kaip tikėjosi Glenarvanas, o maisto atsargų apskritai buvo smarkiai sumažėję. Ant ombu vaisių neaugo, bet, laimė, jis galėjo pasiūlyti nemažai šviežių paukščių kiaušinių, neskaitant pačių sparnuotųjų gyventojų, nes šakose buvo daugybė lizdų. Nebuvo ko niekinti šių maisto išteklių.

Dabar reikėjo patogiai įsikurti, ko gero, ilgesniam laikui.

– Kadangi virtuvė ir valgomasis pirmame aukšte, – tarė Paganelis, – miegamąjį įsirengsime antrame; namas erdvus, butai nebrangūs, nėra ko varžytis. Aš matau viršuje tikrus lopšius, kuriuose išsimiegosime kaip geriausiose lovose, tik turėsime stipriai prisirišti. Bijoti nėra ko: pastatysime sargybą, be to, mūsų pakankamai, kad pajėgtume apsiginti nuo indėnų ir laukinių žvėrių.

– Mums trūksta tik ginklų, – tarė Tomas Ostinas.

– Aš turiu revolverius, – tarė Glenarvanas.

– Ir aš, – pasakė Robertas.

– Bet kas iš jų, – įsiterpė Tomas Ostinas, – jei Paganelis neras būdo, kaip pasigaminti parako?

– Kam gaminti, – atsakė Maknabsas, rodydamas visai sausą parakinę.

– Iš kur ją gavote, majore? – paklausė Paganelis.

– Iš Talkavo. Jis pamanė, kad ji gali mums praversti, ir prieš šokdamas gelbėti Tautos atidavė man.

– Koks taurus ir drąsus indėnas! – sušuko Glenarvanas.

– Taip, – tarė Tomas Ostinas, – jei visi patagoniečiai tokie kaip jis, aš sveikinu Patagoniją!

– Prašau neužmiršti arklio! – tarė Paganelis. – Patagonietis ir arklys – neatskiriami, ir aš neapsiriksiu pasakęs, kad mes pamatysime juos drauge.

– Ar toli Atlanto vandenynas? – paklausė majoras.

– Daugiausia už keturiasdešimties mylių, – atsakė Paganelis. – O dabar, mielieji, kiekvienas daro, kas patinka, ir leiskite man pasitraukti; aš išsirinksiu viršūnėje stebėjimo punktą ir

pranešinėsiu jums viską, ką pamatysiu pro savo žiūroną.

Niekas neprieštaravo, ir mokslininkas, vikriai keberiodamasis nuo šakos ant šakos, dingo už tankios lapijos. Tada jo draugai suskubo ruošti gultus nakvynei. Darbas nesunkus ir ilgai netruko. Nereikėjo nei lovų statyti, nei kloti, ir netrukus visi vėl susispietė aplink ugniakurą.

Ėmė kalbėtis, tik, žinoma, ne apie dabartinę būklę, kurią reikėjo kantriai kęsti. Vėl pradėjo neišsenkamą kapitono Granto temą. Jei vandenys nyslūgs, po trijų dienų jie jau bus „Dunkane“. Bet nelaimingųjų Hario Granto ir jo dviejų jūrininkų su jais nebus. Net rodės, kad po šio nepasisekimo ir bergždžios kelionės po Ameriką nebėra jokios vilties juos rasti. Kuria kryptimi dabar iš naujo ieškoti? Koks bus ledi Glenarvan ir Merės Grant sielvartas, kai jos sužinos, kad nebėra vilties!

– Vargšė sesuo! – tarė Robertas. – Jau nebėra ko tikėtis, baigta!

Pirmą kartą Glenarvanas nerado paguodos žodžio. Kokia viltimi jis galėtų nuraminti berniuką? Argi griežčiausiu tikslumu nevykdė dokumente išskaitytų nurodymų?

– O vis dėlto, – tarė jis, – trisdešimt septintas platumos laipsnis nėra tuščias skaitmuo! Jis reiškia arba laivo sudužimo vietą, arba kapitono Granto nelaisvės vietą, bet jokių būdu tai nėra prielaida nei aiškinimas ar koks spėjimas! Mes juk skaitėme savo akimis!

– Visa tai tiesa, sere, – atsakė Tomas Ostinas, – bet grįžtame tuščiomis rankomis!

– Dėl to man pikta, aš esu nusiminęs! – sušuko Glenarvanas.

– Pykite, kiek tik norite, – ramiu balsu atsakė Maknabsas, – bet nusiminti nėra ko. Kadangi turime neginčijamą skaitmenį, privalome išgauti visa, ką jis mums gali duoti.

– Ką norite tuo pasakyti, – paklausė Glenarvanas, – ir ką, jūsų manymu, mes turime daryti?

– Tai labai paprasta ir logiška, brangus Edvardai. Atvykę į „Dunkaną“, leiskimės į rytus ir plaukime, jei reikės, trisdešimt septinta lygiagrete aplink Žemę.

– Argi jūs, Maknabsai, manote, kad aš apie tai nepagalvojau? – atsakė Glenarvanas. – Šimtą kartų! Bet ar mums pasiseks? Argi mes, palikę Amerikos žemyną, nenutolsime nuo paties Hario Granto nurodytos vietos, nuo Patagonijos, kuri taip aiškiai pažymėta dokumente?

– Negi vėl imsite ieškoti pampose, – atsakė majoras, – kai įsitikinote, kad „Britanija“ nesudužo nei prie Ramiojo, nei prie Atlanto vandenyno krantų?

Glenarvanas nieko neatsakė.

– Nors ir labai mažai vilties rasti Harį Grantą plaukiant jo nurodytą lygiagrete, ar mes neprivalome pabandyti?

– Aš nesakau „ne“, – atsakė Glenarvanas.

– O jūs, mielieji, – pridūrė majoras, kreipdamasis į jūrininkus, – ar sutinkate su mano nuomone?

– Visiškai, – atsakė Tomas Ostinas, o Malredis ir Vilsonas linktelėjo galvas.

– Paklauskite manęs, bičiuliai, – tarė Glenarvanas, valandėlę mąstęs, – ir tu, Robertai, gerai paklausk, nes tai labai rimtas klausimas. Aš padarysiu viską, kad tik rastume kapitoną Grantą,

esu tai pažadėjęs ir, jei reikės, paskirsiu tam visą savo gyvenimą. Visa Škotija prisidės prie manęs, kad išgelbėtų šį narsų vyrą, kuris buvo jai atsidavęs. Aš taip pat manau, nors ir kaip mažai vilties, kad privalome apiplaukti aplink Žemę trisdešimt septinta lygiagrete, ir tai bus įvykdyta! Bet dabar reikia apsvarstyti kitką. Yra daug svarbesnis klausimas: ar nuo šios dienos galutinai nutraukiame ieškojimus Amerikos žemyne?

Toks griežtas klausimas liko be atsakymo. Niekas nedrįso kalbėti.

– Na? – kreipėsi Glenarvanas pirmiausia į majorą.

– Brangus Edvardai, – atsakė Maknabsas, – pasakyti jums *hic et nunc*⁴¹ – vadinasi, prisiimti didelę atsakomybę. Tai reikia apmąstyti. Bet visų pirma aš noriu sužinoti, per kokius kraštus eina trisdešimt septinta pietų platumos lygiagretė.

– Paganelis pasakys, – atsakė Glenarvanas.

– Paklauskime jo, – tarė majoras.

Pasislėpusio mokslininko pro tankius ombu lapus nebuvo matyti. Reikėjo jį pašaukti.

– Paganeli, Paganeli! – šūktelėjo Glenarvanas.

– Aš čia, – atsiliepė balsas iš dangaus.

– Kur?

– Savo bokšte.

– Ką ten veikiate?

– Žvalgausi po neaprėpiamą horizontą.

– Gal galite valandėlei nultipti?

– Aš jums reikalingas?

– Taip.

– Kam?

– Norime sužinoti, per kokius kraštus eina trisdešimt septinta lygiagretė.

– Nieko lengvesnio negali būti, – atsakė Paganelis, – ir man nėra ko lipti.

– Na gerai, pradėkite.

– Štai: trisdešimt septinta lygiagretė, perkirtusi Ameriką, eina per Atlanto vandenyną.

– Gerai.

– Paskui per Tristano da Kunjos salas.

– Gerai.

– Dviem laipsniais žemiau Gerosios Vilties kyšulio.

– Toliau?

– Per Indijos vandenyną...

– Toliau?

– Kliudo Amsterdamo, arba Sen Pjero, salą.

– Toliau?

– Per Australiją; kerta Viktorijos provinciją.

– Pasakokite, pasakokite.

– Nuo Australijos...

Paskutinio sakinio jis taip ir nebaigė. Gal geografai suabejojo? Gal daugiau nežinojo? Ne, bet baisus riksmas, siaubingas riksmas nuskambėjo iš ombu viršūnės. Glenarvanas su draugais išbalę susižvelgė. Kas atsitiko? Bene nelaimingasis Paganelis nukrito? Jau Vilsonas ir Malredis ketino bėgti jam į pagalbą, kai pasirodė ilgas jo stuomuo. Paganelis kūlversčiais ritosi nuo šakos ant šakos, net nespėdamas rankomis į jas įsikabinti. Ar gyvas, ar miręs, – nežinia, bet jis vos neįkrito į šniokščiantį vandenį; gerai, kad majoras stipriai savo ranka jį sulaikė.

– Labai dėkingas, Maknabsai! – sušuko Paganelis.

– Kas jums? – paklausė majoras. – Kas jums šovė į galvą? Vėl tas jūsų amžinas išsiblašymas?

– Taip, taip! – atsakė Paganelis iš susijaudinimo trūkčiojančiu balsu. – Taip! Išsiblašymas... Ši sykį fenomenalus!

– Kas yra?

– Mes buvome apsirikę! Mes vėl apsirikome! Mes visą laiką apsirinkame!

– Paaškindite!

– Glenarvanai, majore, Robertai, mano mielieji! – sušuko Paganelis. – Paklauskite: mes ieškujome kapitono Granto ten, kur jo nėra!

– Ką jūs sakote? – sušuko Glenarvanas.

– Ne tik ten, kur jo nėra, – pridūrė Paganelis, – bet ten, kur jo niekada nė nebuvo!

DVIDEŠIMT KETVIRTAS SKYRIUS PAUKŠTIŠKAS GYVENIMAS TĘSIASI

Tokie nelaukti žodžiai visus labai nustebino. Ką geografai norėjo pasakyti? Negi išsikraustė iš proto? Tačiau jis kalbėjo su tokiu įsitikinimu, kad visų žvilgsniai nukrypo į Glenarvaną. Šis Paganelio tvirtinimas buvo tiesioginis atsakymas į jo ką tik ištartą klausimą. Bet Glenarvanas tik numojo ranka.

Tačiau Paganelis, nugalėjęs susijaudinimą, kalbėjo toliau:

– Taip, – tvirtai tarė jis, – žinoma! Mes klydome ieškodami ir išskaitėme dokumente tai, ko ten visai nebuvo!

– Paaškindite, Paganeli, visa tai ramiau, – tarė majoras.

– Labai paprasta, majore. Aš, kaip ir jūs, klydau, aš, kaip ir jūs, neteisingai aiškinau dokumentą. Ir tik prieš valandėlę, kai iš medžio viršūnės atsakinėjau į jūsų klausimus ir ištariau žodį „Australija“, lyg žaibas nušvietė mano smegenis, ir man pasidarė aišku.

– Ką! – sušuko Glenarvanas. – Jūs tvirtinate, kad Haris Grantas...

– Aš tvirtinu, – atsakė Paganelis, – kad žodis *austral*, išlikęs dokumente, nėra visas žodis, kaip manėme iki šiol, o tik žodžio *Australie* – Australija – šaknis.

– Tai būtų labai keista! – tarė majoras.

– Visai nekeista, – atkirto Glenarvanas ir gūžtelėjo pečiais, – tik neįmanoma.

– Neįmanoma! – atsiliepė Paganelis. – Prancūzai nežino tokio žodžio.

– Ką! Jūs drįstate tvirtinti, kad dokumente nurodyta, jog „Britanija“ sudužo prie Australijos krantų? – nė kiek neįtikintas tarė Glenarvanas.

– Aš tuo visiškai tikras! – atsakė Paganelis.

– Garbės žodis, Paganeli, – tarė Glenarvanas, – aš stebiuosi girdėdamas tokį tvirtinimą iš Geografų draugijos sekretoriaus lūpų.

– Kodėl? – paklausė Paganelis, užgautas į jautriausią vietą.

– Jeigu sakote *Australija*, vadinasi, pripažįstate, kad ten yra *indėnų*, kurių iki šiol niekas nebuvo regėjęs!

Šis argumentas Paganelio nė trupučio nenustebino. Be abejo, jis to tikėjosi, todėl ėmė šypsotis.

– Brangus Glenarvanai, neskubėkite džiūgauti! – tarė jis. – Aš jus tuoj sutaršysiu, kaip sako prancūzai, ir dar niekuomet prancūzas taip nebus taršęs anglo! Tai jums bus revanšas už Kresį ir Azenkūrą![42](#)

– Aš nieko kito ir neprašau. Taršykite mane, Paganeli.

– Tad klausykite. Dokumento tekste jokių indėnų, kaip jokios Patagonijos, nėra. Nevisas žodis *indi...* reiškia ne indėnai, o *indigčnes* – čiabuviai! Jūs pripažįstate, kad Australijoje yra čiabuvių?

Reikia pasakyti, kad Glenarvanas įdėmiai pažvelgė į Paganelį.

– Puiku, Paganeli! – tarė majoras.

– Jūs sutinkate su mano aiškinimu, brangus sere?

– Taip, – atsakė Glenarvanas, – jeigu įrodysite, kad dalelytė *gonie* neturi nieko bendra su Patagonija!

– Ne, iš tikrųjų! – sušuko Paganelis. – Patagonija čia visai neminima. Dėkite bet kokius žodžius, tik ne šį.

– O kokius?

– Kosmogonija, teogonija, agonija!..

– Agonija! – tarė majoras.

– Man vis tiek, – atsakė Paganelis. – Tai nesvarbus žodis. Aš net nespėlioju, ką jis gali reikšti. Svarbiausia, kad *austral* reiškia *Australie*, tik akiai pasidavę klaidai galėjome to nepastebėti; juk toks aiškinimas savaime suprantamas. Jei aš pats būčiau radęs dokumentą, jei manęs nebūtų suklaidinęs jūsų aiškinimas, niekada nebūčiau jo kitaip supratęs!

Šį kartą Paganelio žodžius visi sutiko šūksniais „valio!“, sveikinimais ir pagyrimais. Ostinas, jūrininkai, o ypač Robertas, laimingi, kad atgijo viltis, ėmė ploti garbiajam mokslininkui.

Glenarvanas, kuris taip pat pamažėle atsipeikėjo, buvo, kaip sakoma, bepasiduodąs.

– Paskutinė pastaba, brangus Paganeli, ir man nebeliks nieko kita, tik nusilenkti jūsų įžvalgumui.

– Kalbėkite, Glenarvanai.

– Kaip dabar jungiate vieną su kitu tuos naujai aiškinamus žodžius ir kaip skaitote dokumentą?

– Nėra nieko lengvesnio. Štai dokumentas, – tarė Paganelis, išsiimdamas iš kišenės popierius, kuriuos keletą dienų taip kruopščiai studijavo.

Geografas kaupė mintis ir neskubėjo atsakyti, kiti taip pat tylėjo. Pirštu vedžiodamas pusiau išdilusias eilutes, jis tvirtu balsu ėmė skaityti, pabrėždamas kai kuriuos žodžius:

– *1862 metų birželio 7 dieną tristiebis laivas „Britanija“ iš Glazgo paskendo po... įdėkime, jei norite, po dviejų ar trijų dienų arba po ilgos agonijos, tai nelabai svarbu, tai visiškai nereikšminga prie Australijos krantų. Plaukdami į krantą, du jūrininkai ir kapitonas Grantas bandė išlipti arba išlipo žemyne, ir jie bus arba yra žiaurių čiabuvių nelaisvėje. Jie įmetė šį dokumentą ir t. t. Aišku?*

– Aišku, – atsakė Glenarvanas, – jei tik žodis „žemynas“ tinka Australijai, kuri tėra sala!

– Nusiraminkite, brangus Glenarvanai, žymiausi geografs sutartinai šią salą vadina Australijos žemynu.

– Tada neturiu ko daugiau sakyti, mielieji! – sušuko Glenarvanas. – Į Australiją! Ir tegu dangus mums padeda!

– Į Australiją! – vienbalsiai pakartojo kelionės draugai.

– Ar žinote, Paganeli, – pridūrė Glenarvanas, – kad Apvaizdos malone atsiradote „Dunkane“?

– Puiku! – atsakė Paganelis. – Sakykim, kad aš iš tiesų siųstas Apvaizdos, ir nebekalbėkime apie tai!

Taip baigėsi pokalbis, kuris ateityje turėjo tokių didelių pasekmių. Keleivių nuotaika visiškai pasikeitė. Jie vėl sučiupo siūlą tame labirinte, kuriame, rodės, amžinai buvo paklydę. Po sudužusių jų planų sužibo nauja viltis. Dabar jie be baimės galėjo palikti Amerikos žemyną, visos jų mintys skrido Australijos link. Į „Dunkaną“ jie nebeatneš nevilties, ir ledi Glenarvan, Merei Grant neteks apverkti žuvusio kapitono Granto! Džiaugsmo pagauti, jie užmiršo pavojingą savo būklę ir tik apgailestavo, kad negali tučtuojau išvykti.

Buvo ketvirta valanda po pietų. Vakarieniauti buvo nutarta šeštą. Paganelis šaunia puota norėjo atšvęsti šią laimingą dieną. Kadangi valgių sąrašas buvo labai kuklus, jis pasiūlė Robertui pamedžioti „artimiausiame miške“. Robertas iš džiaugsmo suplojo rankomis. Jie pasiėmė Talkavo parakinę, išvalė revolverius, užtaisė smulkiais šratais ir iškeliavo.

– Nenuklyskite labai toli, – rimtai perspėjo majoras medžiotojus.

Jiems išvykus, Glenarvanas ir Maknabsas nuėjo pažiūrėti į karpų medyje, o Vilsonas ir Malredis ėmėsi kurti ugnį, kol žarijos neišblėso.

Glenarvanas, nusileidęs prie pat begalinio ežero paviršiaus, nepastebėjo jokių slūgimo žymių. Vanduo, rodė, buvo pasiekęs aukščiausią lygį, bet smarkia srove vis dar tekėjo iš pietų į šiaurę, vadinasi, Argentinos upės dar negrįžo į savo vagas. Prieš slūgdama ši tyvuliuojanti masė turi nurimti, kaip nurimsta jūra, kai baigiasi potvynis ir prasideda atoslūgis. Todėl nereikėjo tikėtis sumažėjant vandens, kol jis smarkiai lyg upokšnis tekėjo šiaurės kryptimi.

Kol Glenarvanas ir majoras stebėjo tėkmę, medyje pokštelėjo keli šūviai, lydimi ne ką mažiau triukšmingų džiaugsmo šūksnių. Roberto sopranas pynėsi su Paganelio bosu. Nežinia kuris buvo mažesnis: Robertas ar Paganelis. Medžioklė, matyt, sekėsi, ir buvo galima tikėtis nuostabių valgių. Majoras ir Glenarvanas, grįžę prie ugniakuro, pirmiausia pasveikino Vilsoną už puikų jo sumanymą. Šaunusis jūrininkas žvejojo, pasidaręs meškerę iš smeigtuko ir virvagalio. Daugybė mochanomis vadinamų žuvyčių, skanių kaip stintos, knibždėjo jo pončo raukšlėse, ir buvo galima tikėtis puikaus patiekalo.

Tuo metu iš ombu viršūnės nulipo medžiotojai. Paganelis atsargiai nešė juodosios kregždės kiaušinius ir būrį žvirblių, kuriuos vėliau ketino patiekti už vieversius. Robertas mikliai nušovė daugybę ilguerų, mažyčių geltonų ir žalių paukštukų, labai gardžių, kurie itin paklausūs Montevidėjo turguje. Paganelis, žinantis penkiasdešimt vieną būdą, kaip išvirti kiaušinius, šį sykį turėjo pasitenkinti iškepdamas juos karštuose pelenuose. Vis dėlto vakarienė buvo įvairi ir skani. Šiai puotai, kuri neišdils keleiviams iš atminties, buvo patiekta džiovintos mėsos, kietų kiaušinių, pačirškintų žuvelių, keptų žvirblių ir ilguerų.

Pokalbis buvo labai linksmas. Visi gyrė Paganelį ir kaip medžiotoją, ir kaip virėją. Mokslininkas sveikinimus priėmė kukliai, kaip visi nusipelnę žmonės. Paskui jis ėmė įdomiai pasakoti apie puikųjį, nuostabiai tankų ombu, dabartinę jų pastogę.

– Robertas ir aš, – pridūrė jis juokaudamas, – jautėmės medžiotantys tikrame miške. Akimirka man net pasirodė, kad paklydome. Aš niekaip negalėjau rasti kelio! Saulė leidosi. Veltui ieškojau savo pėdsakų. Kankino alkis! Tamsumoje lyg buvo girdėti laukinių žvėrių staugimas... Ne, laukinių žvėrių ten nebuvo, ir aš labai dėl to apgailestauju!

– Ką, jūs apgailestaujate? – tarė Glenarvanas.

– Iš tiesų.

– Bet jie žiaurūs.

– Žodžio „žiaurus“ nėra mokslinėje kalboje, – atsakė geografai.

– Ak, Paganeli, šį sykį nepriversite manęs pripažinti laukinių žvėrių naudingumo! Kam jie reikalingi? – atsiliepė majoras.

– Majore, – sušuko Paganelis, – ogi tam, kad juos būtų galima klasifikuoti!..

– Gražiausia! – tarė Maknabsas. – Aš ir be to apsieisiu! Jei būčiau buvęs su Nojumi per tvaną, tikriausiai būčiau sutrukdęs tam neapdairiam patriarchui paimti į arką porelę liūtų, tigrų, panterų, lokių ir kitų gyvulių, ne tik žalingų, bet ir visai nenaudingų!

– Jūs būtumėte taip pasielgęs? – paklausė Paganelis.

– Būčiau.

– Ką gi! Zoologo akimis būtumėte padaręs nusikaltimą!

– Bet ne žmogaus akimis, – atsakė majoras.

– Kaip taip galima! – tarė Paganelis. – O aš, priešingai, būčiau paėmęs megaterijus, pterodaktilius ir visus kitus prieštvaninius padarus, kurių, deja, dabar nebėra...

– Aš jums sakau, – atkirto Maknabsas, – kad Nojus gerai pasielgė palikdamas juos likimo valiai, jeigu jie iš tikrųjų gyveno jo laikais.

– O aš jums sakau, kad Nojus pasielgė blogai, – nenusileido Paganelis, – ir nusipelnė, kad jį iki amžių pabaigos keiktų mokslininkai!

Draugai, girdėdami Paganelio ir majoro ginčą dėl senojo Nojaus, negalėjo nesijuokti. Majoras per savo gyvenimą su niekuo nebuvo ginčijęsis, o dabar kiekvieną dieną kirtosi su Paganeliu. Tikriausiai mokslininkas jį ypač erzino.

Į ginčą, kaip visuomet, įsikišo Glenarvanas:

– Mes turime apsieiti be laukinių žvėrių, nesvarbu, kaip jie vertinami mokslo ar žmogaus požiūriu. Paganelis nesitikėjo jų sutikti šioje ore pakibusioje girioje.

– Kodėl gi ne? – atkirto mokslininkas.

– Argi galima sutikti laukinių žvėrių medyje? – paklausė Tomas Ostinas.

– Žinoma! Amerikos tigras – jaguaras, – smarkiai persekiojamas medžiotojų, slepiasi medžiuose! Potvynio užkluptas, jis puikiai būtų galėjęs rasti prieglobstį ombu šakose.

– Manau, jo nesutikote? – paklausė majoras.

– Ne, – atsakė Paganelis, – nors išvaikščiojome visą mišką. Ir labai apmaudu, nes būtų buvusi šauni medžioklė! Jaguaras – plėšrus žvėris! Vienu letenos smūgiu nusuka arkliui sprandą! Sykį paragavęs žmogienos, godžiai ieško šio skanėsto! Labiausiai mėgsta indėnus, paskui negrus, mulatus ir baltuosius.

– Džiaugiuosi, kad esu tik ketvirtoje vietoje, – atsakė Maknabsas.

– Tai tik įrodo, kad esate neskanus! – vyptelėjęs atsakė Paganelis.

– Džiaugiuosi, kad esu neskanus! – atsikirto majoras.

– Tai jus žemina, – nenusileido Paganelis. – Baltasis laiko save pirmuoju, o ponai jaguarai, kaip matote, visai kitos nuomonės!

– Šiaip ar taip, šaunusis Paganeli, – tarė Glenarvanas, – tarp mūsų nėra nei indėnų, nei mulatų, nei negrų, ir aš džiaugiuosi, kad nėra jūsų brangiųjų jaguarų. Mūsų būklė ne tokia jau maloni...

– Kaip tai nemaloni! – pašoko Paganelis, prikibdamas prie jo žodžių, galinčių pakeisti pokalbio temą. – Jūs skundžiatės savo likimu, Glenarvanai?

– Žinoma, – atsakė Glenarvanas, – argi jums miela sėdėti ant nepatogių ir kietų šakų?

– Niekada geriau nesijaučiau net savo kabinete. Mes gyvename kaip paukščiai, čiulbame, straksime. Pradedu manyti, kad žmonės skirti gyventi medžiuose.

- Jiems trūksta tik sparnų! – tarė majoras.

- Jie kada nors juos pasidarys!

- Kol to sulauksime, – atsakė Glenarvanas, – leiskite man, brangusis, labiau vertinti parko smėlį, kambarių parketą arba laivo denį negu šią ore kabančią buveinę!

- Glenarvanai, – atsakė Paganelis, – reikia sutikti su tuo, kas yra. Jei gerai – juo geriau! Jei blogai – nekreipk į tai dėmesio. Aš matau, kad gailitės Malkolmo pilies prabangos!

- Ne, bet...

- Aš esu tikras, kad Robertas yra laimingas, – skubėjo įterpti Paganelis, norėdamas užsitikrinti nors vieną šalininką.

- Taip, pone Paganeli! – sušuko linksmai Robertas.

- Tai būdinga jo amžiui, – atsakė Glenarvanas.

- Ir mano, – paprieštaravo mokslininkas. – Kuo mažiau patogumų, tuo mažiau reikalavimų. Kuo mažiau reikalavimų, tuo laimingesnis žmogus.

- Na, – tarė majoras, – Paganelis paskelbs karą turtams ir prabangai.

- Ne, Maknabsai, – atsakė mokslininkas, – bet jei norite, ta proga paseksiu jums vieną arabų pasaką, kurią kaip tik prisiminiau.

- Prašom, prašom, pone Paganeli... – tarė Robertas.

- O kokia jūsų pasakos pamokomoji mintis? – paklausė majoras.

- Tokia pat kaip ir visų pasakų, šaunusis bičiuli.

- Vadinasi, nieko svarbaus, – atsakė Maknabsas. – Na, ką gi, Šachrazada, pasekite kokią pasaką, jūs taip gerai mokate pasakoti.

- Didysis Harunas al Rašidas turėjo sūnų, – pradėjo Paganelis, – kuris buvo labai nelaimingas. Jis nuėjo pas seną dervišą klausti patarimo. Išminčius jam atsakė, kad šiame pasaulyje labai sunku rasti laimę. „Bet, – pridūrė jis, – aš žinau, kaip padaryti jus laimingą.“ – „Kaip?“ – paklausė jaunasis princas. „Apsivilk laimingo žmogaus marškiniais!“ – atsakė dervišas.

Princas pabučiavo senį ir išėjo ieškoti savo talismano. Jis daug keliavo, aplankė visas pasaulio sostines. Išbandė karalių, imperatorių, princų, senjorų marškinius, bet veltui: laimingesnis netapo! Tada apsivilklo artistų, karių, pirklių marškiniais. Nieko. Taip jis ilgai keliavo ir niekur nerado laimės. Pagaliau, nebetekęs vilties rasti tokius marškinius, labai nusiminęs, vieną dieną grįžo į savo tėvo rūmus. Laukuose pamatė artoją, kuris, linksmai dainuodamas, žirgliojo paskui arklą. „Štai kur laimingas žmogus, – tarė jis, – arba žemėje nėra laimės.“ Prieina prie jo. „Žmogau, ar tu laimingas?“ – „Taip“, – atsakė tas. „Tu nieko netrokšti?“ – „Ne.“ – „Ar nekeistum savo likimo į karaliaus likimą?“ – „Niekados!“ – „Na, tai parduok man savo marškinius!“ – „Marškinius? Aš jų neturiu!“

TARP UGNIES IR VANDENS

Žako Paganelio pasaka visiems labai patiko. Draugai jam smarkiai plojo, bet kiekvienas liko prie savo nuomonės, ir mokslininkas pasiekė tą patį visų ginčų rezultatą, kitaip sakant, nieko neįtikino. Tačiau visi pripažino, kad reikia drąsiai pasitikti likimą ir tenkintis medžiu, kai nėra nei rūmų, nei lūšnelės.

Besikalbant atėjo vakaras. Šią neramią dieną deramai užbaigti galėjo tik geras miegas. Ombu gyventojai jautėsi nuvarginti ne vien nuotykių, patirtų per potvynį, bet ir didelės kaitros. Jų sparnuotieji draugai jau rodė pavyzdį ilsėtis; visi paukščiai buvo pasislėpę tamsioje lapų tankmėje; net pampų lakštingalos – ilguerai – melodringai nebesuokė. Geriausia buvo pasielgti taip kaip jie.

Tačiau prieš poilsį, anot Paganelio, Glenarvanas, Robertas ir jis įsirangė į observatoriją, norėdami paskutinį kartą apžvelgti tyvuliuojančią lygumą. Buvo maždaug devinta valanda, saulė ką tik nusileidusi į žioruojančias vakaro ūkanas. Dangus iki zenito skendėjo šiltuose rūkuose. Visada taip spindintys Pietų pusrutulio žvaigždynai dabar švietė neaiškiai ir atrodė lyg apgaubti ploniausiu šydu. Vis dėlto dar buvo galima juos įžiūrėti, ir Paganelis ėmė aiškinti savo draugui Robertui (klausėsi ir Glenarvanas) šią cirkumpoliarinę zoną, kur tokios nuostabios žvaigždės. Be kitų, jis parodė Pietų Kryžių, keturias pirmo ir antro ryškio žvaigždes, išsidėsčiusias rombu netoli ašigalio; parodė Kentaurą, kuriame šviečia arčiausia nuo žemės žvaigždė Alfa, esanti tik už aštuonių tūkstančių milijardų ljų; Magelano Debesis, du didžiulius miglynus; vienas, plačiausiai išsiskleidęs, užima du šimtus kartų daugiau ploto negu matomasis mėnulio paviršius; pagaliau parodė juodąją skylę, kur, regis, nėra jokios žvaigždelės.

Mokslininkas apgailestavo, kad Orionas, matomas abiejuose ašigaliuose, dar nepasirodęs; ta proga savo dviem klausytojams papasakojo įdomią patagoniečių kosmografijos smulkmeną: poetiškiems indėnams Orionas – milžiniškas lasas ir trys bolos, numesti po dangaus prerijas vaikščiojančio medžiotojo rankos. Veidrodiniame vandens paviršiuje atspindintys žvaigždynai traukė akį ir atrodė tarsi antras dangus.

Mokslininkui Paganeliui taip kalbant, dangus rytuose apsiniaukė, lyg pranašaudamas audrą. Ryškiai užbrėžtas tamsus ir pritvinkęs ruožas pamažu artėjo, jis dengė žvaigždyną po žvaigždyno. Netrukus grėsmingasis debesis aptraukė pusę dangaus skliauto, ir atrodė, kad tuoj apims visą. Jis slinko pats, nes nebuvo jokio dvelksmo. Oras buvo visiškai ramus. Nejudėjo joks lapelis, vandens paviršiuje neraibuliavo jokia vilnelė. Atrodė, net trūksta oro, lyg jis būtų praretintas kokio galingo pneumatinio siurblio. Atmosfera buvo prisodrinta aukštos įtampos elektros, ir kiekviena gyva būtybė jautė nervais tekančią srovę.

Glenarvanas, Paganelis ir Robertas buvo aiškiai paveikti tų elektros bangų.

– Bus audra, – tarė Paganelis.

- Tu nebijai griaustinio? – paklausė Glenarvanas berniuko.

- Ne, sere, – atsakė Robertas.

- Tai gerai, nes audra nebetoli.

- Spėjant iš dangaus, ji bus smarki, – įsiterpė Paganelis.

- Man kelia nerimą ne audra, – tarė Glenarvanas, – o smarkus lietus, jo tikrai neišvengsime. Peršlapsime iki paskutinio siūlo. Kad ir ką sakytumėte, Paganeli, žmogus negali tenkintis lizdu, ir tai netrukus patirsite savo kailiu.

- O! Bent kiek filosofijos! – atsakė mokslininkas.

- Filosofija nekliudo sušlapti!

- Žinoma, ne, bet ji šildo.

- Žodžiu, – tarė Glenarvanas, – grįžkime pas savo draugus ir paraginkime juos kaip galima geriau apsisiausti filosofija ir savo pončiais, o ypač apsišarvuoti kantrybe, nes jos mums labai prireiks!

Glenarvanas paskutinį kartą apžvelgė grūmojantį dangų, jau visą aptrauktą debesų. Tik vakaruose dar blėso žaros ruožas. Vanduo patamsėjo ir tapo panašus į didelį žemai kybantį debesį, kuris, rodės, tuojau susilies su dangaus debesimis. Akis neįžvelgė nė šešėlio, ausis negirdėjo nė menkausio brazdesio. Vyravo visiška tyla ir tamsa.

- Lipkime, – tarė Glenarvanas, – netrukus pradės žaibuoti!

Jis ir abu jo draugai nusliuogė lygiomis šakomis ir gerokai nustebo išvydę kažkokią neskaidrią šviesą; ji sklido iš daugybės spindinčių taškelių, kurie dūgždami skraidė virš vandens.

- Fosforinė šviesa? – paklausė Glenarvanas.

- Ne, – atsakė Paganelis, – tai šviečiantieji vabzdžiai, jonvabaliai, gyvi ir nebrangūs deimantai, iš kurių Buenos Airių ponios dirbdinasi nuostabius papuošalus!

- Ką! – sušuko Robertas. – Negi vabzdžiai skraido kaip kibirkštys?

- Taip, mano berniuk.

Robertas pasigavo vieną šviečiantį vabzdį. Paganelis neapsiriko. Tai buvo į vapsvą panašus nykščio dydžio vabalas, kurį indėnai vadina tuko tuko. Šis keistas kietasparnis krūtinės skydelyje turi dvi šviečiančias dėmes; jų šviesa pakankamai ryški, kad sutemus būtų galima skaityti. Prikišęs vabzdį prie savo laikrodžio, Paganelis pamatė, kad jau dešimta valanda.

Glenarvanas, nusliuogęs pas majorą ir jūrininkus, patarė jiems, kaip pasiruošti nakčiai. Reikėjo tikėtis baisios audros. Po pirmos perkūnijos kils gūsingas vėjas ir pradės smarkiai purtyti medį. Taigi Glenarvanas paragino kiekvieną stipriai prisirišti šakų guoliuose. Jeigu neįmanoma išvengti lietaus, reikia bent apsisaugoti, kad neįkristum į greitą srovę, šėlstančią aplink medį.

Keleiviai palinkėjo vieni kitiems labos nakties, nors nelabai tikėjo, kad linkėjimas išsipildys. Paskui šmurkštelėjo į savo kybančius guolius, susisupo į pončius ir bandė užmigti.

Dideliems gamtos reiškiniams artėjant kiekvienas gyvas padaras pajunta neaiškų nerimą, to nepajėgia atsikratyti net stipriausieji. Sujaudinti, prisilėgti ombu gyventojai negalėjo sumerkti akių, ir pirmas perkūnijos dundesys juos visus užklupo dar neužmigusius. Buvo maždaug vienuolikta valanda, bet griaudė dar toli. Glenarvanas nusliuogė iki pat gulsčiosios šakos galo ir iškišo galvą pro lapų tankmę.

Juodą naktį jau raižė žaibai, ryškiai atsimušantys vandenyje. Jie plėšė debesį be garso, lyg minkštą, švelnų audeklą. Glenarvanas pažvelgė į viršų, apsidairė aplinkui, bet visur buvo tamsu, ir grįžo pas draugus.

– Ką pasakysite, Glenarvanai? – paklausė Paganelis.

– Pradžia gera, bičiuliai, ir, jei taip truks, audra bus baisi.

– Juo geriau, – atsakė entuziastas Paganelis. – Tebūnie bent gražus reginys, jeigu neįmanoma jo išvengti.

– Štai išgirsime dar vieną jūsų teoriją, – tarė majoras.

– Vieną geriausią mano teoriją, Maknabsai. Aš esu tos pačios nuomonės, kaip ir Glenarvanas: audra bus didinga. Prieš valandą, kai mėginau užmigti, prisiminiau daugelį faktų, kurie leidžia to tikėtis, nes esame didelių elektros audrų juostoje. Kažkur esu skaitęs, kad 1793 metais per audrą Buenos Airių provincijoje žaibas trenkęs trisdešimt septynis kartus. Mano kolega Martenas de Musi sako, kad kartą čia griaudė ištisai penkiasdešimt penkias minutes.

– Jis žiūrėjo į laikrodį? – paklausė majoras.

– Taip, žiūrėjo. Jei nerimas padėtų išvengti pavojaus, – pridūrė Paganelis, – aš nerimaučiau tik dėl to, kad vienintelis aukščiausias taškas šioje lygumoje – mūsų ombu. Perkūnsargis čia labai praverstų, nes iš visų pampos medžių žaibas dažniausiai trenkia į ombu. Be to, neužmirškite, mielieji, kad mokslininkai nepataria per audrą slėptis po medžiais.

– Patarimas kaip tik laiku! – tarė majoras.

– Reikia pripažinti, Paganeli, – atsiliepė Glenarvanas, – kad pasirinkote patogų momentą tokioms raminiams pasakoms sekti!

– Na ir kas! – atkirto Paganelis. – Mokyti tinka bet kada! O, jau prasideda!

Griaustinis nutraukė ne vietoje pradėtą pokalbį. Griaudė vis smarkiau ir aiškiau. Prasidėjęs dusliais žemais tonais, dundesys artėjo pereidamas į vidurinius tonus (muzikinis palyginimas čia labai tinka). Netrukus jie pasidarė šaižūs ir sukėlė dažnus oro bangų virpesius. Visa erdvė liepsnojo, ir negalima buvo pasakyti, kuriam elektros išlydžiui priskirti tą nesiliaujantį grumėjimą, aidu pasikartojantį dangaus skliauto gilumoje.

Žaibai nuolatos kaitaliojosi. Kai kurie krito statmenai, trenkdami po penkis šešis kartus į tą pačią vietą. Kiti iš tiesų būtų nepaprastai sudominę mokslininką. Arago (jis pateikė įdomius statistinius duomenis) pažymi tik du dvišako žaibo pavyzdžius, o čia jų buvo matyti šimtai. Kiti, be galo šakodamiesi lyg koralai, žybčiojo efektingai tamsiame skliaute.

Netrukus dangus nuo rytų iki šiaurės nušvito aiškia fosforine šviesa. Gaisras pamažu apėmė visą horizontą, uždegė debesis lyg malkų krūvas ir, atsimušęs vandenyje, sudarė neapbrėpiamą ugninį gaublį, kurio centre buvo ombu.

Glenarvanas su draugais tylėdami žiūrėjo į šį siaubingą reginį. Jie nebūtų galėję susikalbėti. Akinamos šviesos juostos atslinkdavo iki jų, pro tą švysčiojimą pasirodydavo ir vėl greitai dingdavo ramus majoro veidas, smalsios Paganelio akys, energingi Glenarvano bruožai, išsigandusi Roberto galvutė ir nerūpestingi jūrininkų veidai, staiga pagyvėjantys nuo šviesų žaidimo.

Netrukus dangus lyg prakiuro, ir statmenos lietaus čiurkšlės nutįso iš juodo dangaus tarsi audeklo metmenys. Stambūs lašai krito į didžiulį ežerą, žaibų šviesoje tiško žėrintys purslai.

Gal lietus reiškė audros pabaigą? Gal Glenarvanui su draugais užteks tik smarkaus dušo? Ne. Per patį elektros audros įniršį gulsčiosios šakos gale ūmai pasirodė liepsnojantis kumščio dydžio rutulys, apsuptas juodų dūmų. Rutulys, pasisukinėjęs keletą sekundžių, sprogo lyg bomba taip garsiai, kad net nustelbė perkūniją. Ore pasklido sieros kvapas. Valandėlę viskas nurimo, ir keleiviai išgirdo Tomo Ostino balsą:

– Medis dega!

Tomas Ostinas neapsiriko. Akimirksniu liepsna tartum iš sprogmenų sandėlio persimetė į vakarinę ombu pusę; sausos šakos, sudžiūvę lizdų stagarai, pagaliau kempinės buvo puikiausias kuras viską ryjančiai ugniai.

Pakilęs vėjas tik padėjo plisti gaisrui. Glenarvanas su draugais be žado, sujaudinti ir išsigandę, slysdami, griūdami ir vėl stodamiesi, kabindamiesi į šakeles, kurios linko nuo jų svorio, skubiai persikėlė į rytinę, dar liepsnos neapimtą ombu pusę. Ugnies laižomos šakos traškėjo, lūžinėjo ir raitėsi lyg gyvatės ant žarijų; nuodėguliai krito į vandenį ir plaukė srove tolyn, mesdami rausvus atspindžius. Ugnies liežuviai tai pašokdavo į neregėtą aukštį ir dingdavo liepsnojančioje atmosferoje, tai, smarkios vėtros priblokšti, apsupdavo medį ugniniu Neso apsiaustu⁴³. Glenarvanas, Robertas, majoras, Paganelis ir jūrininkai buvo ištikti siaubo; juos dusino troškūs dūmai, degino nepakeliamas karštis; jau ugnis iš jų pusės laižė apatinę medžio dalį. Niekas negalėjo jos nei sulaikyti, nei užgesinti, ir keleiviai manė esą pasmerkti gyvi sudegti lyg aukos įkaitintuose indų dievo viduriuose.

Pagaliau būklė pasidarė nebepakeliama, ir iš dviejų mirčių reikėjo pasirinkti ne tokią žiaurią.

– Į vandenį! – šūktelėjo Glenarvanas.

Vilsonas, jau laižomas liepsnų, pirmas šoko į ežerą, bet netrukus pasigirdo siaubingas jo riksmas:

– Gelbėkite! Gelbėkite!

Ostinas padėjo jam vėl įsikeberioti į medį.

– Kas atsitiko?

– Kaimanai! Kaimanai! – atsakė Vilsonas.

Medžio apačia buvo apgulta baisiausių roplių. Jų žvynai mirgėjo gaisro šviesoje; iš šonų suplota uodega lyg nusmailinta ietis, galva, iššokusios akys, pražioti nasrai negalėjo apgauti Paganelio. Jis pažino plėšriuosius Amerikos aligatorius, ispaniškuose kraštuose vadinamus kaimanais. Jų ten buvo apie dešimt; baisiomis uodegomis jie pliauškiną vandenį ir ilgais apatiniais dantimis graužė ombu.

Tai išvydę, nelaimingieji pasijuto žuvę. Jų laukė baisi mirtis: ar būti ugnies prarytiems, ar žūti nuo kaimanų ilčių. Net majoras ramiu balsu pratarė:

– Atrodo, dabar viskas baigta.

Pasitaiko aplinkybių, kai žmogus bejėgis kovoti su išėjusiais gaivalais, nes juos gali nugalėti tik kiti gaivalai. Glenarvanas paklaikysiomis akimis žiūrėjo į ugnį ir į vandenį, susijungusius prieš jį, ir nebežinojo, kokios pagalbos jam maldauti iš dangaus.

Audra jau buvo bepradedanti tilti, bet atmosferoje susitelkę įsielektrinę garai įgavo nepaprastą jėgą. Pietuose pamažu kilo milžiniškas viesulas, apversto kūgio pavidalo rūkas sujungė kunkuliuojančius vandenį su baisiais audros debesimis. Sukdamasis apie savo ašį, jis artėjo neapsakomai greitai; jo centre buvo suspaustas iš ežero iškeltas vandens stulpas, o besisukant susidariusi įcentrinė jėga traukė visas aplinkines oro sroves.

Po kelių akimirkų milžiniškas viesulas puolė ombu ir apglėbė jį iš visų pusių. Medis sudrebėjo iš pat šaknų. Glenarvanas vos nepamanė, kad kaimanai stipriais žandikauliais rauna medį. Keleiviai, įsikabinę vienas į kitą, pajuto, kad galingasis medis virsta; liepsnotos šakos, baisiai šnypšdamos, pasinėrė į šniokščiančius vandenį. Tai įvyko akimirksniu. Viesulas smarkiai nušvilpė tolyn: rodė, išsiurbęs visą ežero vandenį.

Išverstas ombu ėmė plaukti varomas vėjo ir srovės. Kaimanai dingo; tik vienas dar laikėsi už šaknų ir, plačiai išsižiojęs, slinko prie keleivių; bet Malredis, pagriebęs apdegusią šaką, taip stipriai jam tvojė, kad sutriuškino nugarkaulį. Kaimanas, smarkiai pliaukštelėjęs baisiąja uodega, dingo sūkuringame verpete.

Glenarvanas su draugais, nusikratę plėšriųjų roplių, įsitaisė užuovėjoje ant šakų: ombu, apimtą liepsnos liežuvių, kuriuos uraganas plaikstė lyg išsipūtusias, iki baltumo įkaitusias bures, srovė lyg branderį [44](#) nunešė nakties tamsoje.

DVIDEŠIMT ŠEŠTAS SKYRIUS

ATLANTO VANDENYNAS

Dvi valandas ombu plaukė milžinišku ežeru, o kranto vis nebuvo matyti. Medį naikinančios liepsnos pamažu užgeso. Didžiausias šios siaubingos kelionės pavojus pagaliau praėjo. Majoras pasitenkino pasakę, kad dabar nebebūtų nuostabu, jei jie išsigelbėtų.

Srovė vis nešė ta pačia kryptimi iš pietvakarių į šiaurės rytus. Vėl pasidarė tamsu, tik retkarčiais švystelėdavo koks pavėlavęs žaibas, ir Paganelis veltui stengėsi ką nors įžiūrėti horizonte. Audra nurimo. Stambūs lietaus lašai virto purslais, kuriuos vėjas taškė į visas puses, o didžiuliai debesys būriais skriejo aukštai danguje.

Ombu, nešamas stiprios srovės, plaukė neapsakomu greičiu, tartum jo viduje būtų buvusi įtaisyta galinga mašina. Keleiviai baiminosi, kad jis ilgai taip neplauktų. Tačiau apie trečią valandą ryto majoras pastebėjo, kad šaknys kartkartėmis ima kliūti už žemės. Tomas Ostinas, nusilaužęs ilgą šaką, rūpestingai pamatavo gylį ir nustatė, kad dugnas kyla. Ir iš tikrųjų po dvidešimties minučių pasigirdo trinkelėjimas, ombu sustojo.

– Žemė! Žemė! – nesavu balsu sušuko Paganelis.

Apdegusių šakų galai įsirėmė į seklumą. Dar niekada ant seklumos atsidūrę jūreiviai nebuvo tokie patenkinti. Povandeninė uola jiems buvo uostas.

Robertas su Vilsonu, užšokę ant tvirtos plokštumos, iš džiaugsmo rėkė „valio!“, ir staiga išgirdo gerai pažįstamą švilpimą. Lyguma nuaidėjo arklio šuoliai, ir tamsoje išniro aukštas indėno stotas.

– Talkavas! – sušuko Robertas.

– Talkavas! – pakartojo visi vienbalsiai.

– *Amigos!*⁴⁵ – tarė patagonietis, kuris čia jų laukė tikėdamasis, kad srovė juos atneš į tą pačią vietą, kur buvo atnešusi ir jį.

Jis pakėlė Robertą Grantą ir prispaudė prie krūtinės, o Paganelis pakibo jam ant kaklo. Netrukus Glenarvanas, majoras ir jūrininkai, laimingi, kad vėl išvydo savo ištikimąjį vadovą, iš visos širdies spaudė jam rankas. Paskui patagonietis nusivedė juos į apleistos estansijos sandėlį. Ten jau liepsnojo kaitri ugnis, ir jie sušilo; ten jau čirškė skanūs žvėrienos gabalai, ir jie pasisotino nepalikdami nė kąsnelio. Kai pailsėję keleiviai ėmė mąstyti, nė vienas nenorėjo patikėti, kad pavyko pasprukti nuo daugybės pavojų: vandens, ugnies ir net siaubingų Argentinos upių kaimanų.

Talkavas keliais žodžiais papasakojo Paganeliui, kaip išsigelbėjo, ir pridūrė, kad visa garbė tenka jo bebaimiam arkliui. Paganelis pabandė jam išdėstyti naują dokumento aiškinimą ir su juo susijusias viltis. Ar indėnas suprato įmantrius mokslininko postringavimus? Vargu, bet jis matė savo draugus laimingus, pasitikinčius, ir to jam užteko.

Savaime aišku, kad bebaimių keliautojų, prasėdėjusių ištisą dieną medyje, nereikėjo raginti į tolesnę kelionę. Aštuntą valandą jie jau buvo susiruošę. Estansijos ir saladeros liko tolokai šiaurėje, transporto priemonių nebuvo iš kur gauti, todėl reikėjo eiti pėsčiomis. Jiems buvo likę ne daugiau kaip keturiasdešimt mylių kelio, be to, ir Tauka neatsisakys panėšėti kokią pavargusį, o gal net ir du. Per trisdešimt šešias valandas galima pasiekti Atlanto vandenyno krantus.

Per valandą vadovas su savo kelionės draugais paliko apsemtąją daubą ir leidosi pirmyn per pakilesnes lygumos vietas. Argentinos žemė atrodė tokia pat monotoniška kaip ir pirma; kur ne kur ganyklose pasitaikydavo medžių guotų, pasodintų europiečio rankos, bet, deja, retai, kaip Tandilio ir Tapalkemo apylinkėse, o laukiniai medžiai auga tik prerijų pakraščiuose ir netoli Koriento kyšulio.

Taip praslinko toji diena. Rytojaus dieną, kai buvo likę tik penkiolika mylių kelio, keleiviai pajuto, kad vandenynas nebetoli. Virazonas – ypatingas vėjas, pučiantis antrą dienos ir nakties pusę, lankstė aukštą žolę. Žemėje augo reti mažų mimozų ir akacijų miškeliai. Keletas druskingų lagūnų žvilgėjo saulėje lyg sudaužyto veidrodžio šukės ir tik ilgino kelionę, nes reikėjo jas aplenkti. Keleiviai skubėjo norėdami dar tą pačią dieną pasiekti Salado ežerą, telkšantį prie pat vandenyno; tiesą sakant, jie buvo gerokai nuvargę, kai aštuntą valandą vakaro išvydo dvidešimties tuazų aukščio smėlio kopas, kurios skyrė juos nuo putotos pakrantės. Netrukus jų ausis pasiekė jūros ūžesys.

– Vandenynas! – sušuko Paganelis.

– Taip, vandenynas! – atsakė Talkavas.

Ir ėjikai, rodės, visai nusilpę, kone bėgte užbėgo ant kopų.

Bet jau buvo naktis. Veltui žvilgsniai klaidžiojo beribėje tamsoje ieškodami „Dunkano“: jo nebuvo matyti.

– Jis čia turi būti, – sušuko Glenarvanas, – ir plaukioja laukdamas mūsų!

– Rytoj jį pamatysime, – atsakė Maknabsas.

Tomas Ostinas šūktelėjo nematomą jachtą, bet atsakymo nesulaukė. Be to, vėjas buvo labai stiprus, jūroje šėlo audra. Debesys slinko iš vakarų, ir putotų keterų purslai pasiekdavo net kopų viršūnes. Jei „Dunkanas“ ir buvo nurodytoje vietoje, budintis jūrininkas negalėjo nieko išgirsti. Pakrantėje nebuvo jokio prieglobsčio: nei užtakio, nei įlankos, nei uosto. Net jokio įlinkio. Buvo matyti tik toli į jūrą nusidriekusios smėlio seklumos, kurios laivams pavojingesnės už rifus. Bangos nemėgsta seklumų, ir jūra ten ypač šėlsta, o laivai žūsta audros užnešti ant smėlio kilimo.

„Dunkanas“, čia neradęs prieglobsčio, tikriausiai plaukioja atokiau nuo šio pražūtingo kranto. Visada atsargus Džonas Menglas čia turėjo būti dar atsargesnis. Taip samprotavo Tomas Ostinas. Jis buvo linkęs manyti, kad „Dunkanas“ kreisuoja mažiausiai už kokių penkių mylių.

Majoras kalbino savo nekantrųjį draugą susitaikyti su esama būkle. Tamsos išsklaidyti jie negali, tad nėra prasmės dairytis po juodą horizontą ir varginti akis.

Tai pasakęs, ėmėsi kopų užuovėjoje rengti stovyklą. Suvalgę maisto likučius, keleiviai majoro pavyzdžiu išsirausė gana patogias duobes ir, iki smakro apsikasę smėliu, kietai užmigo.

Tik vienas Glenarvanas budėjo. Pūtė smarkus brizas, ir vandenynas dar nebuvo nurimęs po praūžusios audros. Šėlstančios bangos lyg perkūnas daužėsi seklumų papėdėje. Glenarvanas jaudinosi žinodamas, kad „Dunkanas“ jau netoli. Jis nė akimirką nepagalvojo, kad jis galėjo

neatplaukti į sutartą vietą. Iš Talkahuano įlankos Glenarvanas iškeliaavo spalio 14-ąją, o lapkričio 12-ąją atvyko prie Atlanto vandenyno krantų. Taigi per trisdešimt dienų, kurias jie praleido keliaudami per Čilę, Kordiljeras, pampas, Argentinos lygumą, „Dunkanas“ turėjo apiplaukti Horno kyšulį ir atvykti prie kito kranto. Tokiam laivui kaip jis negalėjo būti jokių kliūčių; audra iš tiesų smarkiai šėlo didžiuliame Atlanto vandenyno kovos lauke, bet jachta buvo geras laivas, o jos kapitonas – geras jūrininkas. Vadinasi, jei ji turėjo čia atplaukti, tikrai atplaukė.

Vis dėlto tokie samprotavimai nenuramino Glenarvano. Kai kyla kova tarp širdies ir proto, pastarasis retai kada nugali. Malkolmo pilies lordas jautė, kad kažkur tamsoje yra tie, kuriuos myli: brangioji Elena, Merė Grant, „Dunkano“ įgula. Jis klaidžiojo po tuščią pakrantę, kurią be atvangos skalavo bangos, nužerdamos fosforiniais purslais. Jis žiūrėjo, klausėsi. Kartais jam atrodė, kad mato neaiškią švieselę.

– Aš neapsirinku, – kalbėjo jis sau, – matau „Dunkano“ žiburį. O, kodėl mano žvilgsnis negali perskrosti šių tamsybių!

Tada jam toptelėjo gera mintis. Paganelis sakėsi esąs niktalopas, matydavo ir naktį. Jis nuėjo pažadinti Paganelio.

Mokslininkas miegojo duobėje lyg kurmis urvelyje, kai stipri ranka ištraukė jį iš smėlio.

– Kas čia? – sušuko jis.

– Aš, Paganeli.

– Kas jūs?

– Glenarvanas. Eikime, man reikalingos jūsų akys.

– Mano akys? – pakartojo Paganelis, smarkiai jas trindamasis.

– Taip, jūsų akys, kad įžiūrėtumėte tamsumoje „Dunkaną“. Na, eime!

– Velnias griebtų tą niktalopiją! – tarė Paganelis, šiaip ar taip, džiaugdamasis, kad gali būti naudingas Glenarvanui.

Rąžydamasis, mankštindamas sustingusius sąnarius Paganelis atsikėlė ir nusekė paskui savo draugą į pakrantę.

Glenarvanas paprašė jo apžiūrėti tamsų jūros horizontą. Paganelis valandėlę atidžiai stebėjo.

– Na, kaip? Nieko nepastebite? – paklausė Glenarvanas.

– Nieko! Katė, ir ta toliau dviejų žingsnių nieko nematytų.

– Ieškokite raudonos ar žalios šviesos, tai yra kairiojo ar dešiniojo borto šviesų.

– Nematau nei žalios, nei raudonos šviesos! Viskas juoda! – atsakė Paganelis, kurio akys nenoromis merkėsi.

Ištisą pusvalandį jis mechaniškai sekiojo paskui savo nekantrųjį draugą; jo galva tai nusvirdavo ant krūtinės, tai vėl staiga pakildavo. Jis nebeatsakinėjo ir nieko nekalbėjo. Glenarvanas pažvelgė į Paganelį. Šis miegojo vaikščiodamas.

Tada Glenarvanas paėmė jį už rankos ir nežadindamas nuvedė į jo duobutę, paguldė ir patogiai apkasė smėliu.

Auštant visus pažadino šauksmas:

– „Dunkanas“! „Dunkanas“!

– Valio! Valio! – atsakė Glenarvanui jo draugai, kūlversčiais bėgdami į pakrantę.

Iš tikrųjų už kokių penkių mylių atviroje jūroje dreifavo jachta rūpestingai suvyniotomis žemutinėmis burėmis. Kamino dūmai nyko ryto ūkanose. Jūra smarkiai bangavo, ir tokio tonažo laivas negalėjo be pavojaus priplaukti prie seklumų.

Glenarvanas pro Paganelio žiūroną stebėjo „Dunkaną“. Turbūt Džonas Menglas nematė keleivių, nes nekeitė kurso.

Bet tą akimirką Talkavas, prikimšęs parako į savo karabiną, iššovė jachtos kryptimi.

Visi sukluso ir sužiuro. Tris kartus trinkelėjo indėno karabinas, ir šūviai nuaidėjo kopose.

Pagaliau nuo jachtos borto pakilo baltas dūmas.

– Jie mus pamatė! – sušuko Glenarvanas. – Tai „Dunkano“ patranka.

Po keleto sekundžių duslus trenksmas atsimušė į krantą. Netrukus „Dunkanas“, pakeitęs kursą ir padidinęs greitį, ėmė plaukti artyn.

Glenarvanas pro žiūroną pamatė, kaip nuo laivo atsiskyrė valtis.

– Ledi Elena negalės atplaukti, – tarė Tomas Ostinas. – Jūra per daug nerami!

– Ir Džonas Menglas negali palikti laivo, – atsakė Maknabsas.

– Sesute! Sesute! – šaukė Robertas, tiesdamas rankas į smarkiai supamą jachtą.

– Ak, greičiau į laivą! – sušuko Glenarvanas.

– Kantrybės, Edvardai. Ten būsite po dviejų valandų, – atsakė majoras.

Dvi valandos! Iš tiesų šešiairklė valtis negali greičiau.

Tada Glenarvanas priėjo prie Talkavo, kuris, susidėjęs ant krūtinės rankas, stovėjo šalia Taukos ir ramiai žiūrėjo į banguojantį vandenyną.

Glenarvanas paėmė jį už rankos ir, rodydamas į jachtą, tarė:

– Plaukiam!

Indėnas lėtai papurtė galvą.

– Plaukiam, bičiuli, – pakartojo Glenarvanas.

– Ne, – švelniai atsakė Talkavas. – Čia Tauka, o ten pamos, – pridūrė jis, plačiai mostelėdamas į beribes lygumas.

Glenarvanas gerai suprato, kad indėnas jokių būdu nesutiks palikti prerijos, kur ilsisi jo tėvų kaulai. Jis žinojo, kad šie dykumų vaikai be galo prisirišę prie savo gimtojo krašto. Todėl paspaudė Talkavui ranką ir nesistengė jo perkalbėti. Nesistengė jo perkalbėti ir tada, kai indėnas, savotiškai šyptelėjęs, neėmė užmokesčio už savo triūsą, sakydamas:

– Vardan draugystės.

Susijaudinęs Glenarvanas negalėjo jam nieko atsakyti. Jis norėjo palikti indėnui bent kažkokį daiktą, kuris jam primintų draugus europiečius. Bet kas gi jam buvo likę? Ginklai, arkliai – viskas žuvo potvynio sumaištyje. Jo draugai taip pat nebuvo turtingesni už jį.

Jis nežinojo, kaip atsilyginti šauniam vadovui, bet staiga jam dingtelėjo mintis. Jis išsiėmė iš piniginės brangų medalioną su labai dailiu portretu, Lorenzo šedevru, ir padavė indėnui.

– Mano žmona, – tarė jis.

Talkavas susigraudinęs pažiūrėjo į portretą ir tarė:

– Gera ir graži!

Paskui Robertas, Paganelis, majoras, Tomas Ostinas ir abu jūrininkai nuoširdžiai atsisveikino su patagoniečiu. Šaunūs vyrai buvo susijaudinę, kad reikia skirtis su tokiu baimės nepažįstančiu ir atsidavusiu draugu. Talkavas juos visus spaudė prie savo plačios krūtinės. Paganelis padovanojo jam Pietų Amerikos žemėlapi; indėnas susidomėjęs ėmė jį žiūrinėti. Tai mokslininkui buvo brangiausias daiktas. O Robertas tegalėjo atsidėkoti glamonėmis; daug jų teko jo gelbėtojui, nors ir Tauka nebuvo užmirštas.

Tą akimirką prisiartino valtis; praslydusi siauru kanalu tarp dviejų seklumų, ji užėjo ant pakrantės smėlio.

– Kaip mano žmona? – paklausė Glenarvanas.

– O mano sesuo? – šaukė Robertas.

– Ledi Elena ir mis Grant jūsų laukia laive, – atsakė vairininkas. – Tačiau paskubėkime, sere, negalime gaišti nė valandėlės, nes prasideda atoslūgis.

Visi dar kartą apkabino indėną. Talkavas palydėjo draugus iki valtės. Robertui lipant į laivelį, indėnas jį pakėlė ir švelniai pažvelgė jam į akis.

– Dabar keliauk, – tarė jis, – tu vyrai!

– Sudie, bičiuli, sudie! – dar kartą tarė Glenarvanas.

– Argi jau daugiau nebepasimatysime? – sušuko Paganelis.

– *Quien sabe?*⁴⁶ – atsakė Talkavas, pakeldamas į dangų rankas.

Tai buvo paskutiniai indėno žodžiai; juos nusinešė vėjas.

Valtis atsiyrė ir, atoslūgio nešama, tolo į atvirą jūrą. Dar ilgai virš putojančių bangų buvo matyti sustingęs indėno siluetas. Paskui didelis jo stotas sumažėjo ir dingo draugams iš akių.

Po valandos Robertas pirmas užbėgo ant „Dunkano“ denio ir, jachtos įgulai džiaugsmingai šaukiant „valio!“, pakibo Merei Grant ant kaklo.

Taip buvo pereita Pietų Amerika. Nei kalnai, nei upės neprivertė keleivių pasukti iš tvirtai nusibrėžto kelio, ir, nors jiems neteko grumtis su piktos valios žmonėmis, jų drąsą ne sykį išbandė gamtos gaivalai.

¹ Taip ją vadina anglų jūrininkai, nes jos galva panaši į svarstyklės arba į dvilypį kūjį. Dėl to Prancūzijoje ji žinoma ryklio-kūjo vardu. (*Aut. past.*)

² Koroneris – specialus teismo tardytojas Anglijoje ir JAV. (*Aut. past.*)

³ Kliko – žinoma Šampanės vynų markė. (*Aut. past.*)

- 4 Žodžiai *sink, aland, that, and, lost* reiškia: nuskendo, pasiekė krantą, šitas, ir, žuvęs. Škipieriu Anglijoje vadinamas prekinio laivo kapitonas. (Aut. past.)
- 5 *Monit* – visas žodis *monition* – dokumentas; *ssistance* – *assistance* – pagalba. (Aut. past.)
- 6 *Austral* – pietų (*pranc.*).
- 7 *Longitude* – geografinė ilguma (*pranc.*).
- 8 Kaledonija – senasis Škotijos pavadinimas. (Aut. past.)
- 9 Pibrokai – karo dainos. (Aut. past.)
- 10 Keleiviai prašomi nekalbėti su vairininku. (Aut. past.)
- 11 Į ketvirtą kelionę Kristupas Kolumbas išplaukė keturiais laivais. Didžioji, pagrindinė, karavelė, kurią vedė Kolumbas, buvo 70 tonų talpos; mažiausia – 50 tonų. Tai buvo tikri kabotažiniai laivai. (Aut. past.)
- 12 Patentlagas – prietaisas laivo greičiui matuoti. (Aut. past.)
- 13 *Bag-piper* – muzikantas, grojantis dūdmaišiu. (Aut. past.)
- 14 Botagas trumpu storu kotu su devyniomis šikšnelėmis. (Aut. past.)
- 15 *Fly-boat* – olandiškas laivas. (Vert. past.)
- 16 Niktalopija – akių liga, kai žmogus gali matyti daiktus tamsoje. (Aut. past.)
- 17 Pipas – 50 hektolitrus. (Aut. past.)
- 18 Poliglosija – kelių kalbų mokėjimas. (Aut. past.)
- 19 Kasikas – indėnų genties vadas. (Aut. past.)
- 20 Aroba – svorio matas Lotynų Amerikos šalyse, nuo 10 iki 15 kg. (Aut. past.)
- 21 Čiča – kukurūzų degtinė. (Aut. past.)
- 22 Kylant į viršų, kas 324 metrai vandens virimo temperatūra mažėja vienu laipsniu. (Aut. past.)
- 23 Beveik toks pat gamtos reiškinyje įvyko Monblane 1820 m. ir baigėsi siaubinga katastrofa: žuvo trys vadovai iš Šamoni. (Aut. past.)
- 24 Jūs šaunus vyras! (Aut. past.)
- 25 Jūs, be abejo, patagonietis? (Aut. past.)
- 26 Atsakykite! (Aut. past.)
- 27 Ar suprantate? (Aut. past.)
- 28 Nesuprantu. (Aut. past.)
- 29 Taip, taip. (Aut. past.)
- 30 Rastreadorai – lygumų plėšikai. (Aut. past.)
- 31 Jo tėvas! (Aut. past.)
- 32 Islandijoje žiemos švelnesnės negu Lombardijoje. (Aut. past.)
- 33 Barerai – druskingos žemės plotai. (Aut. past.)
- 34 Uskeba – fermentuota miežių degtinė. (Aut. past.)
- 35 Estansijos – dideli gyvulių ūkiai Argentinos pampose. (Aut. past.)
- 36 Fonda – užvažiuojamasis kiemas. (Aut. past.)
- 37 Savotiškas (*lot.*).
- 38 M. A. Ginasas iš tikrųjų trejus metus – nuo 1856 m. iki 1859 m. – buvo indėnų pojučių belaisvis, didvyriškai kentė baisius nelaisvės žiaurumus, kol pagaliau jam pavyko per Andus pasprukti Upsalatos tarpekliu. Jis grįžo į Prancūziją 1861 m. ir dabar yra Geografų draugijos narys bei Paganelio kolega. (Aut. past.)
- 39 Hekatomba – senovės Graikijoje šimto jaučių auka dievams.
- 40 Greičiau, greičiau! (Aut. past.)
- 41 *Hic et nunc* – tučtuojau (*lot.*).
- 42 Kresio mūšyje 1346 m. ir Azenkūro mūšyje 1415 m. anglai nugalėjo prancūzus. (Vert. past.)
- 43 Nesas – Heraklio nužudytas kentauras; jo užnuodytu krauju Dejanaira sumirkė Heraklio apsiaustą, ir Heraklis mirė sunkia mirtimi. (Vert. past.)
- 44 Branderis – laivas, pakrautas degių ir sprogstamųjų medžiagų, buvo naudojamas prieš laivams padegti. (Vert. past.)
- 45 *Amigos* – draugai (*isp.*).
- 46 Kas žino? (Aut. past.)